

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
YARDIMLARDAN YARARLANMA DURUMLARININ
AKADEMİK BAŞARILARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN
SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ**

DOKTORA TEZİ

Mehmet ARSLAN

İstanbul
Kasım-2020

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
YARDIMLARDAN YARARLANMA DURUMLARININ
AKADEMİK BAŞARILARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN
SOSYAL HİZMET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Mehmet ARSLAN

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE

İstanbul
Kasım-2020

TEZ ONAY SAYFASI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan	Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE
Üye	Prof. Dr. Kadir CANATAN
Üye	Doç. Dr. Emel YEŞİLKAYALI
Üye	Doç. Dr. Süleyman DOĞAN
Üye	Doç. Dr. Durmuş ÜMMET

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Ali Güneş
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım “**Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisinin Sosyal Hizmet Perspektifinden İncelenmesi**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Mehmet ARSLAN

ÖN SÖZ

Tez çalışmam süresince; bilgisi, tecrübesi ve sabrı ile bana yol gösteren, manevi desteğini her zaman hissettiren, kendisinde çok şey öğrendiğim kıymetli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Esra TÖRE'ye sonsuz saygı ve şükranlarımı sunuyorum.

Yine tüm tez yazım süresince desteklerini ve yol göstericiliklerini esirgemeyen tez izleme kurulu üyeleri, kıymetli hocalarım Doç. Dr. Emel YEŞİLKAYALI ve Prof. Dr. Kadir CANATAN'a teşekkürü borç bilirim.

Tezin örneklemine oluşturan ve tezim kapsamında nitel-nicel verileri topladığım, uygulama süreci boyunca desteklerini esirgemeyen İstanbul Arnavutköy ilçesinde bulunan tüm ortaöğretim kurumlarının müdür ve öğretmenlerine katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin kapsamında kullanmış olduğum yarı yapılandırılmış görüşme formunun pilotlanması sürecinde ki katkılarından dolayı Şeyh-Mehmet Besime Öztürk Anadolu İmam Hatip Lisesi Müdürü Ali BİLEN ve mesai arkadaşlarına katkılarından dolayı şükranlarımı iletiyorum.

İstatistik ve raporlama konusundaki yardımlarından dolayı destek ve katkılarını esirgemeyen Saygıdeğer Hanımefendiler Merve AYDIN ve Yelda ATAMAN'a çok teşekkür ediyorum. Son okumayı yapan Türk Filoloğu Nusret BİLEN'e teşekkür ederim.

Son olarak doktora öğrenimi sürecinde kaybettiğim, madden yanımda olamasalar da manen varlıklarını her daim hissettiğim ebediyete intikal etmiş anneme, babama, sayısını binlerle ifade edebileceğim nicel veri girişinde bana yarenlik yapıp yardımcı olan oğullarım Ömer ve Hamza'ya, manevi desteklerini her daim hissettiğim ikiz prenseslerim Alya ve İlya'ya, Eşim Nurcan Hanım'a teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet ARSLAN

ÖZET

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
YARDIMLARDAN YARARLANMA DURUMLARININ
AKADEMİK BAŞARILARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN SOSYAL
HİZMET PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ**

Mehmet ARSLAN
Doktora, Sosyal Hizmet
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Esra TÖRE
Kasım-2020, 183+ xviii Sayfa

Bu çalışmada, Millî Eğitim Bakanlığının yoksul ortaöğretim öğrencilerine yönelik sunduğu sosyal yardımların (Pansiyonlu/yatılı kalma, öğrenim bursu alma, taşımali eğitimden yararlanma, ücretsiz öğle yemeği ve diğer bazı sosyal yardımların) öğrencilerin akademik başarısına etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Sosyal yardımlardan yararlanan ve yararlanmayan yoksul öğrencilerin akademik başarıları karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve farklılık olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Sosyal yardımların, öğrencilerin akademik başarılarına etkileri hususunda okul iç paydaşları olan yönetici (müdür, müdürü yardımcısı) ve öğretmenlerin görüşlerinin ortaya konması araştırmanın bir diğer temel amacı olmuştur.

Tez kapsamında; nicel ve nitel araştırmayı ihtiva eden «Karma Desen» kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde ortaöğretim kurumlarda okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğüne bağlı Arnavutköy ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında, 2019-2020 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 14-18 yaş aralığındaki ortaöğretim öğrencilerinden meydana gelmektedir.

Araştırma sonucunda; okulun iç paydaşları olan okul müdürleri, müdür yardımcıları ve öğretmenler, ortaöğretim öğrencilerinin yararlandıkları sosyal yardımların (pansiyonlu kalma, öğrenim bursu, taşımali eğitim, öğle yemeği vb.) öğrencilerin akademik başarısını olumlu etkilediği düşüncesine sahip olduklarına ilişkin nitel bulgular elde edilmiştir. Ayrıca bazı sosyal yardımların ortaöğretim öğrencilerinin

akademik başarıları üzerindeki olumlu etkisi bulunurken bazı sosyal yardımların etkisinin olmadığı yönünde nicel bulgulara ulaşılmıştır.

Tezin nihai olarak vardığı temel sonuç okul yönetici ve öğretmenlerinin genel olarak ortaöğretim öğrencilerinin yararlandıkları sosyal yardımların öğrencilerin akademik başarısını olumlu etkilediğini düşündüğü ancak öğrencilere verilen sosyal yardımların ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarıları üzerindeki etkisinin sağlanan sosyal yardımın türüne göre farklılaşabildiğine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal yardım, Akademik başarı, Ortaöğretim.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS 'BENEFITS ON SOCIAL AIDS ON ACADEMIC SUCCESSES IN THE PERSPECTIVE OF SOCIAL SERVICES

Mehmet ARSLAN

PhD, Social Work

Thesis Advisor: PhD Faculty Member, Esra TÖRE

November-2020, 183 +xviii Pages

In this study, it was aimed to investigate the effect of social aids (staying in a hostel / boarding house, receiving education scholarship, taking advantage of bussed education and free lunch and other social assistance) on the academic success of the Ministry of National Education. The academic achievements of the poor students who benefit from social benefits and do not get injured are dealt with comparatively and it is tried to reveal whether there are differences. Another main purpose of the research was to reveal the opinions of the administrators (manager&assistant manager) and teachers who are the internal stakeholders of the school on the effects of social aids on the academic success of the students.

Within the scope of the thesis; “Mixed Pattern”, which includes quantitative and qualitative research, was used. The universe of the research consists of students studying in secondary education institutions under the Istanbul Directorate of National Education. The sample of the study consists of secondary education students between the ages of 14-18 who study in the secondary education institutions in Arnavutköy district affiliated to the Istanbul Provincial Directorate of National Education, in the 2019-2020 academic year.

As a result of the research; Qualitative findings were obtained that the school principals, vice principals and teachers, who are the internal stakeholders of the school, have the opinion that the social assistance (accommodation, education scholarship, bussed education, lunch, etc.) benefited by secondary school students positively affects the academic success of the students. In addition, while some social aids have a positive effect on the academic success of secondary education students, quantitative findings have been reached that some social aids have no effect.

The main conclusion of the thesis is that the school administrators and teachers generally think that the social benefits provided by the secondary school students positively affect the academic success of the students, but the effects of the social assistance provided to the students on the academic achievement of the secondary education students may differ according to the type of social assistance provided.

Key Words: Social Work, Social aid, Academic success, Secondary Education.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	xiii
ŞEKİLLER.....	xv
KISALTMALAR	xvi
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi	4
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Temel Soruları.....	6
1.4. Araştırma Konusunun Önemi ve Özgün Değeri	7
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	9
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	10
1.7. Literatür Taraması.....	10
1.8. Yöntem.....	13
1.8.1. Araştırma Modeli	13
1.8.2. Araştırma Yöntemi.....	15
1.8.3. Evren ve Örneklem	17
1.8.3.1. Arnavutköy Örnekleme Hakkında	19

1.8.4. Veri Toplama Araçları	20
1.8.4.1. Nitel Veri Toplama Aracı ve Analizi	21
1.8.4.2. Nicel Veri Toplama Aracı ve Analizi.....	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	25
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	25
2.1. Yoksulluk.....	25
2.2.Yoksulluk ve Yoksulluğun Tanımı	26
2.3. Yoksulluğun Türleri.....	28
2.3.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk	29
2.3.2. Objektif Yoksulluk ve Subjektif Yoksulluk.....	31
2.3.3. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk	32
2.3.4. Sosyal İmkânlar Yoksulluğu.....	33
2.3.5. Yapabilirlikten Yoksulluk.....	34
2.3.6. Ultra Yoksulluk.....	34
2.3.7. Çalışan Yoksullar.....	34
2.4. Dünya’da Yoksulluk	35
2.4.1. Dünya’da Çocuk Yoksulluğu.....	36
2.5. Türkiye’de Yoksulluk	37
2.5.1. Türkiye de Çocuk Yoksulluğu	39
2.6. Yoksulluğun Nedenleri ve Mücadele Yaklaşımları	42
2.6.1 Yoksulluğa Yol Açan Nedenler	42
2.6.1.1. Yapısal Faktörler	45
2.6.1.2. Dinamik Faktörler.....	46
2.6.1.3. Küreselleşme ve Yoksulluk	47
2.6.2. Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları.....	47
2.6.2.1. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı	48

2.6.2.2. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı	49
2.6.2.3. Dünyada Yoksullukla Mücadele Politikaları.....	51
2.7. Sosyal Yardımlar.....	56
2.7.1. Sosyal Yardım Tanımı ve Kapsamı	58
2.7.2. Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi	60
2.7.3. Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Yardımın Tarihsel Gelişimi	61
2.7.4. Eğitim Sürecinde Öğrencilere Yönelik Sosyal Yardımlar	64
2.7.5. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımları.....	67
2.7.5.1. Engellilik Yardımı	68
2.7.5.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca Verilen Yardımlar	70
2.7.5.3. Diğer Yardımlar.....	76
2.7.6. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Yardımları	77
2.7.6.1. Ortaöğretimde Parasız Yatılı/Pansiyonlu Kalma.....	79
2.7.6.2. Ortaöğretimde Öğrenim Bursu	82
2.7.6.3. Ortaöğretimde Ücretsiz Taşınmalı Eğitim.....	84
2.7.6.4. Ortaöğretimde Ücretsiz Öğle Yemeği	86
2.8. Ortaöğretimde Akademik Başarı.....	88
2.8.1. Akademik Başarı Tanımı	88
2.8.2. Öğrencilerin Akademik Başarılarını Etkileyen Faktörler	89
2.8.3. Ortaöğretim Kurumlarında Akademik Başarı Ölçütleri.....	91
2.8.3.1. Bir Derse Ait Dönem Puanı.....	92
2.8.3.2. Bir Dersin Yıl Sonu Puanı	93
2.8.3.3. Yılsonu Başarı Puanı ve Mezuniyet Puanı	94
2.8.3.4. Öğrencinin Herhangi Bir Dersten Başarılı Sayılması.....	94
2.8.4. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Akademik Başarı İlişkisi.....	95
2.9. Sosyal Yardım ve Akademik Başarı Denkleminde Sosyal Devlet Anlayışı.....	96

2.9.1. Sosyal Devlet Anlayışı.....	96
2.9.2. Sosyal Devlet Anlayışının Tarihsel Gelişim Süreci.....	99
2.9.3. Sosyal Devletin Nihai Hedefi	102
2.9.4. Sosyal Politika Anlayışı	104
2.9.5. Sosyal Hizmet ve Okul Sosyal Hizmeti Anlayışı	106
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	113
BULGULAR VE TARTIŞMA.....	113
3.1. Nitel Çalışma Grubu Özellikleri ve Veri Analizi.....	113
3.2. Nitel Bulgular.....	116
3.2.1. Okul Pansiyonu - Öğrenci Başarısı.....	116
3.2.2. MEB Bursu - Öğrenci Başarısı	119
3.2.3 Taşımali Eğitim - Öğrenci Başarısı.....	121
3.2.4 Ücretsiz Öğle Yemeği - Öğrenci Başarısı.....	124
3.2.5. Engellilik Yardımı vb. Diğer Sosyal Yardımlar - Öğrenci Başarısı	127
3.2.6. Çeşitlik Değişkenlere Göre Ücretsiz Sosyal Yardım - Akademik Başarı İlişkisi.....	132
3.3. Nicel Çalışma Grubu Özellikleri ve Veri Analizi	135
3.4. Nicel Bulgular	139
3.4.1.Sosyal Yardım Türlerine Göre Akademik Başarı	139
3.4.2.Pansiyonlu/Yatılı Kalma Hizmetinden Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı.....	141
3.4.3.Öğrenim Bursundan Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı	142
3.4.4.Ücretsiz Taşımali Eğitim Hizmetinden Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı.....	143
3.4.5.Ücretsiz Öğle Yemeği Hizmetinden Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı.....	144
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	145
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	145

4.1. Sonuçlar	145
4.1.1. Nitel araştırma sonuçları:	145
4.1.2. Nicel araştırma sonuçları:	147
4.1.3. Nicel ve nitel araştırmanın bütünleşik sonuçları:.....	148
4.2. Öneriler	148
4.2.1. Uygulayıcılar için Öneriler.....	148
4.2.2. Araştırmacılar için Öneriler	150
KAYNAKÇA	152
EKLER.....	170
ÖZGEÇMİŞ.....	181

TABLolar

BİRİNCİ BÖLÜM

Tablo 1.8.3.1: İstanbul Arnavutköy Ortaöğretim Kurumları ve Öğrencilerin Yararlandıkları Sosyal Yardımlar	199
---	-----

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2.7.5.2.1: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Verdiği Ailelere Yönelik Sosyal Yardım Programları.....	722
Tablo 2.7.5.2.2: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Eğitime Yönelik Verdiği Sosyal Yardım Programları.....	74
Tablo 2.7.5.2.3: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Sağlık Alanında Verdiği Sosyal Yardım Programları	755
Tablo 2.7.5.3.1: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Aile, Eğitim ve Sağlık Dışında Diğer Alanlara Yönelik Verdiği Sosyal Yardım Programları.....	76
Tablo 2.4.3.1: Ortaöğretimde Kullanılan Puanlama ve Derecelendirme Sistemi	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 3.1.1: Çalışma Grubuna İlişkin Veriler.....	114
Tablo 3.1.2: Çalışmanın İçerik Analizinin Araştırma Planı.....	115
Tablo 3.2.1.1: “Pansiyon Akademik Başarıyı Arttırır.” Diyen Yanıtlayıcıların Nedenleri	117
Tablo 3.2.2.1.: “MEB bursu akademik başarıyı arttırır.” diyen yanıtlayıcıların nedenleri.....	120
Tablo 3.2.3.1: “Ücretsiz taşınmalı eğitim akademik başarıyı arttırır.” diyen yanıtlayıcıların nedenleri.....	122

Tablo 3.2.4.1: “Ücretsiz Öğle Yemeği Akademik Başarıyı Arttırır.” Diyen Yanıtlayıcıların Nedenleri.....	125
Tablo 3.2.5.1: “Engellilik yardımı akademik başarıyı arttırır.” diyen yanıtlayıcıların nedenleri.....	128
Tablo 3.3.1: Öğrencilerin Genel Yapısına İlişkin Bilgiler.....	136
Tablo 3.3.2: Cinsiyete Göre Alınan Sosyal Yardım Türüne İlişkin Bilgiler	137
Tablo 3.3.3: Sınıf Düzeyine Göre Alınan Sosyal Yardım Türüne İlişkin Bilgiler	137
Tablo 3.3.4: Lise Türüne Göre Alınan Sosyal Yardım Türüne İlişkin Bilgiler	138
Tablo 3.4.1.1: Sosyal Yardım Hizmetleri Türlerine Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları.....	139
Tablo 3.4.2.1: Pansiyonlu/Yatılı Kalma Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları	141
Tablo 3.4.3.1: Öğrenim Bursu Alma Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları	142
Tablo 3.4.4.1: Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları	143
Tablo 3.4.5.1: Ücretsiz Öğle Yemeği Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları	144

ŞEKİLLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Şekil 3.2.1.1: Pansiyon-Öğrenci Başarısı İlişkisi.....	117
Şekil 3.2.2.1: MEB Bursu- Öğrenci Başarısı Etkisi.....	120
Şekil 3.2.3.1: Taşımali Eğitim- Öğrenci Başarısı İlişkisi.....	122
Şekil 3.2.4.1: Ücretsiz Öğle Yemeği - Öğrenci Başarısı İlişkisi.....	125
Şekil 3.2.5.1: Engellilik Yardımı - Akademik Başarı	128
Şekil 3.2.6.1: Okul Türüne Göre Yanıtlayıcıların Cevapları	133
Şekil 3.2.6.2: Cinsiyete Göre Yanıtlayıcıların Cevapları.....	134
Şekil 3.2.6.3: Hizmet Süresine Göre Yanıtlayıcıların Cevapları	134
Şekil 3.2.6.4: Görev Türüne Göre Yanıtlayıcıların Cevapları	135

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AK	: Avrupa Konseyi
Akt	: Aktaran
ASPB	: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AÇSHB	: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler (United Nation)
ÇSGB	: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DPT	: T.C. Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EHK	: Engelliler Hakkında Kanun
EYH	: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KGE	: Kapsam Geçerlilik Endeksi
KGO	: Kapsam Geçerlilik Oranı
KHK	: Kanun Hükümünde Kararname
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
IASSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Derneği
İCP	: Uluslararası Karşılaştırma Programı
İLO	: Uluslararası Çalışma Örgütü

İFSW	: Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MERNİS	: Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
NASW	: ABD Ulusal Sosyal Çalışmacılar Derneği
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OÖKY	: Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği
Örn.	: Örneğin
SB	: T.C. Sağlık Bakanlığı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SHU	: Sosyal Hizmet Uzmanı
SHUD	: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
SODES	: Sosyal Destek Programı
SOYBİS	: Sosyal Yardım Bilgi Sistemi
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
STÖ	: Sivil Toplum Örgütü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
SYGM	: Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
ŞNT	: Şartlı Nakit Yardımı
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TOKİ	: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı

TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNICEF	: Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu
WB	: Dünya Bankası
WFB	: Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Yoksulluk, insanlık tarihinin ve çağımızın başlıca sosyal ve ekonomik problemlerinden biridir. Genel anlamda yoksulluk az gelişmiş ülkelerin bir sorunu olarak algılanıyor olsa da gelişmekte olan ülkelerin hatta gelişmiş ülkelerin de temel problemleri arasındadır. Sosyal açıdan maddi yoksunluktan en çok etkilenen dezavantajlı grubun ise çocuklar ve gençler olduğu önemli bir gerçekliktir.

Son yıllarda dünya çapında uygulanan sosyal hizmet politikaları arasında, çoğu ülkede, farklı kapsam ve mali olanaklarla gerçekleştirilen “eğitim yardımı programları” yoksulluk problemini azaltmada kullanılan temel argümanlar arasında bulunmaktadır.

Eğitim yardımlarını, diğer sosyal yardım türlerinden ayıran temel fark, yardımdan yararlanan bireylerin eğitim hizmetlerinde fiilen yer almaları koşuluyla desteklerin sürdürüldüğü koşullu (şartlı) sosyal yardım programları olmasıdır. Bu eğitim yardımlarının belirli koşullara bağlanmasının ana nedenleri arasında; özellikle yoksulluk içerisinde bulunan çocukların nitelikli iş gücü yeterliliklerine katkıda bulunmanın yanı sıra ekonomik krizlerle karşı karşıya kalınma hâlinde temel becerilere sahip olmalarına sağlamakta yer almaktadır. Bu özellikleri ile eğitim yardımlarının, kronik yani süreğen yoksulluk içerisinde yaşamına devam ettiren ve sonraki nesillere yoksulluğu miras olarak bırakma ihtimali bulunan birey ya da gruplar üstünde gerek kısa vadeli gerekse de uzun vadeli etkiler yaratabilmektedir. (Esenyel, 2009:9).

Araştırmada konu olarak sosyal yardımlardan yararlanma durumunun öğrencilerin akademik başarısı üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığının ortaöğretim öğrencilerine sunduğu sosyal yardımlar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın amacı, yoksul ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisinin

araştırılmasıdır. Bu amaçla MEB'in ortaöğretim öğrencilerinin en fazla yararlandıkları sosyal yardımlar temel alınmıştır. Ortaöğretimde sosyal yardımlardan yararlanan ve yararlanmayan yoksul öğrencilerin akademik başarıları karşılaştırmalı olarak ele alınarak, farklılık olup olmadığı ortaya konmuştur.

Ayrıca araştırma sonucunda, ortaöğretimde yoksul öğrencilerin yararlandıkları sosyal yardımların, öğrencilerin akademik başarılarına etkisi hususunda okul iç paydaşları olan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerinin ortaya konması araştırmanın hedeflediği bir diğer amaçtır.

Araştırmanın temel soruları ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerden,

- MEB okullarında parasız yatılı/pansiyonlu kalanlar ile kalmayanların
- MEB tarafından verilen öğrenim bursunu alanlar ile almayanların
- MEB ücretsiz taşınmalı eğitimden yararlananlar ile yararlanmayanların
- MEB ücretsiz öğle yemeğinden yararlananlar ile yararlanmayanların akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı,
- Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisi konusunda okul yöneticisi ve öğretmenlerin görüşleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmada nitel ve nicel yöntemin birlikte kullanıldığı “karma desen” kullanılmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında araştırma alt problemlerine yanıt bulabilmek amacıyla belgesel tarama yöntemi (sosyal yardım alan öğrencilerin listesi, yıl sonu başarı notları vs.) ile nicel veriler toplanmıştır. Katılımcıların (yönetici ve öğretmenlerin) araştırmanın konusuna yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanıp geliştirilmiştir. Hazırlanan ve geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile nitel veriler toplanmıştır.

Araştırma kapsamında ortaöğretim öğrencilerinin yoksulluk ölçütü olarak Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının (ASPB) sosyal yardımlar için yasal anlamda şart koştuğu mevzuat düzenlemeleri temel alınmıştır. Ayrıca Dünya Bankasının (WB), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP), Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerinden; araştırma kapsamında yoksulluğun tanımı ve sınırı belirlenirken yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı ölçütü olarak Millî Eğitim Bakanlığı mevzuatı temel alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının bünyesinde bulunan resmî ve özel örgün ortaöğretim kurumlarında eğitim-öğretim faaliyetleri, yönetsel faaliyetlere yönelik çalışma usul ve esaslarını belirleyen ana mevzuat Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'dir. Özellikle düzenleyici mevzuat olarak yayınlanmış olan Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği araştırma kapsamında temel mevzuat ölçütü kabul edilmiştir.

Tezin birinci bölümü olan giriş kısmında, araştırmanın konusu, amacı, soruları, araştırmanın önemi, özgün yanları ve sınırlılıkları belirtilerek çalışma yöntemi hakkında kısa bilgi sunulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde tez konusu ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Yoksulluk, sosyal yardımlar, ortaöğretimde akademik başarı ve sosyal yardım, akademik başarı denkleminde sosyal devlet anlayışı gibi temel kavramlar tanımlanmıştır.

Tezin üçüncü bölümü olan bulgular ve tartışma kısmında nitel ve nicel çalışmalarda elde edilen bulgulara yer verilmiş ve bu bulgular tartışılmıştır.

Tezin dördüncü bölümü olan sonuç ve öneriler kısımlarında ise nitel ve nicel bulgulardan çıkarılan sonuçlar yorumlanmıştır. Öneriler bölümünde ise bu alanda çalışacak araştırmacı ve uygulamacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilecek araştırma sonuçları ile sosyal yardım uygulamalarının Türkiye'de örgün eğitim sisteminde bulunan öğrenciler üzerindeki akademik etkilerini ortaya koymak mümkün olacaktır. Bu yolla kamu kaynaklarının daha verimli, daha etkin kullanılması ve yardımların daha işlevsel hâle getirilmesine dair bilimsel önerilerin ortaya konması hedeflenmektedir.

Araştırmaya dayalı olarak elde edilen sonuçlardan, kamusal sosyal yardım uygulamalarının yapısına yönelik sistematik bilgiye dayalı inovatif çözüm önerileri geliştirilmiştir. Böylece öğrencilerin iyi olma halini artırmayı hedefleyen kamusal sosyal yardımların daha verimli ve etkin bir düzeye getirilmesi amacıyla önemli bir bilimsel altyapı çalışması ortaya konmuştur.

Bu çalışma, Türkiye'de eğitim alanındaki sosyal hizmet uygulamalarına yönelik olarak yapılmış olan çok az sayıdaki akademik çalışmalardan biridir. Araştırma, ortaöğretimde sosyal yardım alan öğrenciler örneğinden hareketle "sosyal yardım"

tartışmalarına dâhil olarak ilgili alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma, yoksul ortaöğretim öğrencilerine sunulan sosyal yardımların, onların akademik başarılarına etkisi konusunda ilk kez yapılan bir çalışma olup ileriki çalışmalar için bir başlangıç teşkil etmesi beklenmektedir.

1.1. Araştırma Problemi

Çağımızın en önemli sosyo-ekonomik sorunlarından biri olan yoksulluk, genel anlamda her gelişmişlik seviyesindeki ülkenin başlıca problemleri arasında yer almaktadır. Bu problemten en çok etkilenen gruplardan birisi de kuşkusuz çocuklar ve gençlerdir. Okullarımızda okuyan milyonlarca öğrenci arasında yoksulluk ile boğuşan ve bu nedenle akademik anlamda etkilenen öğrencilerin varlığı yadsınamaz bir gerçekliktir.

Okullarda öğrencilerin maruz kaldığı yoksulluk olgusu ile mücadele etmede siyasal iktidarların sosyal politikaları önem arz etmektedir. Genel olarak siyasi erklerin, sosyal yardımlar vasıtasıyla okullarda dâhil birçok alanda sosyal hizmet politikaları ürettiği söylenebilir.

Türkiye’de öğrencilerin okul ortamında maruz kaldığı özellikle maddi yoksunluk temelli problemlerinin çözümünde “sosyal yardım” argümanı önemli bir sosyal hizmet müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. Öyle ki öğrencilerin; okullarda parasız yatılı/pansiyonlu kalma, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından verilen öğrenim bursu alma, MEB ücretsiz taşınmalı eğitimden ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanma, ve engellilik yardımı alma gibi birçok sosyal yardım ülkemizde yoğun ve etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Okullarımızda sosyal hizmet çatısı altında sağlanan bu sosyal yardımların, öğrencilerin iyi olma hâlini artırmanın yanı sıra akademik başarılarını da olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

Bu konu doğrultusunda özellikle Millî Eğitim Bakanlığının ve diğer devlet mekanizmalarının ortaöğretim öğrencilerine sundukları sosyal yardım olanakları ayrıntılı bir şekilde araştırma kapsamında ele alınmıştır. Araştırma bünyesinde; sosyal yardımlardan yararlanma durumunun öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığının ortaöğretim öğrencilerine

sunduğu sosyal yardımlar üzerinde durulmuştur. MEB'in ortaöğretim öğrencilerine en yaygın ve en fazla sunduğu sosyal yardımlar temel alınmıştır. Sosyal yardımlardan yararlanan ve yararlanmayan yoksul öğrencilerin akademik başarıları karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve farklılık olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu doğrultuda araştırmanın temel problemi, yoksul ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, yoksul ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Bilindiği üzere ülkemiz özelinde okullarda okuyan yoksul öğrencilerimizi, sosyal hizmet kapsamında desteklemek adına farklı kamu birimlerince, sosyal yardımlar yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığınca; öğrencilere okullarda parasız yatılı/pansiyonlu kalma, öğrenim bursu, ücretsiz taşınmalı eğitimden ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanma gibi olanaklar sunulmaktadır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde; şartlı eğitim yardımı (ŞNT) alma ve engellilik yardımı alma gibi birçok sosyal yardım ülkemizde yoğun ve etkin bir şekilde kullanılmaktadır.

Sunulan bu sosyal yardımların, ortaöğretim (lise) düzeyinde okuyan yoksul öğrencilerin akademik başarılarına etkisi önemli bir çalışma sahasıdır. Sosyal yardım konusuyla ilgili yapılan çalışmaların, yoksullukla mücadele, sosyal eşitlik, sosyal politika, tarihsel süreçte sosyal yardım olgusu, sosyal devlet anlayışı gibi genel düzeydeki söylemler ve eylemler ile yetindikleri görülmektedir. Oysa spesifik düzlemde, öğrencilere yönelik yapılan sosyal yardımların öğrencilerin akademik başarısına etkisi, önemli bir araştırma konusudur. Araştırmamız ana hatlarıyla bu konuyu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Sosyal hizmet standartları, artık bireylerde sosyal yardım hususunda farkındalık düzeylerini artırma ve ihtiyaçları bulunan sosyal yardımları karşılama konusunda bazı yeni çabalar içerisine girmiştir. Sosyal yardımlara bireylerin ulaşılabilirliği kadar sosyal yardımların etkililiği ve verimliliği de önemli bir husustur. Bu olgudan

hareketle ortaöğretimde öğrencilerin yararlandıkları sosyal yardımların amaca hizmet etme düzeylerinin ortaya konması da araştırmanın amaçları arasındadır.

Ortaöğretim düzeyinde öğrenim gören yoksul öğrencilere, devletin sosyal politikaları doğrultusunda sunulan bu sosyal yardımların, öğrencilerin akademik başarılarına etkileri hususunda okul iç paydaşları olan yönetici ve öğretmenlerin görüşlerinin ortaya konması araştırmanın bir diğer temel amacıdır.

1.3. Araştırmanın Temel Soruları

Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının, akademik başarıları üzerindeki etkisinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki temel sorulara yanıt aranmıştır. Sorular; Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yoksul ortaöğretim öğrencilerine verilen sosyal yardımlar araştırma özelinde ele alınmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde;

1. Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerden; okulda parasız yatılı/pansiyonlu kalanlar ile kalmayanların akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerden; MEB tarafından verilen öğrenim bursunu alanlar ile almamayanların akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerden; MEB ücretsiz taşınmalı eğitimden yararlananlar ile yararlanmayanların akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerden; MEB ücretsiz öğle yemeğinden yararlananlar ile yararlanmayanların akademik başarı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisi konusunda okul yöneticisi ve öğretmenlerin görüşleri nelerdir?

1.4. Araştırma Konusunun Önemi ve Özgün Değeri

Okullar, çocukların okul öncesinden başlayarak ortaöğretime hatta yükseköğretime kadar yıllarca sürecek olan sosyal ilişkilerin kurulduğu, biyolojik, sosyal ve psikolojik gelişim alanlarının desteklendiği, duyuşsal, bilişsel ve psikomotor hedeflerin kazanıldığı, ideal bir toplum için vazgeçilmez eğitim ortamlarıdır. Okullar, bu vasıflarıyla bireylerin sosyalleşmesi sürecinde tartışılmaz bir role sahiptirler.

Öğrenciler okul ortamlarında geçirdiği on yıllarla ifade edilen bu uzun süreçte; okul öncesi eğitim kurumlarından başlamak üzere, ortaöğretim son sınıfa kadar psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen ve akademik başarılarına olumsuz etkide bulunan birçok problemle karşı karşıyadırlar. Bu problemlerin en önemlilerinden birinin de maddi yoksulluk olduğu söylenebilir.

2018-2019 eğitim öğretim yılında; Anadolu lisesi düzeyinde 2577 okulda 1.533.640 öğrencinin (Anadolu lisesi verileri, 2018), Fen lisesi düzeyinde 310 okulda 125.431 öğrencinin (Fen lisesi verileri, 2018), Sosyal bilimler lisesi düzeyinde 89 okulda 40.425 öğrencinin bulunduğu bir eğitim sistemimizde (Sosyal Bilimler Lisesi Verileri, 2018), belirtilen okul türlerinde toplam 1.699.496 öğrenci öğrenim görmektedir.

Milyonlarla ifade edilen ortaöğretimde okuyan öğrencilere yönelik olarak değişik kamu kurumlarınca sosyal yardımlar sunulmaktadır. Örneğin; Ortaöğretimde okuyan ortaöğretim öğrencilerinden MEB taşımali öğrenci modülüne göre ülke genelinde öğrenci taşıma uygulaması kapsamında taşınan öğrenci sayısının 2 Ekim 2018 itibarıyla ortaöğretimde 430 bin 920 olduğu belirtilmiştir (Taşımali Eğitim, 2018). Sadece ücretsiz taşımali eğitimden yararlanan 430 bin öğrenciden söz edilen bir sistemde diğer sosyal yardımlarda dikkate alındığında milyonlarca öğrencinin sosyal yardımdan yararlandığı söylenebilir. Ancak sayısı milyonlarla ifade edilen sosyal yardım yararlanıcılarının akademik başarısına, sosyal yardımların etkisi tartışmalı bir konudur.

Ortaöğretim düzeyinde öğrencilere devletin sosyal politika uygulamaları doğrultusunda hangi sosyal yardımların verildiği, bu sosyal yardımların öğrencilerin akademik başarılarına etkileri, bu hususlarla ilgili olarak okul iç paydaşları olan yönetici ve öğretmenlerin yoksullukla mücadelede ve akademik başarının artırılmasında, sosyal yardımların çözüm olup olmayacağı hususundaki görüşleri

önemli bir araştırma alanına kaynak teşkil etmektedir. Burada önerilen çalışma, esas itibariyle bu boşluğu gidermek üzere araştırmanın amacına uygun olarak sosyal yardım türlerinden yararlanan öğrencilerin bulunduğu İstanbul Arnavutköy ilçesinde araştırılmış, analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Bugün dezavantajlı gruplar içinde bulunan ve çoğu gereksinimini sadece sosyal yardım olanakları içinde karşılamak durumunda kalan çocuk ve gençlerin, temel gereksinimlerinin özellikle akademik başarı düzeylerinin artırılması, sosyal hizmet uygulamalarının etkililiği ve verimliliği açısından önem arz etmektedir. Batı dünyasında günümüzde açık bir şekilde fark edilmiş bu gerçeklik, ülkemizde de bilinen ancak göz ardı edilen bir sosyal politika gerçekliğini gözler önüne sermektedir. Son yıllarda adından sıkça söz edilen başlıca sosyal yardım uygulamaları alanında yapılacak bu çalışmanın, Ülkemiz Sosyal Hizmet Politikaları bilhassa Millî Eğitim Bakanlığının okullarda gerçekleştirmeyi planladığı “okul sosyal hizmeti” uygulamaları açısından da önem arz etmektedir.

Sosyal hizmet ana bilim dalında lisansüstü düzeyde yapılmış araştırmalar, alan olarak sağlık ile adalet alanlarındaki sosyal hizmet uygulamalarında daha fazla ele almışken, bu çalışma, Türkiye’de eğitim alanındaki sosyal hizmet uygulamalarına yönelik olarak yapılmış olan çok az sayıdaki akademik çalışmalarından biridir.

Tüm varlığı ile insanı muhatap alma çabası içerisinde, hizmet sektörünü artıran “sosyal hizmet” standartları günümüzde artık bireylerin sosyal yardım olgusunu da fark etme ve bunları giderme hususunda birtakım yeni arayışlar içine girme çabasıdadır. Bu çalışma söz konusu ihtiyaçları modern dünya vizyonu içinde ortaya çıkan sosyal hizmet uygulamalarını öğrencilerin ortaöğretim öğrencilerinin bazı sosyal yardımlardan yararlanma-yararlanmama ölçeğinden hareketle; sosyal yardım uygulamalarının etkililik ve verimliliği hakkında politika üreticilere yol göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın bulguları ortaöğretimde öğrencilerin yararlandıkları sosyal yardımların amaca hizmet etme düzeylerini belirlemektedir.

Öğrencilerin zamanlarının büyük çoğunluğunu geçirdiği okul ortamlarında maruz kaldıkları ve akademik başarılarını etkileyen ekonomik, psikolojik, biyolojik ve sosyolojik birçok sorun bulunmaktadır. Bu sorunlar arasında yer alan maddi yoksulluk; gelişmekte olan ülkeler sınıflandırılmasında bulunan ülkemizde,

öğrencilerimizin en yaygın ve yoğun görülen sorunları arasında yer almaktadır. Bu sorunların çözümünde her ne kadar ailenin, sosyal politikalar doğrultusunda oluşturulmuş kurumların, öncelikli sorumlulukları olsa da eğitim kurumlarının da özellikle okulların bu sorunları çözmeye önemli bir rolü vardır. Bir ekip çalışmasını zorunlu kılan sosyal hizmet disiplininin, okul çatısında yürütmesi gereken çalışmaları ve profesyonel rolünü, sosyal çalışmacıların eğitim ortamlarında bulunmalarının gerekliliğini ve önemini bu araştırma doğrultusunda ortaya koymak Millî Eğitim Bakanlığı öncülüğünde politika belirleyicilere rehber olma açısından önemli bir husustur.

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’de sosyal yardımlardan hareketle “okul sosyal hizmeti” hususunda ne tarz çalışmalar yapılabileceğine dair ortaya konmuş tespitler araştırmamızda önemli bir yer tutmaktadır. Araştırmamızın ortaöğretim örneğinden hareketle “sosyal yardım” tartışmalarına dâhil olarak ilgili alana önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmamıza özgünlük katan ve onu sosyal hizmet alanında önemli kılan nokta, sosyal hizmetin önem ve gerekliliğini, ortaöğretim öğrencilerine sunulan sosyal yardım uygulamalarının akademik başarı üzerindeki etkisi üzerinden ortaya konulmuş olmasıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın varsayımları şunlardır:

- . Ortaöğretimde sosyal yardımlar ve akademik başarı denklemi teorik düzlemde yeni akademik çalışmalarla geliştirilmeye muhtaçtır.
- . Yoksul ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıya etkisi hususunda geçmişte gerçekleştirilmiş bir akademik çalışma yapılmamıştır.
- . Sosyal yardım çalışmalarının yürütüldüğü ortaöğretim kurumlarında, sosyal yardımların öğrencilerin akademik başarısına etkisi hususunda bilgi eksikliği vardır.
- . Sosyal yardımların akademik başarıya etkisi hususunda, araştırma kapsamında ulaşılabilecek sonuçların, politika yapımcıların bilhassa Millî Eğitim Bakanlığının

ilerleyen zamanlarda okullarda gerçekleştireceği sosyal yardım uygulamalarına rehberlik edecektir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- . Çalışmanın kolay yürütülmesi verimli ve başarılı bir biçimde sonuçlanması için araştırma konusu kapsamı bakımında derinliği ve genişliği sınırlandırılmıştır.
- . Çalışma; literatür taraması, doküman analizi ve görüşme yoluyla veri toplama çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.
- . Ortaöğretim kurumlarında yapılan bu çalışmanın, diğer eğitim kategorilerinde (ortaokul, ilkokul) tekrarlandığı takdirde farklı sonuçlar verebilecek çalışmanın sınırlılıklarındandır.
- . Çalışma kapsamında ele alınan yatılı/pansiyonlu kalma, öğrenim bursu, ücretsiz taşınmalı eğitim, ücretsiz öğle yemeği gibi başlıca dört temel sosyal yardım dışında diğer yardım türlerini kapsamıyor oluşu ve genelleyebilmedeki kısıtlılığı, bu çalışmanın sınırlılıklarındandır.
- . Araştırma konusu kapsamında ortaöğretimde sosyal yardım türlerinden en yoğun şekilde yararlanan öğrencilerin bulunduğu İstanbul Arnavutköy İlçesi örneklem olarak seçilmiştir. Yalnızca İstanbul Arnavutköy ilçesinin örneklem olarak seçilmesi veri toplama aşamasının temel sınırlılıkları arasındadır.
- . Bu çalışmada elde edilen nitel veriler, 2019 yılında İstanbul Arnavutköy ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında çalışan ve kasıtlı (amaçlı) örnekleme yöntemiyle seçilmiş 59 kişi ile sınırlıdır.
- . Bu çalışmada elde edilen nicel veriler, 2019 yılında İstanbul Arnavutköy ilçesinde bulunan 16 ortaöğretim kurumu ve kasıtlı (amaçlı) örnekleme yöntemiyle seçilmiş 2639 öğrenci ile sınırlıdır.

1.7. Literatür Taraması

Sosyal hizmet ana bilim dalında yüksek lisans ve doktora düzeyinde hazırlanmış tezlerin, ağırlıklı bir şekilde müracaatçı gruplarından aile ve çocuklara

yoğunlaşmışken, alan olarak sağlık ile adalet alanlarındaki sosyal hizmet uygulamalarında yoğunlaşmaktadır (Zengin ve Çalış, 2017:1269). Bu araştırma, Türkiye’de eğitim alanındaki sosyal hizmet uygulamalarına yönelik olarak yapılmış olan çok az sayıdaki akademik çalışmalarından biridir.

Türkiye’de “Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi” ile ilgili doğrudan yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Hüsamettin ÇETİN tarafından, 2014 yılında, sosyal hizmet ana bilim dalında, “Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeniden Yapılanması Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı doktora tezi hazırlanmıştır. Yapılan çalışmada, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar alanında merkezi ve yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ile özel sektördeki yöneticilerin, Türkiye’de sosyal hizmetler ve yardım sisteminin mevcut durumu ile yeniden yapılanması konusundaki düşünce, görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Katılımcıların çoğunluğu, Türkiye’de sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardan merkezi yönetimin sorumlu olması gerektiği fikrindedir. Verilecek hizmetlerin ise hizmetin özelliklerine göre yerel yönetim, merkezi yönetim, STK’ler ve özel sektörün ağırlıklarının değiştiği, karma bir yapıda sunulması gerektiğini düşünmektedir.

Kapıkıran ve Özgüngör (2009: 21-30), Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi’nde 2009 yılında “Ergenlerin Sosyal Destek Düzeylerinin Akademik Başarı ve Güdülenme Düzeyi ile İlişkileri” başlıklı bir makale hazırlamışlardır. Bu çalışmada ergenler bireylerde sosyal destek mekanizmasının, depresyon, stres ve yalnızlık duygusu gibi istenilmeyen hâllerin olumsuz etkilerine karşı koruyucu işlevinin yanı sıra öğrencilerin başarısına olan olumlu katkısından araştırma konusu yapılmıştır. Bu çalışmada çok farklı değişkenlere sahip sosyal desteğin, aile, arkadaş vs. ile cinsiyet, ebeveynlerin eğitim seviyesi ve kardeş sayısının akademik güdülenme ve başarıyı yordama gücü ve bu gücün eğitim görülen okul türüne göre farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi hedeflenmiştir. Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Güdülenme ve Öğrenme Stratejileri Ölçeği’nin İçsel Hedef Düzenleme alt boyutu ve kişisel bilgi anketi, dört farklı lise türünden meydana gelen 386 ortaöğretim öğrencisine çok boyutlu olarak uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, akademik başarının en iyi yordayıcılarının okul türü, kardeş sayısı ve algılanan aile desteği, güdülenmenin yordayıcılarının ise bir önceki yılın akademik ortalaması, algılanan aile

desteği ve annenin eğitim düzeyi olup bu ilişkilerin lise türüne göre farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Aca (2018: 1-8) tarafından, 2018 yılında, alışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalında, “Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardımların Yapabilirlik Yaklaşımı erevesinde Etkinliği Analizi: Bursa rneği” başlıklı doktora tezi hazırlanmıştır. Bu alışmada, Türkiye’deki kamusal sosyal yardımların, "yapabilirlik yaklaşımı" kapsamında etkinliği araştırılmıştır. Çalışmada kantitatif araştırma tekniği kullanılmış, anket uygulama süreci, hazırlanan kamusal sosyal yardım haritasına göre hesaplanan kişi sayısının bölgesel ayırımına göre gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda yapılan değerlendirme sonuçlarına göre; vatandaşlara sağlanan kamusal sosyal yardımlardan beklenen faydanın sağlanamadığı, ayrıca verilen sosyal yardımların yardım alanların sosyal refahını yükseltmediği tespit edilmiştir.

Sarı ve Erdoğan (2017: 269-288), Akdeniz Üniversitesi Mediterranean Journal of Humanities dergisinde “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Eğitim Yardımlarının İlkokul, Ortaokul, Lise ğrencileri ve Ailelerine Etkileri” başlıklı bir makaleyi 2017 yılında yayınlamışlardır. Bu çalışmanın amacı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından gerçekleştirilen eğitim yardımlarından faydalanan aileler ve öğrencileri üzerindeki etkilerini belirlemek ve olası sorunlara yönelik çözüm nerileri ortaya koymaktır. Araştırmanın evrenini Antalya ili Muratpaşa İlçesi SYDV’den eğitim yardımı alan aileler oluşturmuştur. Bu alışma sonucunda eğitim düzeyi ile yoksulluk arasındaki ilişkinin varlığı tekrardan teyit edilmiş, ailenin durumuna uygun yardım modelinin belirlenmesi gerektiği, eğitim yardımlarının annelere verilmesi, yardımı alan annelerin özgüvenlerini artırdığı, ayrıca kadınların eşlerinin davranışlarını olumlu yönde etkilediği, velilerin de ğrenci taşıma yardımlarını ortaöğretime devam eden öğrenciler için bir teşvik yardımı olarak algıladıkları, özellikle ortaöğretime devam eden öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasının ortaöğretimde devamsızlıkların önlenmesinde etkili olabileceği gibi sonuçlarına ulaşılmıştır.

Aslanargun, Bozkurt ve Sarioğlu (2016: 201-234), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisinde “Sosyo Ekonomik Değişkenlerin ğrencilerin Ekonomik Başarıları zerine Etkileri” başlıklı bir makale yayınlamışlardır. Bu çalışmanın amacı öğrencilerin akademik başarılarına etki eden ebeveyn eğitimi ve mesleği, cinsiyet,

ekonomik durumu ve kardeş sayısı faktörlerinin öğrenci başarısı üzerindeki ilişkisini bulmaktır. Farklı okullarda öğrenim gören 691 öğrenciye tarama yöntemiyle yürütülen çalışmada anket gerçekleştirilmiştir. E-okul sistemindeki öğrenci notlarına göre akademik başarı hesaplanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre cinsiyet, ebeveyn eğitimi, baba mesleği, aile geliri değişkenleri açısından anlamlı sonuçlar ortaya çıkmakta iken anne mesleği ve kardeş sayısı değişkenlere göre farklılık gözlenmemiştir.

İşler (2016: 11-114) tarafından çalışma eğitim bilimleri ana bilim dalında, “Anadolu Liselerinde Akademik Başarının Artırılmasına Yönelik Yönetici ve Öğretmen Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezini 2016 yılında hazırlanmıştır. Bu çalışmanın amacı, Anadolu liselerinde akademik başarının artırılmasına ve öğrenme süreçlerinin iyileştirilmesine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerini belirlemektir. Çalışmada bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yönetici ve öğretmenler tarafından öğrencilerin akademik başarısını olumlu etkileyen en önemli faktör “aile nitelikleri” olduğu ifade edilmiştir. Diğer nedenler ise okul ve eğitim şartlarının yeterli olması, öğrencinin başarıya odaklanması, genel çevre özellikleri, sosyo-ekonomik özellikler, öğretmen yeterlilikleri, okul yönetiminin yeterli olması, kalıtım, rehber öğretmenin okulda aktif olması, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler, öğrenciye bazı sorumluluklar yüklenilmesidir. Öğretmenlere göre akademik başarısı çok yüksek olan bir okul; fiziki şartları çok iyi olan, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetleri çok olan, öğrenci sayısı ve sınıf mevcudu az olan, LGS’de yüksek puan almış öğrencilerden oluşan, kampüs şeklinde düzenlenmiş, öğrencilerin sadece kendi bölümünün derslerinin eğitimini aldığı gibi özellikler taşımalıdır.

1.8. Yöntem

1.8.1. Araştırma Modeli

Araştırma modeli. “...araştırmanın amacına uygun olarak ekonomik bir şekilde, verilerin toplanması ve çözümlenmesi için gerekli şartların sağlanmasıdır (Selltiz, vd., 1959; akt. Karasar, 2009:76) Bu şartların düzenlenmesinde iki temel yaklaşım söz konusudur. Bunlar tarama yaklaşımı ve deneme yaklaşımıdır (Nisbet, vd., 1957; akt. Karasar, 2009:76)

Araştırmada ele alınan, birey veya nesne kendi şartları içerisinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez....Tarama modelleri genel tarama ve örnek olay taramalardır. Çok fazla sayıda elemanı bulunan bir evren ile ilgili genel bir yargıya varmak için evrenin tümü ya da örnekleme üzerinde yapılan taramalardır (Karasar, 2009: 76-79).

Çalışmamız kapsamında genel tarama modeli kullanılmıştır. Bu model yoluyla; İstanbul Arnavutköy İlçesi örneklemeden yapılan genel tarama neticesinde, ortaöğretimde sosyal yardımlardan yararlanma/yararlanmama durumunun, öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi konusunda genel bir yargıya varmak hedeflenmiştir.

İki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını, derecesini tespit etmeyi hedefleyen araştırma modelleri “ilişkisel tarama modelleri” olarak adlandırılır (Karasar, 2009: 81)

Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma ve yararlanmama durumunun, akademik başarıya etkisi ortaya konurken; genel tarama modelinin bir türü olan; karşılaştırmalı dayalı “ilişkisel taramaya tarama modeli” çalışma kapsamında kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında sosyal yardımlardan yararlanan ortaöğretim öğrencileri ile sosyal yardımlardan yararlanmayan ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı düzeyleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Ortaöğretim kademesinde öğrenim gören yoksul öğrencilerden; okulda parasız yatılı/pansiyonlu yararlanma/yararlanmama, MEB tarafından verilen öğrenim bursunu alma/almama olup MEB ücretsiz taşınmalı eğitimden yararlanma/yararlanmama, MEB ücretsiz öğle yemeğinden yararlanma/yararlanmama durumları ve okul yöneticisi ve öğretmenlerin “sosyal yardımlar” hakkında görüşleri araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır. Bağımlı değişkeni ise akademik başarı (yıl sonu başarı notları) düzeyi oluşturmaktadır.

1.8.2. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, Türkiye'deki sosyal yardım uygulamalarının etkisini ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarıları üzerinden ortaya koyan sosyal hizmet alanında yapılmış kapsayıcı bir araştırmadır. Çalışmada "karma yöntem" kullanılmıştır. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılması yolu ile araştırma sorularına yanıt vermeye dayanan araştırma süreci "karma yöntem" olarak adlandırılmaktadır (Creswell, 2003).

Karma yöntemin amaçları ve kullanım alanları şöyle sıralanabilir:

- . Veri toplama araçlarının (anket formu, ölçek vs.) hazırlanması ve geliştirilmesinde,
- . Araştırmanın uygulanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında,
- . Elde edilen verilerin teyidi ve doğrulanmasında,
- . Aynı/benzer konuların farklı bakış açıları ile araştırılmasında,
- . Farklı açılardan, karmaşık olgu ve olayların ele alınmasında
- . Tek yöntemle ulaşılan bulguların araştırılmasında ve test edilmesinde (Fırat, vd., 2014: 69-70).

Bu çalışmada karma desenin kullanılmasının iki ana nedeni vardır. Öncelikli olarak bu çalışmanın problemlerine/sorularına yanıt alabilmek için salt nitel veya nicel veri ile araştırmanın bütününe ihtiva eden bütüncül bir bakış açısı elde edilemeyeceği fikridir. İkinci olarak, sosyal yardım ve akademik başarı denkleminin nitel ve nicel verileri birlikte kullanmayı gerektiren özne yapısıdır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen saha çalışması ile yoksul ortaöğretim öğrencilerinin, sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarı üzerine etkisi hususu ile ilgili olarak nitel ve nicel veri toplama araçları yoluyla veriler toplanmış ve gerekli analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın ilk aşamasında araştırma alt problemlerine yanıt bulabilmek amacıyla doküman analizi/belgesel kaynak tarama yoluyla nicel veriler toplanmış yani nicel yöntem kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların (okul yönetici ve öğretmenler) araştırmanın konusuna yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla da yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla nitel araştırma tercih edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla ortaöğretim müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenlerden araştırma konusu ile ilgili nitel veriler elde edilirken belgesel tarama yöntemi ile öğrencilerin akademik başarılarının bulunduğu resmi dokümanlardan araştırma konusu ile ilgili nicel veriler elde edilmiştir.

Çalışmamız kapsamında yürütülecek çalışmalar için, MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün; 21.01.2020 tarih ve 2020/2 sayılı “Araştırma Uygulama İzinleri” başlıklı genelgesi doğrultusunda ulusal ve uluslararası araştırma uygulamaları ve veri toplama faaliyetlerine uygun olarak gerekli yasal izin talep edilmiştir. Genelge doğrultusunda www.ayse.meb.gov.tr web adresinden araştırma uygulama izni ön başvurusu gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen Millî Eğitim Bakanlığına okullarda; MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün; 21.01.2020 tarih ve 2020/2 sayılı “Araştırma Uygulama İzinleri” başlıklı genelgesinde belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda; üniversitelerin, araştırma uygulamaları ve veri toplama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında hazırlanan ve yönetici/öğretmenler yönelik hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formunun Türk Millî Eğitiminin genel ve özel amaçlarına uygun planlanmasına ve uygulanmasına dikkat edilmiştir.

Çalışma kapsamında gerekli verileri toplamak ve yönetici/öğretmenler ile yarı yapılandırılmış görüşme uygulamalarını gerçekleştirmek amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğüne, üniversitemiz (Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) aracılığıyla 10.06.2020 tarih ve 1375 sayılı resmi yazı ile başvuru yapılmıştır. Yapılan başvuru sonucu, İstanbul Valiliği, İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğünce 18.06.2020 tarih ve E.8015864 sayılı oluru ile anket uygulama ve araştırma yapma izni verilmiştir. İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınan resmi onayın bir örneği, araştırma sonuna ek yapılmıştır.

Araştırmanın verimli ve başarılı bir biçimde sonuçlandırılması, araştırmacının kolay ve rahat çalışmasına yardımcı olması amacıyla araştırmada ele alınan konu kapsamı açısından derinliği ve genişliği sınırlandırılmıştır. Araştırmada katılımcılar, gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiştir. Son olarak bulgular ortaya konulup raporlaştırma ve sonuçlandırma çalışmaları yapılmıştır.

1.8.3. Evren ve Örneklem

Araştırma problemlerinin yanıtlanması amacıyla, gerekli verilerin temin edildiği canlı veya cansız varlıklardan meydana büyük gruplar evren olarak tanımlanırken, bu verilere çok daha kısa zamanda, daha az sayıda insan kaynağı ve maddi olanaklar kullanılarak erişilmesini sağlayan, evreni temsil eden evrenin bir parçası olan küçük gruplar ise örneklem olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, vd., 2016: 80-81).

Yapılan araştırma sonuçları genelleştirilmek istendiğinde, canlı ya da cansız elemanlar bütünü evren olarak adlandırılmaktadır. Evren kümesi içinde belirli kurallara göre seçilmiş ve evreni temsil ettiği kabul edilmiş, küçük gruplar ise örneklem olarak adlandırılmaktadır (Karasar, 2016:63).

Örneklemede temel alınan birimlerin örneklem için seçilme olasılıklarının eşit olması seçkisizlik ilkesi olarak tanımlanmaktadır. Bu ilke, birimlerin örnekleme seçilme durumlarının birbirinden bağımsız olmasıyla da ilgilidir. Seçkisiz olmayan örnekleme yöntemi, örnekleme alınacak birimlerin seçkisizlik ilkesine bağlı olarak belirlenmesidir (Büyüköztürk, vd., 2016: 91-92).

Kasti (kararsal) diğer ismi ile amaçsal örnekleme tekniğinde, örneği meydana getiren elemanlar, araştırmacının araştırma problemlerine cevap bulacağını düşündüğü bireylerden meydana gelir. Katılımcıların belirlenmesinde temel kriter araştırmacının kendi yargısıdır (Coşkun, vd., 2015: 142)

Çalışmanın örnekleme belirlenirken; seçkisiz olmayan örnekleme türlerinden olan kasti (amaçsal) örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Araştırmanın problemlerine yani amaçlarına uygun olarak, İstanbul Arnavutköy İlçesi bulunan 16 ortaöğretim kurumu, bu kurumlarda görev yapan 59 kişiden oluşan yönetici ve öğretmenler, nicel verilerin toplandığı 2639 öğrenci kasti (amaçsal) örnekleme tekniği ile belirlenmiştir.

Çalışmada tüm çalışma evrenine ulaşma güçlüğü nedeniyle örneklem alma yoluna gidilmiştir. Araştırmanın örneklemini belirlemek için seçkisiz olmayan uygun örnekleme yaklaşımı kullanılmıştır. Nicel kapsamda araştırmanın evreni, araştırma sürecinde belirlenen araştırma problemine uygun Millî Eğitim Bakanlığına bağlı İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde ortaöğretim kurumlarda okuyan

öğrencilerden oluşturulmuştur. Araştırmanın örnekleme ise İstanbul İl'i Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Arnavutköy ilçesi özelinde ortaöğretimlerde 2019- 2020 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 14-18 yaş aralığındaki öğrencileri kapsamıştır.

Örnekleme belirlemek için gerekli veriler İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğünden alınmıştır. Başvuruda bulunan araştırmanın örnekleme, istatistiksel yöntemlere göre belirlenmiş, örneklemin ekonomik, ulaşılabilir ve uygulanabilir açısından uygun olmasına dikkat edilmiştir.

Örnekleme seçilirken hata ve risk oranları dikkate alınmış, örnekleme yer alan katılımcıların okullara/kurumlara göre dağılımları belirlenmiştir. Araştırma uygulamasının hangi okullarda, hangi katılımcılar ile gerçekleştirileceği ve araştırma konusu ile alakalı olarak verileri toplanacak öğrenci grupları ve sınıf şubeler düzeyinde dağılımlarına yönelik bilgiler alınan izin doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Her lise türünden 10.,11. ve 12. sınıfların her birinden seçkisiz olmayan yöntem ile seçilen şubelerinden öğrencilerden, araştırma yapmak için örnekleme grubu oluşturulmuştur. Araştırmada nicel verilerin toplanmasında seçkisiz olmayan örnekleme yöntemine göre örnekleme grubu belirlenmiştir.

İstanbul'un sosyo-ekonomik düzeyi düşük, sosyal yardımlardan yararlanan öğrencilerin bulunduğu ve gelişmekte olan Arnavutköy ilçesi seçilmiştir. Örnekleme seçilirken çeşitli sosyal yardımlardan yararlanan öğrencilerin bulunduğu ortaöğretim türlerinin hepsini bulduran İstanbul Arnavutköy İlçesi tercih edilmiştir. Böylelikle öğrencilerin bazı sosyal yardımlardan yararlanma/yararlanmama ve akademik başarıları arasındaki ilişkinin sosyal hizmet bağlamında farklılaşp farklılaşmadığı incelenebilmiştir.

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü (2019- 2020) ortaöğretim verilerine göre tespit yapılmıştır. 2019– 2020 Eğitim Öğretim yılında MEB resmî web sitesinden alınan bilgilere göre Arnavutköy İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü bünyesinde 18 adet ortaöğretim kurumu bulunmaktadır. (MEB Kurum Listesi, 2019). Örnekleme grubuna alınan okul türleri ve isimleri aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 0.8.3.1: İstanbul Arnavutköy Ortaöğretim Kurumları ve Öğrencilerin Yararlandıkları Sosyal Yardımlar

İSTANBUL/ARNAVUTKÖY ORTAÖĞRETİM KURUMLARI VE YARARLANDIKLARI SOSYAL YARDIMLAR						
SIRA	OKULLAR	Pansiyonlu/Yatılı kalan öğrenci var mı?	Öğrenim bursu alan öğrenci var mı?	Ücretsiz taşınmalı eğitim var mı?	Ücretsiz öğle yemeği verilmekte mi?	Engellilik yardımı alan öğrenci var mı?
1	Hadımköy Örfi Çetinkaya Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	Hayır	Hayır	Hayır
2	Durusu Hüseyin Ökten Anadolu Lisesi	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
3	Arnavutköy Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	Hayır	EYET	Hayır
4	Şehit Selçuk Gürdal Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	Hayır	Hayır	Hayır
5	Taşoluk Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	EYET	Hayır	Hayır
6	Necip Fazıl KISAKÜREK Anadolu İmam Hatip Lisesi	Hayır	EYET	EYET	Hayır	Hayır
7	İTO İbrahim ÇAĞLAR Anadolu İmam Hatip Lisesi	EYET	EYET	Hayır	Hayır	EYET
8	Bolluca Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	Hayır	Hayır	Hayır
9	İbrahim ÖZAYDIN Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	Hayır	EYET	EYET
10	Örfi ÇETINKAYA Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır
11	Mehmet Akif ERSOY Çok Programlı Anadolu Lisesi	Hayır	EYET	EYET	EYET	Hayır
12	Şehit Demet SEZEN Çok Programlı Anadolu Lisesi	Hayır	Hayır	EYET	Hayır	Hayır
13	Borsa İstanbul Anadolu İmam Hatip Lisesi	EYET	Hayır	EYET	Hayır	Hayır
14	HadımköyTOKİ Anadolu İmam Hatip Lisesi	Hayır	EYET	Hayır	Hayır	Hayır
15	Prof.Dr. Necmettin ERBAKAN Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi	Hayır	Hayır	EYET	Hayır	Hayır
16	Şehit Onbaşı Murat ŞENGÖZ Anadolu İmam Hatip Lisesi	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır	Hayır

Tablo 0.8.3.1’den de anlaşılacağı üzere araştırma kapsamında ele alınan temel soruların tamamına yanıt verecek türde sosyal yardımlardan yararlanan tek başına ortaöğretim kurumu bulunmamaktadır. Bu nedenle sosyal yardım türlerinin en çok yararlandığı birden fazla ortaöğretim kurumu araştırmamız kapsamında verilerin toplanacağı çalışma alanları olarak belirlenmiştir.

1.8.3.1. Arnavutköy Örnekleme Hakkında

Osmanlı Dönemi’nde Arnavutköy, Çatalca Sancağına bağlı iken daha sonra Çatalca Nahiyesi’ne bağlanmıştır. Cumhuriyet döneminde ise önceleri Eyüp İlçesi’ne bağlı bir köy iken, Gaziosmanpaşa 1963 yılında ilçeye dönüşmesi ile bağlanmıştır. Arnavutköy 1987 yılında ise Gaziosmanpaşa İlçesi’ne bağlı belde hâline getirilmiştir (Arnavutköy Tarihi, 2018).

Arnavutköy adı, 19. yy. ortalarından itibaren Osmanlı arşivlerinde geçmektedir. Bu bölgede eski zamanlarda yaşayan Arnavut kökenli bir köylünün, Arnavutköy'e ismini verdiği düşünülmektedir. Bölge, en eski dönemlerinden bu yana Edirne'ye ve Avrupa'ya gidiş yolu üzerinde yer almaktadır. Geçiş güzergâhında oluşu ve bu güzergâhta bir Arnavut'un yaşaması münasebetiyle, bu güzergâhtan geçenler zamanla bu bölgeye Arnavut'un Köyü ismini vermişlerdir. Bu isim zamanla önce "Arnavutköyü"ne sonrasında "Arnavutköy"e evrilmiştir.

İstanbul Arnavutköy İlçesi, Haziran 2019 verilerine göre; 2013 yılında 215.531 kişi nüfusa sahip iken, bu sayı 2018 yılında 270.549 kişiye ulaşmıştır. Çalışmanın örneklem grubunu oluşturan ortaöğretim öğrencilerinin de bulunduğu 15-19 yaş arasında ki toplam nüfus 25.807 kişiden oluşmaktadır. (Arnavutköy Nüfusu, 2019).

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinin yürüttüğü, Mahallem İstanbul Projesi'nin İstanbul'un gelir dağılımıyla ilgili yapmış olduğu analiz sonuçlarına bakıldığında; İstanbul'da ortalama hane halkı gelirinin aylık 4.308 TL olduğu, hane halkı geliri bakımından ilçeler arası farklılıkların ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Hane halkı geliri en yüksek düzeyde olan ilçe Beşiktaş iken, hane halkı geliri en düşük düzeyde olan ilçenin ise Arnavutköy olduğu görülmüştür. Beşiktaş İlçesinde aylık ortalama hane halkı geliri 10 bin TL'yi geçerken, bu oranın Arnavutköy İlçesinde 2030 TL'ye düştüğü sonucu ortaya çıkmıştır (Mahallem İstanbul, 2017).

Çalışma kapsamında İstanbul'un Arnavutköy İlçesinin örneklem olarak seçilmesinde yukarıda ortaya konulan verilerde görüleceği üzere sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış bir ilçe olması, dağınık bir coğrafyaya sahip bir yerleşim birimi olması yani araştırma kapsamında cevabı aranan sorulara en uygun yerleşim birimi olmasından kaynaklanmaktadır.

1.8.4. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında nitel verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılırken nicel verilerin toplanmasında belgesel tarama ve doküman analizi teknikleri kullanılmıştır.

1.8.4.1. Nitel Veri Toplama Aracı ve Analizi

Teknik özelliklere göre sınıflandırılan değişik görüşme türleri mevcuttur. Soru kağıtlı, soru kağıtsız, özgür veya yönetilen görüşmeler vb. İzlen amaca göre görüşmeler arasında Kanı (kişilik) görüşmeleri ile belgesel görüşmeler gibi türler bulunmaktadır. Kanı diğer ismi ile kişilik görüşmelerinde; yapılan görüşmenin amacı bir konu ile ilgili olarak katılımcıların kanılarını ve tutumlarını tanımaktır. Kanı görüşmelerinde, çok geniş bir kitlenin kanıları, görüşülen örnek aracılığıyla belirlenmektedir (Maurice Duvarger, 2014: 282-283).

Çalışmanın nitel verileri, araştırmanın amacına uygun olarak kanı (kişilik) görüşmelerine dayalı görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının, akademik başarıları üzerindeki etkisi hususunda, ortaöğretim yönetici ve öğretmenlerinin görüşleri araştırmacı tarafından hazırlanmış kanı (kişilik) görüşmesi formu aracılığıyla toplanmıştır.

Nitel araştırma verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen ve açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla edilmiştir. Görüşme formunun hazırlanması aşamasında öncelikle ilgili alan yazın taranmıştır. Bu konuda eğitim bilimleri ve sosyal hizmet alanında bulunan uzmanlardan görüş talep edilmiştir. Alınan uzman görüşleri doğrultusunda ortaöğretim kurumlarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin sosyal yardımlar ve akademik başarı denklemi hakkındaki görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan altı soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun ön test uygulaması (pilotlama) sosyal yardımlardan yararlanan ortaöğretim öğrencilerinin bulunduğu, Gaziantep Araban İlçesi Şeyh-Mehmet Besime Öztürk Anadolu İmam Hatip Lisesinde gerçekleştirilmiştir. Pilotlaması gerçekleştirilen görüşme formu ile ilgili alınan geri dönüşlere bağlı olarak veri toplama aracında gerekli düzeltme ve iyileştirme çalışmaları yapılmıştır.

Araştırmacı, verilerini ya doğrudan gözlemler veya soru sorarak toplar. Soru sorarak yani “soruşturma” denilecek olan yaklaşımda hem sözlü hem yazılı olarak olarak yapılabilir....Anket ve benzeri yazışma araçlarının, katılımcılarla görüşme yoluyla doldurulmasının “çok yapılanmış bir görüşme tekniği” olarak nitelendirilebilir (Karasar, 2009: 153-175).

Nitel araştırma bağlamında veriler, hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşacak olan görüşme formları aracılığıyla gönüllülük esasına dayalı olarak katılımcılardan elde edilmiştir. Ortaöğretim öğrencilerine sunulan sosyal yardım olanaklarının akademik başarı üzerindeki etkisi hususunda okul iç paydaşları olan yöneticilerin ve farklı branşlarda ve yaş gruplarında olan öğretmenlerin görüşleri alınarak veriler elde edilmiştir. Görüşme formunun içeriğinin ve veri toplama aracında yer alan soruların/ifadelerin bilimsel etik bakımından uygun olması ve katılımcıların kişilik haklarını ihlal eder nitelikte olmaması sağlanmıştır.

Nitel araştırma yönteminin uygulanmasında; geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formunun, araştırma kapsamında yanıtını aradığımız soruları içerecek biçimde kapsam geçerliliği sağlanmış ve veriler seçkisiz olmayan uygun örnekleme yöntemlerinde kasti (amaçsal) örnekleme tekniği kullanılarak belirlenen çalışma grubuna dâhil olan okul yöneticileri (müdür - müdür yardımcısı) ve öğretmenlerden elde edilmiştir. Katılımcılar, araştırmaya katılmadan önce araştırmanın kapsadığı riskler hakkında bilgilendirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde, katılımcıların görüşlerinin önem arz ettiği, araştırma sonuçlarının Türkiye’de ortaöğretimde sosyal yardımların etkililiği konusuna katkı sağlayacağını ümit edildiği, görüşme sürecinde söyleneceklerin tümünün gizli kalacağı, bu bilgilerin araştırmacı dışında herhangi bir kişinin görmesinin mümkün olmadığı, yanıtlayıcı isimlerinin araştırma raporuna kesinlikle yansımayacağı hususlarına yer verilmiştir.

Görüşme formunun ikinci bölümünde, katılımcıların kişisel bilgilerini yer verilmiştir. Katılımcıların kurumdaki görevleri, branşları, meslekteki kıdemleri, cinsiyetleri ve yaşlarına kişisel bilgiler bölümünde yer verilmiştir.

Görüşme formunun üçüncü bölümünde, araştırma ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Üçüncü bölüm ortaöğretimde okuyan yoksul ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan (pansiyonlu/yatılı kalma, ücretsiz taşınmalı eğitim vs.) durumlarının akademik başarıları üzerine etkisi hakkında altı temel sorudan oluşmuştur

Nitel verilerin analizi ise içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği üzere nitel araştırma çalışmalarında, elde edilen verilerin analizinde farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında tema analizi, betimsel analizi içerik analiz bulunmaktadır.

Genellikle kuramsal anlamda çok açık bir temele sahip olunan araştırmalarda betimsel analiz kullanılırken, kuramsal anlamda belirgin olmayan temalar ve eğer varsa alt temalar oluşturularak analiz edilmesinde içerik analizi kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:116). Araştırmamız kapsamında elde edilen veriler; özetlemeye, standartlaştırmaya, karşılaştırmaya dayalı olan ve tema analizi ile betimsel analizi de içerisinde barındıran içerik çözümlenmesi yöntemi ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmada araştırmanın nitel verilerinin analizinde; ilk önce yapılan görüşmeler sonrası katılımcıların görüşme bitiminde düşüncelerini yazıya aktarmaları istenmiştir. Görüşme yapılan yönetici ve öğretmenlerin görüşme esnasında verdikleri yazılı cevaplar ve araştırmacının gözlemleri nitel veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Var olan kaynakların kullanımı ile içerik çözümlenmesi gerçekleştirilmiştir. İçerik çözümlenmesi gerçekleştirilirken verilerin sağlıklı olarak düzenlenmesi için kodlama yapılmış ve sonrasında ana temalara ulaşılmıştır. Görüşmede elde edilen bilgiler, yazıya döküldükten sonra, okuma tekrar okuma tekniği ile okunmuş ve bu okumalar sonucunda elde edilen verilere sistematik kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen bu kodlamalar ayrı tablolar halinde birleştirilerek temalar oluşturulmuştur.

1.8.4.2. Nicel Veri Toplama Aracı ve Analizi

Nicel araştırma kapsamında; ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisinin ortaya konmasında belgesel kaynak tarama yöntemi aracıyla veriler elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini oluşturan İstanbul Arnavutköy ilçesine bağlı ortaöğretim kurumları dahilinde, MEB e-okul siteminden öğrencilerin akademik başarı puanlarını gösteren raporlamalar, sosyal yardımlardan yararlanan ve yararlanmayan öğrencilerin listeleri, yararlanan sosyal yardım türlerine ait raporlamalar alınmıştır. Belgesel kaynak tarama yöntemi elde edilen bu veriler kapsamında nicel analiz çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin akademik başarılarını belirlemek için daha önceki yıllara da ait önceki ağırlıklı yıl sonu ortalamalarını gösteren dokümanlar, sosyal yardımlardan yararlanan öğrenci listeleri okul idarecilerinden e-okul sistemi aracılığı ile temin edilmiştir.

Araştırmanın nicel verileri SPSS programına aktarılarak araştırmanın amaçları doğrultusunda istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. SPSS programı ile yapılacak olan testlerin anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır. Katılımcı görüşleri ise frekans (f) ve yüzde (%) tabloları hâlinde sunulmuştur. Nicel verilerin analizinde One Way ANOVA Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilediği ($p>.05$) görülmüştür. One Way ANOVA testi sonucu gruplar arasında farklılık olduğu bulunmuştur. Ardından puanların dağılımına ilişkin grup varyanslarının eşit olduğu tespit edilmiş ve gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması için Scheffe Testi uygulanmıştır.

Ayrıca Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilemediği ($p<.05$) görülmüş ve bunun üzerine parametrik olmayan yöntemlerden Mann Whitney U Testi Kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yoksulluk

Son 50 yıldır dünya ülkelerinde büyük bir oranda refah/zenginlik artışı gerçekleşmiş olsa da yoksulluk yüzyılımızın en temel sorunlarından biri olmayı sürdürmektedir. 2009 yılına ait verilere bakıldığında, dünya nüfusunun %46'sı yani iki buçuk milyardan fazla insan Dünya Bankası (WB) tarafından belirlenen günlük 2 Amerikan doları olan yoksulluk sınırının altında yaşıyor. Bir milyar iki yüz milyon insan ise günlük 1 Amerikan doları olan açlık sınırının altında yaşamaya çalışmaktadır. Açlık sınırının altında yaşam mücadelesi veren bu insanlardan her yıl tahmini olarak 18 milyon kişi çok erken yaşta yoksulluğa bağlı sebeplerden dolayı yaşamını yitirmektedir. Bu ölümlerden her gün 34.000'i beş yaşın altında çocuklardan olmak üzere 50.000 kişi civarında insan yoksulluktan dolayı yaşamını yitirmektedir. (Kabaş, 2009: 1). Bu açıdan değerlendirildiğinde yoksulluk, ciddi bir problem alan olarak gelişmemiş ülkelerin yanı sıra gelişmiş ülkeler için de önemli bir toplumsal sorundur. Yoksulluk kavramı kelimenin kökeni açısından bakıldığında "yok" kökünden türetilmiştir. "Yoksulluk" kavramını tanımlarken, kavramın "yok" kökeninin oldukça açıklayıcı, tasvir edici yeterli bir niteliğe sahiptir. Kelime içinde geçen "yok" kelimesinin "Yok olma, var olmama" anlamına gelmesinin yoksulluğun temel tanımlayıcı olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla "yoksulluk" kavramı kelime anlamına bakıldığında olarak daha baştan olumsuz bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir (Kunduracı, 2009:11).

Sosyal devlet anlayışının bilim olarak önemli çalışma alanlarından birisi olan yoksulluk yaygın küreselleşme söylemi dâhilinde 21. yy. ikinci yarısından itibaren, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin mücadele ettiği en önemli sorunlardan biridir. Bu bakımdan araştırılması gereken ve birçok araştırmacı tarafından da araştırılan konulardan biridir. Ancak Türkiye'de de dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi bölgesel kalkınma farklılıkları mevcuttur. Bölgesel anlamda kalkınma farklılıkları ekonomik düzey farklılıklarına neden olmaktadır. Dolayısıyla yoksulluk ve yoksula yapılan sosyal yardımları değerlendirmede bölgesel farklılıkları da göz önüne almak gerekmektedir.

Yoksullukla beraber kullanılan kavramlardan birisi de yoksuldur. Yoksul, sosyo-ekonomik kaynaklara yeterince erişememe halinden dolayı düşük seviyede mal ve hizmet tüketen bireylerdir. (Larsson ve Halleröd, 2008: 15).

2.2.Yoksulluk ve Yoksulluğun Tanımı

Hayatın gerektirdiği imkânlardan mahrum olma durumu “yoksulluk” olarak ifade edilmektedir. Yoksulluğun kapsamına sosyo-ekonomik hayatın hemen hemen her boyutu girdiği için hayatın farklı boyutlarını ön plana çıkaran tanımlamalar ile karşılaşmaktayız. Buradan hareketle, yoksulluğun tüm boyutlarını kapsayan bir tanımlamanın yapılması oldukça zor hatta imkânsız olabileceği anlaşılmaktadır.

Yaşanılan coğrafya, içinde bulunulan sosyo-ekonomik yapı, sahip olunan dünya görüşü vs. nedenler yoksulluk kavramına farklı yaklaşılmaya yol açmaktadır. Yoksulluk kavramındaki bu görecelilik onun tanımlanmasını da güç kılmaktadır. Ancak tanımlamalarda görecelilik olmasına rağmen yazarların değindiği ortak noktalar vardır. Çalışma bu ortak noktalar çevresinde ilerleyecektir.

“Yoksulluk teriminin ilk kez tanımlanması, Seebom Roventree tarafından 1901 yılında gerçekleştirilmiştir. Seebom Roventree, yoksulluğu tanımlarken bireylerin toplam geliri ve asgari düzeydeki ihtiyaçlarının birbirini karşıla oranı üzerinde durmuştur. Roventree yoksulluğu tanımlarken; bireyin biyolojik varlığının sürekliliği için asgari düzeyde gerekli olan giyim, yiyecek vb. fiziki ihtiyaçlarını, toplam gelirinin karşılamaya yetmemesi olarak ifade etmiştir. Yazar aynı zamanda yoksulluğun salt açlık ya da yeterli beslenmeyi sağlayacak gıda miktarına sahip olamama biçiminde bir algılanmanın yanlış olduğunu, çünkü insanın tek ihtiyacının yemek olmadığını, bunun haricinde altyapı, barınma, giyim, eğitim, kültür, sağlık, ortak yaşama ve buna benzer ihtiyaçlarının da olduğu ulvi bir varlık olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir” (Dumanlı, 1996: 2).

Temel ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayacak parası olmayan veya rahat bir yaşam için gerekli olan araçlara sahip olmayan bireyler sözlük anlamıyla yoksul olarak adlandırılmaktadır. Yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma hali yoksulluk kelimesi ile ifade edilmektedir. Yoksulluk kavramı için standardize edilmiş bir

tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Çünkü bireyin yaşamını sürdürmesi için gerekli olan araçlar, içinde bulunulan topluma, çevreye ve koşullara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu durumda yoksulluk kavramını ele alırken, bireyde gözlemlenen durumla, standart durumun her zaman karşılaştırılmasını gerekmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 1-22).

Sosyal siyaset bakımından yoksulluk kavramı, insan onuruna ve şahsiyetine yaraşır bir yaşam standardının altında, maddi açıdan tam anlamıyla veya kısmi olarak yetersiz olma halidir. Bir başka deyişle, toplum, aile, ahlak ve kültürel hayatı tehdit eden bir felaket, genel bir sosyal risktir (Seyyar, 2002: 171).

Dünya Bankası, yoksulluğu daha çok parasal gelir bakımından tanımlamaktadır. Birleşmiş Milletler ise Kalkınma Programı kapsamındaki yoksulluk, net bir tanıma sahip olmamakla birlikte, insani gelişme için zorunlu olanaklar olan hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlıktan mahrum olma biçiminde tanımlanmıştır. Bu şekilde kavramın sadece parasal bir içeriğe hapsedilmesi engellenmiş ve çok boyutlu olarak ele alınmıştır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 67). Bu bakımdan ele alındığında yoksulluk sadece bireylerin gelir, tüketimi, gıda, barınma, giyim, vb. gibi maddi olanaklardan yoksun olmalarını değil, ayrıca sağlık, eğitim, ulaştırma vb. hizmetlerden de yoksun olmalarını ifade etmektedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 74).

Dünya Bankası, 1990'da hazırladığı rapora gelen eleştiriler üzerine yoksulluk tanımında değişikliğe gitmiştir. Bu raporda, geleneksel anlayışın yanında eğitim, sağlık, sosyal ve siyasi yaşantıya katılım gibi etkenler de ilave etmiştir. Dünya Bankası yoksulluk tanımlamasına 2000 yılında savunmasızlık, kırılganlık, riske açık bulunma, güçsüzlük ve söz sahibi olamama gibi nedenleri de eklemiştir (Coşkun ve Tireli, 2008: 35).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin yoksulluk tanımını, anne-çocuk sağlık yetersizliği, yetersiz ve dengesiz beslenme, yaşam süresinin kısalığı, engellenebilir hastalıklardan hayatını kaybetmenin engellenmesi gibi insani gelişim için şart olan olanaklardan yoksun olma şeklindedir. Bu tanımla yoksulluk kavramını geliştirerek "İnsani Yoksulluk" kavramını oluşturmuşlardır (DPT, 2001: 29).

Genel anlamda yoksulluk; toplumdaki sıradan hayat şekillerini ve alışkanlıklarını, gelirindeki yetersizlik sebebiyle yaşayamayan birey için kullanılmaktadır. Bilimsel

bakımdan ‘yoksul’ hem hayat kalitesi hem de gelir bakımından ortalamanın altında kalan kişidir (Aktan ve Vural, 2002: 2).

Genel manada yoksulluk, hayati ihtiyaçları karşılayamama ya da asgari yaşam düzeyine erişememe hâli olarak nitelendirilmektedir. Fakat bu nitelendirme, aynı zamanda hayati ihtiyaçların veya yaşam standardının ne anlam taşıdığı ve bu kriterlerin nasıl ölçüleceği sorularını da birlikte getirmektedir. Bahsi geçen olgular kişiden kişiye, toplumdan topluma değişiklik arz edebilir. Zengin gelişmiş toplumlar için refah düzeyine çıkmak, kültür faaliyetlerinden, bilgiden iletişim imkânlarından faydalanma gibi anlamlar taşırken, fakir toplumlarda belli bir hayat kalitesini yakalamak sadece aç kalmama anlamına gelebilir (Demir Şeker, 2008: 9).

2.3. Yoksulluğun Türleri

Ülkeden ülkeye, ülke içerisinde de bölgeden bölgeye değişebilen bir kavram olan yoksulluğun tanımlanması ve sınıflandırılması ayrı bir sorundur. Çünkü dünya ülkeleri arasında veya aynı ülke sınırları içerisinde dönemler arası yoksulluk düzeyi açısından karşılaştırmaların yapılabilmesi için, ülkelerin toplam nüfusu içinde kimlerin yoksul olarak kabul edilebileceğine karar verilmesi zorunludur (TÜSİAD, 2000: 95). Bu durum yoksulluğun tanımlanmasında ve sınıflandırılmasındaki başlıca sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yoksulluğa yaklaşım şekilleri ve yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olan unsurlar yoksulluğun değişik görünümünün tanımlanması gereğini doğurmuştur. Yoksulluğun farklı türleri bulunmasına rağmen hepsinin ortak özelliği mutlak ve görelî yoksulluk üzerinden çoğaltılmalarıdır (Erdoğan, 1996: 16).

Çalışmanın sistematığı açısından yoksulluğun sınıflandırılması bir zorunluluk arz etmektedir. Çünkü sosyal yardımların birincil hedefi yoksullukla mücadele ederek yoksul kesimin taşımakta olduğu yükün hafifletilmesidir. Bu bakımdan sosyal yardımların amacına ulaşabilmesi açısından çalışma içerisinde yoksulluk görelî yoksulluk-mutlak yoksulluk, subjektif yoksulluk-objektif yoksulluk, kentsel yoksulluk-kırsal yoksulluk, sosyal imkânlar yoksulluğu, yapabilirlikten yoksunluk, ultra yoksulluk ve çalışan yoksullar başlıkları altında incelenmiştir.

2.3.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk; yoksulluğun zaman ve mekân mefhumundan bağımsız bir şekilde nesnel olarak ölçülmesidir. Dolayısıyla mutlak yoksulluğun somut bir şekilde ortaya konulabilmesi için ölçülebilir ölçütler kullanılmalıdır. Bu amaçla Birleşmiş Milletlerin belirlediği ölçütlerin kullanılması bu nesnelliği sağlamaktadır. Mutlak yoksulluk tanımında ortaya konan ve insan hayatının devamını için gerekli olan temel fizyolojik göstergeleri, Birleşmiş Milletler örgütü, aşağıda belirtilen şekilde açıklamıştır:

- *Beslenme:* Normal bir bireyin yaşamını idame edebilmesi için tüketmesi gereken en düşük kalori miktarıdır. Vücut ağırlığının boy uzunluğunun karesine bölünmesi ile elde edilen vücut kitle endeksinin, bireylerde 16'nın üzerinde olması gerekir.
- *Barınma:* Bireylerin hayatlarını idame ettirdikleri barınma ihtiyacını karşıladığı mekânlar yani evlerdir. BM, barınma ihtiyacını gideren evlerin birtakım niteliklerini sayarken; bu evlerin her odasında dört kişiden az insan barındırılması gerektiğini, evlerin zemininde çamur, toz veya kil olmaması gerektiği yönünde kriterler ortaya koymuştur.
- *Temiz içme suyu:* En temel fizyolojik ihtiyaçlardandır. İçme suyu sağlık açısından kontrol edilmiş ve herhangi bir tehdit içermemeli aynı zamanda düzenli olarak ulaşılabilir olmalıdır.
- *Temizlik:* Bulaşıcı hastalıklardan korunabilmek ve sağlıklı bir yaşam sürebilmek için hijyen kurallarına dikkat edilmelidir. Bu konu doğrudan temiz suya ulaşabilmekle bağlantılıdır. Diğer yandan kullanılmış ve atık suların sağlık açısından herhangi bir tehdit içermeyen yerleşim alanlarından uzaklaştırılmalıdır.
- *Sağlık:* Bireylerin hastalanma anında tedavi edilebilme olanağına sahip olabilmesidir. Bu ihtiyaç sadece hastalıklarda değil aynı zamanda hamilik gibi durumlarda da sağlanabilmelidir.
- *Eğitim:* Bireyi hayatta kalmayı öğrenmesi ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için bir meslek sahibi olması gerekmektedir. Bunun için de eğitim alması gerekmektedir.

- *Bilgiye Erişim:* Bireyler doğru bilgiye gerek yazılı gerekse internetten ve mobil kaynaklardan ulaşabilmelidir.
- *Hizmetlere Erişim:* Sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, hukuk hizmetleri, sosyal ve finansal hizmetler gibi topluma sunulan olanaklara herkes ulaşabilmelidir (Bildirici, 2011:4-5).

Mutlak yoksullukta sınır olarak, az gelişmiş ülkelerde kişi başı günde 1dolar baz alınırken, Latin Amerika’da bulunan ülkeler için iki dolar kabul edilmektedir. Doğu Avrupa ve Türkiye gibi ülkelerde dört dolar, gelişmiş ülkelerde ise on dört dolar olarak belirlenmiştir (Mahiroğulları, 2010: 115). Bu kabul görmüş olan mutlak yoksulluk sınır değerlerinin kıtadan kıtaya hatta ülkeden ülkeye farklılaştığını göstermektedir.

Görelî yoksulluk, bireyin kendi yaşam düzeyini, kendinden daha yüksek bir gelir grubu ile karşılaştırması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Yaşamsal açıdan hayatın devamlılığını sağlayan temel ihtiyaçlarını mutlak olarak giderebilen ancak bireysel kaynaklarının yetersizliği nedeniyle içinde bulunduğu toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ayrıca topluma sosyal açıdan katılımları engellenmiş olan bireyler görelî yoksullar olarak adlandırılır. (Şenses, 2006: 91-92). Burada şu hususu belirtmek gerekir ki görelî yoksulluk toplumdan topluma ve toplum içerisindeki statüye göre bile değişebilen kişinin kendisini kiminle kıyasladığıyla ilişkili subjektif bir durumdur. Zaten görelî yoksulluk kavramı, insanın sosyal bir varlık olmasından yola çıkmış ve yoksulluğu bir eşitsizlik hâli olarak ele almayı tercih etmiştir. Buradan hareketle sosyal bakımdan mutlak yoksulluk kavramına göre toplumda hiç kimse yoksul olmayabilir ancak kıyaslama esasına dayanan ve gelir dağılımı ile doğrudan ilişkili olan görelî yoksulluk kavramına göre toplumda her daim yoksul olan bir kesim var olacaktır (a.g.e. 2006: 91-92).

Görelî yoksulluk olgusu, bireylerin yalnızca kaynaklara erişememe ve yaşamını sürdürme hali değildir. Yoksulluk, bireyin parçası olduğu toplumca kabul görmüş asgari bir hayat standardına sahip olup olmadığını ifade etmektedir. Bu sebeple görelî yoksulluk olgusu, gelir seviyesinden öte, refah ve gelir dağılımındaki eşitsizliklere dikkat çeker (Aktan, 2002: 5).

Yoksulluğun tanımının yanında ölçülmesi için çeşitli yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Bu bakımdan tanımlanması ve ölçülmesi temelde iki yaklaşımla ortaya konmaktadır. Bunlardan birincisi sınırlı mutlak yoksulluktur. Mutlak yoksulluk, belirli bir dönem

için, geliri veya giderleri önceden belirlenmiş belirli bir miktarın altında olanların yoksul sayıldığı yoksulluktur. İkincisi de görelî yoksulluktur. Görelî yoksulluk, yoksulluk sınırının gelir ya da harcamanın belirli bir oranı olarak belirlendiği görelî yoksulluk yaklaşımıdır (Önder ve Şenses, 2006: 4).

Mutlak yoksulluk bireylerin günlük biyolojik ihtiyacının karşılanamamasıdır. Gündelik yaşamda gelir ile tüketim dengesinde temel yaşam becerisi olan yeme, içme, barınma, beslenme, giyinme gibi ihtiyaçların karşılanmamasıdır. Bu temel ihtiyaçlar karşılanmadığı takdirde kişi açlık derecesindedir. Mutlak yoksulluk durumunda yaşamaktadır (Açıköz, 2013, s. 39). Mutlak yoksulluk kavramına göre belirlenen sınır değerden dolayı sosyal açıdan hiç kimse yoksul olmayabilir. Ancak bireyin kendi yaşam düzeyinin, kendinden daha yüksek bir gelir grubu ile karşılaştırmasına dayalı olan görelî yoksullukta her zaman yoksul olan bir kitle bulunabilir. Dolayısıyla sosyal açıdan mutlak yoksulluğa göre, hiç kimse yoksul olmasa dahi, görelî yoksulluk kavramına göre toplumda her zaman yoksul olan bir kesim bulunacaktır (Şenses, 2006: 91).

2.3.2. Objektif Yoksulluk ve Subjektif Yoksulluk

Bu yaklaşım yoksulluğu nelerin ortaya çıkardığı ve bireyleri yoksulluktan kurtarmak amacıyla nelerin gerekli olduğu hususunda oluşan kanaatleri içermektedir. Bu bağlamda asgari ihtiyaç düzeyi normatif bir yaklaşımla belirlenmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 22).

Ekonomi uzmanları geleneksel olarak, objektif yaklaşım üzerinde çalışırlar çünkü toplumdaki kişisel faydaları bütünleştirmeye çalışmak pek çok engelle karşılaşmamıza sebep olur. Bu yaklaşımın savunucuları, kişilerin kendileri için en iyi olanın ne olduğunu tespit edemeyeceklerini savunmaktadır. Subjektif görüş ise hizmete ve mala ne kadar önem verildiğine, onlar hakkındaki tercihlerinin ne olduğuna bakar. Kısaca söylemek istenirse bireysel faydaya vurgu yapar. Subjektif yoksulluk bireyin kendisini ne derece yoksul ya da yoksun olarak gördüğü ile ilgili bir olgudur (Beken, 2006, s. 12-45). Bu tanımlamalar bağlamında bakıldığında subjektif yoksulluğun, görelî yoksulluk gibi bireysel algı düzeyi ile ilişkili olduğu söylenebilir. Benzer şekilde objektif yoksulluğunda, mutlak yoksulluk gibi bireysel algıdan ziyade sınır ve eşik

değerleri önceden bazı nesnel kurallara dayalı ölçütler ile belirlenmiş yoksulluk türleri olduğu söylenebilir.

Bilim insanları tarafından yoksulluğu sınıflandırmada kullanılan yaklaşımlardan birisi de objektif yoksulluk ve subjektif yoksulluk şeklindedir. Bu sınıflandırmadaki objektif yoksulluk, tespit edilebilir ve doğrulanabilir standart ya da standartlar dizisinin altında kalma hali olduğu söylenebilir. Gerekli ya da yeterli düzeyin (standartların) altında kalma hususunda bireylerin kendi değerlendirmelerine dayalı bir görüşe işaret etmesi hali ise subjektif yoksulluktur. Yoksulluk en olumsuz etkilerini toplumun en zayıf kesimlerinde kadınlar ve çocuklar üzerinde göstermektedir (Lipton'dan aktaran Metin, 2011: 16).

Subjektif yoksulluktan söz edilirken, yoksulluk standardının diğer adıyla çizgisinin net bir şekilde tespit edilebilmesi için yapılması gereken çalışmaların temel nokta toplumun bu konudaki düşüncesidir. *“Yoksulluğun toplumsal açıdan kabul edilebilir minimum bir yaşam standardı düzeyiyle ilgili olduğunu kabul ediyor isek; büyük ölçekli anketler yapılarak yoksulluk konusunda toplumun görüşleri alınıp yoksulluk ölçütü belirlenebilir”* (Goodman vd., 1997: 230).

Anketlerde farklı yöntemler kullanılarak, subjektif yoksulluk belirlenebilir. Bu yöntemler arasında “Leyden Yaklaşımı” adı verilen bir yöntem bulunmaktadır. Leyden yaklaşımına göre; deneklere yoksul sayılmamak, iyi bir gelir düzeyine sahip olmak vs. gibi bazı belirlenmiş özel hedeflere ulaşabilmek adına ne kadar gelir miktarının yeterli olduğunu düşündükleri sorulur. Subjektif yoksullukta, elde edilen anket sonuçlarında refah düzeyi ile gelirler arasında ilişki kurularak, kritik bir refah düzeyi belirlenip, bu düzeye denk gelen gelir seviyesi yoksulluk ölçütü (çizgisi) olarak kabul edilir (Atkinson, 1991).

2.3.3. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk

ILO'nun tanımına bakılırsa kırsal yoksulluk, kırsal kesimde ortaya çıkan açık ya da gizli işsizliktir. İLO; kırsal alanda hızlı artan yoksullaşmanın ana nedeninin azalan gelir düzeyine bağlamaktadır (DPT, 2001: 105).

Kırsal yoksulluğun odaklandığı konular, genellikle güvenlik, bağımsızlık, sosyal kimlik, özsaygı, karar alma özgürlüğü, sosyal ilişkilerin sağlamlığı ve sıklığı, siyasi ve

hukuki haklar gibi niteliksel beklentiler ve yoksunluklar ile ilgili hususlardır. (Ünal, 2004: 14).

Tüm dünyada başlıca sorun olmakla birlikte özellikle az gelişmiş ülkelerin temel sorunlarından biri kentsel yoksulluk olgusudur. Kentsel yoksulluğu sebepleri arasında en başta ekonomik/mali yetersizlikler gelmektedir. Ekonomik yetersizliğin asıl nedeni genellikle politik istikrarsızlıklardır. Kentsel yoksulluğu ortaya çıkaran diğer etmenlere bakıldığında bunların; güvenlik, eğitim, barınma, sağlık, sosyal haklardan yararlanma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamama ve bilhassa göç olgusu olduğu söylenebilir (Es, 2010: 7).

2.3.4. Sosyal İmkânlar Yoksulluğu

UNDP tarafından 1996 yılında yayınlanan İnsani Gelişme Raporunda ile ilk defa yer bulan sosyal olanaklar yoksulluğu, kavramı parasal gelir yönünden değil, kişilerin beşeri gelişme yönüyle gerekli olan temel gereksinimlere ne kadar sahip oldukları ile ele alınmaktadır. UNDP, geliştirdiği sosyal olanaklar yoksulluğu endeksini, üç temel kritere dayalı olarak ölçmektedir.

Sağlıklı üreme imkânı ile gerekli sağlık çalışanı olmaksızın gerçekleşen doğum yüzdesi, kişilerin sağlıklı üreme imkânına ne oranda sahip olduklarını ortaya koyar. Yeterli ve sağlıklı beslenme; büyüme kriteri ile 5 yaşından küçük ve uluslararası standartlarda gerekli ağırlığa sahip olmayan, dolayısıyla yeterli ve dengeli beslenmeden uzak çocukların yüzdesi baz alınarak ölçülür. Okuma yazma oranı belirlenirken, 15 yaş ve üzerinde olan kadınların okuma yazma oranı göz önünde bulundurulur. Bu üç ölçütte kullanılmak üzere hesaplanan yüzdeler birleştirilerek sosyal imkânlar yoksulluğu olarak isimlendirilen ölçüte dönüşmektedir. (Aktaş, 2007: 60)

2.3.5. Yapabilirlikten Yoksunluk

Başka bir ifade ile kapasite yoksunluğu olarak da nitelenen yapabilirlikten yoksunluk, gelir seviyesi yerine kabul gören bir yaşam standardına kavuşabilmek için gerekli olan temel gereksinimlerden mahrum olma hali olarak adlandırılmaktadır. Tanımın özgünlüğü bireylerin özgürlüğünü ön plana çıkarmasından kaynaklanmaktadır. Tanımda gelir ya da faydadan ziyade bireyin özgürlüğü esastır. Buna göre yoksulluğu anlamak isteyen birinin insanların ne yaptıklarına-ne yapamadıklarına ve ne olduklarına-ne olmadıklarına dikkat kesilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Yuncu, 2008: 63)

2.3.6. Ultra Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO) mutlak yoksulluğa yeni bir boyut kazandırarak ultra yoksulluk kavramını literatüre kazandırmışlardır. BM göre ultra yoksulluk, bireyin elde ettiği gelirin tamamını gereksinimleri için harcamasına rağmen, mutlak yoksulluk olgusunda ölçüt olarak esas alınan günlük kalori miktarının % 80'inin karşılanabildiği durum olarak tanımlanması yapılmaktadır. Ultra yoksulların yoksulluk halinin beş yıl gibi bir süreçten daha uzun devam etmesi halinde bu bireylerin yoksulluk durumlarının düzeltilmesinin imkânsız olduğu savunur. Ayrıca bu kategoride yer alan bireyleri “kronik yoksul” adıyla adlandırmaktadır (Abay, 2004: 12).

2.3.7. Çalışan Yoksullar

Yoksulluk kavramı günümüzde çalışabildiği hâlde kayıt dışılık, ücret politikaları, çalışma koşulları vb. sebeplerden dolayı temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli geliri elde edemeyenleri de içermektedir. Araştırmalar, resmi işsizlik rakamlarının tek başına, yoksullaşmayla direkt bir ilgisinin olmadığını göstermektedir. Nitekim insanlar çalışırken de yoksul olabilmektedirler (Abay, 2004: 12).

İş hayatında bireylerin kayıt dışı çalıştırılması, sigortasız çalıştırılma, resmi olarak sözleşme yapılan ücretin altında ödeme yapılması, ücretsiz fazla mesai yapılması gibi karşılan durumlar çalışan yoksullar kavramını açıklayıcı örneklerdir.

2.4. Dünya’da Yoksulluk

Yoksulluk küresel bir sorun olarak gelişmiş olan, gelişmekte olan veya az gelişmiş olan ülke farkı gözetmeksizin evrensel bir boyuta varmıştır. Yoksulluk olgusu yalnızca dünyanın az gelişmiş yani gelişmekte olan ülkelerinin yaşadığı ana sorunlar arasında çıkmış, gelişmiş ülkelerinde başlıca sorunu haline gelmiştir. Mevcut verilere göre dünya nüfusunun %10’nu oluşturan kesim, dünyadaki toplam gelirin %70’ten fazlasına sahip hâldedir. Bu durumun aksine yedi milyar civarında insan ki bu sayı dünya nüfusunun tahminen yarısına yakını, yoksulluk sınırı olan günlük 2 doların altında yaşamaktadır. Öyle ki dünya nüfusunda bir milyar civarına yakın insan ise yoksulluk sınırı olan günlük 1 doların altında hayatını idame ettirmektedir. Yoksulluk oranlarında meydana gelen bu artışlar ile birlikte kıtalar, ülkeler hatta bölgeler arasındaki mevcut olan sosyo-ekonomik eşitsizliğin boyutları da gittikçe derinleşmektedir.

Uluslararası arenada gelişmiş ülkelerin, gelişmemiş ülkelere oranla daha hızlı bir büyüme oranına sahip durumdadırlar. Gün geçtikçe de gelişmiş ülkeler ile gelişmemiş ülkelere arasındaki gelir ve gelir dağılımında ki uçurum gün geçtikçe derinleşmektedir. Öyle ki dünyanın en zengin 20 ülkesinin toplam geliri 1960 yılında, dünyanın en yoksul 20 ülkesinin toplam gelirinin 18 katında fazla iken dünyanın en zengin 20 ülkesi ile en yoksul 20 ülkesi arasında ki toplam gelir farkı 1995 yılında 37 kata kadar çıkmıştır (Tosuner, 2007: 64).

Dünya Bankası’na (WB) gerçekleştirilmiş olan (ICP) yani “2005 Yılı Uluslararası Karşılaştırma Programı” sonuçlarına bakıldığında, 2005 yılı verilerine göre gelişmekte olan ülkelerde, 1,4 milyar insanın günlük 1,25 dolardan daha düşük bir gelire hayatını devam ettirmeye çalıştığı tahminen değerlendirilmektedir. Böyle bir durumda günlük 1 dolardan daha düşük bir gelir baz alındığında, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluk sınırının altında yaşayan insan sayısının 1981 yılında 1,5 milyar; 2004 yılında 985 milyon olduğu söylenebilir (World Bank, 2008).

Dünya Bankasının 1990 yılında yaptığı çalışmaya göre; bir insanın hayatını sürdürebilmesi için gerekli minimum kalori miktarı 2400 k/cal kabul edilmiş ve bu kalori düzeyinin altında beslenen insanlar "mutlak yoksul" olarak ifade edilmiştir. Bu tanıma göre, mutlak yoksulluk sınırı tüm ülkeler için geçerli değildir. Günlük bir dolarlık harcama düzeyi mutlak yoksulluk sınırını oluşturmakla beraber bu miktar ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir. Başka bir deyişle ile ülkelerin gelişmişlik seviyesine göre mutlak yoksulluk sınırı, bir ile dört dolar arasında değişen oranlara sahiptir (Bozan, 2010: 38).

Dünya genelinde yapılmış 2012 yılı verilerine dayalı araştırmalara göre; dünyanın %5'lik en varlıklı kısmında bulunan topluluğun, dünyadaki var olan gelirin 1/3'ni ellerinde bulundurdukları tespit edilmiştir. Ayrıca dünyanın en varlıklı %10'luk kısmında bulunan topluluğun ise dünyadaki var olan gelirin %50'sini sahip oldukları ortaya konulmuştur. Dünyadaki kıt kaynakların yarısının yani %50 sinin sahibi varlıklı %10'luk kısma karşılık, dünya nüfusunun %50'lik kısmında bulunan ve alt gelir grubunda yer alan insanların, dünyada ki gelirlerin ancak %8,5 ine sahip olduğu bilinmektedir. Daha da ötesi dünyada en alt gelir düzeyinde bulunan insanların ise dünyadaki kaynakların sadece %0,8'ine sahip olduğu belirtilmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 34-35). Toplulukların dünyadaki kıt kaynaklara sahip olma oranlarında ki adaletsizliğin, gerek ulusal gerekse uluslararası toplumlarda yoksulluğun ana nedenlerinden biri olduğu söylenebilir. Gelir dağılımında ki adalet ve eşitsizliğin giderilmesi yoksullukla mücadelede önemli bir faktördür.

2.4.1. Dünya'da Çocuk Yoksulluğu

Sanayileşmeye bağlı olarak ortaya çıkan kapitalist üretim ile birlikte, yoksulluğun ve eşitsizliklerin gün geçtikçe arttığı bir toplumsal eko-sistem ilişkisi ortaya çıkmıştır. Bu ortaya çıkan yeni durum, özellikle çocuklar üzerinde yıkıcı etkiye sahiptir. En başta gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere, milyonlarca çocuk yetersiz beslenme, fiziksel gelişim yetersizliği, zihinsel gelişim yetersizliği gibi yoksulluğun doğal sonuçlarına maruz kalmaktadır. Kalıcı yani nesilden nesile aktarılan eşitsizliklerin, yoksullukların artmasına neden olmaktadır. Literatür açısından incelendiğinde, yoksulluk ile ilgili bütün araştırmalarda; çocukların yoksulluğun meydana getirdiği olumsuz durumlara en çok maruz kalan ve etkilenen grubun çocuklar olduğu görülmektedir.

Dünya Bankası (WB) ve UNICEF tarafından gerçekleştirilen 89 ülkeyi kapsayan araştırmasında, dünya üzerinde yaklaşık 385 milyon civarında çocuğun aşırı yoksulluk içindeki ailelerde yaşamayı sürdürmeye çalıştığı tespit edilmiştir. Ancak bu ailelerde var olan aşırı yoksulluğun, çocukları yetişkinlere göre daha fazla etkilediği görülmüştür. Yapılan araştırmada bu ailelerde yaşayan yetişkinlerin %9,2 oranında günde 1,90 dolardan daha az gelire sahip olduğu, bu oranın çocuklarda iki katından daha fazla bir artış göstererek %19,5'i bulduğu tespit edilmiştir. Güney Asya'da çocukların %36'sı, Sahra Altı Afrika'da yaklaşık %49'u ve Hindistan'da çocukların %30'u aşırı yoksulluğa maruz kalmaktadır (UNICEF ve World Bank, 2016: 3).

2016 yılı UNICEF'in Dünya Çocukları Durum raporuna göre; Sahra Altı Afrika'da çocuklar, 2002 yılında %32,2, 2012 yılında ise %52,9 oranında aşırı yoksulluk riskinde yaşamış olduğu belirtilmektedir. Bu oranın 2030 yılına kadar %88,3'e yükseleceği belirtmektedir. Bu örnek özellikle Sahra Altı Afrika'da dolayısıyla dünya üzerinde artan çocuk yoksulluğunu göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca rapora göre, gerekli tedbirler alınmadığı takdirde; dünya genelinde 2030 yılına kadar önlenmesi mümkün olan hastalıklardan 69 milyon çocuğun öleceğini, 167 milyon çocuğun yoksulluk içinde yaşayacağı ve 750 milyon kız çocuğunun evlendirilmiş olacağını ortaya koymuştur (UNICEF, 2016).

2.5. Türkiye'de Yoksulluk

Türkiye'de ölçeğinde var olan yoksulluk birçok farklı faktörler açısından ölçülmeye ve değerlendirmeye çalışılmıştır. Ancak yine de bu çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Bu bağlamda Türkiye'deki yoksulluğu, türlerini, yoksulların temel gereksinimlerini ve bu gereksinimlerin nasıl karşılanabileceği tam anlamıyla açıklayan objektif çalışmalara ihtiyaç vardır.

Devletin resmi istatistik kurumu olan Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK), 2009 yılında yapmış olduğu "Yoksulluk Çalışması" araştırmaya yol gösterici niteliktedir. Bu çalışmanın çıktılarına göre; Kişi başı 2,15 ve 4,3 dolarlık satın alma gücü paritesine göre yoksulluk oranları baz alındığında; fert başı günlük harcaması, satınalma gücü paritesine göre 2,15 doların altında kalan fert oranı 2009 yılında % 0,22 iken bu oran 2010 yılında % 0,21 olarak tahmin edilmiştir. 4,3 dolar sınırına göre ise 2009 yılında

% 4,35 olan yoksulluk oranı 2010 yılında % 3,66'ya düşmüştür. Kentsel yerlerde yaşayanlara oranla, kırsal alanlarda yaşayan bireylerin yoksulluk riski daha fazladır. Ayrıca 4,3 dolarlık satın alma gücü paritesi esas alındığında, kırsal alanlarda yaşayan bireylerde 2009 yılında % 11,92 olan yoksulluk oran, 2010 yılında % 9,61'e düşerken, kentsel alanlarda yaşayan bireylerin yoksulluk oranı % 0,96'dan % 0,97'ye çıkmıştır. Türkiye'de bulunan bireylerin yaklaşık % 0,48'ü sadece gıda harcamalarını içeren mutlak açlık sınırının altında yaşarken, % 18,08'i ise gıda dışı harcamaları ve gıdayı içeren yoksulluk sınırının altında yaşam mücadelesi vermektedir (TÜİK: 2009).

Mutlak anlamda yoksulluk sınırını belirtirken asgari geçim sınırı Türkiye'nin de içine bulunduğu ve Doğu Avrupa ülkelerinin de dâhil olduğu topluluklar için kişi başı 4 Amerikan Doları'dır. Bu miktar az gelişmiş ülkelerde kişi başına günlük 1\$ kabul edilmişken, Latin Amerika ve Karayipler ülkeleri için yoksulluk sınır 2\$, sanayi ülkeleri gibi gelişmiş ülkeler için 14.40\$ olarak kabul edilmiştir (DPT, 2001: 104). Raporla göre, Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler kategorisinde toplumda her dört kişiden biri belirlenen mutlak yoksulluk sınırı içerisinde yaşamını sürdürmektedir (OECD: 2008).

Birçok sayıda uluslararası kuruluşun ve özellikle Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) yapmış olduğu yoksullukla ilgili çalışmalar, ülkemiz ölçeğinde yoksulluğun boyutlarının ne kadar ciddi boyutlara ulaştığını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından her yıl yayımlanmakta olan ve insani gelişmeyi, eğitim ve sağlık gibi gelişmenin ekonomi dışı göstergelerini de dikkate alarak İGE ile ölçen rapor yayımlanmaktadır. UNDP tarafından yayınlanan 2010 insani gelişme raporuna bakıldığında, 0.754 indeks değeriyle Türkiye'nin insani gelişme sıralamasında bölge sıralamasında 16, dünyada ise 62. sırada olduğu görülmektedir. Türkiye'nin eğitim indeksinin göstergesinde ise eğitim alanında brüt okullaşma oranının %74.3, yetişkin okur-yazar oranı % 90 oranıyla Avrupa ve Merkezi Asya'da 27. Sırada olduğu, Dünya'da ise 83. sırada bulunduğu anlaşılmaktadır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 67)

Türkiye'de yoksulluk oranların kırsal yerleşim yerlerinde yaşamlarını sürdürenlerde 2008 yılında % 34,62 iken, 2009 yılında % 38,69'a yükselmiştir. Kırsal yerleşim yerlerinde yoksulluk oranı artarken kentsel yerleşim yerlerinde yaşayanların yoksulluk oranının 2008 yılında %9,38 iken 2009 yılında %8,86'ya düşmüştür. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 70)

Türkiye nüfusunun %6,6'sı çoklu yoksulluk içinde bulunurken, %7,3'ü ise yoksulluğa karşı savunmasız haldedir. Çok boyutlu yoksulluk içindeki kişilerin hissetmekte oldukları yoksulluk yüzdesi %42'dir. Bu duruma ek olarak ağır yoksulluk içinde bulunan nüfusun payı %1,3'tür. Türkiye'de toplam yoksullukta ana faktörlere bakıldığında; birinci sırada eğitimin %42,3 katkısı bulunurken, ikinci sırada sağlığın %38,4 ve üçüncü sırada yaşam standartlarının %19,2 katkısı bulunmaktadır. (UNDP, 2013: 145)

Açlık sınırı altındaki nüfus oranı oldukça az olmasına karşın “yoksulluk-riski” ile karşı karşıya olan kesim değerlendirildiğinde durum değişmektedir. Gelir dağılımının coğrafi eşitsizliği, Doğu ve Batı bölgelerindeki gelir dağılımı iki katı aşkın bir düzeyde rahatsız edici seviyelerdedir. Diğer bir gelir uçurumu da kent-kır ayrımında ortaya çıkmaktadır; nüfusun %30'nun kırdaki yaşıyor olmasına rağmen bu nüfusun gayri safi milli hasıladaki payı %15'in altında kalmaktadır. Yoksulluğun arkasında yatan belirleyici sebebin işsizlik olduğu söylenebilir. Ayrıca, ülkedeki tarım dışı istihdamın kayıt dışı ekonominin fazlalığı da çalışan bir kesiminin iş garantisi ve sosyal güvence olmadan çalıştığını göz önüne sermektedir (Coşkun ve Tireli, 2008: 35).

2.5.1. Türkiye de Çocuk Yoksulluğu

Yoksulluk olgusunun farklı bir boyutu olan “çocuk yoksulluğunu” tanımlamak, yoksullukla ilgili genel yaklaşımlardan ayırmak kolay değildir. Ancak kolay olamamakla beraber, çocukların yetişkinlere göre farklı olduğu düşünüldüğünde bu ayrımın yapılması zorunlu arz etmektedir. Çocuklar yoksulluğu aileleri ile birlikte yaşamaktalar ancak çocukların ailedeki yetişkinlerden farklılaşan gereksinimleri yoksulluğu onlara göre daha fazla hissetmelerine neden olmaktadır.

TÜİK verilerine bakıldığında; Türkiye'de 16 milyon 706 bin yoksul bireyin %44,3'ü çocuk yoksullardan oluşmaktadır. Yoksul çocuklar yaş grupları açısından değerlendirildiğinde, 0-5 yaş grubunda yoksulluk oranı %30,1, 3-13 yaş grubunda %33,9, 14-17 yaş grubunda ise %33,6 olarak ortaya çıkmaktadır (TÜİK, 2015). Çalışmamız kapsamında ele alınan ortaöğretim öğrenci grubu TÜİK verileri kapsamında düşünüldüğünde her üç ortaöğretim öğrencisinden birinin yoksul olarak sınıflandırılan grupta yer aldığı görülmektedir. Ayrıca çalışmamızın örneklem grubunu oluşturan İstanbul Arnavutköy İlçesi sosyo-ekonomik açıdan kırsal olarak

tabir edilen geri kalmış bir ilçesi olması münasebetiyle ortöğretim öğrencileri arasında yoksulluk oranının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Hane halkı birey sayısı Türkiye’de çocuk yoksulluğunu ortaya koyan en önemli faktörlerden biridir. Çocuk yoksulluğu oranı hanede yaşayan birey sayısı arttıkça artmaktadır. İki yetişkinden ve tek çocuktan oluşan ailede yoksulluk oranı %8,2’iken iki yetişkinli ve üç ve üçten daha fazla çocuklu ailelerde yoksulluk oranı % 45,7’dir (TÜİK, 2016).

Türkiye’de yoksulluk her yaşta ki bireyler için önemli bir problem olarak durmakla birlikte, çocuk yoksulluğu genel yoksulluk oranlarının çok üzerindedir. Bilhassa yeterli eğitim düzeyine sahip olmayan anne-babalar, çok çocuklu geniş aile ortamında yaşayan çocuklar, göç etmek zorunda kalan ailelerin çocukları ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere çoğunluğu kırsal alanlarda yaşayan çocuklar yoksulluk riski en fazla olan dezavantajlı grubu oluşturmaktadır (Gürses, 2009: 224).

Yoksulluğun ele alındığı ilk başlarda, çocuk yoksulluğu ayrı bir olgu olarak ele alınmamış, ailenin yoksulluğu ile birlikte değerlendirilmiştir. Çocuk yoksulluğu, 1980’li yıllardan itibaren farklı bir kavram olarak ele alınmaya başlanmıştır (Dayıoğlu, 2007: 82-105).

Yetersiz beslenme, çocukların fiziksel sağlığı, zihinsel sağlığı, okul performansları ve sosyal becerileri gibi birçok bireysel özellikleri üzerinde olumsuz etkisi yaratmaktadır. Aynı zamanda yoksulluk içinde yetişmek çocukların eğitim hayatlarını da olumsuz etkilemektedir. Yoksul bireylerin yaşadığı bölgelerde bulunan okulların eğitim kalitesinin düşük olması sebebiyle çocuklar arasında okuldan erken yaşta ayrılma oranı yüksektir (Koşar, 2000: 35).

Yoksulluk içinde büyüyen çocukların daha iyi şartlarda büyüyen çocuklara oranla, kötü sağlık şartları, düşük eğitim düzeyi, uyuşturucu madde bağımlılığı, çok küçük yaşta gebelik, anti sosyal davranış ve suç işleme, işsizlik, düşük gelir, uzun süre devlet yardımına bağımlı kalma durumlarıyla karşılaşma risklerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir (UNICEF, 2006: 3).

Bir toplumu meydana getiren bireylerin genel eğitim düzeyleri ile o ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi arasında çok güçlü bir bağ olduğu belirtilmektedir. Eğitim, Bir toplumda yoksulluğun kuşaklararası transferini engelleyen başlıca faktör eğitimidir. Ancak yoksul ailelerde eğitim için öngörülen bütçe geri plana

düşebilmektedir. Çünkü barınma, ısınma ve beslenme gibi temel ihtiyaçlar daha öncelikli durumdadır (Gül, S.S. ve Gül, 2006: 1). Buradan hareketle maddi yoksunluk ve eğitim arasındaki güçlü bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz.

Çocukların eğitim hayatlarını sürdürememesinin en önemli nedenlerinden biri yoksulluktur. Bireylerin okulu terk etmelerinin temel faktörlerinden olan ekonomik koşullardan kaynaklanan sebepleri iki ana başlık çatısında toplayabiliriz. Bu başlıklardan bir tanesi ekonomik yetersizlikler sebebiyle çocukların evde veya işte çalıştırılması iken bir diğeri çocukların eğitim masraflarının karşılanamaması şeklindedir. Çocuğun okulu terk etme olasılığını yükselten nedenler; ailenin sigorta kapsamında olmaması, aile içinde kişi başına düşen aylık harcamanın düşük olması ve çocuğun okul dışında bir işte çalışmasıdır (Gökşen'den aktaran Kurnaz Avşar, 2009: 66). İktidarların sosyal politikaları kapsamında maddi imkânlardan yoksun çocuklara yapacağı eğitim amaçlı sosyal yardımlar, bu çocukların eğitim hayatlarının devamlılığında önem arz ettiği söylenebilir.

Bir ülkenin geleceğinin göstergesi, o ülkenin çocuklarıdır. Bu sebeple çocuklara yönelik yapılan sosyal yardımlar aslında o ülkenin geleceğine dair yapılan yatırımlardır. Öyle ki Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) 2011 yılında yayınladığı “Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu’nda” Çocuk işçiliğinin biçimleri konusunu ele almıştır. UNICEF’in Türkiye’de Çocukların Durumu Raporuna göre, Türkiye’de çocukların ekonomik alanda sömürüsü diğer kalkınmakta olan ülkelere oranla yaygın değildir. Ancak Türkiye’de de çocuk işçiliğinin en kötü şekillerinin olduğu bilinmektedir.

Her yıl mevsimlik tarım işçisi olarak nitelendirilen, her yaş grubundan on binlerce erkek çocuğu ve kız çocuğu çalışmak amacıyla aileleriyle birlikte bazen de onlar olmadan fındık, pamuk ve başka çeşitli ürünlerin yetiştirildiği bölgelere göç eder. Öyle ki bu göç bölgeleri tesis, hizmetlerin ve barınma çoğunlukla asgari düzeyde olduğu alanlardır. Bu göçlerin daha trajik kısmı aileleriyle birlikte gelen, çalışma yaşında olmayan çok küçük çocuklarında bu olumsuz şartlarda yaşamak zorunda kalmasıdır.

Bu mevsimlik tarım işçisi olmak amacıyla gerçekleştirilen bu göçler, genellikle Türkiye’nin güneydoğu bölgesinden yaşayan ailelerden oluşmaktadır. Genellikle ilkbahar başlarından başlayıp sonbahar sonlarına kadar devam eden bu göçlerin gerçekleşme zamanı çoğunlukla okul takvimiyle çakışabilmektedir. Diğer pek çok

çocuğun ise, geniş aile çiftliklerinde veya büyük aile işletmelerinde saatlerce çalışmak zorunda kalmaktadır. Özellikle büyük kentlerde ve diğer kentsel alanlarda gerek erkek çocuklar ve gerekse küçük kız çocukları caddelerde ayakkabı boyamakta, işportacılık yapmakta, uzun saatler boyunca cam silmekte, ayrıca mezar sulamakta, turistlere rehberlik etmekte ve evsel atıkları karıştırmaktadır. Ayrıca bu çocuklar, tamir atölyelerinde, fabrikalarda vasıfsız ve sürekli tekrar isteyen işlerde çalışmaktadır. (Unicef, 2011)

2.6. Yoksulluğun Nedenleri ve Mücadele Yaklaşımları

2.6.1 Yoksulluğa Yol Açan Nedenler

Günümüz itibarıyla yoksulluğa yol açan sebepler ve yoksulluğun sonuçları iç içe geçmiş ve oldukça kompleks bir hâldedir. Yoksulluğun sebepleri ve yoksulluğun sonuçları mikro ve makro düzeyde olmak üzere iki ayrı kategoridedir (Odabaşı, 2009: 17). Yoksulluğa yol açan nedenler üzerinde tartışmalar sosyal bilimciler tarafından üzerinde en çok durulan konulardan biridir.

Mikro düzeyde yoksulluğa yol açan temel sebepler incelendiğinde:

- . Bireylerde eğitim yetersizliği,
- . Ekonomik (maddi) yetersizlik,
- . Sosyal imkânlardan yararlanama hali,
- . Yaşlılık,
- . Zihinsel, fiziksel vb. engellilik hâli,
- . Mesleki istihdam vs. için gerekli beceri yetersizliği,
- . Eşin ölümü, boşanma vs. nedenlerden dolayı yalnız yaşamak zorunda kalma
- . Eski hükümlü olmak, vb. durumlarla karşılaşmaktadır. (Odabaşı, 2009, s. 18). Mikro düzeyde yoksulluğa yol açan nedenlere bakıldığında burada yoksulluğun ana aktörünün bireyin kendisi olduğu görülmektedir. Kısacası yoksulluğun mikro düzeyde nedenlerinin çıkış noktasının bireylerin kendisi olduğu söylenebilir.

Makro düzeyde yoksulluğa yol açan temel sebepler incelendiğinde:

- . Ulusal düzeyde bozuk ve dengesiz bir ekonomik sistem,
- . Toplumun nüfus yapısının üretken olmaması,
- . Ekonomik açıdan dengesiz gelir dağılımının varlığı,
- . Devletin yoksul kesimleri göz ardı eden ekonomi politikaları,
- . Süreklilik arz eden ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar ve yolsuzluklar
- . Sahip olunan yerüstü, yeraltı kaynakların kıtlığı veya mevcut yeterli olan kaynakların tam olarak değerlendirilememesi
- . Savaş durumu,
- . İşsizlik hali (gizli işsizlik, resmi işsizlik vb.),
- . Millî eğitim modelinin iş dünyasına yönelik olarak istihdam piyasası ile yeterince ilişkili olmaması,
- . Öngörülemeyen afet ve kuraklık gibi doğal olaylar, gibi hususlardır (Odabaşı, 2009: 18). Makro düzeyde yoksulluğa yol açan nedenlere bakıldığında ise yoksulluğun ana nedeninin bireyin dışında gerçekleşen faktörler olduğu görülmektedir.

Yoksulluğun mikro sonuçlar incelendiğinde;

- . Bireyin insani gereksinimlerini temin edememesi ve hayatını devam ettirmekte dahi güçlük çekmesi,
- . Psikolojik rahatsızlıklarda artış,
- . Aile içi şiddet, boşanma ya da sorunların varlığı,
- . Karakter erozyonu,
- . Bireysel ve toplumsal üretkenlikte düşüş, biçimindedir.

Yoksulluğun makro sonuçları incelendiğinde ise;

- . Toplumsal yapının aile kaynaklı olarak deformasyona uğrama,
- . Çalışma hayatında çocuk işçiliğinde meydana gelen artış,
- . Ekonominin yapının potansiyel büyüme oranında düşme,

- . Toplum içinde yoksul bir kesimin meydana gelmesi,
- . Toplumda eğitim oranının da meydana gelen düşme,
- . Yoksul kesimin sosyal dışlanmaya maruz kalması,
- . Suç oranlarında meydana gelen artış,
- . Toplum vicdanında yara oluşması,
- . Suça yönelme oranlarında artış,
- . Bireylerin temel ihtiyaçlarının sadece asgari düzeyde karşılanabilmesi veya hiç karşılanamaması nedeniyle sağlık imkânlarından, eğitim imkânlarından ve sosyal olanaklardan yeterince istifade edememe, hali ortaya çıkmaktadır (Odabaşı, 2009: 19).

Türkiye’de yoksulluk, bireysel olmayan, yapısal ve politik bir süreçtir (Ünal, 2004: 17). Türkiye’de var olan yoksulluğun nedenleri, iş olanaklarının düşüklüğü, reel kesim ücretlerinde düşüklük, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler alanında yapılan yatırımın azlığı, konut satın almanın güçlüğü ve gelir dağılımında adaletsizlik olarak tespit edilmiştir (Cömertler, 2004: 64).

Hane halkı büyüklüğü arttıkça, çalışma çağına olmayan nüfusun artmasının, artmayan gelirin, artan sayıda fert tarafından paylaşılması nedeniyle fert başına geliri azaltacağı ve yoksulluğun artmasına neden olabileceği düşünülmektedir (Tokatlıoğlu ve Başaran, 2003: 118).

Eğitim, Türkiye’de yoksulluğu etkileyen en önemli sektörlerdendir. Yoksullukla karşı karşıya bulunan çoğu kişinin ya ilkökul ya da daha düşük eğitim düzeyinde olduğu bildirilmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça bu kişilerin yoksulluktan uzaklaşacağı belirtilmektedir (Demircan, 2007: 265).

Türkiye’de çocuk ve genç yoksulluğu göz ardı edilemez ölçüdedir. Çocuk ve genç yoksulluğunun nedenlerinin başında, eğitim yetersizliği ve sosyal problemler sayılabilir. Özellikle, okula devam edemeyen kız çocuklarının evlendikten sonra ekonomik anlamda bağımsızlıklarını kaybederek yoksulluk döngüsünü devam ettirmesi ve yoksul çocuklar yetiştirmeye devam etmesi neden olarak gösterilebilir. Genç yoksulluğuyla mücadelede Türkiye’de bu sorunun çözümüne odaklanmış strateji

ve yöntemlerin yoksullukla mücadele politikalarıyla birlikte uygulanmasıyla başarı sağlanabileceğini söylemek mümkündür (Durgun, 2011: 150).

Araştırmanın önceki bölümlerinde ortaya konduğu üzere yoksulluk tanımlamasında farklı yaklaşımlar olduğu kadar, yoksulluğa yol açan faktörlerin ortaya konmasında da farklı yaklaşımlar mevcuttur. Genel anlamda yoksulluğun tam olarak neden kaynaklandığı sorusuna net bir yanıt verilememektedir. Her ne kadar yoksulluğun kaynağına net bir cevap verilemese de genel çerçevede itibariyle yoksulluğa sebep olan faktörler gruplandırılabilir. Yoksulluğun kaynağı olarak yapısal faktörler, dinamik faktörler ve küreselleşme gibi kategorilerden bahsedilebilir.

2.6.1.1. Yapısal Faktörler

Toplumdan topluma değişen yapısal bir işleyiş mevcuttur. Yapılan yoksulluk analizleri tam manasıyla açıklanamamasının nedenlerinden biri toplumsal işleyişlerin yapısal özellikleri göz önüne alınmamasıdır (Ercan, 2001:36).

Yapısal yaklaşımla yoksulluğu ele alanlar, yöneticilerce gerçekleştirilen rehabilitasyon çalışmalarının anlamlı olabilmesi için ekonomik güç açısından dengesizliklerin ve eşitsizliklerin düzeltilmesi gerektiğini savunurlar. Yapısal faktörler içerisinde katılımcı ve demokratik mekanizmalar bütünlük içerisinde değerlendirilerek, toplumsal, siyasal ve ekonomik bir çerçevede ele alınabilir. Gelir dağılımı odaklı bir yaklaşım yoksulluğun ekonomik boyutunda, ön plana çıkmaktadır (Erdoğan, 2007: 13).

Toplumsal dışlanma; etnik köken, toplumsal cinsiyet ve engellilik gibi etmenler yoksulluğu ortaya çıkaran toplumsal dışlanmaya örnekler olarak gösterilmektedir. Bilhassa toplumsal cinsiyet bağlamında gerek aile içinde gerekse aile dışında toplumsal ilişkiler incelendiğinde, bölgesel ve köken farklılığı ile birlikte, çocuklar ile kadınların maruz kaldıkları eşitsizliğin, yoksulluğu yeniden üretme faktörü olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Ücretlerin azlığı aynı bağlamda yoksulluğun ana sebepleri arasında sayılabilmektedir.

Türkiye’de kentleşme oranında ki artışın sebebi, tarımda yeni yöntemlerin/tekniklerinin kullanılması ile ihtiyaç olan insan gücünün azalması, tarımda verimliliği sağlayamama ve toprakların miras bölüşümü ile paylaşılması

sonucu tarım arazilerin azalması. Türkiye’de kentleşme ile ekonomik büyüme arasında doğru bir orantı bulunmadığından, göçle yoluyla kente gelen bireyler işsiz kalmakta ya da bu bireyler sektörde kayıt dışı çalışmaktadırlar. Bununla birlikte iç göç sadece göç edenler bakımından değil, göç veren bölgeler veya göç alan bölgeler bakımında da yoksulluk sebebi olarak görülmektedir.

2.6.1.2. Dinamik Faktörler

Ekonomik piyasa dinamiklerinin eşitsizliğe neden olan yaratıcı unsurlarının gittikçe sosyal alanda his edilirliliğinin artması, yoksulluk olgusunu toplumsal tartışma konularının ilk sırasında yer almasını sağlamıştır. Alışılmış yani yıllardır süregelen gelir dağılımı kategorileri arasında toplumsal yapı içerisinde bulunan alt sınıflar, doğal olarak üst sınıfta yer alan gruplara oranla daha yoksul durumdadır (Sönmez, 2002: 15).

Gelirin dağılımındaki eşitsizlik; yerleşim birimlerine göre Gini değerleri baz alındığında oranın 1’e doğru hareketi eşitsizlik halinin artışı, 0’a hareketi ise eşitsizlik hâlinin azalmasını ve sıfırla eşitlenmesi ise eşitsizlik hâlinin ortadan kalktığı ya da başka bir ifade ile tam eşitlik haline ulaşıldığını göstermektedir. 2014-2015 Gini oranlarına bakıldığında, Türkiye 0.39 oranı ile büyük boyutlarda eşitsizliklere rastlanan bir ülkeler kategorisinde değerlendirilmektedir. Ülkemizde yoksulluğun sebeplerini incelediğimizde; faizlerdeki yükseklik, eşitlikten uzak vergilendirme sistemi, bölgeler arası farklılıklar; yatırım politikalarda karşımıza çıkan yanlışlar, eksikler, yetişmiş insan gücü gibi etkenler sayılabilir. Yer seçerken sanayinin öncelikli belirleyicilerinden pazara yakın olma veya güvenli ulaşılabilirlik gibi etmenlerle birlikte, yatırım potansiyelli sermayenin yetersizliği tarihsel bakımdan bölgeler arasında eşitsiz büyüme problemini gündeme getirmiştir (Odabaşı, 2009: 18-19).

Ekonomik kaynakların kullanım ve dağılımının doğal sonucu olarak oluşan gelir dağılımı eşitsizliği, yoksulluğun en önemli yapısal sorunlarından biri olduğu söylenebilir.

2.6.1.3. Küreselleşme ve Yoksulluk

Yoksulluk kavramının iki temel boyutu bulunmaktadır. Bunlar; ulusal ve uluslararası boyutlardır. Gün geçtikçe varlığını daha fazla hissettiren küreselleşme sürecindeki dünyada, yoksulluk kavramı ulusal sınırların dışına çıkıp uluslararası bir boyutta varlığı değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Yoksul/zengin ayrımı yapmak sosyal açıdan yapılabirlikten gittikçe uzaklaşmakta, artık yoksulluk, üzerinde uzlaşılan bir çokluk olarak kamusal alanın ortak paydasını oluşturan ve her yerde oluşan bir gelişimin adı olmaya devam etmektedir. Bu gelişimin ana nedeni birikim rejiminin toplumsal izdüşümü olan küreselleşme dediğimiz olgudan kaynaklanmaktadır. En sade tanımlanan sermayenin uluslararası dolaşım sürecindeki serbestisi olarak tanımlanan küreselleşme süreci ile beraber, sosyal açıdan ortak alan ilişkilerinin piyasaya egemen güçlerce belirlenmesine yol açmasının yanı sıra devlet ve kamusal alanın piyasa dinamiklerine gittikçe daha fazla bağımlı hâle gelmesine neden olmuştur (Şenses, 2001: 204).

Yoksulluk, üretememekten veya üretilen metalara karşılık olarak kazanılan değerlerin sektörler ve bölgeler arasında ya da kişiler arasında eşit olarak paylaşılamamasından kaynaklanır. İklim ve coğrafi koşullar yönünden üretimden yoksun bölge ve ülkelere rastlayabiliriz. Böyle bir durumda o ülke ya da bölgede hayatlarını sürdüren bireyler işin doğası gereği daha yoksul kalırlar. Nüfusun hızındaki artış, bir yandan ülkelerin daha fazla üretim yapmalarını sağlarken diğer yandan da ülkelerin daha çok tüketim yapmalarına sebebiyet verir. Coğrafi ve iklimsel şartlar bakımından çok iyi konumda bulunmayan ülkeler ya da bölgelerde nüfus çok hızlı artıyorsa, yoksullaşma kaçınılmazdır (Odabaşı, 2009: 18-19).

2.6.2. Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları

İnsanlık tarihinin en temel sorunlarından biri de yoksulluk ve yoksullukla mücadeledir. Tarih boyunca yoksulluk hemen hemen bütün toplumlarda görülmesine rağmen yoksulluğun tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmamıştır. Günümüzde yoksulluk sorununun büyüklüğü, sonuçları itibariyle sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası etki bir düzeyine ulaştığı hususları göz önüne alındığında, yoksulluk

sorununun çözümünün de uluslararası yani küresel düzeyde olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde yürütülen yoksullukla mücadele programlarına dair bazı eleştiriler bulunmaktadır. Bu eleştirilerden birisi, bu mücadele programların, uzun vadeli ekonomik ve sosyal politikaların bir parçası olarak ele alınmamasıdır. Uzun vadeli mücadele yaklaşımlarından ziyade dezavantajlı durumda bulunduğu düşünülen bireylere yönelik sosyal yardımlarla sınırlı uygulamalardan ibaret kısa vadeli mücadele yaklaşımı tercih edilmektedir. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 73)

Yoksullukla mücadele yöntemleri; dolaylı müdahale ve doğrudan müdahale olmak üzere iki ana yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Bu ana yaklaşımlar ve yaklaşımların doğurdukları sonuçlar hem karar vericilerin politikalarına hem de yaklaşımın uygulandığı bölgelerin sosyo-ekonomik durumuna göre değişim göstermesi mümkündür.

2.6.2.1. Dolaylı Mücadele Yaklaşımı

Dolaylı mücadele yaklaşımı ülkenin ekonomik açıdan hızlı büyümesi yoluyla yoksullukla mücadele yöntemini tercih eder. Hızlı büyümenin, yoksul bireylerin gelirlerini ve yaşam standartlarını yükselteceği savına dayanır. Bilindiği üzere, bir ülkede kişi başı gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) ile yoksulluğun boyutları arasında güçlü korelasyon söz konusudur. Bu nedenle ekonomik büyüme yoksulluğun çözümü için ana faktördür. Ekonomik açıdan hızlı büyümenin olması durumu, sadece hane halklarının mali gelirlerini arttırmakla kalmayacak, aynı paralellikte altyapı, sağlık ve eğitim imkânlarının da gelişimini sağlayarak, yoksulluğu azaltılmaya dolaylı katkı sağlayacaktır. Ayrıca “insani yoksulluk göstergelerini” olumlu açıdan etkileyeceği söylenebilir (Gündoğan, 2008: 72).

Yoksulluğun azaltılmasında ekonomik büyüme kadar önemli bir diğer husus, ekonomik büyüme hızının yanında, gerçekleşecek ekonomik büyümeden doğacak kazanımların sosyal açıdan adil bölüşümüdür. Bu durumun yanı sıra, ekonomik büyüme öncesinde var olan üretim faktörlerinin mülkiyet dağılımının eşit olmadığı durumlarda yaratılacak büyüme, bu eşitsizliklerin yoksulluk üstündeki olumsuz etkisini koruması hatta daha da ileri götürmesi olasıdır (Gündoğan, 2008). Çünkü

Türkiye’de yoksullukla mücadele yaklaşımlarının kriz zamanlarında da büyüme üstüne odaklandığı ancak buna rağmen toplumda gelir dağılımında ki eşitsizliklerin devam ettiği izlenmektedir.

Devletin de yoksullukla mücadele kapsamında şüphesiz çok önemli görevleri bulunmaktadır. Fakat tüm dünyada yoksullara doğrudan parasal desteklerde bulunmayı öngören "sosyal yardım devleti anlayışı" artık önemini kaybetmiştir. Yoksulluk ancak uzun vadede çözülebilecek bir sorun olarak düşünülmelidir (Aktan, 2003: 158). Yoksullukla mücadele yaklaşımında doğrudan müdahale anlayışından ziyade dolaylı yani uzun vadeli müdahaleleri savunan düşünürlerde bulunmaktadır.

2.6.2.2. Doğrudan Mücadele Yaklaşımı

Doğrudan mücadele yaklaşımında, dolaylı mücadele yaklaşımının aksine yoksulluk probleminin dolaysız çözümüne dair programların ve politikaların gerçekleştirilmesi söz konusudur. Kamu sektörünün öncülük ettiği, özel olarak tasarlanmış yoksullukla mücadele programları doğrudan mücadele yaklaşımının temel enstrümanları arasında bulunmaktadır. Doğrudan mücadele yaklaşımında kamu; eğitim, sosyal yardım, sosyal güvenlik, sağlık ve vergi politikaları gibi temel araçlar yoluyla gelirin ikincil dağılımına etkin bir şekilde katılmaktadır. Bu politik araçlarla birlikte, (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72).

Yoksullukla mücadele amacıyla uygulanabilecek doğrudan müdahale önlemleri olarak; çeşitli çocuk beslenme ve eğitim programları, yoksulların faydalandığı mal ve hizmetlere destekleme (sübvansiyon) verilmesi, asgari ücret, istihdamı arttırmaya dair çeşitli projeler ve yoksullara yönelik kredi programları ağırlıklı olarak ön plana çıkmaktadır (Şenses, 2001: 328).

Dolaysız yoksullukla mücadele yani doğrudan müdahale programlarını etkinliği ve yoksulluğun azaltılmasındaki nihai başarısı için üç temel koşulun gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu koşullardan birincisi, kamuoyunun geneli tarafından yoksullukla mücadelenin öncelikli bir hedef olarak benimsenmesinin yanı sıra bu doğrultuda gerçekleştirilecek somut politika ve programların toplum tarafından da yaygın destek bulması gerekir. İkinci koşul olarak; bu program ve politikaların hedeflediği yoksul kesimin iyi belirlenebilmesidir. Üçüncü koşul olarak; doğrudan müdahale

uygulamalarının şeffaf olması ve hızlı karar alabilen bürokratik kadroların her kademedede hazır bulunmasıdır. (Şenses, 2001: 327).

Son yıllarda, yoksullukla mücadelede benimsenen dolaylı mücadele yaklaşımının tek başına yoksulluk problemini çözemeyeceği anlaşılmıştır. Böylece dünya ülkelerinin en hızlı büyüyen ekonomilerinde bile yoksullukla mücadelede ederken büyümenin yanı sıra doğrudan mücadele yaklaşımının da uygulanması, bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmıştır.

Yoksullukla mücadele için uygulanan doğrudan müdahaleler arasında ağırlıkla olarak çocuklara yönelik beslenme ve eğitim programları, yoksulların yararlandığı hizmet ve mallara sübvansiyon verilmesi, çeşitli proje ve önlemler ile istihdamın artırılması, yoksul kesimlere verilen kredi programları ve asgari ücret ön plana çıkmaktadır (Şenses, 2001: 328). Yoksul ailelerin yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik sağlanan transfer harcamaları yoksullukla mücadelede önemli bir argümandır.

Yoksullukla mücadelede dolaylı yaklaşımların, yoksulluk sorununu çözüm olamayacağına anlaşılmaması üzerine gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bulunan ve hızlı büyüyen ekonomiye sahip olan Türkiye’de, yoksullukla mücadelede politikasında ekonomik büyüme gibi dolaylı mücadelenin yanı sıra yoksullukla mücadelede doğrudan yöntemlerinin de kullanılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Türkiye özelinde doğrudan yoksullukla mücadeleye yöntemleri kapsamında bazı önemli uygulamaların olduğu söylenebilir. Yoksullukla doğrudan mücadele yönteminde aracı kamu kurum/kuruluşları ile özel kuruluşlar bulunmaktadır. Bunlar; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM), Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Belediyeler, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Özel Kuruluşlar yoksullukla mücadelede yer alan önemli kurum/kuruluşlardır. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72-73)

Yoksullukla mücadele doğrudan müdahale yöntemini etkisiz görüp eleştiren sosyal bilimcilerde bulunmaktadır. Aktan’a göre (Aktan, 2003: 158): şüphesiz devletin önemli görevleri arasında yoksullukla mücadelede bulunmaktadır. Ancak, tüm dünyada yoksullara doğrudan maddi yardımlar sağlamayı gerekli gören ‘sosyal yardım devleti’ anlayışı artık önemini yitirmiştir. Yoksulluk sorununa kesin çözüm

üretebilmenin yegâne yolu yoksulluğu uzun vadede çözülebilecek bir sorun olarak düşünmekten geçmektedir.

Yoksullukla etkili bir mücadele yürütülebilmesi için “hem dolaylı hem de dolaysız yaklaşımın bir arada yürütülmesi gerekliliği konusunda genel bir uzlaşma vardır (Şenses, 2001: 327).

2.6.2.3. Dünyada Yoksullukla Mücadele Politikaları

Yoksulluk oranlarının günümüzde dünya çapında oldukça yüksek seviyelere varması ve yoksulluğun olumsuz etkileri sebebiyle yoksullukla mücadele artık kaçınılmaz bir almıştır. Yoksullukla mücadelenin ana aktörleri ve kurumsal yapıtaşları; uluslararası kuruluşlar, resmi kurumlar ve sivil örgütler olarak ortaya çıkmaktadır (Dansuk, 2003: 238).

Yoksullukla mücadele eden uluslararası başlıca kurum Birleşmiş Milletlerdir (BM). Birleşmiş Milletler, dünya barışını, güvenliğini korumak, uluslararası kültür, toplumsal ve ekonomik iş birliği, dayanışma oluşturmak amacıyla 24 Ekim 1945'te kurulan uluslararası bir örgüttür. Birleşmiş Milletler Örgütü, yoksulluk ile mücadelesini tek bir kanaldan ziyade birkaç platformda sürdürmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) bu platformlar arasındadır. Dünya Gıda Programı (WFP), tüm bu platformlar arasında en çok dikkat çeken, açlığa ve yoksulluğa doğrudan yardımları ile müdahale edebilen bir programdır. (AÖF, 2020: 2-3).

Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP): BM Gıda Tarım Örgütünün (FAO) ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun ortak bir projesi sonucu olarak 1961'de kurulmuş ve 1963'te faaliyetlerine başlamış BM örgütüdür. Örgütün kuruluş amacı açlık, yoksulluk içindeki bireyleri beslemek ve bu kişilerin bu döngülerini kırmaları için desteklemektir. WFP çatısında yürütülen insani çalışmalar ve kalkınma çalışmaları tamamen gönüllü katkılara bağlıdır. Bu gönüllü katkılar gıda veya gıdayı yetiştirmek, saklamak, kullanmak için gerekli temel maddelerden oluşabildiği gibi nakit şeklinde de olabilmektedir. WFP Örgütü 82 ülkede acil yardım ve kalkınma projesini hâlihazırda devam ettirmektedir. Örgüt operasyonları sayesinde 2005 yılında

yaklaşık 97 milyon kişiye yardım desteğinde bulunmuştur. Son 30 yılın en önemli kuraklığını yaşayan Afganistan'da 1999-2002 yılları arasında yoksulluk ve açlık mücadelesi veren insanlara 337 milyon US\$ tutarında yardımda bulunmuş, 9,2 milyon kişi üzerinden bir program yürütmüştür. (WFP, 2020)

Dünya Gıda Örgütüne göre 2050 yılında yaklaşık 9,3 milyar insanın beslenebilmesi için gıda üretiminin %60 daha fazla olması gerekecektir. Bu gıda artışının gerçekleştirilmesi mümkün ancak asıl hedef dünya nüfusunu daha azıyla beslemek olmalıdır. Çünkü günümüzde temel sorun gıda azlığı değildir. Yeterli gıda miktarına rağmen ihtiyacı olan bireylere gıda kaynaklarına erişim imkânı sağlanamadığından açlık problemi devam etmektedir. Dünya tarım üretimi 2050 yılına kadar %60 arttırılırsa dahi insanların gıdaya erişim olanağının kısıtlı olması nedeniyle yaklaşık 300 milyon insan yine açlık çekiyor olacaktır. Bu sorunun önüne geçebilmek için sürdürülebilir üretimi teşvik edilip, sürdürülemez üretimin cezalandırılarak dünyada gıda güvenliğinin sağlanması gereklidir. Burada sürdürülebilir gıda üretiminden kasıt, mevcut yaygın durumda olan hayvansal proteine dayalı beslenmenin önüne geçmektir. Çünkü 9 milyar insanın hayvan proteinli beslenmeye dayalı doyurulması mümkün değildir. Öyle ki bir kilogram tahıl üretilmesinde bin 500 litre su kullanılırken, bir kilogram etin üretilmesinde 15 bin litre su kullanılmaktadır. İnsanların gıdaya erişim sorununun yanı sıra bir diğer başlıca sorun; her yıl üretilen gıdaların tahminen üçte biri, yani 1,3 milyar tonunun israf edilmesidir. Gelişmiş ülkelerin gıda israfı yılda 670 milyon ton civarında iken gelişmekte olan ülkelerdeki israf oranı 630 milyon ton olarak tahmin edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde 680 milyar Amerikan doları, gelişmekte olan ülkelerde ise 310 milyar dolar değerinde gıda israf söz konusudur. (World Bank, 2014).

Gıda teminini sağlamak ve güçlendirmek amacıyla çiftçi birliklerini ve kooperatifleri güçlendirip, bu yapıların daha iyi organize edilmesi ve ihtiyaç duydukları olanaklara ulaşmalarını sağlanması gerekir. Bu durum hem yerel pazarlara gıda teminini sağlamanın yanı sıra kırsal bölgelerde de insanların kendi kendilerine yeten beslemesine olanak sağlayacaktır. Gıda temininin sağlanması ve güçlendirilmesinin bir diğer yolu, küçük ölçekli çiftçilik sektörü ile nakit para akışını bir araya getirmektir. Örnek vermek gerekirse; okulların beslenme öğünleri için gıda alım programlarının küçük ölçekli üreticilerle buluşturulması veya yoksul ailelerin yerel üreticilerden gıda satın alabilmesi verilebilir (World Bank, 2014).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP): UNDP, 22 Kasım 1965 yılında, Birleşmiş Milletler Özel Fonu ve Teknik Yardım Genişletilmiş Programı'nın (EPTA) işbirliği ile kurulmuştur. Her iki kurum 1971 yılında UNDP yani Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı adı ile birleşmiştir. EPTA, gelişmemiş ülkelerin politik ve ekonomik sorunlarına yardımcı olabilmek için çalışırken, Özel Fon ise Birleşmiş Milletlerin teknik yardımının kapsam alanını genişletmek amacıyla çalışmaktadır. UNDP'nin dünyada 166 ülke çapında, yerel hükümetlerle iş birliği içerisinde kalkınmaya destek olma amaçlı kurulmuş ofisleri bulunmaktadır. UNDP Kurumu aynı zamanda, ülkelerin "Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne" ulaşmaları amacıyla uluslararası düzeyde çalışmalar yapmakta ve bu ülkelere yardımcı olmaktadır. UNDP, eğitimler, destek fonları ve uzman görüşleri sunarak özellikle az gelişmiş ülkelere destek olurken; Binyıl Kalkınma Hedefleri 'ne erişmek ve küresel kalkınmayı desteklemek amacıyla enerji ve çevre, yoksulluğun azaltılması, demokratik yönetim, kriz önleme ve atlama, sosyal kalkınma konuları üzerinde de çalışmaktadır. UNDP aynı zamanda, kadının güçlendirilmesini ve insan haklarının korunmasını da desteklemektedir. Tüm bu projelerin ve çalışmaların yanı sıra, Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu ofisi de, kalkınma sürecini değerlendiren 'İnsani Gelişme Raporu'nu her yıl yayınlar. Bu küresel rapora ek olarak ulusal ve bölgesel insani gelişme raporları da yayınlanmaktadır (UNDP, 2016).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF): Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu adıyla 1946 yılında kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından UNICEF 1954 senesinde çocuk haklarını korumakla görevlendirilmiştir. Bu amaçla çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olmak, savunma ve tanıtım çalışmaları gerçekleştirme ve çocukların potansiyellerini ortaya koyabilmeleri amacıyla fırsatlar oluşturmak vb. yetkiler verilmiştir.

Örgüt, başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere siyasal kararlılığı ve maddi kaynakları harekete geçirerek, ülkelerin mevcut kapasitelerini geliştirmelerine, artırmalarını hedeflemektedir. Böylelikle bu devletlerin çocukları birinci öncelikli kabul edip, tanıyıp gerek çocuklara gerekse ailelerine gerekli hizmetleri sağlayabilecek kapasiteye ulaşmaları amacıyla destek vermektedir. Örgüt özellikle en dezavantajlı konumda bulunan çocuklara, doğal afetlere maruz kalanlara, aşırı

yoksulluk içinde bulunanlara, sömürünün ve şiddetin her biçiminden zarar görmüş olanlara ve engellilere özel koruma sağlanmasını önemsemektedir.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu, 1982 yılında çok ucuz ve basit yöntemlerle dünyada milyonlarca çocuğun hayatını kurtaracak çalışmalara ivme kazandıracak bir seferberliğe başlamıştır. Bu seferberlik kapsamında anne sütü ile beslenme, çocuklarda ve bebeklerde büyümenin ölçülmesi, bağışıklık ve ağızdan sıvı tedavisi sağlanması gibi çalışmalar yapılmıştır. (UNCEF, 2020).

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü: Kısa adı FAO olan örgüt, açlığı yok etmek ve beslenme şartlarını iyileştirmek amacıyla 1943 yılında kurulmuş, 1946 yılında ise Birleşmiş Milletlerin uzmanlık kuruluşu haline gelmiş bir örgüttür. Açlıkla mücadele kapsamında çok yönlü projeler, etkinlikler gerçekleştirmiştir. Hükümetlerin, teknik kuruluşların balıkçılığı, tarımı ve ormancılığı geliştirme projelerine aracı ve yardımcı olup, ülkelere bu tip hususlarda gerekli teknik desteği sunmaktadır.

FAO, eğitsel projeler geliştirip, araştırmalar yapıp ve seminerler gerçekleştirmektedir. Dünyadaki tarımsal ürünlerin üretimi, tüketimi, ticareti kaynakların geliştirilmesi, ağaçlandırma gibi hususlarda danışmanlık yapıp, istatistikler tutarak bültenler yayınlamaktadır.

FAO tarafından yapılan araştırmalarına göre insanların yaklaşık iki milyarı “gizli açlık” olarak isimlendirilen kötü ve hatalı beslenme girdabının içinde bulunmaktadır. Günümüzün en önemli problemlerinden olan obezite ve aşırı kilolu olma hâli, kötü beslenme sorunundan kaynaklı olarak dünyada 1,4 milyar insanı etkilemiş durumdadır. Ayrıca dünyanın en önemli sorunlarından olan yoksulluğun ana nedenlerinden birinin de aşırı beslenme durumu olduğunun unutulmaması gerekir. Aşırı, ihtiyacımızdan fazla olanı tükettiğimiz her birim gıda aslında ihtiyacı olan diğer bireylerden yani yoksulların payına düşen gıda miktarından alınan demektir.

Bir araştırmaya göre; önümüzde ki 20 yıllık süreç içerisinde %50 oranında gerçekleşecek olan gıda gereksinimi artışının, küresel ısınmanın doğal sonucu oluşan iklim değişikliği sebebiyle karşılaması mümkün olmayacaktır. Yaklaşık 135 milyar dolarlık bir kaynak, Dünyada mevcut tüm yoksulluğu ve açlığı tamamen yok etmek için yeterlidir. Bu doğrultuda uygulanan ‘Sıfır Açlık’ projesinin sistematik amaçları şunlardır; yemek israfını ortadan kaldırmak, çocuklarda büyüme yetersizliğini iki yıl gibi bir süre içerisinde yok etmek, ihtiyaç duyulan besine yüzde yüz erişim olanağı

vermek, tüm besin kaynaklarını sürdürülebilir kılmak, küçük ölçekli hissedar/çiftçi gelirini ve verimliliğini yüzde yüz artırmaktır.

Çok büyük ve net olan bu hedefleri, gerçekleştirmek amacıyla güçlü bir yöntem gereklidir. Fırsat eşitliği, tarım, sosyal güvenlik ve yerleşim gibi alanlara kaçınılmaz yatırımlar yapılmalıdır. Ayrıca her devlet, her sivil toplum kuruluşu, her şirket ve her bağımsız insan, birleşmiş milletlerin insan hakları yüksek kurulu ofisinin besin hakkı dokümanı, sıfır açlık bildirisi ve besin programı yönergelerine uymak şartıyla projenin bir parçası olabilir.

Mikro finans: Yoksullukla mücadele etmek üzere oluşturulmuş olan olan “mikro finans” yöntemi, Chittagong Üniversitesi ekonomi profesörü Muhammed Yunus tarafından 1970'li yılların ortalarında uygulanmıştır. Yoksulluğun çok yoğun bir şekilde yaşandığı Bangladeş halkının karşı karşıya olduğu açlık ve açlık karşısında yaşadığı çaresizliğin sonucu olarak, ekonomik teorilerin öngördüğü klasik modellerinden farklı çözüm arayışına yönelmiştir. Prof. Dr. Yunus tarafından o yıllarda ileri sürülen farklı çözüm önerileri, günümüz itibarıyla Grameen tipi finansman modeline de kaynaklık teşkil etmiştir. İhtiyaç sahibi yoksul 42 kişiye verilen toplam 27 dolar tutarındaki kredi ile başlayan proje, günümüzde dünyanın birçok ülkesinde uygulanan büyük bir finansman modeli haline almıştır (Yunus, 2003: 15).

Bangladeş'te başlayan Mikro finans uygulamasının, 1983'te Grameen Bank'ın kurulması ile yeni bir hüviyete bürünmüş ve literatürde yeni yerini almıştır. Mikro finans uygulamasını geleneksel bankacılık anlayışından ayıran ve farklılaştıran ana husus; kredi verme esaslarıdır. Geleneksel bankacılıkta bireylerin kredi alması için; kefalet, teminat ve tapu gibi maddi güvenceler vermesi gereklidir. Geleneksel bankacılık anlayışının aksine mikro finans uygulamasında bahsi geçen teminatlar, belgeler vs. istenmez. Mikro finans uygulamasında bireylere güven esası vardır. Geleneksel bankacılık anlayışında kredi talep eden bireylerin sundukları teminat miktarı arttıkça, bankadan elde edecekleri kredi miktarı da o ölçüde artmaktadır. Oysa ki mikro finans sistemi uygulamasında ise, bireyler ne kadar az varlık sahibi iseler kredi alma şansları ve öncelikleri o ölçüde artmaktadır (Korkmaz ve vd., 2004: 51).

Mikro finans uygulamasının temel amacı; yoksul bireylerin düşük miktarlardaki kredi desteği ile gelir getirici sürdürülebilir kendi faaliyetlerini oluşturmalarını sağlamaktır.

Bu yolla bireylerin iktisadi üretim sürecine katılmaları amaçlanmıştır. Mikro finans projesinin temel felsefesi, yoksul bireylerin ekonomik açıdan kendi hayatlarının sürdürebilecekleri yeteneğe ve potansiyele sahip olduğu, ancak bu bireylerin iş kurmak için yeterli mali olanaklara ulaşma imkânlarının bulunmadığı üzerine kuruludur. Grameen tipi mikro finans uygulama modeline dönüşümden sonra yoksul hedef kitle oldukça daraltılmış ve istisnai durumlar haricinde sadece kadınlara yönelik bir uygulama haline dönüşmüştür. Özellikle kadınlara yönelik bu pozitif ayrımcılığın temel nedeni, geleneksel erkek egemen toplumlarda kadınların sosyal yaşamda çok az söz sahibi olmalarıdır. Bu duruma karşın kadınların ailelerini geçindirmede ortaya koydukları güvenilir ve güçlü yapıdır (Hashemi ve Morshed, 2002: 217).

2.7. Sosyal Yardımlar

Fransızca kökenli bir kelime olan giren sosyal (social) kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlüğünde sıfat, toplum bilimi olarak olanı ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019).

Yoksul kesimlere yönelik sosyal yardımlar, aktif ve pasif uygulamalar olarak iki gruba ayrılmaktadır. Yoksul bireylere yönelik sübvansiyon verilmesi, vergilerin düzenlenmesi, istidam projeleri, yoksullara dair verilen krediler, asgari ücret vb. uygulamalar, aktif sosyal yardımlardır. Yoksullara doğrudan yapılan aynı ve nakdi pasif sosyal yardımlardır. Pasif sosyal yardımlara para yardımı, kira yardımı, eğitim ve sağlık yardımı ve çocuk yardımı gibi örnekler verilebilir (Kesgin, 2013: 33).

Sosyal adaletin, sosyal güvenliğin sağlanmasında en eski yöntemlerden biri sosyal yardımlardır. Tarihsel süreçte çeşitli esnaf locaları, dini kurumlar, vakıflar vs. tarafından çeşitli sosyal yardım çalışmaları yapılmıştır. Günümüze geldiğinde sosyal yardımların, kamu kurumları, çeşitli sivil toplum kuruluşları (STK) ve özel teşekküller tarafından yapılmaktadır. Vakıflar, dernekler, sendikalar, yardım platformları vs. oluşumlar sosyal yardım faaliyetlerini gerçekleştiren başlıca STK'lerdir.

Kızılay, Yeşilay gibi STK'ler ulusal düzeydeki sosyal yardım kuruluşları iken UNİCEF gibi teşekküller ise uluslararası STK'ler olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet teşekkülü olan kamu kurumlarınca sağlanan sosyal yardımlar genel olarak vergiler yoluyla finanse edilmektedir. Kamu kurumlarınca sunulan sosyal yardım

hizmetleri bazen Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kuruluşlarca da finanse edilebilmektedir. Diğer sivil toplum kuruluşlarca sağlanan sosyal yardımların ekonomik olarak finansı ise, temel olarak bu STK'lerin kendi kararlarına ve çabalarına bağlı olarak sağlanmaktadır. STK'lere devlet bütçesinden, kamu kurum ve kuruluşlarınca da yapılan katkılar olmaktadır.

Tarihin ilk devirlerinden beri, sosyal yardımlar varlığını değişik isimler altında sürdürmektedir. Günümüzde kullanılan anlamda sosyal yardım kavramının ortaya çıkışı ise sanayileşme dönemine rastlamaktadır (Karataş, 1999: 42).

Sosyal yardım, katılımda zorunluluk bulunmayan ve yardımla ilişkili bir karşılık öngörülme-yen yardım türüdür (Güzel ve Okur, 1998: 527). Sosyal yardımın karşılıksız olduğunu vurgulayan tanımlardaki karşılıksız kavramı, yararlanıcının parasal anlamda geri ödeme yapılmaması durumu ile ilgili olduğu söylenebilir. Dünyada ve Türkiye'de sosyal yardım uygulamalarında, şartsız veya şartlı sosyal yardımlar biçiminde verilmektedir. Sosyal yardımların şartlı ve şartsız sunulması karşılıksız olma vasfına aykırı olmadığı kabul söylenebilir.

Sosyal yardımların nihai hedefi sosyal dışlanmayı azaltmak, yoksulluğu gidermek, sosyal adaleti gerçekleştirmek, gelir dağılımında adaleti sağlamak, gibi her ne olursa olsun bu sosyal yardım uygulamaları, uygulayıcı kuruluşlarca ilgili kültüre, coğrafyaya ve duruma özel olarak yapılandırılmak isteği taşınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sosyal yardım uygulamalarının, klasik ve tek tip bir uygulama olmaktan ziyade çok çeşitli, değişik uygulamalar olduğu söylenebilir (Aksanyar, 2015: 69).

Modern devletlerin, toplumda bulunan yoksul kesimleri koruyucu yöndeki sosyal sorumluluğunun bir sonucu olarak ortaya çıkan “kamusal sosyal yardımlar” yoksulların korunmasında önemli bir müdahale aracıdır. Bu sosyal yardımların ana hedefi, gereksinimi olan muhtaç bireylere, muhtaçlık koşulları ortadan kalkıp dışsal bir yardım almadan yaşamlarını sürdürebilecek hâle gelinceye kadar gelir güvencesinin sunulmasıdır (Öğülmüş, 2011: 84).

Yoksul toplumu yardıma bağımlı bir hâle getirmek ve onu hazırcılığa alıştırmak uzun vadede sürdürülebilir bir durum olmadığı gibi vergisini düzenli olarak ödeyen her vatandaşa karşı da haksızlık olarak görülmüştür. Bu bağlamda, yoksullukla mücadele politikaları içerisinde sosyal yardımların rolü, yoksulluğun ortadan kaldırılması

olmaktan ziyade, bireylerin muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmaktır (Seyyar, 2005; Çengelci, 1993).

Ancak bilhassa açlık sınırının altında geliri sahip olan, toplumun en alt gelir grubunu içinde bulunan yoksulların, kamusal sosyal yardımların orta ve uzun dönemli yoksullukla mücadele çalışmalarının çıktılarını bekleyecek zamanları olmamaktadır. En alt gelir grubunu içinde bulunan bu kişilerin barınma, beslenme ve giyinme gibi temel gereksinimlerinin acilen giderilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında sosyal yardımlar, yoksul bireylere kısa vadede en büyük desteği sağlamaktadır (Öğülmüş, 2011: 84-85).

Kamusal sosyal yardımların uygulandığı önemli alanı örgün eğitim sisteminde bulunan öğrenciler oluşturmaktadır. Farklı kurum ve kuruluşlarca sağlanan sosyal yardımlar öğrenciler arasında ki sosyal adalet ve eşitliği sağlamada kilit rol üstlenmektedir.

Ancak geniş toplumsal yapılara yönelik uygulanan sosyal yardım uygulamalarında bazı hususlar göz ardı edilmemelidir. En çok muhtaç olanlardan başlamak üzere, birey ve ihtiyaç temelli hizmet sağlanmalıdır. Geniş toplumsal kesimleri kapsayan standart sosyal yardım programlarından kaçınılmalıdır (Zengin, 2012: 141).

2.7.1. Sosyal Yardım Tanımı ve Kapsamı

Evrensel açıdan bir tanımlaması yapılamayan, sosyal ve yardım kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşan, sosyal yardım kavramının sözlük anlamı; “yoksul bireylere yakacak, giyecek, yiyecek, ilaç ve sağaltım sağlanarak yapılan karşılıksız yardımlar” biçimindedir (Püsküllüoğlu, 2012: 2015).

Bir denge unsuru olarak ise sosyal yardımlar; muhtaç kişileri koruma altına alarak, toplumsal adaleti ve dengeyi sağlama aracı olarak ta ifade edilebilir (Çoğurcu, 2010: 8).

Yoksulluk denilince, zihinde çağrışım yapan ilk kavramlardan biri sosyal yardımlardır. Sosyal devlet anlayışının, sosyal güvenlik sistemi kapsamına alamadığı toplumsal gruplara yönelik olarak uygulamaya koyduğu geçici koruyucu tedbirler bütününe

sosyal yardımlardır. Sosyal yardım, belli bir gelir seviyesi altında bulunan ve geçimini sağlamakta zorluk yaşayan bireylere verilen yardımlardır (Şener, 2010: 4).

Yoksul kişilere ayni veya nakdi olarak sağlanan destekler sosyal yardımlardır. Bu nedenle, sosyal yardımlar, yoksulluğu ve yoksul kişileri aklı getirmektedir. Bu bakımdan yoksulluk, sosyal yardım almanın temel belirleyicisi olarak tanımlanmaktadır (Atalay, 2001:5-12).

Yoksul bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere, devletin sunduğu ayni ve nakdi transferler sosyal yardımlar özünü oluşturmaktadır. Sosyal adaleti, sosyal açıdan eşitliği, sosyal barışı sağlamada ve gelir dağılımındaki hakkaniyetsizlikleri gidermede çeşitli kamu ve kuruluşlarınca uygulanan sosyal yardım programları önemli bir alanı doldurmaktadır. Dünya konjonktürüne paralel olarak; Türkiye’de de yoksul kesimin ihtiyaçlarında da değişimler meydana gelmiştir. Değişen ihtiyaçlar doğrultusunda bu ihtiyaçları karşılamak üzere birçok tedbir yürürlüğe konulmuş, farklı hukuki düzenlemeler yürürlüğe sokulmuş, bu hukuki düzenlemeleri uygulamak amacıyla birçok kurum, kuruluş oluşturulmuştur.

Günümüzde sosyal devlet anlayışına bağlı olarak, yoksul kesimleri dezavantajlı durumlardan korumaya yönelik sosyal politikaların bir sonucu olarak meydana gelen kamusal sosyal yardım uygulamaları, yoksul insanların korunmasında önemli bir sosyal hizmet müdahale aracıdır. Sosyal yardımlarda nihai hedef, gereksinimi bulunan bireylere, gereksinim duydukları hususları sağlamak üzere, yardım almadan hayatlarını devam ettirebilecekleri seviyeye ulaşmaya kadar bireylere katkı sunulmasıdır.

Sosyal yardımların, yoksullukla mücadele politikaları içerisindeki rolü, yoksulluğun ortadan kaldırılmasından ziyade insanların muhtaçlık durumunu ortadan kaldırmaktır (Aktaran: Ögülmüş, 2011: 84, Seyyar, 2005; Çengelci, 1993).

Sosyal yardımın bireye verilmesinde ön koşul olarak kişilerin yoksul olması ya da gerekli asgari kaynak ve gelir olanaklarına sahip olamaması, bakmakla mükellef olduğu bireyleri ve kendini geçindirememesi, sosyal yardımın uygulanabileceği kitleyi belirleyici ilk kriterlerdir (Yaşar, 2011: 117).

Yukarıda çeşitli tanımlamalardan anlaşıldığı üzere, sosyal yardım kavramı hem sosyal hem de yardım sözcüklerinin kendi içerisinde çağrıştırdığı tüm anlamları bünyesine alan bir kavramdır. Bu bağlamda yukarıda anılan mevcut tanımlamalardan, sosyal ve

yardım sözcüklerinin muhtevassından ve bu araştırmanın merkeze koyduğu yoksulluk ölçütlerinden hareketle sosyal yardım; bireylerin birlikte yaşamasının/sosyal dayanışmanın bir neticesi olarak, sosyal yapıda bir takım yoksunluklar içinde olan bireylere kamu, kişi, sivil toplum kuruluşları vb. aracılığıyla maddi ve manevi olarak sağlanan destekler, bireylerin iyi olma halini belli seviyeye çıkarmayı hedefleyen araçlar bütünü olarak tanımlayabiliriz.

2.7.2. Yoksulluk ve Sosyal Yardım İlişkisi

Sosyal hizmetin en önemli argümanlarından birinin sosyal yardımlar olduğu söylenebilir. Sosyal yardımların en temel amaçlarından biri de yoksulluğun insanlar açısından getirdiği eşitsizlik halini ortadan kaldırmaktır.

Yoksulluk sosyal bir devletin mücadele etmesi gereken konulardan birisi olup bu mücadele yöntemlerinden birisi de sosyal yardımdır. Ancak sosyal yardım fikri yeni değildir. Tarih boyunca ve her toplulukta insanlar düşkünlere ve yoksullara yardımcı olmayı manevî bir borç saymışlardır. Hiçbir karşılık beklemezsizin zor durumda olan insanların sorunlarını hafifletmeye çalışmışlardır. Ancak yoksul bireylere yönelik yapılan sosyal yardımlar tarihsel zaman içerisinde imkân ve zihniyete göre biçim değiştirmiştir. Sosyal yardımlar ilkel bir biçimden başlayıp giderek daha organik ve resmî bir biçim almıştır (Dicleli, 1946:110).

Sosyal yardım, temel gereksinimlerini karşılayamayan yoksul bireylere yönelik bir sosyal güvenlik yöntemi ve sosyal hizmet alanıdır. Sosyal yardımlar muhtaçlık tespitine göre karşılıksız olarak yoksullara verilen ve yoksulların kendilerini yeterli duruma getirmeleri amacıyla yapılan nakdi ve aynı yardımlardır (Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü 2010: 28).

Sosyal yardıma ihtiyacı olan kişilere yapılan bu yardımlar, sosyal güvenlik sistemi kapsamında primsiz programlar olmanın yanı sıra çoğunlukla vergiler yoluyla finanse edilirler. Sosyal yardımları mali olarak tanımlamak gerekirse; sosyal yardımların sosyal koruma programları kapsamında yeterli gelir düzeyine sahip olmayan bireyler için nihai son noktada sağlanan maddi destekler olduğu söylenebilir. Sosyal yardımlar sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı bir işlev görmeyen yanı sıra sosyal

sigorta sisteminin güvencesinden yararlanmayan bireylere yönelik korumada sağlar (Hacı Mahmutoglu 2009: 23-25).

Bu korunma toplumun birbirine olan saygısını ve güveninin artmasına, toplum içerisindeki gelir farklılıklarının oluşturacağı hoşnutsuzlukların azalmasına da katkıda bulunur. Dolayısıyla gerek devlet kanalıyla yapılan gerekse sivil toplum kuruluşları tarafından sosyal yardımlar toplumun geneline de birlik ve beraberlik mesajı verir. Gelir farklılıklarının ortaya çıkardığı olumsuzlukların ve mağduriyetlerin önüne geçer.

2.7.3. Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Yardımın Tarihsel Gelişimi

Her çağda ve her toplumda farklı sebeplerle olsa da sosyal yardımın varlığından bahsedilebilir. Yoksunluk olgusu ile mücadelede sosyal yardım önemli bir araçtır. Öyle ki yoksunluk ile mücadelenin evrensel yani uluslararası yürütülmesinin gerekliliği de çoğu düşünür tarafından vurgulanmıştır.

Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (İLO) 1944 yılında yayınladığı “Filadelfiya Bildirgesi” yurttaşlık hakkını güvence altına alan böylelikle yoksullukla mücadele etmeyi amaç edinen temel bildirgelerden ilkidir. Filadelfiya Bildirgesi’nde; “Yoksunluk nerede olursa olsun, tüm insanların refahı için tehlike meydana getirmektedir Yoksunluğa karşı yürütülen savaş tüm uluslar tarafından ve ortak uluslararası bir çaba ile yürütülmesi gerekir.” ifadeleri bulunmaktadır. (Gülmez, 2008:143).

Selçuklu Devleti döneminde, meslektaşlarına sosyal destek sağlamak üzere kurulan ve 18. yüzyıla kadar Ahilik sonrasında ise Lonca ismini alan teşkilatlar ilk sosyal yardım teşkilatları olarak nitelendirilebilir

Türkiye’de ise 1920’lerde başlanan sosyal yardım politikalarının, ülkenin sosyo-ekonomik gelişimine paralel bir şekilde bazen artış bazen azalış eğilimleri göstermiştir (Talas, 1992: 33).

Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarının en belirgin özelliği, devletin ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda birbiri ardına yaşanan savaşlar nedeniyle yıpranmış olmasıdır. Bu sebeple, bu dönemde yürütülen sosyal politika uygulamaları bireyi hedef alan sosyal yardım uygulamalarından daha çok toplumu merkeze alan istihdam ve sosyal güvenlik

uygulamaları üzerine yoğunlaşmıştır. Diğer bir deyişle, bu dönemi de kapsayacak biçimde 1980’li yıllara kadar Türkiye’de sosyal yardımlara ilişkin neredeyse hiçbir düzenleme yapılmamıştır (Talas, 1992: 55).

Cumhuriyet sonrası ülkenin ekonomik ve sosyal yapısı oldukça değişime uğramıştır. Kamusal alanda birtakım uygulamalar başlatılması ve yeni kurumlar oluşturulması öngörülmüştür. Cumhuriyet Dönemi’nin yoksullukla mücadele amacıyla kurulan ilk önemli kurumu 1935 yılında kurulan Çocuk Esirgeme Kurumudur (Tekeli, 2000: 21).

Sosyal yardımlar konusunda yerel yönetimlere yetkilerin Cumhuriyetin ilk yıllarında verildiği görülmektedir. Türkiye’de 1924 yılında 442 sayılı Köy Kanunu ve 1930 yılında ise 1580 sayılı Belediyeler Kanunu kabul edilerek çıkarılmıştır. Çıkarılan bu yasal düzenlemeler ile belediyelere ve köylere gereksinimi olan bireylere yönelik sosyal yardım hususunda görev/sorumluluklar verilmiştir (Taşçı, 2010: 102).

Türkiye’de özellikle çok partili döneme kadar ve 1961 Anayasası’na kadar olan zaman diliminde sosyal yardım hususunda önemli adımlar atılmadığı görülmektedir. Bu süreçte, sosyal yardım ile ilgili uygulamalardan ziyade bazı kanuni düzenlemeler dikkat çekmektedir. Bu kanunlardan ilki 1949’da kabul edilen 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunudur. Bunun yanı sıra “Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun” ile sosyal yardımlar konusu ele alınmıştır. Aynı yılda Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurularak sosyal yardımlar alanında uzman kişilerin yetiştirilmesi sağlanmıştır (Taşçı, 2010: 104).

1960’lı yıllarda yaşanan en önemli gelişme toplum içerisinde yaşayan tüm toplumsal kesimleri dikkate alan ve devletin demokrasi çitasını yükselten 1961 Anayasası’nın çıkarılmış olmasıdır. İlk defa bu Anayasa ile yoksulluk olgusu ve yoksul toplumsal gruplar devletin gündemi haline gelmiş ve katılımcı, çoğulcu, özgürlükçü bir demokrasi dönemi ortaya çıkmıştır. Bu Anayasa’da, “Her sınıf halk tabakaları için refah sağlamayı kendine vazife edinen devlet, bilhassa işleri bakımından başkalarına tabi olan işçi ve müstahdemleri her türlü dar gelirlileri ve yoksul kimseleri himaye edecektir.” ifadesine yer verilmiştir (Erdoğan, 2006: 211).

1961 Anayasası’nın 45. maddesi ile ücrette adalet sağlanması, 48. maddesi ile sosyal güvenlik, 49. maddesi ile sağlık hakkı, 50. maddesi ile ise öğrenim yaşamının düzenlenmesi yönündeki maddelerle devlet sorumluluk alanlarını genişletmiştir. Bu

maddelerle, sadece çalışan kesimleri dikkate alan ve toplumun diğer kesimlerini dışlayan bir düzenleme değil, her ikisini de gözeten bir Anayasa metni hazırlanmıştır. Bu dönemde yoksulluk ve yoksullara ilişkin yaşanan bir somut gelişme de 1961 yılında yoksullukla ilişkili hizmet ve politika geliştirmesi amacıyla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bünyesinde Sosyal Hizmetler Akademisinin kurulmuş olmasıdır (Buğra, 2008: 171). Yaşanılan bu gelişmeler devletin yoksulluk ve sosyal yardım olgusunu yapısal anlamda içerisine aldığı ve bu doğrultuda politikalar üreteceği yönünde önemli işaretleridir.

Bu alanda yaşanan bir diğer önemli gelişme ise her türden sosyal yardımı düzenlemek, sakatların, korunmaya muhtaç çocukların ve yaşlıların bakım, yetiştirilme ve rehabilitasyonunu ayrıca çalışma yetisinden yoksun yoksul bireylerin sosyal güvenliğini temin etmek amacıyla 1963 yılında, 225 sayılı kanun ile T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü teşekkül edilmiştir (Çiçek, 2012: 29).

24.05.1983 tarihinde 2828 sayılı Kanun ile kurulan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, 2011 yılında 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmış ve görevleri şimdi ki adıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına devredilmiştir. 1983’de SHÇEK’nin açılması ve bu kurum aracılığıyla kimsesiz çocukların ve yaşlıların bakım hizmetlerinin devlet tarafından üstlenilmiştir.

1986 yılına gelindiğinde ise devletin yaşanan toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşüm ve artan yoksullukla beraber, yoksullukla mücadele etmek konusunda somut bir adım atmak durumunda kalması ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’nu (SYDTF) kurulmuştur. Vakıflar, söz konusu yapının uygulama aracı olarak görev yapmaktadır (Demirhan ve Kartal, 2010: 136-137).

SYDTF, tarihli Resmî Gazete’nin 08.06.2011 yayımlanan sayısında, 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü olarak faaliyetlerini sürdürmekteyken, 10.07.2018 tarih ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ana hizmet birimi olarak yeniden yapılandırılmıştır (SYGM, 2019)

Bu süreçte, sosyal yardımlar ve sosyal politikaları yönetmek için kullanılan en önemli araçlar ise yeşil kart, belediyeler, SYDTF, özel sektör, gönüllü kuruluşlar, cemaatler, vakıflar ve dernekler olmuştur. Sosyal güvenlik sistemi dışında kalan kimseler için devletin sosyal yardım bütçesine ayırdığı payı yükselttiği, SYDV aracılığıyla sosyal yardım adı altında yoksul toplumsal gruplara yönelik yardımları çeşitlendirdiği görülmektedir.

Yoksullar açısından yaşanan diğer olumlu gelişmelere bakıldığında ise Şartlı Eğitim, Şartlı Sağlık Yardımı gibi uygulamalarla küçük yaşta dezavantajlı durumda doğmuş kimselerin devlet koruması altına alınması durumu söz konusudur.

Bunun yanı sıra, 18 yaşın altındaki gençlerin devletin sunduğu sağlık güvencesi altına alınması, Bağkur, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu gibi farklı sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanması, Genel Sağlık Sigortası ile tüm vatandaşların aynı şartlar altında sağlık hizmeti almasını sağlayan düzenlemeler sosyal politika uygulamaları olarak oldukça önemlidir (Buğra, 2008: 227-255).

Türkiye'nin 2001 yılında yaşadığı büyük ekonomik kriz, toplum açısından sosyal yardımların önemini tekrar ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu ekonomik kriz sürecinde sosyal yardım politikaları tekrar gözden geçirilmiştir. Öncelikle sosyal yardımlar konusunda yasal düzenlemelere gidilmiştir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki 5263 Kanun 09.12.2004 yılında yürürlüğe girmiştir (Yiğit ve Eken, 2013: 289).

2.7.4. Eğitim Sürecinde Öğrencilere Yönelik Sosyal Yardımlar

Eğitim Hakkı, Anayasa'da hükme bağlanarak, yasal anlamda güvence altına alınmıştır. Anayasanın 42. maddesinde bulunan; *“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz... Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır...”* hükümleri ile bireylerin eğitim hakkı ve bu haktan yararlanırken yapılacak sosyal yardımlar anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Ayrıca 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 8. maddesinde, eğitimde kadın, erkek tüm bireylere fırsat ve imkân eşitliği sağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Tüm

vatandaşlara fırsat ve imkân eşitliği sağlamak amacıyla; maddi imkânlardan yoksun ve başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenimlerine devam edebilmeleri için burs, parasız yatılılık, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılacağı ayrıca özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınacağını belirtilmiştir. Bu yasal düzenleme ile eğitim sürecinde yapılacak sosyal yardımlar, Millî Eğitim Bakanlığı özelinde kanuni bir düzenleme olarak güvence altına alınmıştır.

Geçimlerini temin edecek düzenli bir gelire ve iyi yaşam koşullarına sahip ailelerde büyüyen çocuklar, geliri bulunmayan veya çok az miktar gelire sahip bulunan yoksul ailelerde büyüyen çocuklara göre daha avantajlı bir konumdadırlar. İyi yaşam koşullarına sahip olmayan yoksul ailelerde büyüyen çocukların doğuştan itibaren bilişsel, sosyal ve zihinsel açıdan gelişimleri daha çok tehlike altındadır.

Yoksulluk ve yoksunluk çocukların gelişiminin yanı sıra geleceklerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Yoksulluğun, çocukların algılama fonksiyonlarında ve öğrenme kapasitelerinde de azalma neden olduğu, bu çocukların yapılan testlerde düşük puanlar aldığı ve okuldaki akademik başarılarının düşük olduğu gözlemlenmiştir. Yoksul çocukların dil gelişimi bakımından da risk altında oldukları belirlenmiştir.

Çocukların eğitiminde ebeveynlerin mesleki durumları da etkili olabilmektedir. Mesleksi saygınlık ile gelir arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu nedenle, ailelerin meslekleri ile çocuğun aldığı eğitim arasındaki durum aşıkârdır. Ailelerin mesleki durumu kötüleştikçe, çocukların aldıkları eğitimin derecesi de o derece düşüktür. (Tezcan, 2014: 83).

Aile, çocuğun alacağı eğitimi ekonomik durum ile belirlemektedir. Maddi imkânların yeterli olması bireyin eğitim kaynaklarından kolayca yararlanmasını sağlamaktadır. Maddi olanaklar ev yaşamını da etkilemektedir. Öğrencinin odasının olması ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanması ailenin maddi durumu ile yakından ilgilidir. Diğer taraftan günümüzde ailenin gelir durumu ile çocuk sayısının fazla olmasıyla arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Dolayısıyla okul çağında bulunan çocuklar daha çok az gelirlili ailelerin çocuklarıdır.

Çocuklarından birini bile okula göndermeye maddi imkânı el vermeyen aileler muhtemelen daha fazla çocuğa sahiptir. Ayrıca aileler çocuklarını okula göndermek

bir yana dursun onların para kazanmalarını istemekte ve çalışmaya zorlamaktadırlar (Tezcan, 2014: 83).

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca, 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) kanalı aracılığıyla yapılan eğitim yardımları yapılmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle paralel, 2009 yılında Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM) tarafından kurulan ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca kullanılmaya başlanan Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) sayesinde daha hızlı ve sistemli hizmet verilmektedir.

SOYBİS vasıtasıyla sosyal yardım talep eden vatandaşların bilgilerine TC kimlik numaraları vasıtasıyla erişim sağlanır. Gerekli mahremiyet ve gizlilik ilkesi doğrultusunda ilgili soruşturmanın yapılması için yardım talep edenlerin rıza dilekçesi alınır. Vakıflar Genel Müdürlüğü kapsamında oluşturulan “sanal özel ağ omurgası” sayesinde, SOYBİS uygulamasına vakıflarda bulunan bilgisayarlar dışında erişim sağlanamamaktadır (Kesgin, 2013: 179-180).

Bu anlamda öğrencilere eğitim sürecinde yapılan sosyal yardımların; onların maddi yoksunluktan kaynaklanan dezavantajlı durumlarını minimuma indirmeye yönelik bir gayret olduğu, bu yolla eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik çabalar olduğu söylenebilir.

Eğitimde eşitlik, cinsiyetine, oturduğu yere, siyasal düşüncesine, etnik kökenine, diline, dinine, sosyoekonomik durumuna bakılmaksızın tüm yurttaşlara eğitim hizmetlerinin sunulması, bu hizmetten en az yararlananlara en çok sunulmasıdır (Karakütük, 2016: 239).

Sosyal açıdan birçok eşitlik türünden (varlıksal eşitlik, kişiler arası eşitlik, koşullarda eşitlik, sonuçlarda eşitlik) söz edilmekle birlikte, Batı demokrasi geleneğinde en yaygın kullanım fırsat eşitliğidir. Fırsat eşitliği önemli toplumsal konulara veya kurumlara girebilme hakkının ayrıcalık tanınmaksızın tüm bireylere tanınması ve özellikle başarı, yetenek gibi evrensel liyakat ölçütlerine dayanması anlamına gelir (Tural, 2002: 153).

Boybek (a) tarafından yapılan araştırmada yakacak, nakit desteği ve gıda alan ailelerin yaklaşık %50'si ile eğitim yardımı alan ailelerin yaklaşık %80'i sosyal yardım almıyor olmuş olsaydılar; çocuklarını çalıştırmak zorunda olabileceklerini ifade etmişlerdir (Boybek, 2009: 124-125).

Maddi yoksunluk içinde olan ailelere mensup çocukların, okula gitmesinin teşvikinde; bu ailelere sağlanan sosyal yardımların özellikle eğitim yardımlarının, çocukların eğitimlerine devam etmelerinin sağlanmasında önemli katkılar olduğu söylenebilir.

2.7.5. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımları

Eski adıyla Kadın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olan Bakanlık, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adını almıştır. En son 10.07.2018 tarih ve 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı altında yeniden yapılandırılarak hizmet vermeye devam etmektedir. Bakanlığın bünyesinde teşekkül ettirilmiş Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri gibi birimleri de içerisine kapsayan bakanlık çeşitli yardım faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, kendisine bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü birimi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarını kullanarak sosyal yardım faaliyetlerini yürütmektedir. Tüm il ve ilçelerde bulunan 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığıyla ülke genelindeki çalışmalarını yürütmektedir (Yıldırım, 2010: 13).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (SYGM), Türkiye’de sosyal yardım hizmetlerini en yaygın, kapsamlı şekilde sürdüren kurumdur. Faaliyetlerini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu gelirleri ile yürütmektedir. Bu kaynaklar ülkemizdeki bütün il ve ilçelerde teşkilatlanmış ve illerde Valilerin, ilçelerde de Kaymakamların yetkisinde bulunan 973 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı şubesi tarafından kullanılmaktadır. Sosyal yardımlar, sosyal güvencesi bulunmayan yoksul ve muhtaç vatandaşlara ulaştırılmaktadır. Bu yurttaşlarımıza ihtiyaçlarının (eğitim, gıda, yakacak, sağlık, gibi) karşılanmasına dönük destekler sağlanmakta, çalışabileceklerin iş hayatına kazandırılmasına dönük projeler geliştirilmektedir.

Yoksullukla mücadele kapsamında muhtaç ve yoksulları korumak suretiyle toplumsal dengenin ve adaletin sağlanması bağlamında sosyal yardımlar, son yıllarda kullanılan başlıca sosyal politika aracı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sosyal yardım alanların sosyal çevre ekonomik yapı ve kişisel özelliklerine bakıldığında; genel itibari

ile eğitim, kültür ve ekonomik bakımdan sosyal tabakanın en alt tabakasında buldukları görülmektedir. Bu durum yoksun ve yoksul kişilerin genel manada kendilerini, bağımsızlıktan ve güçten eksik hissetmelerine yol açmaktadır.

Bireyin gerek devlet gerekse sosyal kurumların sunduğu hizmetlerin hususunda farkındalık düzeylerinin düşük olmasının ve kamu hizmetlerine nasıl erişebileceği hususunda yanlış, eksik bilgi sahibi olunmasının temel sebeplerinden biri de yukarıda bahsi geçen eğitimidir. Bu sebeplerle bir kısım yoksul vatandaşlarımız hakları olmasına rağmen sosyal yardımlara ulaşamamaktadır. Yoksullukla mücadelede başarının yakalanabilmesi için fakir ve ihtiyaç sahibi yurttaşlarımızın bilgiye ve yardıma erişim oranları arttırılmalıdır. Bu kapsamda hazırlanan "Alo 144 Sosyal Yardım Hattı" ile gerek proje uygulamaları gerekse yardım hususunda gelen sorular, şikâyetler ve önerilerin değerlendirilmesi yapılmaktadır Ayrıca danışmanlık hizmeti sunularak problemin çözülmesi amacıyla vatandaşlara gerekli bilgiler aktarılmaktadır.

2012 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan aktarılan kaynağın yardımlara göre dağılımında, en büyük yardımın %40 ile eğitim yardımları olduğu görülmektedir. Daha sonra %21 ile periyodik yardımlar, %18 ile aile yardımları sırayı takip etmektedir. Sosyal yardımlar içerisinde aile yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları, özürli ihtiyaç yardımları ve özel amaçlı yardımlar yer almaktadır (Can, 2012: 42)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından "Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi" vasıtasıyla Bakanlık bünyesinde verilen tüm sosyal yardımların tek çatıda toplanması sağlanmıştır. Bu sistem, sosyal yardımlarla alakalı veri tabanlarında bulunan bilgilerin tutarlı olmasını sağlamasının yanı sıra bazı sosyal yardım başvuru işlemlerinin dijital ortama yapılabilmesine olanak vermektedir. (Çoğurcu, 2010: 1-50). Bu projede veri tabanları arasında bilgi paylaşımı ve denetimi, bilgilerin tek merkezden yönetimi, tüm bunların nihai sonucu olarak da adil ve hızlı bir sosyal yardım hizmetinin verilmesi hedeflenmektedir.

2.7.5.1. Engellilik Yardımı

Engellilik yardımının yasal dayanağı 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun'dur. Bu

kanun doğrultusunda hazırlanan 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşları İle Engelli Ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik ise engellilik yardımı ile ilgili ayrıntılı düzenleyici ve uygulayıcı bilgilerin yer aldığı hukuki düzenlemedir. Bu düzenlemeler kapsamında Aile Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından bireylere engellilik yardımı yapılmaktadır.

Engellilik yardımından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışan durumunda kendisine bakmakla yükümlü bir yakını bulunan engelli çocuklar, nafaka bağlanması mümkün olanlar veya nafaka bağlanmış bireyler ile herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşundan her ne ad altında olursa olsun bir gelire sahip olanlar yararlanmaz.

Engellilik yardımı verilecek kişiler; Türk vatandaşı, 18 yaşını doldurmuş, yetkili hastanelerden alınacak sağlık kurulu raporu ile toplam olarak en az % 40 oranında engelli olduğunu kanıtlayan engelli bireyler yakınlarının bakımını fiilen üstlenen vatandaşlardan, her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle hane içinde kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı 16 yaşından büyükler için belirlenmiş olan asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden daha az olduğu ya da aynı tutardan fazla gelir sağlamasının mümkün olmadığı SYDV'ler tarafından tespit olunarak muhtaçlığına karar verilen kişilere (Yaşlılık, 2013: md.2/ç) engellilik yardımı yapılmaktadır. Mecburi öğrenim çağının çıkma yaşının 18 olduğu Ortaöğretimde bulunan engelli öğrenciler bu kapsam dâhilinde engelli yardımı alabilmektedirler.

Engellilik yardımından yararlanmak isteyen bireyler, adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (MERNİS) kayıtlı ikametgâh adresinin bulunduğu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına yapılır. Reşit olmayan, 18 yaşın altındaki bireylere engelli yakını aylığı başvurularında; engellilik için istenen sağlık kurulu raporunun yanı sıra yasal velisinin olmadığı hallerde mahkemelerce atanmış resmi vasilere dair verilmiş vesayet kararının aslı ya da noterce onaylanmış bir sureti istenir. Engelli aylığı almak isteyen bireylerin, ücretsiz engelliler için sağlık kurulu raporu uygulamasından yararlanabilmeleri için Vakıf Müdürlüğüne imzalanmış olan sevk kâğıdı verilir. (Mevzuat, 2013: md.5/ç)

Engelli yardımının yapılabilmesi için sağlık kurulu raporunun yanı sıra Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) yetkililerince yapılan sosyal inceleme çalışmasının da tamamlanmış olması gerekir.

Sosyal inceleme çalışması, evre araştırması ve hane ziyareti sonucu elde edilen verilerden meydana gelir. Sosyal inceleme çalışması; yardımdan yararlanmak isteyen bireylerin başvuru formunda beyan ettikleri bilgiler ile merkezi veri tabanında yapılan sorgulamalar doğrultusunda elde edilen bilgilerin doğrulanması ve hanenin genel durumunun mahallinde saptamak amacıyla gerçekleştirilir. Sosyal inceleme SYDV personeline başvuruda bulunan bireylerin ikametgâh adreslerine gidilmek ve hane ziyaret bilgi formu doldurulması suretiyle gerçekleştirilir. Engellik aylığı almaya hak kazanan bireylerin sosyal inceleme çalışmaları her yıl tekrarlanır. (Mevzuat, 2013: md.6)

Engelli aylığı ve 18 yaş altı engelli yakını aylığı almak isteyen bireylerin muhtaç sayılabilmesi için her ne ad altında olursa olsun her türlü gelirinin toplamı, hane içinde bulunan birey başına düşen ortalama aylık gelir tutarı asgari ücretin aylık net tutarının 1/3'ünden az olması ve aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olmaması gerekmektedir. Ayrıca 18 yaşından küçük engelli yakını bireylere aylık bağlanabilmesi için bakılan kişi ile bakıcının aynı hanede ikamet ediyor olması ve fiilen bakım ilişkisinin gerçekleşmesi koşulları aranır (Mevzuat, 2013: md.7).

2.7.5.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarınca Verilen Yardımlar

Vakıfların temel amacı sosyal yardımlarda bulunmak, dayanışmayı artırmak ve sosyal güvenliğe katkıda bulunmaktır. Bunu gerçekleştirirken; servet dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek, devletin yüküne ortak olmak, istihdama katkıda bulunmak suretiyle ekonomik alanda, siyasi alanda ve sosyal alanda görevler üstlenirler.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları günümüz şartlarında toplumsal sahada yardımların sunulması ve dayanışmanın sağlanması konusunda kurumsallaşmışlardır. Nitekim, sosyal yardımların sunulmasında en büyük görevi üstlenen Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü sosyal yardımların sunulması işini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığı ile sürdürmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının hedefi toplumun dezavantajlı kesimi olarak nitelenen ve sosyal güvenceden yoksun ve en temel ihtiyaçlar olan beslenme, konut, eğitim gibi ihtiyaçları bile karşılamayan bireylere yardım etmektir. Bu bağlamda sosyal güvenlik kuruluşlarının eksiklerini gidermek, gelir dağılımının daha adil bir şekilde dağılımına katkıda bulunarak sosyal adaletin sağlanmasına önyak olmaktadır.

Bu yardımlar arasında aile yardımları en yaygın olan yardım türüdür. Verilen aile yardımını oluşturan öğeler arasında ilk sırayı %42,2 oran ile yakacak yardımı oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla %31,7 ile gıda yardımı ve %24,1 ile sosyal destek nakdi yardımı takip etmektedir. Sosyal yardım çeşitleri arasında 2. sırada eğitim yardımları bulunmaktadır. Bu eğitim yardımlarının da büyük bir bölümünü %49,1 şartlı nakit transferi, %43,1 oran ile öğrenci ihtiyaçları oluşturmaktadır (Öğülmüş 2011: 91).

Maddi olanaksızlıktan çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarını düzenli olarak okula göndermeleri koşuluyla iki ayda bir şartlı eğitim yardımı (ŞEY) yapılmaktadır. ŞEY'den çocuğu ilköğretim ve ortaöğretime giden veliler yararlanmaktadır. Ortaöğretimde ve ilköğretimde kız çocuklarına verilen ŞEY nakdi yardım miktarı, erkek çocuklara ödenen miktardan yüksektir. Yardımlar anne adına, bankada açılan hesaplara iki ayda bir iki ayın toplamı olarak yatırılmaktadır. (Kesgin, 2012: 99-100).

Maddi olanaksızlıklar sebebiyle okula çocuklarını gönderemeyen ailelere, çocukların okula göndermeleri koşuluyla, eğitim yardımları çatısında yaklaşık 2.017.810 çocuklu aileye şartlı eğitim yardımı (ŞEY) verilmiştir. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün diğer eğitim yardımları ise eğitim materyali yardımı, ücretsiz kitap ve öğle yemeği yardımlarıdır. Aynı zamanda Millî Eğitim Bakanlığı taşınmaz eğitim sistem dışında bulunan 13.796 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisine barınma, ulaşım ve ihtiyaç yardımı yapılmıştır. Bu sayı 2011 yılında 15.415 kişi olmuştur. Ayrıca engelli öğrencilerin, okula ücretsiz taşınması projesi bünyesinde 40.915 öğrenciye sosyal yardım verilmiştir (ASPB, 2012: 24-33).

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün resmi olarak verdiği sosyal yardım programlarını toplulaştırmak gerekirse:

Tablo 2.7.5.2.1: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün Resmi Olarak Verdiği Ailelere Yönelik Sosyal Yardım Programları

SIRA	YARDIM PROGRAMI	KAPSAMI	KİMLERİN FAYDALANDIĞI
1	Gıda yardımı	İhtiyaç sahibi ailelerin gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla başta Ramazan ayı ve Kurban Bayramı olmak üzere ihtiyaç halinde yapılır.	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan haneler
2	Barınma Yardımları	Oturulamayacak derecede eski, bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım-onarımı, betonarme ev yapım yardımı, prefabrik ev yapım yardımı ve ev eşyası alımı için aynı veya nakdi olarak yapılan yardımlardır.	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan haneler
3	Sosyal Konut Projesi (1+1, 2+1)	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlara T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi aracılığıyla ev yapımını kapsamaktadır.	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan haneler
4	Yakacak Yardımları	İhtiyaç sahibi ailelere bedelsiz kömür yardımını içeren yakacak yardımlardır.	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan haneler
5	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan resmi nikahlı eşini kaybetmiş kadınlara yapılan nakdi yardımlardır.	Eşi vefat etmiş kadınlar
6	Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar	Yakını askerde olan, sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlarımızın desteklenmesi amacıyla yürütülür.	Evli ise eşi, değil ise ailesi
7	Öksüz ve Yetim Yardımı	Annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük muhtaç durumda olan çocuklar için yapılan nakdi yardımdır.	Annesi veya babası vefat etmiş 18 yaşından küçük çocuklar

8	Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı	Babası askerde olan 18 yaşından küçük muhtaç durumda olan çocuklar için yapılan nakdi yardımdır.	Babası askerde olan 18 yaşından küçük çocuklar
9	Doğum Yardımı	15.05.2015 tarihinde ve sonrasında gerçekleşen canlı doğumları kapsamaktadır.	Yurt içinde ve yurt dışında 15.05.2015 tarihinde ve sonrasında canlı doğum gerçekleştiren Türk vatandaşları ve Mavi Kart sahipleri
10	Elektrik Tüketim Desteği (ETD)	Düzenli sosyal yardımlardan faydalanan ihtiyaç sahibi haneleri kapsamaktadır.	294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun kapsamında düzenli sosyal yardım almaya ilişkin verilmiş hak sahipliği kararı devam eden haneler faydalanmaktadır.

Tablo 2.7.5.2.1 anlaşılacağı üzere T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün resmi ve düzenli olarak ailelere yönelik on adet sosyal yardım programı bulunmaktadır. Bu yardımların büyük çoğunluğunda, hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olmaması temel koşulu bulunmaktadır. Reel asgari ücretle oranladığında, hane içinde kişi başına düşen net 1/3 oranında ki asgari ücretin tutarı günümüz itibariyle 701,32 TL dir (SYP, 2019).

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğünün (SYDGM), “Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Nakit Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi” kapsamında hiçbir bir sosyal güvencesi olmayan ve eşini yitirmiş kadınlara ihtiyaç sahibi birey sayısını tespit etmek, bu bireylere ait sosyo-ekonomik özellikleri raporlamak ve bu bireylere düzenli nakit sosyal yardımı yapma amacı bulunmaktadır SYDGM ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığı birlikte yürüttüğü “Sosyal Konut” Projesi” kapsamında, Türkiye’de yaşanan barınma sorununa çözüm aranmaktadır. 2003 yılı Ocak ayından itibaren acil eylem planı kapsamında toplu konut oluşturma ve dönüşüm sağlama çalışmalarına ivme kazandırılmıştır. Bu doğrultuda TOKİ’ nin daha kurumsal bir hüviyet kazanması sağlanmış, hukuki yetkilerle arsalar üzerinde yetki artırımı sağlanmıştır (Çoğurcu, 2010: 1-50).

Tablo 2.7.5.2.2: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Eğitime Yönelik Verdiği Sosyal Yardım Programları

SIRA	YARDIM PROGRAMI	KAPSAMI	KİMLERİN FAYDALANDIĞI
1	Eğitim Materyali Yardımı	İhtiyaç sahibi ailelere yapılan eğitim materyali yardımlarıdır.	İlk ve orta öğrenim çağında çocuğu bulunan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden az olan haneler aileler
2	Şartlı Eğitim Yardımı	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan ailelere çocuklarını okula göndermeleri şartıyla yapılan yardımlardır.	İlk ve orta öğrenim çağında çocuğu bulunan aileler
3	Öğle Yemeği Yardımı	MEB ile iş birliği içinde taşınmalı eğitim uygulaması kapsamında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmektedir.	Taşınmalı eğitimden faydalanan öğrenciler
4	Ücretsiz Ders Kitabı	İlk ve orta öğrenim öğrencilerinin ders kitapları ücretsiz verilmektedir.	Devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencileri
5	Öğrenci Taşıma Barınma ve İaşe Yardımı	Taşınmalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım, barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik destek verilmektedir.	Devlet okullarında okuyan tüm ilk ve orta öğrenim öğrencileri
6	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması	Özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin okullara erişiminin sağlanması amacıyla MEB ile iş birliği içinde destek sağlanmaktadır.	Özel eğitime ihtiyacı olan engelli öğrenciler
7	Yurt Yapımı	Ortaöğretim öğrencilerine yönelik yurt ihtiyacı bulunan yerlerde 100, 200 ve 300 kapasiteli yurtlar yapılmaktadır.	Muhtaç öğrenciler

Tablo 2.7.5.2.2 anlaşılacağı üzere T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün resmi ve düzenli olarak eğitime yönelik yedi adet sosyal yardım programı bulunmaktadır (SYP, 2019).

Tablo 2.7.5.2.3: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Sağlık Alanında Verdiği Sosyal Yardım Programları

SIRA	YARDIM PROGRAMI	KAPSAMI	KİMLERİN FAYDALANDIĞI
1	Şartlı Sağlık Yardımı (Sağlık ve Gebelik)	Sosyal güvencesi olmayan, fakir ve muhtaç durumda bulunan ailelere çocuklarını sağlık kontrolüne göndermeleri, anne adaylarının ise hamilelik süresince sağlık kontrolüne gitmeleri ve doğumlarını hastanede yapmaları şartıyla yapılan yardımlardır.	0-5 yaş arası çocuklar Hamileler
2	Engelli İhtiyaç Yardımı	Yoksul engelli vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütülür.	Engelli Vatandaşlar
3	Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri	Sosyal güvencesi olmayan tüm vatandaşlar	Sosyal güvenceden yoksun aile bireyleri
4	Genel Sağlık Sigortası Katılım Payı Ödemesi	5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun, 60/c-1 ve 60/c-3 kapsamındaki genel sağlık sigortalısı sayılanlar ile bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilerin hastane, ilaç, reçete, optik katılım payı muhteviyatında ödemiş oldukları tutarın iadesini kapsamaktadır.	Katılım payı ödemesi yapanlar
5	Kronik Hastalara Yönelik Yardım Programı	Tüberküloz ve SSPE hastalığı nedeniyle psiko-sosyal ve mali kayıp yaşayan hastalar için geliştirilmiş düzenli nakdi yardım programıdır.	Mütevelli Heyeti tarafından onaylanan ve Halk Sağlığı Yönetim Sisteminden hastalık bilgileri alınan kişiler
6	Çoklu Doğum Yardımı	Çoklu doğum ile dünyaya gelen 0-2 yaş aralığında çocukların bulunduğu muhtaç hanelerin beslenme ve öz bakım ihtiyaçlarının desteklenmesine yöneliktir.	Hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (701,32 TL) az olan haneler
7	Kronik Hastalığı Nedeniyle Cihaza Bağımlı Olan Hastalara Elektrik Fatura Bedeli ve Kesintisiz Güç Kaynağı Desteği	3294 sayılı Kanun kapsamında muhtaç olduğu tespit edilen, 2828 sayılı Evde Bakım Yardımı almayan, kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı olan hastaların yaşadığı haneler	Kronik hastalığı nedeniyle cihaza bağımlı şekilde hayatını sürdürmek durumunda kalan kişiler

Tablo 2.7.5.2.3 anlaşılacağı üzere T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün resmi ve düzenli olarak sağlık alanına yönelik yedi adet sosyal yardım programı bulunmaktadır. (SYP, 2019)

2.7.5.3. Diğer Yardımlar

Tablo 2.7.5.3.1: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Resmi Olarak Aile, Eğitim ve Sağlık Dışında Diğer Alanlara Yönelik Verdiği Sosyal Yardım Programları

SIRA	YARDIM PROGRAMI	KAPSAMI	KİMLERİN FAYDALANDIĞI
1	Aşevleri	İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, yaşlı, engelli, kimsesiz ve muhtaç vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmektedir.	Tüm Aile
2	Afet/Acil Durum Yardımları	Deprem, sel, yangın gibi afetlerden zarar gören vatandaşlarımıza destek verilmektedir.	Deprem, yangın, sel ve heyelan vb. durumlarda afetin ilk bir ayı için, muhtaçlık koşulu aranmaksızın, afetten etkilenen vatandaşların temel gereksinimleri karşılanır.
3	Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (SUY) Programı	SUY, AB tarafından finanse edilen ve BM Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı ve ASPB arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır.	Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden ve muhtaçlık, hanede sosyal güvence olmaması ve demografik kriterlerden en az birine uyması şartlarını sağlayan 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip Suriyeliler ve diğer tüm yabancılar faydalanabilmektedir.
4	Terör Zararı Yardımları	Terör olaylarından etkilenen fakir ve muhtaç durumda bulunan kişilerin acil gıda, giyim, yol, eğitim ve barınma gibi ihtiyaçları kapsamında yapılan yardımlardır.	İkamet ettiği yerde terör olaylarından etkilenen vatandaşlar ile terör olaylarından dolayı göç etmek zorunda kalan vatandaşlar.
5	Yabancılara Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) Programı	Yabancılara yönelik ŞEY, AB tarafından finanse edilen ve BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Türk Kızılayı, MEB ve ASPB arasında oluşturulan ortaklıkla uygulanan bir yardım programıdır.	Geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden, muhtaç, hanede sosyal güvence olmayan ve okulun açık olduğu dönemlerde 1 ayda 4 günden fazla (%80) devamsızlık yapmayan, MEB'de ve geçici eğitim merkezlerinde okuyan Suriyeliler ve diğer tüm yabancı çocuklar faydalanabilmektedir.

6	Yaşlılık Aylığı	Sosyal güvencesi olmayan ve kendisi ile eşinin ortalama geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (701,32 TL) az olan kişilere yapılır.	65 yaş üstü vatandaşlar
7	Engelli Aylığı	Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (701,32 TL) az olan kişilere yapılır.	%40 ve üstü engelli raporu olan vatandaşlar
8	Engelli Yakını Aylığı (18 Yaşından küçük engelliler)	Sosyal güvencesi olmayan ve hane içinde kişi başına düşen geliri net asgari ücretin 1/3'ünden (701,32 TL) az olan kişilere yapılır.	Engelli yakınları
9	Silikozis Hastalarına Yapılan Yardımlar	Silikozis hastalarına yapılan ödemelerdir. Mayıs 2011'e kadar 3 aylık sürede başvurular alınmıştır. Yeni başvuru alınmamaktadır.	Silikozis nedeniyle meslekte kazanma gücünü kaybedenler

Tablo 2.7.5.3.1 anlaşılacağı üzere T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün resmi ve düzenli olarak aile, eğitim, ve sağlık dışında diğer alanlara yönelik dokuz adet sosyal yardım programı bulunmaktadır (SYP, 2019).

2.7.6. Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Yardımları

MEB'in ortaöğretim öğrencilerine yönelik olarak sosyal yardım kapsamında değerlendirilebilecek çeşitli hizmetleri bulunmaktadır. Ücretsiz ders kitapları, okul pansiyon hizmetleri, öğrenci burs hizmetleri, özel eğitim öğrencilerine yönelik eğitim ve taşıma hizmeti, taşınmalı eğitim hizmeti, yetiştirme ve destekleme kursları vs uygulamalar MEB tarafından sunulan başlıca sosyal yardım uygulamalarıdır.

Millî Eğitim Bakanlığına bünyesinde bulunan örgün ve resmi kurum/okullarda öğrenim gören öğrencilere yönelik olarak sosyal hizmet kapsamında yapılan destekleyici uygulamalar ve yardımlar Bakanlığın kendi resmi mevzuatları ile düzenlenmiştir. "17/6/1982 tarih ve 2684 sayılı İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun" ile

“11/8/1982 tarihli ve 2698 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Okul Pansiyonları Kanunu”, Millî Eğitimde öğrencilere yönelik yapılan sosyal yardımları düzenleyen ana kanuni düzenlemelerden bazılarıdır.

Bu kanuni düzenlemeler kapsamında öğrencilere yönelik sosyal yardımlar, bursluluk, yatılılık ve okul pansiyonlarıyla vs. ile ilgili usul ve esasları düzenleyen başlıca mevzuat Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar ve Okul Pansiyonları Yönetmeliğidir.

MEB, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nun kendisine verdiği yetkiye dayanarak; 2003 yılında itibaren ilköğretim kurumlarında ve 2006 yılından itibaren ortaöğretim kurumların da ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz olarak vermektedir. Bu uygulama 2009 yılından itibaren Açık öğretim ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri ile okuma yazma bilmeyen yetişkinleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Ücretsiz kitaplar MEB tarafından bastırılıp; her ders yılı başında herhangi bir şart aranmadan tüm öğrencilere dağıtılmaktadır.

Çalışmada MEB tarafından verilen ücretsiz ders kitabı sosyal yardım uygulamasının araştırmanın temel sorunsalları arasında yer almamasının ana nedeni tüm öğrencilere bu hizmetin veriliyor olmasından dolayıdır.

Yapılan tüm araştırmalar eğitim düzeyiyle yoksulluk arasında ciddi bir yakınlık bulunduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi yüksek kişiler daha ileri bilgi ve becerilere sahip oldukları için, daha fazla donanım isteyen işler bularak diğer kişilerden daha fazla gelir kazanırlar. Bu bağlamda belli bir gelir seviyesinden az gelir kazanma durumu için açıklanan yoksulluk, eğitim düzeyi yükseldikçe azalmaktadır. Eğitimin yoksulluğu azaltıcı, bireysel gelirleri fazlalaştırıcı etkisiyle yoksullukla mücadele kapsamında eğitim seviyesini artırmanın en önemli sosyal politika aracı olmaktadır. SYDTF fonu öğrencilere yardım konusunda Millî Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde çalışmaktadır. Bu yardımların haricinde, 3580’ nolu kanun kapsamında öğrencilere yatılılık ve bursluluk gibi sosyal yardımlar yapılmaktadır (Çalışkan, 2007: 303).

2.7.6.1. Ortaöğretimde Parasız Yatılı/Pansiyonlu Kalma

17 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2684 Sayılı, “ İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı Veya Burslu Öğrenci Okutma Ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun” kanun ile ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenim gören ihtiyaç sahibi öğrencilere parasız yatılı kalma imkânının sunulması ve sosyal yardımdan faydalandırma yetkisi Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 89).

Millî Eğitim Bakanlığınca Ortaöğretim kurumlarında okuyan yoksul öğrencilere parasız yatılı kalma imkânı sunulmaktadır. Mevzuat hükümlerine göre ortaöğretim öğrencileri kayıtlı oldukları okul müdürlüklerine başvurarak bu haktan yararlanabilmektedirler.

Okul pansiyonları, dezavantajlı grupta bulunan öğrencilere eğitimde fırsat ve imkân eşitliği sağlamakta, ayrıca öğrencilerin sosyalleşmesi, zaman, kaynaşması ve ortak mekânların paylaşılması noktasında rol almaktadır (Baş, 2014: 24-29). Aynı zamanda öğrencilerin ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim zamanlarında barınma yerleri olarak kullandıkları pansiyon, yurt gibi alanların barınma, ders çalışma, boş vakitleri değerlendirme, sınavlara hazırlık, sosyal gereksinimleri karşılamak gibi fonksiyonel işlevleri bulunmaktadır (Gündoğdu, 2014: 30).

2018-2019 eğitim öğretim yılı Millî Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre; halihazırda örgün eğitim sisteminde 3.062 adet pansiyonlu okul mevcuttur. Bu pansiyonların toplam öğrenci kapasitesi 547.760 dir. Bu pansiyonlarda 338.067 parasız yatılı, 15.274 paralı yatılı, 176.690 erkek ve 176.651 kız olmak üzere toplamda 353.341 öğrenci yararlanmaktadır (MEB İstatistik, 2018: 221).

Millî Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre; 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul’da halihazırda örgün eğitim sisteminde 92 adet pansiyonlu okul mevcuttur. Bu pansiyonların toplam öğrenci kapasitesi 13.012’ dir. Bu pansiyonlarda 4612 erkek ve 3275 kız olmak üzere toplamda 7887 öğrenci yararlanmaktadır (MEB İstatistik, 2018: 221).

Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2018-2019 Millî Eğitim Bakanlığınca yoksul ortaöğretim öğrencilerine de sunulan bu yardımdan yararlanabilmek için öğrencilerin ailelerinin maddi imkânlar açısından yoksul olması şartı aranmaktadır. Bu sosyal yardımdan yararlanacak öğrenci ailelerinin maddi durumlarını ortaya koyacak kriterler Millî Eğitim Bakanlığınca Bağlı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği kapsamında belirlenmiştir. Ortaöğretim kurumlarında parasız yatılı okuyan öğrencilerin, parasız yatılılığı bazı özel nedenler haricinde de ortaöğrenimlerini tamamlayıncaya kadar devam eder.

MEB Bağlı okul/kurumlarda parasız yatılılığa başvurmak isteyen öğrencilerde aranan Şartlar:

- a) Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşlığında bulunmak.
- b) Resmi Ortaokullarda (imam-hatip ortaokulları ve özel eğitim ortaokulları dahil) 5'inci, 6'ncı, 7'inci ve 8'inci sınıfları ile ortaöğretim kurumlarının hazırlık sınıfı dahil tüm herhangi bir kademesinde öğrenci olmak.
- c) Öğrencinin bir önceki ders yılında disiplin cezası olarak okul değiştirme cezası almamış olması.
- d) Ailenin maddi imkânlardan yoksun bulunması (*Bir önceki mali yıla ait yıllık gelir toplamından fert başına düşen net miktarın, içinde bulunulan mali yılın merkezi yönetim bütçe kanununda belirtilen Millî Eğitim Bakanlığı okul pansiyon ücretinin en azının dört katını geçmemesi*)
- e) Yatılı okumasına engel hastalığının olmadığına yönelik doktor raporu bulunmak (MEB Mevzuat, 2016: 3)

Parasız yatılılıktan yararlanmak isteyen öğrenci ailesinin maddi durumunun tespiti için; öncelikle öğrencinin ailesine ait maddi durumunu gösteren beyanname ile beyana esas olan velinin ve varsa eşinin geçmiş yıla ait yıllık gelir durumunu gösteren ve yetkili kişi, kurum ve kuruluşlardan alınan belge istenir. Ayrıca velinin ve varsa eşinin bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin T.C. kimlik numaraları ile doğum tarihlerinin yazılı beyanı, velinin ve varsa eşinin bakmakla yükümlü olduğu anne ve babası ile ilgili tedavi yardımı beyannamesi, varsa bakmakla yükümlü olduğu diğer

bireylerle ilgili olan mahkeme kararlarının bir nüshası talep edilir. (MEB Mevzuat, 2016: 4)

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu vs. kanunların bazı maddeleri doğrultusunda vazife veya harp malulü sayılan kişilerin öğrenci pozisyonunda olan çocuklarından Öğrenci Ailesinin Maddi Durumunu Gösteren Beyanname istenilmektedir. (MEB Mevzuat, 2016:4) Yetim, gazi, şehit vs. bireylere sahip ailelerden bu parasız yatılılık imkânından yararlanmaları için zorunlu olan “Öğrenci Ailesinin Maddi Durumunu Gösteren Beyanname” istenmemektedir.

Okul yönetimince, öğrencinin ailesinin maddi durumunu ortaya koyan beyanname ibraz edilen hususlar, beyannamede belirtilen ilgili kurum ve kuruluşlar çapında doğruluğu araştırılır. Okul yönetiminin yaptığı bu araştırmanın neticesine göre beyannamede ibraz edilen kişi başına düşen yıllık gelir miktarı, içinde bulunulan cari mali yıl itibarıyla belirlenen limitten çok ise öğrencinin parasız yatılılık başvuru talebi iptal edilir. Öğrenci velisi hakkında hukuki işlem yapılmak üzere durum ilgili makamlara bildirilir.

Okul pansiyonlarında belletici unvanıyla görev yapan öğretmenler bulunmaktadır. Belletici öğretmenler öğrencilerle birlikte kalmakta ve yurt/pansiyon vs. de kaldıkları zamanlarda öğrencilerin sorumluluklarını üstlenmektedirler.

Okullarda gündüz derse giren MEB öğretmenleri, gece saatlerinde öğrencilerin karşısına belletmen olarak çıkmaktadırlar. Belletici öğretmenlerin, okullarda ki görev ve sorumlulukları ile pansiyonda buldukları dönemlerde ki görev ve sorumlulukları farklılaşmaktadır. Belletici öğretmenlerden ailelerinden uzakta kalan öğrenciler için baba, ağabey, anne, abla ve rehber rolü göstermeleri beklenmektedir (Sarıduman ve Kılıçoğlu, 2018: 1045 - 1065).

Kısacası pansiyonlarda görev alan belletici öğretmenlerden beklenen ana sorumluluklardan bir tanesi; aile sevgisi, şefkati vb. duygulardan uzak kalan öğrencilere bu duyguların yokluğunu hissettirmemek adına maksimum düzeyde çaba göstermesidir.

Ortaöğretim kurumları bünyesinde bulunan pansiyonlarda yaşanan ciddi sıkıntılarda bulunmaktadır. Bu sıkıntıların çözümlenmesinde pansiyonlarda görev alan yönetici ve öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Okul pansiyonlarında olumlu bir pansiyon atmosferinin meydana gelmesinde, belletici öğretmenlerin, gerek pansiyonla ilgili görevlerine gerekse öğretimsel sorumluluklarına ilişkin motivasyonlarının artmasında, velilerle iyi ilişkiler sağlanmasında, öğrencilerin pansiyona uyumlarında ve pansiyonda yaşanan diğer sıkıntıların çözümlenmesinde, pansiyon yöneticilerinin yönetsel becerileri ve kişilik özellikleri önemli bir yer tutmaktadır. (Balay ve Dg., 2012: 103-128). Yönetimsel açıdan kaynak sıkıntısı, pansiyon binalarının teknolojik ve fiziki yapısının zayıf olması, belletici öğretmen bulmakta sıkıntı yaşanması, temizlik hizmetlerinin yetersiz kalması, acil durumlar için gerekli önlemlerin bulunmaması ve öğrencilerin psikolojik sorunların çözümünde, yardımcı olacak psikolojik danışmanlık ve rehberlik faaliyetleri yapacak personelin bulunmaması vb. gibi ciddi sorunlarla pansiyon yöneticileri karşı karşıya kalabilmektedir (Uysal, 2016: 43-49).

2.7.6.2. Ortaöğretimde Öğrenim Bursu

17 Haziran 1982 tarihinde yürürlüğe giren 2684 Sayılı, “İlköğretim ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı veya Burslu Öğrenci Okutma ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun” kanun ile ilköğretim ve ortaöğretimde öğrenim gören ihtiyaç sahibi öğrencilere burslu okuma imkânının sunulması ve sosyal yardımdan faydalandırma yetkisi Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir (Hacımahmutoğlu, 2009: 89).

Millî Eğitim Bakanlığınca Ortaöğretim kurumlarında okuyan yoksul öğrencilere parasız yatılı kalma imkânının yanı sıra burslu okuma imkânı da sunulmaktadır. Yönetmelik hükümlerine öğrencilere burs imkânı yapılan bursluluk sınavı sonucuna göre verilmektedir.

2018-2019 eğitim öğretim yılı Millî Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre; örgün eğitim sisteminde 149.988 kız öğrenci, 120 435 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 270.423 öğrenci burs almaktadır. Burs alan bu öğrencilerden 138.545 kişi Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne, 6007 kişisi Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğüne, 26.319 kişi ise Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı ortaöğretim kurumlarında öğrenim görmektedir. Yaklaşık olarak 160.000 öğrenci ortaöğretim düzeyinde öğrenim bursu almaktadır. (MEB İstatistik, 2018: 220).

Bursluluk sınavı başvuruları; Millî Eğitim Bakanlığınca açıklanan sınav kılavuzunda belirtilen esaslar doğrultusunda alınmaktadır. Öğrenci velisince elektronik ortamda bizzat yapılabildiği gibi velinin yazılı olarak başvurması üzerine öğrencinin öğrenim gördüğü okul/kurum müdürlüğü tarafından da yapılabilmektedir.

Burs almayı hak eden öğrencilere ödemeler; bursluluk sınavı kazanılmasına müteakip okula kayıt yaptırılan tarihi takip eden ekim ayı başından itibaren okul/kurumlarca yapılır. Öğrenim bursu miktarı, Millî Eğitim Bakanlığı ile Maliye Bakanlığının müştereken belirledikleri gösterge rakamının memur maaşlarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu her yıl yeniden belirlenir. Öğrenim bursu ödemeleri aylık veya üçer aylık dönemler şeklinde gerçekleştirilir. Ayrıca öğrenim bursu ödemelerine tatil dönemlerinde de devam edilir (Meb Mevzuat, 2016: 11).

2003 yılında Millî Eğitim Bakanlığınca örgün eğitim sisteminde bulunan öğrencilere 13,72 TL aylık yurt içi burs ücreti ödenirken, bu miktar her yıl artırılarak, 2019 yılında 275,53 TL olarak ödenmeye devam etmektedir (MEB İstatistik, 2018: 224).

Ortaöğretim kurumlarında burslu okuyan öğrencilerin, bursluluğu bazı özel nedenler haricinde ortaöğrenimlerini tamamlayıncaya kadar devam eder.

Öğrenim bursuna başvuracak olan öğrencilerde aranan koşullar:

- a) Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşlığında bulunmak.
- b) Resmi Ortaokullarda (imam-hatip ortaokulları ve özel eğitim ortaokulları dahil) 5' inci, 6' ncı, 7' inci ve 8' inci sınıfları ile ortaöğretim kurumlarının hazırlık sınıfı dahil tüm herhangi bir kademesinde öğrenci olmak.
- c) Ortaöğretim okullarında, öğrenim bursu sınavının yapıldığı ders yılında, "okul değiştirme cezası" almamış olmak.
- d) Ailenin maddi imkânlardan yoksun bulunması (Bir önceki mali yıla ait yıllık gelir toplamından fert başına düşen net miktarın, içinde bulunulan mali yılın merkezi yönetim bütçe kanununda belirtilen Millî Eğitim Bakanlığı okul pansiyon ücretinin en azının dört katını geçmemesi) (MEB Mevzuat, 2016: 3).

Burstan yararlanmak isteyen öğrenci ailesinin maddi durumunun tespiti için öncelikle öğrencinin ailesine ait maddi durumunu gösteren beyanname ile beyana esas olan velinin ve varsa eşinin geçmiş yıla ait yıllık gelir durumunu gösteren ve yetkili kişi, kurum ve kuruluşlardan alınan belge istenir. Ayrıca velinin ve varsa eşinin bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin T.C. kimlik numaraları ile doğum tarihlerinin yazılı beyanı, velinin ve varsa eşinin bakmakla yükümlü olduğu anne ve babası ile ilgili tedavi yardımı beyanamesi, varsa bakmakla yükümlü olduğu diğer bireylerle ilgili olan mahkeme kararlarının bir nüshası talep edilir (MEB Mevzuat, 2016: 4).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu vs. kanunların bazı maddeleri kapsamında harp veya vazife malûlü sayılanların öğrenci olan çocuklarından Öğrenci Ailesinin Maddi Durumunu Gösteren Beyanname istenilmektedir. (MEB Mevzuat, 2016: 4) Yetim, gazi, şehit vs. bireylere sahip ailelerden bu burstan yararlanmaları için zorunlu olan Öğrenci Ailesinin Maddi Durumunu Gösteren Beyanname istenmemektedir.

Okul yönetimince, öğrencinin ailesinin maddi durumunu ortaya koyan beyanname ibraz edilen hususlar, beyannameye belirtilen ilgili kurum ve kuruluşlar çapında doğruluğu araştırılır. Okul yönetiminin yaptığı bu araştırmanın neticesine göre beyannameye ibraz edilen kişi başına düşen yıllık gelir miktarı, içinde bulunulan cari mali yıl itibarıyla belirlenen limitten çok ise öğrencinin başvurusu, öğrenim bursu hakkı iptal edilir. Öğrenci velisi hakkında hukuki işlem yapılmak üzere durum ilgili makamlara bildirilir (Meb Mevzuat, 2016: 4).

2.7.6.3. Ortaöğretimde Ücretsiz Taşınalı Eğitim

Türkiye’de taşınalı eğitim uygulaması, MEB’ce 1990–1991 eğitim-öğretim yılından itibaren ilköğretim düzeyinde başlatılmıştır. Eğitimde niteliğin artırılması, fırsat-imbân eşitliğinin yakalanabilmesi ve kırsal alanlarda sekiz yıllık ilköğretime geçiş amacıyla taşınalı eğitime geçilmiştir. Bunun yanı sıra nüfusu az ve dağınık yerleşim birimlerinde bulunan, birleştirilmiş sınıf uygulamasının yapıldığı okullarda bulunan öğrencilerin müstakil eğitim verilen ilköğretim okullarına kavuşturulması amacıyla “Taşınalı İlköğretim Uygulaması” hayata geçirilmiştir. Uygulama temel olarak öğrencilerin gününbirlik taşınması ile yapılmaktadır. Dağınık ve nüfusu az olan

yerleşim birimlerinde yaşayan mecburi öğrenim çağındaki çocuklara eğitimde fırsat-
imkân eşitliği sağlanabilmesi için Dünya'nın farklı ülkelerinde benzer uygulamalara
yapılmaktadır.

Sosyal, coğrafi ve kültürel nedenlere bağlı olarak Türkiye'nin kırsal alandaki yerleşim
birimleri dağınık bir yapı sergilemektedir. Türkiye nüfusunun %16'sını oluşturan köy
nüfusunun yaklaşık %40'ı, toplamda 750 kişiden daha az da nüfusa sahip olan
yaşamaktadır. Kom, mezra, mahalle, oba, yayla gibi küçük yerleşim birimini ifade
eden kırsal yerlerde de insanlar yaşadığından, buralarda ki nüfusun yerleşim şekli
oldukça dağınıktır. Bu nedendir ki nüfusu bir ilkokul kurmak için bile yeterli
gelmeyen bu yerleşim birimlerinde, eğitim ihtiyacının giderilmesi için taşınmalı eğitim
uygulaması zorunludur.

Ortaöğretim Kurumlarında öğrenim gören öğrencilerine Millî Eğitim Bakanlığınca
sunulan bir diğer sosyal yardım türü ücretsiz taşınma ve ücretsiz taşınan öğrencilere
sunulan öğle yemeği yardımıdır. Bu sosyal yardım türü; 11.09.2014 tarih ve 29116
sayılı resmî gazete ilanı ile yayınlanmış olan Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla
Eğitime Erişim Yönetmeliği ile düzenlenmiştir.

Bu yönetmeliğin temel amacı resmî okul ve kurumlarda taşıma yoluyla eğitime erişim
ile ilgili usul ve esasları belirlemektir. Millî Eğitim Temel Kanununda tanımlanmış
olan eğitim hakkından yoksun kalması muhtemel özel eğitim, ilköğretim ve
ortaöğretim okul/kurumlarında okuyan öğrenciler ile yaygın eğitim hizmetinden
faydalanan özel eğitim kursiyerleri bu haktan yararlanmaktadır (MEB Taşıma, 2014:
md.1).

Az sayıda öğrencinin yaşadığı köylerden, ulaşımı kolay merkezi konumda bulunan
köylere veya ilçe merkezlerine öğrenciler taşınması yoluyla taşınmalı eğitim
gerçekleşmektedir. Köylerde bulunan öğrenciler, taşıma araçları ile merkezi konumda
bulunan okullara taşınmaktadır. Ders bitiminden sonra öğrenciler tekrar köylerine
götürülmektedir (Tuzcu, 2014: 97).

İl ve ilçelerde, her eğitim ve öğretim yılında; taşıma yoluyla eğitimden
faydalanacakları, taşıma kapsamına alınacak yerleşim birimlerini ve taşıma merkezi
okul/kurumları belirlemek üzere "Planlama Komisyonu" kurulur. Planlama
komisyonu; millî eğitim müdürlüğünde ilgili il millî eğitim müdür yardımcısı veya

şube müdürünün başkanlığında, en az ikisi taşıma merkezi okul/kurum müdürü olmak kaydıyla ilköğretim, ortaöğretim ve özel eğitim okul/kurumu ile yaygın eğitim kurumu müdürleri arasından seçilen başkan dâhil en az üç, en fazla dokuz üyeden oluşur (MEB Taşıma, 2014: md.5).

Taşıma merkezi olarak kullanılacak okulların, öğrencisi taşınacak okul ve yerleşim birimlerine göre daha üstün belirli kriteri taşıması gerekmektedir. Taşıma merkezi olarak kullanılacak okulun; daha merkezî durumda olması, çevredeki diğer yerleşim birimleri ile ulaşım imkânlarına sahip, gelişmeye uygun olması, derslik, atölye ve laboratuvar sayısı ile fiziki kapasitenin yerleşim yerindeki öğrenciler ile taşıma kapsamına alınan öğrenci sayısının eğitimine yeterli olması, öğretmen ve ders araç-gerecinin yeterli olması, öğrencilerin sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler ile kitaplık ve kütüphanelerden yararlanabilmeleri için uygun ortamların bulunması, şartları aranır (MEB Taşıma, 2014: md.7).

Çevre köylerdeki öğrencilerin kolayca ulaşabileceği konumda bulunan, başka bir ifadeyle dolmuşların (taşıma araçlarının) rahatlıkla gidebildiği yollara sahip olan yerleşim alanlarında ki okullara taşıma merkezi okulları olarak seçilmektedir (Tuzcu, 2014: 41).

Öğrencisi taşınacak yerleşim yerinin taşıma merkezine uzaklığının en az 2 kilometre olması esas olup, 50 kilometreden daha fazla mesafeden taşıma yapılmaz. Birinci fıkrada sayılan özellikler sebebiyle bu mesafelerin artırılıp azaltılmasına gerekçe belirtmek suretiyle Planlama Komisyonu karar verebilir. (MEB Taşıma, 2014: md.8)

Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği 8'nci maddesinde geçen şartlar aranmaksızın özel eğitime gereksinimi olan bireyler ders yılı içerisinde ve yukarıda yer alan ücretsiz taşıma hizmetinden faydalanırlar.

2.7.6.4. Ortaöğretimde Ücretsiz Öğle Yemeği

Ortaöğretim Kurumlarında öğrenim gören öğrencilere, Millî Eğitim Bakanlığınca sunulan bir diğer sosyal yardım türü ücretsiz sunulan öğle yemeği yardımıdır.

Öğrencilere yönelik ücretsiz öğle yemeği uygulamasının, gelişmiş birçok ülkede de yaygın olarak kullanılmaktadır. Öyle ki gelişmiş ülkelerden bazı örnekler incelendiğinde; İsveç ve Finlandiya'da devlet okullarında öğrencilere verilen

yiyeceklerin tamamı kamu kaynaklarından karşılandığı görülmektedir. Benzer şekilde İrlanda Cumhuriyeti'nde ve ABD'de okullarda sıcak yemek programlarını devlet finanse etmektedir. Diğer gelişmiş ülkeler olan İspanya, İskoçya, Galler, İngiltere, Kuzey İrlanda, Fransa, İtalya, Hong Kong ve Japonya'da ise ücretsiz öğle yemeği finansmanın kısmen kamu kaynakları tarafından karşılandığı görülmektedir (Candaş vd., 2011: 45)

Türkiye'de ise Millî Eğitim Bakanlığı taşıma yoluyla eğitime erişim yönetmeliğinin 20. maddesinde ortaöğretimde öğrenim gören ve taşınmalı eğitimden yararlanan öğrencilerin ücretsiz öğle yemeğinden yararlanmaları ile ilgili hükümler yer almaktadır.

Taşıma uygulaması kapsamında taşınan özel eğitim öğrenci/kursiyerleri dışındaki ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine öğle yemeği verilir. Yemekler, Kamu İhale Kanunu hükümlerine göre temin edilir. Taşıma uygulaması kapsamında taşınan öğrencilere, okul pansiyonları mevzuatı doğrultusunda okul ve pansiyon yemekhanelerinde öğle yemeği verilebilir. Yemek bedeli ilgili okulun hesabına aktarılır. Taşıma uygulaması kapsamı dışındaki öğrencilere yemek hizmeti verilmez. Ancak, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları verileri de dikkate alınarak okul müdürlüğü tarafından tespit edilen ve taşıma uygulaması kapsamında olmayan öğrencilere öğle yemeği verilebilir. Taşıma uygulaması kapsamında olan ancak ikili eğitim yapılan okullarda taşıma uygulaması kapsamında yemek hizmeti verilmez (MEB Taşıma, 2014: md.20).

Ücretsiz öğle yemeği uygulamasının en önemli sonuçlarından biri yoksul çocukların eğitime erişimine sağladığı katkılardır. Genelde toplumsal yoksulluğun özelde ise çocuk yoksulluğunun bir neticesi olarak, özellikle gelişmemiş düşük gelirli ülkelerde, formel eğitim sisteminde bulunmaları gereken çocuklar, çalışmaya zorlanmaktadırlar (Candaş vd., 2011: 10).

Ortaöğretimde Ücretsiz Taşıma ve Öğle Yemeğinden yararlanacak öğrencilerden aranacak şartlar:

Ücretsiz taşıma ve öğle yemeği hizmetinde faydalanacak ortaöğretim öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul ve yerleşim birimlerinde bazı temel şartlar aranmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği 8. Maddesi bu

şartları ortaya koyan hükümleri açıklamaktadır. Toplu taşıma hizmeti bulunmayan, öğrencisi taşıma kapsamına alınacak okul ve yerleşim biriminin seçiminde;

- a) Nüfusun az veya dağınık olması, öğrenci sayısındaki yetersizlik, yerleşim yerinin coğrafi özellikleri, yol şartları,
- b) Eğitime erişim ihtiyacı olan öğrencinin sürekli veya geçici ikamet ettiği yerleşim yerinde bu ihtiyacı karşılayacağı türde eğitim kurumu bulunmaması veya bu kurumların kapalı olması,
- c) Doğal afetler, salgın hastalıklar, can ve mal kaybı tehlikesi gibi ani ve beklenmedik olayların ortaya çıkması ve/veya bu olaylar sonucunda; tamir, güçlendirme, bertaraf veya tedavi çalışmaları yapılıyor olması,
- d) Göçler ve mevsimlik işçi hareketleri olması, gibi özellikler aranır.

2.8. Ortaöğretimde Akademik Başarı

2.8.1. Akademik Başarı Tanımı

Ortaöğretim kurumlarında ve eğitim sistemimizdeki diğer eğitim kademelerinde ki uygulamalarda, bilişsel hedeflerin ağırlıkta olduğu, teorik bilgileri aktarmanın, vermenin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu doğrultuda temel akademik bilgilerin verilir verilmeyeceği ve bu bilgilere sahip olunup olunmadığının değerlendirilmesinde akademik başarıyı ölçen sınav türleri ön plana çıkmaktadır.

Akademik başarı, öğrencilerin herhangi bir kurum/okuldan mezun oldukları zaman ortaya koydukları performansın rakamsal olarak nota dönüşmüş biçimidir (Erkal, 2013: 13).

Bireyin psiko-motor ve duyuşsal gelişiminin dışında kalan, bütün program alanlarındaki özellikle bilişsel davranış değişimleri akademik başarı olarak ifade edilir (Erdogdu, 2006; akt. Keskin ve Sezgin, 2009: 3-18).

Öğrencinin etiketlenmesinde bu kadar önemli rol oynayan, onun kendine güvenini sorgulatan, toplum tarafından kabul görmesine kadar giden bir boyuta ulaşan akademik başarı kavramı, eğitim sisteminde önemli bir yer taşımaktadır. (Bahçetepe, 2013: 3).

Yapılan tanımlamalara bakıldığında öğrenci akademik başarısının duyuşsak ve psiko-motor beceriden ziyade bilişsel becerilerin üzerinden tanımlandığı görölmektedir.

2.8.2. Öğrencilerin Akademik Başarılarını Etkileyen Faktörler

Akademik başarısızlığın nedenleri hususunda yapılmış olan birçok akademik çalışma mevcuttur. Ailelerin sosyo-ekonomik durumu, eğitim düzeyleri, meslekleri, sahip oldukları çocuk sayısı, zekâ gibi bireysel özellikler vs. öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen birçok faktörün olduğu söylenebilir. Araştırmamız kapsamında özellikle bireylerin ekonomik yetersizliklerinin akademik başarıya etkisi üzerinde durulmuştur.

Akademik başarıyı etkileyen değişkenler üstüne yapılmış olan araştırma bulgularına göre, babanın öğrenim durumu, annenin öğrenim durumu, öğrencinin öğrenim gördüğü seviye ve öğrencilerin yaş grupları değişkenlerine göre öğrencilerin akademik başarı puanları bakımından bir farklılığın olduğu belirlenmiştir (Erkal, 2013: 23).

Öğrencilerin hem okul hayatlarına devamlılıklarını hem de okuldaki başarılarını etkileyen en önemli sebepler olarak; yoksulluk, suçta yönelme, aile içi sorunlar, istismara uğrama, şiddet görme, engelli olma hali, ihmal, hastalıklı olma gibi birçok surum söylenebilir (Özgüven, 2000: 29).

Ülkelerin ilerlemesinde en önemli itici güçlerden biri akademik olarak başarılı ve nitelikli olarak yetiştirilmiş insan gücüdür. Bu durumun yanı sıra çeşitli nedenlerle ortaya çıkma ihtimali bulunan akademik başarısızlık, okulu terki, yeteneği ile orantılı başarı sergileyememe, vb. gibi sorunlar sosyal devlet anlayışı doğrultusunda üretilecek sosyal politikalar ile çözüme kavuşturulması gerekir. Son dönemde adından sıkça söz edilen ancak ülkemiz eğitim sisteminde henüz yer alamamış olan okul sosyal hizmeti çalışmaları önem kazanmaktadır.

Öğrencilerin akademik başarı seviyeleri ile öğrencinin ailesinde engelli bireyin olup olmama haline göre anlamlı bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Ancak yapılan analiz sonucunda, öğrencilerin akademik başarı seviyeleri ile sınıf kademesi, cinsiyet, kardeş sayısı ve anne babaların evlilik durumu değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Abay ve Keleşoğlu, 2016: 9).

Ailevi, bireysel, çevresel ve sosyal düzeyde pek çok sorun, öğrencilerin akademik başarısını engelleyen faktör olabilmekte. Öğrencinin; zihinsel, bedensel ya da ruh sağlığının yerinde olmaması, sağlık sorunlarının bulunması, evden aç gelmesi, yasa dışı faaliyetlerin yoğun olduğu bir mahallede yaşaması, evde ve okulda konuşulan dilin farklı olması, düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynlerinin olması, yeterli aile desteği bulunmaması, aşırı yoksul bir aile ve çevre dâhilinde yaşaması, mevcudu fazla bir sınıfta ve fiziksel donanımı yetersiz bir okulda öğrenci olması, okul dışındaki boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirememesi halinde, o öğrencinin akademik işlevlerini yerine getirmesi elbette ki düşünülemez. Öyle ki öğrencinin bu şartlarda bazen okula devam etmesi bile çok zordur (Yeşilkayalı, 2017: 170).

Öğrenci başarısına etki eden faktörler arasında okul yönetiminin katkısı da öğretim liderliği kapsamında tartışılmaktadır. Ayrıca okulun büyüklüğü ve öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyeleri gibi bütün değişkenlerin etki dereceleri araştırılmaktadır. Bu noktada öğretimin niteliği, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleri ve dikkat seviyeleri, öğrenme olanakları ve öğretmenlerin motivasyon seviyeleri de göz önünde bulundurulmalıdır (Gaziel, 2007; Akt. Aslanargun vd., 2016: 218).

Çalışan çocukların akademik başarıları çalışma hayatına katılmaları ile birlikte düşmektedir. Çocukların hem çalışmaları hem de derslerinde başarılı olmaları gerekmektedir. Ancak yapılan bir saha araştırmasının sonuçlarına bakıldığında, çocuk işçilerin %85,3'ünün akademik başarı durumlarının kötü olduğu belirtilmiştir. Çocukların çalışmaya ayırdıkları vakit ve enerji derslerine ayırdıkları vakit ve enerjiyi azaltmaktadır. Bu durum başarısızlığı ortaya çıkaran bir etmen halini almaktadır (Kılıç, 2009: 132-133).

Okul yöneticilerin öğrenci başarısı ile ilgili görüşleri ve öğrenci başarısına katkı sağlamak için yaptıkları ve yapmaları gerekenler, öğrenci başarısının artırılmasında çok önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirtaş, 2010: 3-13).

Birçok değişkenin öğrencinin akademik başarı üzerinde etkisi bulunmaktadır. Öğrenme değişkeni olarak da adlandırılan bu faktörler, hemen hemen tümüyle psikolojik, fizyolojik ve toplumsal durum ve şartlarla alakalıdır. Bireyin, öğrenme durumunu dolayısıyla da başarı seviyesini olumlu ya da olumsuz olarak öğrenme değişkenleri etkilemektedirler.

Sağlık, sosyal hizmetler, eğitim alanındaki var olan ayrılmışlık durumu ve bu sistemler arasında ki koordinasyonu sağlayan bağlantıların yokluğu ve oluşmuş olan boşluklar, bilhassa dezavantajlı gruplar arasında yer alan öğrenciler için, eğitime katılım noktasında ve okul başarısının önünde engeldir (Yeşilkayalı 2017: 182).

Araştırmamızda ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarıları üzerinde etkisi olma ihtimali bulunan ekonomik yetersizliğe yani maddi imkânlardan yoksunluğa bağlı olarak sosyal yardımlardan yararlanma durumunun, öğrencinin akademik başarısına etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

2.8.3. Ortaöğretim Kurumlarında Akademik Başarı Ölçütleri

Ortaöğretim Kurumlarında öğrenim gören öğrenciler ile ilgili olarak Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde pek çok yasal düzenleme bulunmaktadır. Ancak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmî/özel örgün ortaöğretim kurumlarında eğitim-öğretim, yönetim ve destek hizmetlerine ilişkin işleyişin usul ve esasları belirleyen ana mevzuat Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği'dir.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (OÖKY), Resmi Gazete'de 07.09.2019 tarih ve 28758 sayı ile yayınlamıştır (OÖKY, 2013). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin dördüncü kısmında yer alan 43. Madde ve 66 madde arasında ortaöğretim öğrencilerinin başarısının nasıl değerlendirileceği ele alınmıştır. (OÖKY, 2013).

Ortaöğretimde ölçme ve değerlendirmenin genel esaslarına bakıldığında; Ölçme ve değerlendirme açısından ders yılı birbirini tamamlayan iki dönemden meydana gelmektedir. Ortaöğretim öğrencilerinin başarıları tespit edilirken; öğretim programı öğrenme kazanımları esas alınarak dersin özelliğine göre yazılı sınavlar, uygulamalı sınavlar, performans çalışmaları ve projeler ile işletmelerde beceri eğitiminde/stajda alınan puanlar göz önünde bulundurulur. Sınav, performans çalışması, proje ve uygulamalar değerlendirilirken 100 tam puan üzerinden puanlanır (Tablo 2.5). Yapılan değerlendirmelerin sonuçları MEB e-okul sistemine girilir (OÖKY, 2013/md.43-44).

Tablo 0.4.3.1: Ortaöğretimde Kullanılan Puanlama ve Derecelendirme Sistemi

Puan Değerleri	Dereceler
85,00 ile 100,00 puan arası	Pekiyi
70,00 ile 84,99 puan arası	İyi
60,00 ile 69,99 puan arası	Orta
50,00 ile 59,99 puan arası	Geçer
00 ile 49,99 puan arası	Geçmez

Derslerin haftalık saat sayısı olursa olsun, ortaöğretimde her dersten en az iki sınav yapılması esastır. Öğretmenlerin derslerinde ortak değerlendirme imkânı bulabilmeleri için ortak sınavlar yapılır. Ortaöğretimde birden fazla şubede okutulan bütün dersler ile güzel sanatlar ve spor liselerinde bireysel/grup olarak okutulan derslerin yazılı ve uygulamalı sınavları ortak yapılır ve değerlendirilir. Açık uçlu soru maddelerinden oluşan yazılı yoklama şeklinde, sınavların yapılması esası vardır. Ancak ders yılının her döneminde her derste yapılacak yazılı sınavlarından bir tanesi çoktan seçmeli, eşleştirmeli, doğru-yanlış veya kısa cevaplı maddeleri kapsayan ölçme araçları ile gerçekleştirilebilir (OÖKY, 2013/md.45).

2.8.3.1. Bir Derse Ait Dönem Puanı

Bir derse ait dönem puanı: hesaplanırken, sınavlardan alınan puanların, performans çalışması puanlarının, varsa proje puanının ortalaması alınarak tespit edilir. İstisnai olarak, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında okutulan uygulamalı derslerde ayrıca hizmet ve/veya temrin puanlarının aritmetik ortalamasından elde edilen puanın aritmetik ortalaması alınarak dersin dönem puanı belirlenir.

Kısacası bir dersin ortalaması hesaplanırken o derse ait notlar toplanır ve not sayısına bölünür. Dersin dönem puanı belirlenirken aritmetik ortalamalarda bölme işlemi virgülden sonra dört basamak yürütülür. Öğrencilere her dersten bir dönem puanı verilir (OÖKY, 2013/md.52).

Bir derse ait dönem puanına örnek vermek gerekirse, öğrencinin yazılı notları 80 ve 90, performans notları 1000 ve 100 kabul edersek, bu dersin ortalaması şöyle bulunacaktır:

$80 + 90 + 100 + 100 = 370 / 4 = 92,50$ Buradaki 4 rakamı, o derse ait not sayısıdır.

2.8.3.2. Bir Dersin Yıl Sonu Puanı

Bir Dersin Yılsonu Puanı hesaplanırken;

- a) Birinci ve ikinci dönem puanlarının aritmetik ortalamasıdır.
- b) Bir dönem puanının bulunmaması hâlinde dönem puanı ile telafi programı sonunda belirlenen puanın aritmetik ortalaması; iki dönem puanının bulunmaması hâlinde ise telafi programı sonunda belirlenen puandır.
- c) İşletmelerde beceri eğitiminde birinci ve ikinci dönem puanlarının aritmetik ortalaması ile yılsonu beceri sınavı puanının aritmetik ortalamasıdır.
- d) Sorumluluk sınavına giren öğrencilerin sınavına girdikleri dersin yılsonu puanı, o dersin yılsonu puanı ile sorumluluk sınavından alınan puanın aritmetik ortalamasıdır.
- e) Yaz dönemi kursu sonunda yapılan sınava giren öğrencilerin sınavına girdikleri dersin yılsonu puanı, o dersin yılsonu puanı ile bu sınavdan alınan puanın aritmetik ortalamasıdır.
- f) Mesleki eğitim merkezlerinde kurum aynı olmakla birlikte işyeri değişikliği yapılması durumunda öğrencinin dönem puanının hesabında dönem içinde en fazla pratik eğitim aldığı işletmede ilgili usta öğretici/eğitici personelin vereceği puanlar dikkate alınır.
- g) Alan/dal derslerinin eğitimini tamamen okulda tamamlayan mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları öğrencilerinin Bakanlıkça belirlenen 12' inci sınıftaki ağırlığı en fazla olan alan/dal dersinin yılsonu puanı, birinci ve ikinci dönem puanlarının aritmetik ortalaması ile staj bitirme sınavı puanının aritmetik ortalamasıdır.
- h) Tamamlayıcı eğitime devam eden ancak öğrencilik şartlarını taşımayanların almaları gereken teorik derslerden girecekleri sorumluluk sınavlarında aldıkları puan yılsonu puanıdır.

Dönem puanlarının aritmetik ortalaması hesaplanırken bölme işlemi virgülden sonra dört basamak yürütülür (OÖKY, 2013/md.53).

2.8.3.3. Yılsonu Başarı Puanı ve Mezuniyet Puanı

Bir dersin ağırlığı, o dersin haftalık ders saati sayısına eşittir. Bir dersin yılsonu puanıyla o dersin haftalık ders saati sayısının çarpımından elde edilen puan, o dersin ağırlıklı puanıdır (OÖKY, 2013/md.54).

Öğrencinin yılsonu başarı puanı, derslerin ağırlıklı puanları toplamının bu derslerin haftalık ders saatleri toplamına bölümüyle elde edilen puandır. Naklen gelen öğrencilerin yılsonu başarı puanı hesaplanırken yeni oluşacak haftalık ders saati sayısı toplamı esas alınır. Yılsonu başarı puanı hesaplanırken bölme işlemi, virgülden sonra dört basamak yürütülür. Yılsonu başarı puanı, mezuniyet puanının hesaplanmasında esas alınır (OÖKY, 2013/md.55).

Mezuniyet puanı; dokuz, on, on bir ve on ikinci sınıfların yılsonu başarı puanlarının aritmetik ortalamasıdır. Mezuniyet puanı hesaplanırken bölme işlemi, virgülden sonra dört basamak yürütülür (OÖKY, 2013/md.65).

2.8.3.4. Öğrencinin Herhangi Bir Dersten Başarılı Sayılması

Öğrencinin Herhangi Bir Dersten yılsonunda Başarılı Sayılabilmesi için Gerekli Koşullar

- a) İki dönem puanının aritmetik ortalamasının en az 50 veya birinci dönem puanı ne olursa olsun ikinci dönem puanının en az 70,
- b) İşletmelerde beceri eğitimi gören öğrencilerin, beceri sınavı puanı en az 50 olmak kaydıyla birinci ve ikinci dönem puanları ile beceri sınav puanının aritmetik ortalamasının en az 50 veya beceri sınav puanının 70 olması gerekir (OÖKY, 2013/md.56).

Doğrudan sınıf geçme Ders yılı sonunda her bir dersten iki dönem puanı bulunmak kaydıyla;

- a) Tüm derslerden başarılı olan,
- b) Başarısız dersi/dersleri olanlardan, yılsonu başarı puanı en az 50 olan öğrenciler doğrudan sınıf geçer.

Birinci fıkradaki şartları taşımakla birlikte yılsonu başarı puanıyla başarılı sayılamayacak derslerden başarısız olan öğrenciler, o dersten/derslerden sorumlu geçer (OÖKY, 2013/md.57).

Araştırmanın temel sorularına yanıt aramak üzere ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarılarına etkisi ortaya konulurken akademik başarı ölçütü olarak ortaöğretim öğrencilerinin ağırlıklı yıl sonu başarı puanları ölçüt olarak kabul edilmiştir.

2.8.4. Sosyo-Ekonomik Yapı ve Akademik Başarı İlişkisi

Yapılan araştırma sonuçlarına göre; sosyo-ekonomik yapı ve eğitim ilişkisi bağlamında bu iki ana değişken arasında anlamlı ilişkinin bulunduğu ortaya konmuştur. Bu araştırmalarda genel olarak ekonomik açıdan daha avantajlı bir sosyal yapıdan gelen öğrencilerin eğitim-öğretim hayatında daha başarılı olduklarını, bu durumun aksine yoksul aile ortamından gelen çocukların ise daha büyük oranda akademik başarısızlık riski karşıya oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Şirin, 2005).

Sosyo-ekonomik düzey ve akademik başarı arasındaki en güçlü ilişkinin görüldüğü OECD ülkeleri arasındaki üç ülkeden biri Türkiye'dir (OECD, 2012).

Varlıklı yani ekonomik durumu iyi olan aileler, çocuklarının eğitim sorunları ile daha yakından ilgilenmektedirler. Bu durum varlıklı ailelerine, çocuklarının sorunlarını zamanında çözebilmesine olanak vermektedir. Varlıklı/zengin ailelerin çocuklarına her türlü akademik desteği vermesi bu çocukların hayatlarıncı tabi oldukları öğrenimsel yaşantılarında başarılı olmalarını sağlamıştır. Ekonomik açıdan yeterli olanağa sahip olma hâli öğrencilerde güven, öz saygı ve gelişimlerini önemli derecede etkilemektedir. Sosyo-ekonomik bakımdan refah seviyesi ileride olan ailelerde yetişen ergen bireylerin, benlik saygılarının yüksek, özgüvenli olduğu gözlenmektedir. Sonuç olarak ekonomik açıdan yüksek düzeye sahip olan bireylerin, ekonomik açıdan düşük

düzeyle sahip olan öğrencilere oranla akademik başarı açısından daha başarılı olmalarına olanak vermektedir (Keskin ve Sezgin, 2009: 3-18).

Öğrencilere ait not dağılımı ile gelir düzeyi arasındaki ilişki incelendiğinde, gelir ile akademik başarı arasında anlamlı ve pozitif bir korelasyon olduğu ortaya çıkmaktadır. Ekonomik gelir düzeyi, öğrencilerin öz güven ve öz saygı gelişimleri üstünde etkisi olan önemli bir faktördür. Bu durumun doğal sonucu olarak, ekonomik gelir seviyesi düşük olan öğrencilere oranla akademik başarı açısından daha iyi durumda bulunan öğrencilere olanak sağlamaktadır (Dursun ve Dede, 2004: 217-230).

Ekonomik gelir ile öğrencilerin akademik başarılarını gösteren not ortalamaları arasında düşük düzeyde, pozitif anlamlı bir korelasyon olduğu görülmektedir. Sonuç olarak öğrencilerin akademik başarı ortalamalarının gelire göre değişkenlik sergilediği söylenebilir (Aslanoğlu ve Sarioğlu, 2016: 226).

Okul müdürlerinin çoğunluğu tarafından öğrencilerin akademik ihtiyaçlarını sınavlara hazırlanabilmeleri için etütler, ilgi alanlarına ve yeteneklerine göre yönlendirme olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra ders araç gereçleri, öğrenme eksiklerini tamamlama, ihtiyaç duyulan seçmeli dersleri seçme ile öğrencilerin okula devamlarını sağlamak da akademik yardımlar olarak sıralanmıştır.

Okul müdürleri sosyoekonomik bakımdan dezavantajlı öğrencilere okulun dışındaki kurumlar veya kişiler tarafından akademik yardımların sunulduğunu ifade etmişlerdir. Belediyelerin açtığı ücretsiz kursların olduğunu bu kursların öğrencilerin konu tamamlama ve derslerde eksik oldukları konularda öğrenme eksikliklerini giderme açısından faydalı olduğu belirtilmiştir. Okul müdürleri tarafından yapılan yardımların çaba gösterenlere faydalı olduğu, başarı düzeyi düşük öğrenciler için yapılan yardımların ise nispeten faydalı olduğu ifade edilmiştir. Beklenen başarıyı elde etmek için çaba içerisinde olan öğrencilere sosyal ve akademik bakımdan faydalı olduğu belirtilmiştir (Yıldırım, 2019: 81-82).

2.9. Sosyal Yardım ve Akademik Başarı Denkleminde Sosyal Devlet Anlayışı

2.9.1. Sosyal Devlet Anlayışı

Sosyal devlet kavramı, İngiltere’de Archbishop Temple tarafından ilk kez kullanılmıştır

(Pierson, 1998: 102). Bu kavramın da uluslararası antlaşmalar yoluyla ve birtakım hukuki düzenlemelerle Türk hukuk sisteminde yerini almıştır. Sosyal devlet kavramı 1961 Anayasası ile ilk olarak anayasamızda yerini almıştır. Sosyal adalet, insan hak ve hürriyetleri, millî dayanışmaya dair ifadeler Anayasa'nın başlangıç kısmında yerini almıştır. Ayrıca demokratik hukuk devletinin tüm hukuki ve sosyal temelleriyle kurulması vasıtasıyla bireyin ve toplumun refahını sağlamanın hedeflendiğine dair ifadeler, Anayasa'nın başlangıç kısmında bulunmaktadır.

Sosyal devletle ilgili farklı tanımlama ve nitelermeler yapılmaktadır. Diğer insanları kendimiz gibi görme veya insani düşünce bu tanımlama ve nitelermelerden bir tanesidir (Fındıklı, 1999: 24).

Anayasa'nın ikinci maddesinde sosyal devlet anlayışına “*Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.*” ifadeleri ile vurgu yapılmaktadır. Bu maddede ilk defa dile getirilen sosyal devlet kavramını gerekçesine değinmek gereklidir. Buna ifadeye göre; sosyal devlet, bireylere sadece özgürlüklerinin vermekle kalmaz ayrıca bireylerin insanca yaşamaları için zaruri olan gereksinimlerini karşılamalarını da kendisine görev/ödev edinir. Modern anayasalar, bir kişinin gerçek manada özgür olamayacağını kabul eder ancak günümüzün hukuk ilmine ve devlet vizyonuna uygun olarak vatandaşlarına bazı sosyal haklar sağlamakla yükümlüdür. Her sınıf ve tabakada bulunan halk için kendisine refah sağlamayı görev edinen sosyal devlet anlayışı; her türlü dar gelirli yoksul bireyi koruyacaktır. Bu sebeple insana hürmet etme görevini yerine getirecek, özgürlüklerin toplumsal gerçekliklerle alay edercesine bir mahiyet almasına engel olacaktır. Ayrıca toplumda çalışan geniş kitlelerin, toplum hayatı için daha verimli olmaları amacına erişecektir (Göze, 1980: 190).

1961 Anayasasının hazırlık çalışmaları esnasında, sosyal devlet anlayışı ön tasarıda “Türkiye demokratik, sosyal ve laik bir cumhuriyettir” şeklinde değişmiştir. Daha sonra dönemin Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu'nun tarafından hazırlanan orjinal metinde “*Türkiye Cumhuriyeti demokratik ve laiktir, insan hak ve hürriyetlerine, çalışma ve sosyal adalet ilkelerine dayanır*” biçimiyle yeniden düzenlenmiştir. Bu maddenin son hali ise Mecliste gerçekleştirilen değişikliklerle meydana çıkmıştır (Tunaya, 1975: 722-723).

Sosyal devlet bireyin iyi olma hâlinin sağlanması amacıyla örgütlenmiş kurumsal sistem olduğu vurgusu da söz konusudur. Öyle ki sosyal devlet anlayışı; gerek bireylere gerekse gruplara, tatmin edici seviyede sağlık ve hayat standartlarına erişebilmeleri amacıyla gerekli kurumların örgütlenmiş bir sistemi biçiminde resmedilebilir (Kongar, 1972: 13) biçiminde tanımlanmaktadır.

Sosyal devletin başlıca amacı, bir birey olarak insanların maddi ve manevi açıdan varlığının gelişebilmesi için zorunlu olan, insanlık vakarına yakışan koşulların oluşturulmasıdır (Duman, 1997: 19). Bu nedenle sosyal devlet anlayışı, vatandaşların tüm alanlardaki hayat koşullarını daha iyi hale getirmek amacıyla, lüzumlu olan maddi ve maddi olmayan tedbirlerin yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır (Talas, 1993: 9). Sosyal devlet, bu temel amacına erişebilmek için toplumsal eşitliği göz önüne alarak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirir (Güler, 2003: 9).

Gelir eşitsizliğini giderme amacı sosyal devletin temel işlevlerindedir. Ayrıca sosyal devlet vatandaşlarına asgari bir yaşam düzeyi sağlamayı ve sosyal durumlarıyla ilgilenmeyi bir görev olarak atfeden devlet anlayışıdır (Erbaş, 2005: 32).

Kapitalist bakış açısıyla sosyal devlet anlayışı, yoksul kesimlerin toplumsal, siyasal ve ekonomik uyumunu sağlayacak biçimde devletin dizayn edilmesini amaçlar (Bulut, 2003: 173).

Devletin kamu harcamaları, sosyal devletin yoksullukla olan bağının ortaya konmasında anahtar kavramlardan biridir. Devletin toplumdaki mevcut gelir dağılımındaki adaletsizlik ve eşitsizlik ile mücadele de iki önemli mali aracı vardır. Bunlardan ilki kamu harcamaları diğeri ise vergilerdir. Yoksulluğun azaltılmasında her yöntemin de dolaylı veya doğrudan etkisi söz konusudur.

Aktaş (2007: 69)'ın belirttiği gibi kamu harcamaları; devletin sosyal kaynaklarının kullanımını ve dağılımını hususunda başlıca maliye politika yöntemlerinden biridir. Kamu harcamalarında ki miktar ve bileşen değişimleri, devletin de değişimini doğrudan gösteren önemli faktörlerdir. Bu nedenle devletin işlevindeki değişimlerle birlikte kamu harcamalarının gelir dağılımındaki etkisi anlam kazanır.

Sarısoy ve Koç (2010: 327)'e göre ise devletin kamu harcamaları, bireylere doğrudan gelir transferi ile gerçekleştirilmelidir. Sosyal devlet yoksulluk sınırının altında bulunan bireylerin harcama bütçelerine katkıda bulunmak, girişimcilik desteği

vermek, mesleki beceriler kazandırmak, sağlık, güvenlik ve eğitim harcamaları ile yoksulluğa doğrudan müdahalede bulunabilir.

Sosyal devlet olgusuna yargı kararları bağlamında yaklaşmakta mümkün. En üst yargı mercii konumundaki Anayasa Mahkemesi kararlarına bakıldığında, sosyal devlet algısının, sosyal güvenliği ve sosyal adaleti temin ederek; tüm bireyler için insan onuruna yakışır asgari yaşam düzenini gerçekleştirmekten sorumlu olan devlet olarak tanımlanmaktadır (Özbudun, 1990: 102).

Sosyal devletin genel bir tanımlanması, toplumsal ve ekonomik yaşama doğrudan müdahale veya dolaylı müdahale etme yetkisi verilmiş devlet şeklindedir. (Güler, 2006: 31). Sosyal devlet, insan haysiyetinin asgari seviyede korunması ve sosyal adaletin sağlanmasına bağlı olduğu anlayışına dayandırılmaktadır.

2.9.2. Sosyal Devlet Anlayışının Tarihsel Gelişim Süreci

Sosyal bir varlık olan insanlar bir arada yaşamak istekleri nedeniyle topluluk halinde yaşam sürmeye başlamıştır. Her toplumun kendine özgü olguları vardır. Fakat dayanışma, yardımlaşma, iş bölümü toplumdaki ortak olgulardır. Toplumun olmazsa olmazı olan bu olgular, toplumsal düzeni oluşturmaktadırlar. Toplumsal düzen oluşturulmaya çalışılırken, güvenlik, sağlık, eğitim gibi haklar ön plana alınması, makul bir gözetimden geçirilmesi gerekmektedir.

Tarihsel perspektifte değerlendirdiğimizde her toplumda çatışmalar doğduğu ve bu çatışma durumlarının bireyler arası çıkarlar elde edilmeye çalışıldığı durumlar olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar bireylerin refah ve huzurunu sağlayan, insan hak ve hürriyetlerine saygılı, kişi toplum arasındaki dengeyi kuran, gelir adaletsizliğini kaldıran, işsizliği önleyen ve bunlardan kaynaklanan sorunlara yönelik tedbirler alan, sosyal güvenliği yaşama geçiren bir yapı olan sosyal devlet olduğu bilinmektedir.

19. yy sonları ile 20. Yy başlarında yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeler, siyasal, toplumsal ve ekonomik yapılanmada önemli etkiler yaratmıştır (Gül, 2006: 31).

20. yüzyılın başlarında, daha önce kapitalizmin başarılı olduğu algısını sağlayan emperyalizm, ülkeler arasındaki pazar bulma yarışındaki rekabeti körükleyerek I.

Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde önemli pay sahibi olmuştur (Ölmezoğulları, 1999: 77).

Ortaya çıkan bu siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlar, uygulamadaki liberal politikaların sorgulanmasına, hatta eleştirilmesine neden olmuştur. Özellikle ekonomi alanında meydana gelen gelişmeler, 'gizli el'in yetersizliğini gözler önüne sermiş ve devletin müdahalesinin zorunluluğunu ortaya koymuştur (Şaylan, 2003: 73).

Dünyada oluşan sosyal ve ekonomik buhranların, insanların düşünce dünyasında ciddi karşılıkları olmuştur. Bu dönemlerde meydana gelen ve işçi sınıfından gücünü alan sosyalist fikir akımlarının gelişimi, ülkelerin siyasal yapılanmalarına önemli derecede etki etmiştir. Bunun yanında ekonomik anlamda getirilen eleştiriler ülkelerin ekonomik, düşünsel yapılanmasına doğrudan etkide bulunmuştur. Bilhassa ünlü ekonomist düşünür J. M. Keynes'in, klasik liberal ekonomi fikrine karşı çıkışı ifade eden, "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı eseri 1936 yılında yayımlanmıştır. Bu eserle ortaya çıkan devletçi ekonomik anlayış açılımı kısa sürede ciddi anlamda birçok taraftar bulmuştur. Keynes, ekonomik dengenin sadece tam istihdam ortamında dengede olabileceğini ileri süren klasik liberal anlayışın bu fikrini bütünüyle reddetmiştir. Ekonomik dengenin eksik istihdam ortamında da sağlanabileceğini iddia etmiştir. Devletin ana görevinin; eksik istihdam ortamının, ekonomik açıdan tam istihdama erişinceye kadar kamusal harcamalar yapma yoluyla ekonomiyi yönlendirmek olduğunu belirtmiştir (Üstünel, 1994: 104).

Bilhassa 2. Dünya Savaşından sonra Keynes'in ileri sürdüğü bu fikirleri, çoğu ülkede uygulanma olanağı bulmuştur. Devletin ekonomiye müdahalesini meşru gören bu politik fikirler, piyasa düzeneği ile birlikte planlama uygulamalarının da katkısıyla ekonomileri düzenlemiş ve 1970'li yıllara kadar uygulanmıştır (Ölmezoğulları, 1999, s. 87–88). Keynesçi ekonomik yapılanmada, devletin ekonomik hayatta düzenleyici, yönlendirici rolüyle aktif olarak bulunduğu, bireylerin sosyal hak ve özgürlüklerinin korunduğu, ekonominin önceden belirlenen planlar dâhilinde yönlendirildiği, bir sosyo-ekonomik düzenden bahsedilmektedir. Genel olarak sosyal devlet, devletin, toplumun tamamına belli düzeyde asgari yaşam seviyesi olanağı sunması, sosyal güvenlik ve sosyal adalet gibi alanlarda sorumluluk yüklenmesi (Ölmezoğulları, 1999: 103) anlayışını içinde barındırır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı ile 1970'li yıllar arası dönemde geniş uygulama alanı bulan bu anlayış, yukarıda değinmeye çalıştığımız sosyal ve ekonomik koşulların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan,1998: 12).

Keynes'in ortaya koyduğu ekonomik model, 1950'li ve 1960'lı yıllarda, siyasal yapılanmaya da doğrudan etki ederek değişimine sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Marksist olmayan sol, diye ifade edebileceğimiz sosyal demokrat düşünce, Keynesçi analizleri temel dayanak noktası olarak kabul ederek adil, eşitlikçi ve demokratik toplum düzenine ulaşılabileceği tezini savunur (Şaylan, 2003: 98).

Bu dönemde iktidara gelen sosyal demokrat partilerin uygulamaları, sosyal devleti geliştiren bir etken olmuştur. Siyasal açıdan bu dönüşüm, dönemin sahip olduğu koşullarla da yakından alakalıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyanın almış olduğu yeni yapıda, iki kutuplu bir durum söz konusudur. Savaş'tan önce kapitalist dünyada tek rakip SSCB iken, Savaş sonrası dünya tam olarak iki kutuplu bir yapı ortaya çıkmıştır. 'Doğu Bloğu' olarak adlandırılan, sosyalizme dayalı devlet yapılarına sahip olan ülkeler, sayısında artış meydana gelmiş ve bu ülkeler ekonomik anlamda büyük başarılar imza atmaya başlamıştır. Bu durumun karşısında kapitalist blok, siyasal ve ekonomik işleyişini tamamen sosyalizme endekslemiştir (Ölmezogulları,1999: 98).

Kısaca bu dönemde üretilen politikalar, sosyalizm/komünizm karşıtlığı üzerinde yürümüştür demek yanlış olmayacaktır. Komünizm tehdidi, bu politikalara yön vermiştir. Bu dönem sosyalist ya da komünist partiler yükseliş dönemidir. Sosyal devlet, aynı zamanda sert esen sosyalizm rüzgârına karşı bir set görevi de üstlenmiştir. Bir yandan kapitalizmin doğası gereği yarattığı sosyo-ekonomik sorunların ve gerilimlerin bir miktar törpülenmesi, aynı zamanda sosyalizmin insanlara vaat ettiği adil, eşitlikçi ve özgürlükçü dizgeye bir alternatif teşkil etmesi nitelikleriyle sosyal devlet, komünist tehdide karşı bulunmaz bir siper vazifesi de görmüştür.

Böyle bir sürecin ürünü olan sosyal devlet anlayışının devlet yapılanmasına yansımaları, bir başka ifade ile devletin temel işlevleri, Gül (2006: 34-78) tarafından şu şekilde özetlenmektedir:

- Devletin yoksullara ve bakıma muhtaç olanlara yardımları doğrudan sağlaması
- Devletin eğitim ve sağlığı da refah kapsamına alması;

- Devletin tam istihdamı sağlaması;
- Devletin temel sanayi dallarını enerji, haberleşme, ulaşım ve altyapıyı ulusallaştırılması;
- Devletin gelir dağılımındaki eşitsizlikleri, adaletli bir gelir dağılımına göre vergilendirmesi (artan oranlı olarak) ve sosyal sigortacılık dizgesini tüm vatandaşlara sunarak, risklere karşı korunması;
- Devletin kadınlar, azınlıklar, göçmenler gibi toplumda dezavantajlı bireylere karşı pozitif ayrımcılık programları geliştirip uygulaması.

Bu politikalar, Avrupa'nın sınırlarını aşarak ABD'den Kanada'ya, Avustralya'ya kadar uzanan geniş bir uygulama alanına kavuşmuştur. 1970'li yıllara kadar yoğun biçimde uygulanan sosyal devlet anlayışı, devletin ekonomiye etkin müdahalesi temeline dayanan, toplumun toplam refahını arttırıcı, gelir dağılımında adalet sağlamaya yönelik ve kapitalizmin doğurduğu eşitsizlikleri giderme amacı güden bir yapıya sahiptir

2.9.3. Sosyal Devletin Nihai Hedefi

Sosyal devletin hedefi insan, hedef kitlesi ise güçsüz insanlardır. Sosyal devlet güçlüye karşı güçsüzü koruyan bir kalkan görevi yaparak dengeleme politikası güder. Bu açıdan bakıldığında sosyal devletin ana prensibi denge unsuru olmasıdır. Faaliyet alanı ise insanlara ait hizmetleri kapsamaktadır. Bu bağlamda sosyal devlet insan odaklı devlet olarak nitelendirilebilir.

Sosyal devlet anlayışının; düşük gelir düzeyine sahip bireyleri desteklemek, çocuk yoksunluğu baş etmek, istihdamı ve genel gelir düzeyini arttırmak biçiminde, üç temel amacının bulunduğu belirtilmektedir (Banks, 2005, s.65). Bir başka yaklaşıma göre sosyal devletin; adalet, ahlak ve insanlığın bir sorunu olarak meydana geldiği ifade edilmektedir. Aynı zamanda fırsat/ımkân eşitliği, dayanışmayı güçlendirme ve ortak çıkar paralelliği sağlamayı amaçlayan devlet olgusunun sosyal devlet anlayışını temsil ettiği belirtilmektedir (Fındıklı, 1999: 24).

Sosyal devlet, toplumun refahını ve asgari yaşam standartlarını sağlayarak, toplumlardaki problemleri, eksik yönleri tespit ederek çözüm yolları sunma

anlayışının hedeflemiş bir devlet türüdür (Ören, 2013: 16).

Sosyal devlet denince toplumdaki sorunları gidermeye dönük bütün çabaları sarf eden devlet anlayışıyla karşılaşmaktayız. Sosyal bir devlet anlayışında sınıflı bir toplum yapısı, demokratik bir toplum anlayışı, insan hakları ve hukuk devleti üzerine inşa edilmiş bir devlet anlayışı vardır (Koray, 2000: 38-39). Dayanışmanın sürdürülmesinin yanında devletin sosyal nitelikleri de önemlidir. Bu bağlamda, sosyal devlet anlayışında önemli olan, toplum refahını sağlamak için gösterilen birleştirici tutumlardır.

Esas itibarıyla sosyal devlet, bireyler arasında sınıf, statü, mezhep, din vb. durumlar gözetmeyen devlettir. Bütün vatandaşların kanunlar önünde eşit olduğunu kabul ederek, sosyal adaleti sağlayarak; yoksulluğu en aza indirmeyi hedefleyen önlemler olarak sosyal dengeyi ve barışı sağlamayı hedeflemektedir. Yani Doğan'ın da dediği gibi sosyal devlet, sınıflar, standartlar ve gruplar arasındaki dengesizliği gidermeye özen göstermektedir (Doğan, 2008: 47). Bu çerçevede; asıl gayesi insan haysiyetine yakışır, sosyal durumlarını asgari yaşam standardı sağlamakta kendini sorumlu tutan devlettir. Aynı zamanda sosyal adaletin sağlanması için devlet piyasaya farklı yöntemleri kullanarak müdahale etmektedir. Kişisel ve siyasal hakların yanı sıra ekonomik ve sosyal hakları tanınması gerekmektedir. Dolayısıyla sosyal devlet, devletin sosyal ve ekonomik hayata müdahalesini ön gören bir anlayışı ifade etmektedir (Atar, 2017: 119). Fakat bu müdahale bireyin hak ve hürriyetlerini ihlal etmeksizin yapılması gerekmektedir (Aldıkaçtı, 1982: 239-240).

Sosyal devlet “ekonomik hayatı düzenleyen devlet” (Tunaya, 1975: 449) ya da “sosyal müdahaleler devleti” (Huber, 1970: 35) olarak ifade edilmektedir. Sonuç olarak; sosyal ve ekonomik hakların belirgin özelliklerinin en geniş anlamda ortaya konulmasıyla, sosyal ve ekonomik haklara ilişkin bir anlamlandırma yapabilmek mümkün olmaktadır. Bu bağlamda sosyal ve ekonomik haklar bireylere asgari geçim standartlarını sağlamak için, sosyal adaleti sağlamaya ve görülen eşitsizlikleri azaltmaya yönelmiştir. Bu açıdan sosyal devlet belirtilenlerin sonucu olarak devlete olumlu ve olumsuz sorumluluk/edimler yükleyen hakları ifade etmektedir.

Sosyal devlet ilkesinin Türkiye’de ilk kabulü 1961 Anayasası ile olmuştur. Bu ilke 1982 Anayasası’nda da aynen muhafaza edilmiştir. Sosyal devlet anlayışı, vatandaşlarının sosyal durumlarının iyileşmesini, sosyal güvenliğe kavuşmasını,

belirli bir hayat standartı sağlamasını kendisine görev atfetmiş bir devlet ilkesidir. Buradan hareketle sosyal devlet anlayışında, devletin sosyal ve ekonomik yaşama aktif müdahalesi zorunlu bir durumdur. Bunun nedeni ise; devletin emek-sermaye dengesini sağlamayı, sosyal güvenliğin sağlanmasını, çalışanların insanca yaşamasını, işsizliğin önlenmesini, fırsat eşitliğinin sağlanmasını ve millî gelirin adaletli bir şekilde dağıtılmasını kendisine hedef edinmiş olmasından dolayıdır (Odyakmaz, Kaymak ve Ercan, 2009: 75).

Sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak; ister merkezi hükümetlerin eliyle, isterse yerel yönetim birimleri vasıtasıyla gerçekleşsin, sosyal hizmetler, sosyal politikalar kamu yönetiminin olmazsa olmazları arasındadır. Kamu yönetimleri, sosyal devletin bir gereği olarak farklı türden yardımlara ihtiyaç duyan bireylerin gereksinimlerini karşılamakta yardımcı olmak durumundadır (Kesgin, 2012: 192)

2.9.4. Sosyal Politika Anlayışı

Literatür incelendiğinde tıpkı sosyal devlet kavramı gibi sosyal hizmet nosyonuna ait evrensel anlamda kabul gören bir tanımın bulunmadığı görülmektedir. Cılga'nın değerlendirmesine baktığımızda; bir bilim olarak sosyal hizmetin, bireyin ve toplumun gösterdiği değişim ve gelişim sürecinde toplumsal etkinliği geliştirme yaklaşımı uyguladığını görmekteyiz. Ancak, meslek olarak sosyal hizmeti değerlendirdiğinde, bireyin ve toplumun temel hak ve özgürlükler çerçevesinde yaşam kalitesini yükseltme yöntem ve yaklaşımında olduğunu ifade etmektedir (Cılga, 2004: 35).

Uzun bir sürecin ardından uygulamalı bilim haline gelen “sosyal hizmet”, meslekleşme yolunda mesafe kaydetmiştir. Asıl odak noktası genelde toplum özelde insan olan sosyal hizmet uygulamaları, temelde ihtiyaçların giderilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Sosyal hizmetin meslekleşme sürecinde karşılaşılan güçlüklerle değinen Sema Kut, insanlık tarihiyle eşdeğer bir geçmişe sahip geleneksel sosyal yardımlaşma ve dayanışma uygulamalarının en başta yer aldığını ifade etmektedir (Kut, 1988: 9).

Başka bir tanımlamaya göre sosyal hizmetin problem çözme noktasında; bireysel olarak mikro, gruplara yönelik mezzo ve toplumsal olarak makro düzeyde yöntem ve

teknikler kullanmak suretiyle muhtaçlıkların giderilmesine yönelik çalışmalar yaptığı belirtilmektedir (Şahin, 2000: 7).

Tarihsel süreçte sosyal hizmetin, sosyal devlet kavramıyla birlikte anılmaya başlandığı kabul edilmektedir. Öyle ki sosyal refah devleti kaynaklarını kullanmak suretiyle sosyal hizmet uygulamaları gerçekleşmektedir. Sosyal refah devleti, müracaatçı muhtaçlıklarının giderilmesi noktasında sosyal hizmet uzmanlarına yetki vererek, sosyal hizmet çalışmalarını sübvanseder (Şahin, 1999: 66).

Sosyal politika, kapitalist sistem içindeki iki sınıf arasında süregelen zıtlıkları ve mücadeleyi azaltmayı, becerebilirse bu olumsuzlukları sonlandırmaya, var olan sistemi sürdürmeyi ve güçlendirmeye yönlendirilmiş bir siyaset, ekonomik yönden zayıf olanları koruma çabası için devlet tarafından alınan tedbirler dizisi şeklinde tanımlanabilir. Sosyal politika kavramı sanayi devriminin doğal sonucudur. Ortaya çıkış amacı işçi sınıfını sanayileşme ile ayyuka çıkan açlık ve yoksunluğa karşı korumadır. Sonradan ilgi alanı değişik toplumsal kesimleri içine alarak genişlemiştir. Neo liberal politik anlayışın gölgesinde geçen son 20 yıllık zaman diliminde gerçekleşen dünya krizleri, yoksulların kökenden alınan yardımlaşma ve dayanışma bağları sayesinde elde edebilecekleri kaynakların da erimesine yol açmıştır.

Devletin sosyal devlet anlayışını terk eden ve bu fonksiyonun toplum tarafından yerine getirilmesini öngören Neo-liberal akım güç kazanmıştır. Ancak toplumun bu sorumluluğu yerine getirebilmek için gerekli olan kaynakların da aynı şekilde Neo-liberal politik eğilimlerin sonucunda yoksullaştığı sonucu ortaya çıkmıştır (Kesici, 2015: 11).

Sosyal devlet anlayışının bu nedenle büyük ölçüde geri gittiğini ifade etmek yanlış olmaz. Eşitlik, sosyal adalet ve dayanışma hususunda önemli ölçüde geriye dönüşün olduğu görülmektedir. Küreselleşme kapsamındaki uygulamaların içerisinde işgücüne dair maliyet kalemlerinin azaltılması gerekirken, sosyal açıdan yapılan harcamaların da daha pahalı veya daha fazla olmasına sebebiyet verilmektedir Neo-liberal politik anlayışın tekrardan gözde duruma gelmesiyle, her alanda devletin görevi ve yeri küçülmeye başlamıştır. Bu politikalar sonucu sosyal devletin gücünü ve etkinliğini zayıflatmıştır. Sermaye dünyasının önünde bulunan engellerin kaldırılmasına, sermayenin yoğunluğunun ve etkinliğinin giderek artmasına yol açmıştır (Sapançalı, 2001: 10-12).

Geniş anlamda sosyal politika ise, toplumun her alanında ve her çeşit sorunlarının çözülebilmesi için yürütülen geniş kapsamlı politikalaradır. Gıda, eğitim, sağlık, istihdam, adil gelir dağılımı, kendini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçları karşılanmış bir toplum için ekonomik kalkınma ve insani gelişme daha ulaşılabilir hedefler olacaktır. Sosyal eşitliği ve refahı sağlamak ve sosyal sorunları ortadan kaldırmak hedeflerinden yola çıkılarak alınan önlemler ve yapılan uygulamalar geniş anlamda sosyal politika tanımını ifade etmektedir (Güner, 2015: 60).

2.9.5. Sosyal Hizmet ve Okul Sosyal Hizmeti Anlayışı

Sosyal hizmet kavramı incelediğinde literatürde çok farklı tanımlamalarla karşılaşmamaktadır. Tanımlamaların benzer bir şekilde yakın anlamlar içerdiği görülmektedir.

Sosyal hizmet, bireylerin içinde yaşadıkları toplumda birbiriyle ya da çevreleriyle uyum sağlama probleminin çözümünü sağlamak amacıyla olan planlanmış uygulamalardır. Bu çalışmalar, kişilerin veya grupların sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmesi ile alakalı tedbirler almaya yöneliktir.

Asıl amacı sosyal adaleti gerçekleştirmek olan sosyal devletin şemsiyesi altında bulunan birey ve toplulukların muhtaçlık durumlarının giderilmesi, problemlerinin çözüme kavuşturulması, yaşam kalitelerinin yükseltme çalışmaları, bireylerin birbirlerine ve çevrelerine uyum sağlamalarına yönelik danışmanlık uygulamalarının tamamı sosyal hizmet bünyesinde yer almaktadır (Seyyar, 2002: 518).

Bir başka deyişle sosyal hizmet kişi veya grupların sağlanan olanaklar ölçüsünde istenilen refah seviyesine ulaşabilmeleri için yapılan yardımlardır. Sosyal hizmet, toplumda yer alan muhtaçlık durumuna sahip veya herhangi eksikliği olan kişilere, mevcut ülke koşulları kapsamında insanca yaşamaya yakışır; maddi, manevi, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi, yaşadıkları çevreye uyum problemlerinin çözümlenmesine yönelik gerek devlet gerekse özel kuruluşlarca sunulan hizmetler olarak adlandırılır.

Sosyal hizmet; bir meslek olarak ele alındığında, isminden de anlaşılacağı gibi insanın ve içinde yaşadığı toplumun sorunlarının giderilmesi yönünde çalışmalara odaklanır. Bu çözümlenmeleri yaparken de bilimsel ilkelere, yöntemlere ve tekniklere

yararlanarak insanlara hizmette bulunmayı amaçlar. Dolayısıyla, mesleğin adının1960'lı yıllar itibariyle “sosyal hizmet” olarak isimlendirilmesi ve bu şekilde yaygın kullanımını son derece doğru ve yerinde olmuştur (Duyan, 2014: 9).

Sosyal hizmet, kişi ve ailelerin kendinden veya çevresinden kaynaklı manevi yoksunlukların, maddi yoksunlukların ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve sosyal sorunlarının çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartları kalitesinin artırılmasını hedefleyen programlı ve sistemli hizmetler bütünü olan bir disiplin ve meslektir. (Duyan: 2014: 3-6).

Cumhurbaşkanlığına bağlı Resmî Gazete'nin 2013 yılına ait yayınında; son yıllarda ülkemiz eğitim sisteminde çokça tartışılan “okul sosyal hizmetinin” 2016 yılı sonuna kadar eğitim sistemimizde yerini alması kararı alınmıştır (Resmî Gazete, 2013).

Hükûmetin sosyal hizmet politikası kapsamında aldığı bu karar Millî Eğitim Sisteminde henüz somut olarak yerini bulmuş değildir. Ülkemiz ölçeğinde planlı ve resmi olarak yürütülen okul sosyal hizmet uygulaması bulunmamaktadır. Okul sosyal hizmeti kapsamında yerine getirilmesi gereken faaliyetlerin bir kısmı okulların rehberlik servislerinde psikolojik danışman ve rehberlik uzmanları tarafında yerine getirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Tezimizde okul sosyal hizmeti kavramına değinmemizin nedeni tezin ana konusu olan “Öğrenci Sosyal Yardımlarının” okul sosyal hizmetinin faaliyetleri arasında yer alması ve sosyal yardım kavramının okul sosyal hizmeti ile bağının kurularak politika üreticilerine yol göstermesi hedeflenmiştir.

Dezavantajlı gruplara arasında bulunan bilhassa engelli, yoksul, göçmen öğrenci ve ailelerin yoğun olduğu bölgelerde, bireylerin öğrenmesinin önünde engel teşkil eden çok boyutlu sorunlar ve bu sorunlara çözüm üretebilmek adına, çeşitli kurum/kuruluşların hizmetlerinde yeknesaklığın sağlanması, bütünleştirilmesi, bir araya getirilmesi, meslekler arasında multidisipliner bir çalışmanın yapılmasını, ihtiyaç sahibi bireylerin mobilize edilmesi, yeni hizmet ve sistemlerin harekete geçirilmesini zorunlu kılmaktadır (Yeşilkayalı, 2017: 183).

Bu nedenle ülkemiz ölçeğinde fiilen henüz uygulanmamakta olan okul sosyal hizmetinin acilen başlatılması, öğrencilerin eğitimlerinin önünde engel oluşturan ihtiyaç ve sorunların çözümü için önemlidir. Eğitim kurumlarında ya da sivil toplum kuruluşlarında (STK) çalışan sosyal hizmet uzmanları, çocukların karşılaştıkları

eğitim ve bireysel gelişimleriyle ilgili riskleri azaltmak ve ve bu riskler ile m¼cadele için kaynakları arttırmak amacıyla erken m¼dahale programlarına kapsamına alınmalıdırlar (Yeşilkayalı, 2017: 183).

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu (IFSW) ile Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği (IASSW) tarafından bir bilim dalı olarak sosyal hizmetin ¼zellikleri şu şekilde ¼zetlenmektedir: Sosyal adalet ve insan haklarını temel alan, bireylerin iyi olma h¼linin iyileştirilmesi amacıyla insani ilişkilerde problem çözmeyi, ¼zg¼rleřtirmeyi, g¼c¼lendirmeyi hedefleyen ve bu amaçla insan davranışı ve sosyal sistemlerle ilgili teorilerden faydalanarak bireylerin eko sistemleri ile etkileşim noktalarına m¼dahalede bulunan, toplumsal değişimi teşvik eden bir meslek grubudur (IASSW, 2001-IFSW, 2001).

Benzer şekilde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu da T¼rkiyede’de y¼r¼r¼t¼len sosyal hizmet çalışmalarını şöyle nitelendirmektedir: “Ailelerin ve bireylerin kendi b¼nyelerinden ve çevresel koşullardan çıkan veya iradeleri dışında meydana gelen manevi, maddi ve sosyal yoksunluklarının ortadan kaldırılmasına, gereksinimlerinin giderilmesine, sosyal problemlerin z¼mlenmesine ve ¼nlenmesine yardımcı olunmasını ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve y¼kseltilmesini hedefleyen programlı ve sistemli hizmetler b¼t¼n¼d¼r.”

Sosyal hizmet disiplini yoksulluk, ocuk refahı, aile, suçluluk, yaşlılık, eğitim, engellilik, psikiyatri ve tıp gibi birçok farklı alana hitap eden geniş bir uygulama alanına sahiptir. Okul sosyal hizmeti (schoolsocialwork), bu kadar geniş bir uygulama alanına sahip olan Sosyal hizmet disiplininin ¼zel bir uygulama alanıdır. Okul sosyal hizmeti, ¼đrencilerin gelişim d¼nemlerine uygun olarak, aile ve yaşam şartları sebebiyle maruz kaldıkları problemlerin z¼m¼ için çabalar. Okul sosyal hizmeti, ¼đrencilerin sorunları doğrultusunda ihtiyaç duydıkları hizmetlerden faydalanmaları ve böylelikle eğitim faaliyetlerini başarı ile devam ettirmelerini sağlamak gibi hizmetleri y¼r¼tebilmek adına okullarda bulunan, sosyal hizmetin başlıca uygulama alanlarından bir tanesidir (Duman, 2000: 35).

Sosyal hizmetin okul ortamında gerçekleştirdiği etkinlik uygulamalarının ana odağı, ¼đrencilerin okulda gösterdikleri performanslarını ve akademik başarılarını etkileyen biyolojik, psikolojik, sosyal faktörleri ve riskleri, ¼nleme ve korumadır.

Okul sosyal hizmetinin müdahale ettiği gereksinim gruplarına bakacak olursak; öğrencilerin okul ortamına uyum problemleri, çeşitli psikolojik, sosyolojik ve ekonomik sebeplerle okul devam edemeyen ve okulu terk etmek zorunda kalan bireyler, okula başlangıçta özel ihtiyaçları olan çocuklar ve aileleri, yüksek risk barındıran aileler, trafik kazası, yangın, hastalık vs. gibi ciddi travmalar geçiren öğrenciler, aileler ve akrabalarıdır (Barth 1988, Turner 2005, akt. Özbesler ve Duyan, 2009: 20). Öğrencilerin akademik başarılarını etkileyen sosyal yardımlar; okul sosyal hizmeti kapsamında önemli uygulamalardan biridir.

Birçok çeşitli sosyal faktör giderek artan şekilde günümüzde öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Bu noktada okul sosyal hizmeti çalışmalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin toplumda ve ailede gerçekleşen değişimlerden olumsuz etkilenmemesi, duygusal ve fiziksel gereksinimlerinin giderilmesi ve eğitim süreçlerinin önündeki engel durumlara müdahale edilmesi amacıyla okul sosyal hizmeti önem arz etmektedir (NASW, 2012).

Ülkemizde henüz sistematik ve yasal olarak uygulanan bir okul sosyal hizmet modeli bulunmamaktadır. Araştırmamız kapsamında elde edilen bulguların önümüzdeki süreçte politika belirleyiciler açısından kaynak teşkil etmesi düşünülmektedir.

Sosyal hizmet disiplini öğrencilerin maruz kaldıkları problemlerin ele alınmasında, bu problemler doğrultusunda öğrencilerin sosyal çevreleri ile birlikte değerlendirilmesinde; okul iç paydaşları öğretmenler ve psikolojik danışmanlar ile okul dış paydaşları olan öğrencinin ailesi, tedavi kurumları, sosyal hizmet ve sosyal yardım kurumları ile koordinasyon ve iş birliği gerçekleştirilmesinde ekolojik yaklaşımını iyi kullanma bakımından göz ardı edilmeyecek önemli bir role sahip disiplin olarak ön plana çıkmaktadır. Sosyal hizmetin okul ortamında gerçekleştirilmesinin amacı, genel olarak öğrencilerin okul başarısının iyileştirilmesi, öğrencilerin eğitim süreçlerine aile katılımının sağlanması ve ailelerle iş birliğinin gerçekleştirilmesi, öğrencilerin eğitsel performanslarına uygun bir şekilde eğitim faaliyetlerinden maksimum seviyede faydalanmasına katkıda bulunmaktır (Özbesler ve Duyan, 2009: 24).

Amerikan Sosyal Hizmet Uzmanları Birliğince, 1978' yılında okul sosyal çalışmalarını mesleki standartları geliştirilmiştir. Bu standartlar 199 yılında revize edilmiştir. Sosyal hizmet uzmanları, okulun eğitim ekibinin doğal bir üyesidir.

Öğrencilerin okuldaki sosyal, davranışsal, duygusal ve uyumsal gelişimlerini gerçekleştirmek amacıyla yöneticiler, öğretmenler, psikolojik danışmanlar, psikologlar ve ailelerle çaba göstermektedir (Özbesler ve Duyan, 2009: 21).

Birçok okul sosyal hizmeti uygulamasının sosyal yardımlarda dâhil olmak üzere profesyonel meslek elemanlarınca yani sosyal hizmet uzmanları tarafından yerine getirilmesi önemlidir.

Okul sosyal hizmet uzmanlarının sundukları hizmetlerin; öğrencilerin iyi olma halini güçlendirmek, öğrencilerin öğrenme süreçlerini desteklemek, akademik bir ortamda savunuculuk yapmak ve öğrenci gereksinimleri için hizmet koordinasyonunu sağlamaktır. Ayrıca okul sosyal hizmet uzmanları, öğrencilerin en iyi koşullarda eğitim alabilmelerini sağlamak amacıyla, okulda maruz kalabilecekleri psikolojik ve sosyal gereksinimleri hususunda öğrencilere ve ailelerine oldukça kapsamlı hizmet sunarlar (Franklin, 2009).

Yoksulluk, aile içi sorunlar, şiddet, ihmal, istismar, hastalık, engelli olma, suçça yönelme gibi birçok durum, öğrencilerin hem okula devamlarını hem de okul başarılarını etkileyen önemli nedenler arasında sayılabilir (Özgüven, 2000: 29),

Günümüzde ülkemiz ölçeğinde öğrencilerin psiko-sosyal gelişimlerini etkileyen ve akademik başarılarına olumsuz etkileyen yukarıda saydığımız problemler ile mücadele “okul rehberlik servisleri” yoluyla yapılmaya çalışılmaktadır. Ancak öğrencilerin yoksulluk gibi temel problemlerin çözümünde devreye girecek okul aile arasında köprü görevi gören sosyal hizmeti uygulamalarının günümüz Türkiye’inde tam olarak uygulayamaya geçtiği söylenemez.

Ülkemizde, okul sosyal hizmeti uygulamasının başlatılmasına dair karar her ne kadar 2013 yılı itibariyle Resmi Gazete’de yayınlanmış ve sonrasında tartışılmış olsa da okul sosyal hizmeti uygulaması eğitim sistemimizde hâlihazırda başlamamıştır. Bununla beraber, okul ve toplum iş birliğini gerektiren okul bağlantılı çeşitli projeler oldukça popüler durumdadır. Okul ve toplum bağlantılı iş birliğini gerektiren çeşitli projeler hizmetlerin başarılı sonuçlarının kabul görmesiyle, Amerika Birleşik Devletleri’nde okul sosyal hizmetinin başladığı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye ölçeğinde son yıllarda benzer başarılı sonuçların alındığı popüler okul bağlantılı projelerin varlığı, ülkemizde de okul sosyal hizmetinin başlamasına yönelik ayak sesleri olduğu söylenebilir (Yeşilkayalı, 2017: 183).

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti, modern eğitim-öğretim sistemlerinde çok önemli bir işlevi yerine getirir.

Rehberlik olgusu, ülkemiz özelinde 1938 yılında okul programlarımızda yerini bulmuştur. Her ne kadar rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri 1938 de gündeme gelmiş olsa da daha çok 1950'li yıllardan sonra daha çok konuşulmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Rehberlik kavramı bilhassa 1970 yılından bu tarafa uzman bireylerce yerine getirilen ayrı bir ihtisas ve yardım faaliyeti olarak okul eğitim programlarımızda yerini bulmuştur (Tan 2000: 10, Nazlı 2003: 132-133; akt. Özbesler ve Duyan, 2009:19-21).

Fakat ülkemizde bir psikolojik danışmana düşen öğrenci sayısı fazladır ve meslek seçiminin önemi de giderek artmaktadır. Bunda ülkemizin Avrupa Birliği'ne üye olma çabalarının da etkisi olduğu düşünülmektedir (Korkut 2007: 189, akt. Özbesler ve Duyan, 2009: 19).

Okullarda istihdam edilen psikolojik danışma ve rehberlik çalışanlarının tek başlarına ve görev tanımları kapsamında okul sosyal hizmeti çalışmalarını gerçekleştirebilme imkânlarının bulunmadığı söylenebilir.

Farklı hayat şartlarında ki ailelerden gelen ve birbirinden çok farklı sosyal, ekonomik niteliklere sahip öğrenciler; arkadaşlık ilişkilerine, okulda ki başarılarına ve okula devamlarına olumsuz yönde etki eden, biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimlerini tehdit eden bir çok soruna maruz kalabilmektedir. Bunlara farklı gelişimsel özellikler, şiddet, istismar, suça yönelme, çeteleşme, aile içi sorunlar, gibi çok boyutlu sorunlar örnek verilebilir. Bu çok boyutlu sorunların ele alınmasında ekip çalışmasına ve profesyonel yaklaşımlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durumda, okul ortamında multi-disipliner yaklaşımı gerekli kılmaktadır. Bilhassa öğrencilere ve ailelerine ekip çalışması anlayışında daha iyi hizmet sağlanabilmesi amacıyla mesleki etkinlik odağı, çevresi ya da farklı yaşam şartları içinde birey olan sosyal hizmet disiplininin okul eko-sisteminde bulunmasının gerekliliği düşünülebilir (Özbesler ve Duyan, 2009: 19-20).

Hak temelli sosyal hizmet anlayışı perspektifinde bakıldığında; eğitim de birey açısından haktır. Çocukların iyi olma halleri ve menfaatleri bakımından, optimum düzeyde bu haktan yararlanmalarının sağlanması bir ödevdir. Bu kapsamda çocuk

hakları ve onun alt boyutu olan eğitim hakkının savunulması açısından okullarda sosyal hizmete yer verilmelidir (Aktan, 2018: 366-367).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde araştırma neticesinde ulaşılan bulguların analizine yer verilmiştir. Bulgular iki bölüm hâlinde ele alınmıştır. Birinci bölümde nitel çalışmalar sonucu elde edilen bulgular ele alınıp tartışılırken; ikinci bölümde nicel çalışmalar ile ilgili bulgular ele alınıp tartışılmıştır. Her bölümde öncelikle araştırmaya katkı sağlayan katılımcıların demografik bilgileri, elde edilen verilerin analiz biçimi üzerinde durulmuştur. Ardı sıra araştırmanın temel sorularına ilişkin bulgular ortaya konularak tartışılmıştır.

3.1. Nitel Çalışma Grubu Özellikleri ve Veri Analizi

Bu çalışmada nitel veriler, seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden kasti (amaçsal) örnekleme tekniğiyle seçilmiş; 2019 yılında İstanbul Arnavutköy İlçesi bulunan ortaöğretim kurumlarından çalışan 57 yönetici ve öğretmenden elde edilmiştir.

Nitel veriler toplanan katılımcıların mesleki unvanları ve sayıları:

- . Müdür (Her okul müdürü)
- . Müdür Yardımcısı (Her okuldan iki kişi)
- . Öğretmen (Matematik, edebiyat ve beceri dersi öğretmenlerinden birer kişi)

Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla veriler toplanırken; her okulun müdürü, varsa iki müdür yardımcısı ve sayısal dersleri temsilen matematik öğretmenlerinin, sözel dersleri temsilen edebiyat öğretmenleri, beceri derslerini temsilen beden eğitimi/görsel sanatlar/müzik öğretmenlerinden görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubuna ilişkin veriler Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Çalışma grubu olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden “Amaçlı Örneklem” yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntemin seçilmesinin nedeni, nitel araştırmalarda cevaplayıcıların araştırma için zaman ayırmaları gerekmesi ve bunun için de gönüllü olmalarının araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmasıdır. Çalışma grubu 59

kişiyeye ulaştığında artık benzer cevaplar alınmaya başlandığı için çalışma grubu bu sayıda bırakılmıştır.

Tablo 0.1.1: Çalışma Grubuna İlişkin Veriler

		n
Cinsiyet	Erkek	42
	Kadın	17
Görevi	Okul Müdürü	11
	Müdür Yardımcısı	22
	Öğretmen	26
Kıdem Yılı	0-9 Yıl	37
	10-19 Yıl	14
	20 ve üstü	8
Yaş	20-29 arası	9
	30-39 arası	41
	40 yaş üstü	9
Okul Türü	Anadolu Lisesi	14
	İmam Hatip Lisesi	25
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	20

Tablo 3.1.1. incelendiğinde; nitel araştırmaya katılan 59 katılımcının 42' sinin yani büyük çoğunluğunun erkek katılımcı olduğu görülmektedir. Bu durumun ana nedeni MEB eğitim kurumlarında görev yapan müdür ve müdür yardımcısı kategorisindeki yöneticilerin ağırlıklı olarak erkek bireylerden oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir. Tezin nitel araştırması kapsamında katılımcı olarak erkek öğretmenlerinde bulunduğu düşünüldüğünde, araştırma kapsamında erkek katılımcı sayısının daha fazla olması olağan bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

Benzer şekilde tablo 3.1. incelendiğinde; nitel araştırmaya katılan 59 katılımcıdan 37' sinin yani büyük çoğunluğunun 0-9 yıl arasında genç sayılabilecek düşük kıdeme sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun ana nedeninin ise araştırma kapsamında örneklem olarak seçilen İstanbul Arnavutköy İlçesinin coğrafi açıdan kırsal olarak tabir edilecek bir mesafeye sahip olması ve sosyo-ekonomik açıdan geride kalmış bir bölge olması münasebetiyle düşük kıdeme sahip, mesleğe yeni başlamış öğretmenlerin yoğun olarak çalıştığı bir ilçe olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Verilerin Analizi:

Veriler betimsel ve içerik analizi yöntemleri ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz modelinde, yapılan gözlemler, alınan kayıtlar ve belirlenen olaylar arasında var olan ilişkiler belirlenir ve genellemelere varılmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu sayede olaylar ve durumlar daha iyi anlaşılabilir ve aralarındaki ilişkiler daha iyi görülebilir (Kaptan, 1998:87). Betimsel analiz dört aşamadan oluşur: (Altunışık vd., 2010: 322)

- Betimsel analiz için çerçeve oluşturma,
- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
- Bulguların tanımlanması,
- Bulguların yorumlanması.

Betimsel analiz ile özetlenen ve bu özete göre genel yorumlar yapılan veriler daha sonra içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu şekilde özet halinde görülmeyen tema ve kavramların belirlenmesi hedeflenmiştir. İçerik analizi ile ulaşılmak istenen asıl amaç benzer verileri belirli kavram ve temalar etrafında bir araya getirmek; anlaşılır bir şekilde yorumlamak ve bu yorumun verilerle desteklendiğini sergileyebilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 114). İçerik analizi yapılırken Okasaki ve Rivas' ın (2002) analiz planı uyarlanmıştır. Uygulana plan Tablo 3.2'de yer almaktadır.

Tablo 0.1.2: Çalışmanın İçerik Analizinin Araştırma Planı

Aşama	Kriter
Araştırma sorularının belirlenmesi	Literatür taramasının yapılması Araştırma hipotezinin belirlenmesi Araştırmanın alt amaçlarının belirlenmesi
Örnekleme	Örnekleme yöntemlerinin araştırılması Hipotez ve Veri türüne göre örnekleme yönteminin belirlenmesi
Analiz Birimleri	İlgili çalışmaların incelenmesi Betimsel analizin yapılması (genel bir bakış açısı edinme Amacıyla) Uzman görüşü
Ölçme	Temel değişkenlerin belirlenmesi Kategorilerin oluşturulması Oluşturulan kategorilere örnekler bulunması
Kodlayıcılar	Alan ve dile hakimiyet Pilot kodlama Güvenirlilik ölçümleri

Kodlama	Temalara göre kodlamaların yapılması
Nicel işlemler	Frekans tablolarının oluşturulması
Analiz	Bulguların yorumlanması, Sonuçların çıkartılması Önerilerin oluşturulması, Tabloların ve grafiklerin hazırlanması

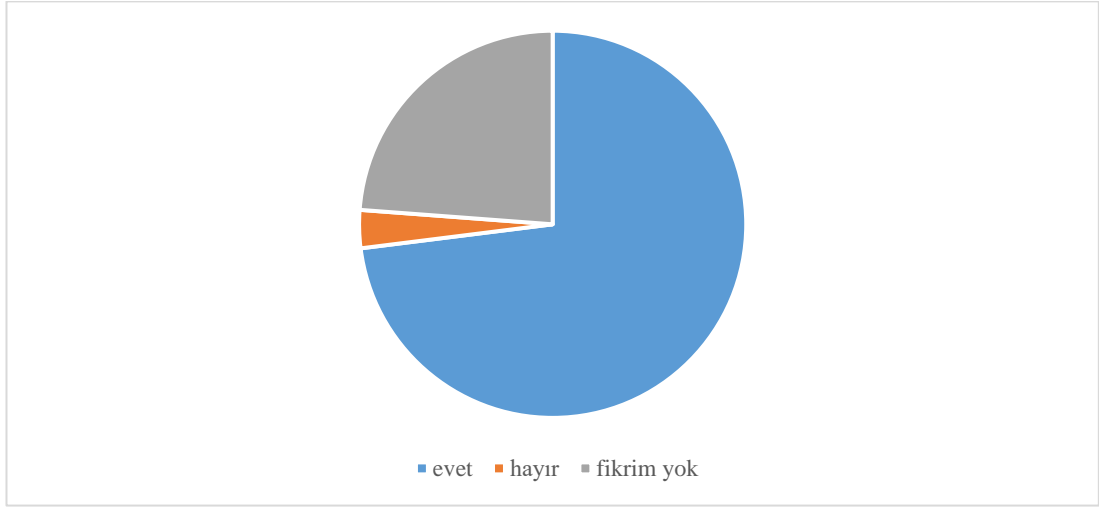
Toplanan veriler iki farklı kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Kodlama işlemi sorulara verilen evet/hayır cevapları ve görüşmecilerin cevaplarında kullandıkları anahtar kelimelerin belirlenmesi ile yapılmıştır. Daha sonra kodlayıcılar arasındaki güvenilirliğe bakılmıştır. İki farklı kodlayıcının kullanıldığı analizler daha net sonuçlar vermektedir. Kodlayıcıların belirledikleri anahtar kelimeler karşılaştırılmış, üzerinde anlaşılacak kelimelerin anlaşılmayan kelimelere oranına bakılmıştır. Buna göre oran %80 çıkmıştır. Bu oran kabul edilebilir bulunmuştur (Miles & Huberman, 1994).

Betimsel analiz için çerçeve oluşturulurken, görüşmecilere yöneltilen sorular çerçevesinde temalar belirlenmiştir. Buna göre temalar, öğrencilerin pansiyonda kalma durumları, taşınmalı eğitim desteği, öğle yemeği desteği, öğrenim bursu desteği ve sosyal yardımlar olarak belirlenmiştir.

3.2. Nitel Bulgular

3.2.1. Okul Pansiyonu - Öğrenci Başarısı

Öğrencilerin ücretsiz olarak okul pansiyonlardan yararlanmalarının onların akademik başarılarına etkili olup olmadığına ilişkin yanıtlayıcıların cevapları incelendiğinde, çoğu yanıtlayıcının pansiyonda kalan öğrencilerin akademik olarak daha başarılı olduklarını düşündükleri görülmüştür (n= 45). Bununla birlikte pansiyonda kalma durumlarının akademik başarıya etkisi olmadığını ya da olumsuz etkisi olduğunu düşünen yanıtlayıcılar da bulunmaktadır (n=2). Bazı yanıtlayıcılar bu konuda fikir beyan etmemiştir (n=12). Bunun nedeni sorulduğunda ise okullarında pansiyon bulunmadığı veya pansiyona kalan öğrencilerle ilgili tecrübelerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Şekil 0.2.1.1: Pansiyon-Öğrenci Başarısı İlişkisi

Pansiyonda kalan öğrencilerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu düşünen yanıtlayıcıların bu cevabı vermelerindeki nedenler Tablo 3.2.1.2.'de belirtilmiştir.

Tablo 0.2.1.1: “Pansiyon Akademik Başarıyı Arttırır.” Diyen Yanıtlayıcıların Nedenleri

Neden	f
Pansiyondaki öğrencilerin ekonomik kaygı yaşamamaları	8
Pansiyonların öğrencilere rahat çalışma ortamı sağlaması	6
Öğrencilerin pansiyonda sürekli ilgi ve destek görmeleri	6
Pansiyonda kalmanın öğrencilerin motivasyonunu arttırması	3
Pansiyonların öğrencinin sorumluluk bilincini arttırması	3

Tablo 3.2.1.1.'de görüldüğü gibi yanıtlayıcılar genel olarak, öğrencilerin evlerinde ulaşamayacakları çalışma ve yaşam ortamlarına pansiyonda ulaşabilmeleri nedeniyle pansiyonda öğrenim gördüklerinde daha başarılı olduklarını düşünmektedir. Pansiyonda kalan öğrencilerin akademik başarılarının daha yüksek olduğunu düşünen yanıtlayıcıların bu düşünceye sahip olmasında en fazla ifade edilen nedenin “pansiyondaki öğrencilerin ekonomik kaygı yaşamamaları” olduğunu ileri sürdükleri görülmektedir.

Öğrencilerden okul pansiyonuna uyum sağlama noktasında sıkıntı yaşamadığını belirtenlerin, en fazla ifade ettikleri görüş arkadaş ortamının iyi olmasıdır.

Öğrencilerin bu görüşlerini ortaya koymasında, pansiyonda kalan öğrenciler arasındaki yakın arkadaşlık ilişkileri yol açmış olabilir (Özdemir ve Orhan 2020: 18-42). Okullarda yatılı kalma ortamının iyi düzenlenmesi, gerekli sosyal destek mekanizmasının sağlanması halinde, öğrencilerde kendine yetme, özgüven, erken yaşlarda sorumluluk kazanma, disiplin ve akademik başarı gibi pozitif nitelik ve becerilerin gelişmesine katkı sunacağı söylenebilir (Uğurlu, 2014; 30-41).

Benzer şekilde Karataş ve Atıcı'nın (2014: 167-177) çalışmalarında; okul pansiyonlarının öğrenciler için olumlu yani pozitif değişimleri sağlamaktadır. En olumlu değişimin ise "sorumluluk alabilme" olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde öğrenciler için diğer olumlu değişikliklerin ise kendi ayakları üzerlerinde durabilme ve kendi kararlarını alabilme olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmaların bulgularıyla, yapılan çalışmanın bulgularının paralel sonuçlar gösterdiği söylenebilir.

"Pansiyon akademik başarıyı artırır" diyen katılımcıların verdikleri birkaç örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 5. "...öğrencilerin ekonomik yetersizliklerini gidermek onların psikolojilerini olumlu yönde etkiler ve böylece dolaylı da olsa akademik başarıları düzeylerinde artış meydana gelir."

Yanıtlayıcı 20. "...çünkü bir düzen var. Yemek saati çalışma saati ve uyku saati. Hepsi bir düzen içinde olduğu için öğrenciyi disipline ediyor. Bu da başarıyı getiriyor." cevabını verdikleri görülmektedir.

Öğrencilerin akademik başarılarının pansiyonda kalma durumlarından etkilenmediğini veya olumsuz şekilde etkilendiğini söyleyen yanıtlayıcılar genellikle pansiyonda kalan öğrenciler ile yeteri kadar ilgilenilmediği için çocukların kendi başlarına kaldıklarını söylemişlerdir. Okul pansiyonlarında belleticilik yapan öğretmenlerin, öğrencilere anne-baba şefkati ve sevgisini veremediği fikrini beyan etmişlerdir.

"Pansiyon akademik başarıyı etkilemez" diyen katılımcıların verdiği bir örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 64. "...devletin yurt ve pansiyonlarında belleticilik yapan öğretmenler ve diğer görevliler işe eğitim ve öğrenci yetiştirme bakışı ile bakmadıkları için öğrenci bir boşlukta kalmakta, anne ve baba şefkatinden ve ilgisinden uzak sigara ve uyuşturucunun tuzağına düşüp psikopat bir kişiliğe bürünüyor." cevabını verdikleri görülmektedir.

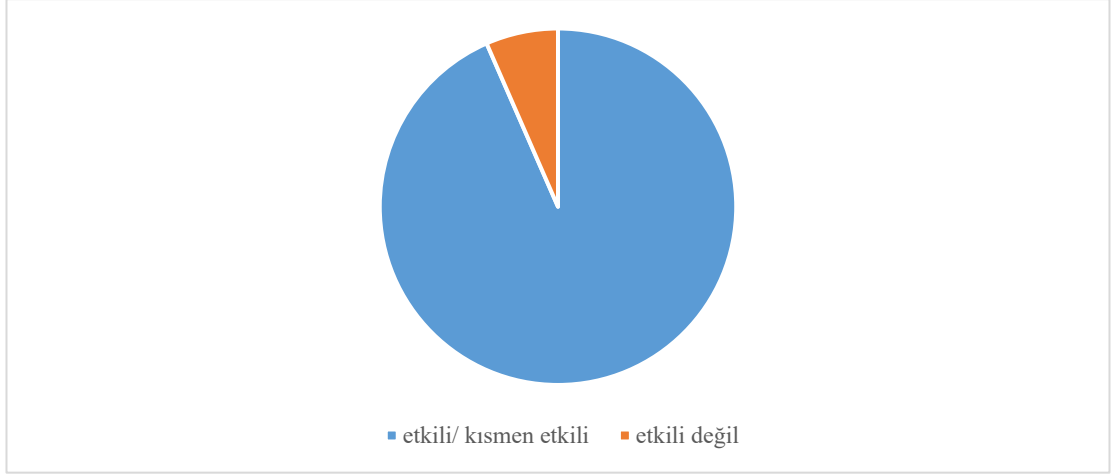
Öğrencilerin akademik başarılarının pansiyonda kalma durumlarından etkilenmediğini veya olumsuz şekilde etkilendiğini söyleyen yanıtlayıcıların düşüncelerini destekleyen sonuçların geçmiş dönemlerde yapılmış akademik çalışmalarda da yer aldığı görülmektedir.

Elde edilen bulgulara göre; öğrencilerin çoğunluğunun okul pansiyonlarına uyum sağlamada sıkıntılar yaşadığı söylenebilir. Okul pansiyonlarına uyum sağlamada sorun yaşadığını belirten öğrencilerin, en fazla dile getirdikleri görüş, aile özlemidir. Bilindiği üzere aile; sevgi, güven ve desteğin her şartta bireylere sunulduğu ortamlardır. Öğrencilerin aile yaşantılarını, okul pansiyonlarındaki yaşantılarıyla kıyaslamaları neticesinde, aile ortamında sahip oldukları samimi ve sıcak münasebetleri, okul pansiyon ortamında bulamamaları bu duruma yol açmış olabilir. (Özdemir ve Orhan 2020: 18-42) Pansiyonlu/yatılı okulların temel işlevi şüphesiz öğrencilere barınma hizmeti sunmaktır. Ancak bunun yanı sıra öğrencilere bir ev sıcaklığını yaşatmak, öğrencilerin kendilerini okula/pansiyona karşı aidiyet duygusu hissetmelerini sağlamak da gereklidir (Şenol ve Yıldız, 2009: 359-376).

Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenen Millî Eğitim Şuralarında tavsiye kararları bulunmaktadır. Öyle ki; 18. Millî Eğitim Şûrası'nda, pansiyonlarda aile ortamının rahatlık ve sıcaklığını hissettirecek ortamların oluşturulması gerektiğine "Eğitim Ortamları, Kurum Kültürü ve Okul Liderliği" başlığı altında yer verilmiştir" (MEB, 2010).

3.2.2. MEB Bursu - Öğrenci Başarısı

Yanıtlayıcılara ikinci olarak MEB tarafından yapılan sınav sonucu başarılı olan ve maddi durumu belirli kriterlerin altında bulunan öğrencilere verilen nakdi öğrenim bursunun öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkileri sorulmuştur. Buna göre yanıtlayıcıların büyük bir kısmı verilen bursun öğrenci başarısını olumlu olarak etkilediğini belirtirken (n=56), küçük bir kısmı ise bu bursun öğrenci başarısı üzerinde etkisi olmadığını söylemiştir (n= 3)

Şekil 0.2.2.1: MEB Bursu- Öğrenci Başarısı Etkisi

MEB bursu alan öğrencilerin akademik başarılarının olumlu etkilendiğini söyleyen yanıtlayıcılar, bu cevaplarını Tablo 3.2.2.2.’de yer alan nedenlerle açıklamaktadır.

Tablo 0.2.2.1: “MEB bursu akademik başarıyı artırır.” diyen yanıtlayıcıların nedenleri

Neden	f
Maddi yönden desteklenme ve ihtiyaçların giderilmesi başarıyı artırır.	25
Sorumluluk bilinci ve devlete karşı vefa	4
Çalışmalarının karşılığını aldıklarını düşündükleri için motivasyon sahibi olmaları	3

Tablo 3.2.2.1’de görüldüğü üzere yanıtlayıcıların çoğu öğrencilere maddi destek sağlanmasının onların ihtiyaçlarını kendilerinin gidermesine yardımcı olduğunu ve bu şekilde fırsat eşitliğinin sağlanabildiğini belirtmektedir. Ayrıca bir kısım katılımcı sağlanan bu nakdi destek sonucu öğrencilerde sorumluluk bilinci, vefa ve içsel motivasyon artışının gerçekleştiği ifade etmiştir.

“MEB bursu akademik başarıyı artırır” diyen katılımcıların verdikleri birkaç örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 27. “... Her türlü maddi yardım öğrencinin yiyecek, giyecek, kırtasiye, bilişim araçları gibi ürünlere ulaşmasını kolaylaştıracağından eğitsel başarı düzeyini olumlu yönde etkileyecek motivasyonu sağladığını düşünüyorum.”

Yanıtlayıcı 7. “...öğrenciler en azından kitap, defter vb. eksikliklerini ne yapacağız diye düşünmüyorlar. Ne yazık ki bazı aileler kız öğrencileri masraf

olarak gördükleri için okula gönderme eğiliminde değiller. Bu durumda olan öğrencilere yardımcı oluyor.” cevabını verdikleri görülmektedir.

Bu konuda olumsuz fikir beyan eden yanıtlayıcıların ortak noktası, bu eğitim bursunun tek kriterinin maddi durum olmaması ve sınav ile öğrencilere verilmesidir. Katılımcılar bursu kazanan öğrencilerin zaten akademik başarı yüksek öğrenciler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak MEB tarafından yapılan bursluluk sınavına giriş koşullarında belli bir akademik başarı kriteri aranmamaktadır. MEB tarafından yapılan sınava tüm öğrenciler başvuru yapabilmektedir.

Yapılan sınav sonrası başarılı olan öğrencilerden ekonomik açıdan belirlenen kriterleri karşılayan öğrencilere nakdi öğrenim bursu verilmektedir. Herhangi bir bilimsel çalışmaya dayandırılmadan “okul akademik başarısı yüksek olan öğrenciler, MEB bursluluk sınavında daha başarılıdır” gibi bir çıkarımda bulunmak çok doğru bir yaklaşım olmayabilir.

MEB bursu akademik başarıyı artırır konusunda olumsuz fikir beyan eden katılımcıların verdikleri örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 22. “...MEB okullarında okuyan öğrencilerin MEB’in verdiği bursu almaya hak kazanmaları için çok zor, bir yazılı sınav yapılıyor ve bu bursluluk sınavını zaten akademik başarısı yüksek olan öğrenciler kazanabilmektedir. Bu sebeple bursu kazanan öğrenci zaten akademik başarı yüksek öğrencidir.” cevabını verdikleri görülmektedir.

3.2.3 Taşınalı Eğitim - Öğrenci Başarısı

Öğrencilerin eğitime ulaşmaları amacıyla taşınalı eğitim yoluyla ücretsiz olarak okullarına taşınmasının, onların akademik başarıları üzerinde ne gibi etkileri olduğuna ilişkin olarak yanıtlayıcıların yine büyük bir kısmı olumlu yönde etkisi olduğunu söylemişlerdir (n=44). Yanıtlayıcılardan 3 tanesi olumsuz görüş verirken, bir kısmı da bu şekilde taşınan öğrencilerle ilgili tecrübesi olmadığı için fikir beyan etmemiştir (n=12).

Şekil 0.2.3.1: Taşımali Eğitim- Öğrenci Başarısı İlişkisi

Ücretsiz taşımali eğitim hizmetinden yararlanan öğrencilerin akademik başarılarının olumlu etkilendiğini söyleyen yanıtlayıcılar, bu cevaplarını Tablo 3.2.3.1.'de yer alan nedenlerle açıklamaktadır.

Tablo 0.2.3.1: “Ücretsiz taşımali eğitim akademik başarıyı artırır.” diyen yanıtlayıcıların nedenleri

Neden	f
Ailelere ekonomik rahatlama sağlanması	12
Öğrencilerin okula zamanında ulaşması	7
Bu yolla fırsat eşitliğinin sağlanması	6
Öğrencilerin güvenlik hissini artırması	3
Daha az yorulmaları, okula enerjilerinin kalması	3
Ailelerin ve öğrencilerin devlete olan güven aidiyet ve sorumluluk duygularının artması	2

Tablo 0.2.3.1. incelendiğinde; öğrencilerin akademik başarısının artmasının nedeni olarak çoğunlukla ekonomik olarak ailenin ve öğrencilerin rahatlama olarak gösterilmektedir. Ayrıca öğrencilerin okula zamanında ulaşmasının onların akademik başarısını arttırdığı da yanıtlayıcılar tarafından belirtilmiştir. Taşımali eğitimden yararlanan öğrencilerin daha az yorulmaları, öğrencilerin güvenlik hissini ve devlete olan güven ve aidiyet duygusunun artması da akademik başarıyı olumlu etkileyen diğer nedenler olarak yanıtlayıcılar tarafından ifade edilmiştir.

“Ücretsiz taşınmalı eğitim akademik başarıyı arttırır.” diyen katılımcıların verdikleri birkaç örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 4. “...Evet, şu an bulunduğum okulda özel eğitim uygulama öğrencileri için sağlanmakta daha önce görev yaptığım okuldaysa öğrencilerin yüzde 45'i taşınmalı eğitimden yaralanmaktaydı. Bu uygulama öğrencilerin eğitime erişimini kolaylaştırmakta aile üzerindeki ekonomik baskıyı azaltmaktadır. Bununla beraber öğrenciye yüklediği sorumluluk başarısını arttırmaktadır.”

Yanıtlayıcı 13. “... Taşınmalı eğitimde ücretlerin yüksek olması kaygılanmalarına neden oldukları için ve okulumuz merkezi bir yerde bulunmadığı için ulaşımın güvenli ve sağlıklı olması ve maddi kaygısının bulunmuyor olması akademik başarısı olumlu etkilemektedir.”

Yanıtlayıcı 59. “... Kesinlikle başarılarının olumlu etkileyeceğini düşünüyorum. Özellikle meslek liseleri bulunduğu bölgeye göre çok geniş bir Coğrafyadan öğrenci alabilmektedir. Her öğrencinin gönlündeki mesleği okuyabilmesi için bazen Uzaktaki bir meslek lisesine gitmesi gerekebilir. Bu da ulaşım maliyetlerini arttırıyor. Zaman kaybını arttırıyor. Günlük yorgunluğu arttırıyor. Dolayısıyla öğrencinin ders çalışma enerjisi azalıyor.” cevabını verdikleri görülmektedir.

Bireylerin eğitim hakkı değişmeyen anayasal bir haktır. Devlet bu vazifeleri yerine getirirken pansiyonlu eğitim-öğretim kurumları açmak ve taşınmalı eğitim-öğretim imkânı sağlamak gibi sosyal politikalar kullanmaktadır. Farklı coğrafya ve iklim koşullarına sahip ve dağınık bir yerleşim düzenine sahip olan Türkiye’de her köye okul açmak, ekonomik de değildir, verimli de değildir. Öğrencileri belli merkez köylerde-kasabalarda toplayıp eğitim vermek, çok daha etkili ve ekonomiktir (Tuzcu 2014, 149). Literatürde yer geçmiş çalışmalarda da taşınmalı eğitim uygulamasının desteklendiği görülmektedir.

Olumsuz cevaplar incelendiğinde bahsedilen taşınmalı eğitim hizmetinin doğrudan akademik başarı ile ilgili olmadığını, öğrencilerin diğer öğrencilerle aynı eğitim hizmetine ulaşmasını sağlayan bir hizmet olduğu söylenmektedir.

Ücretsiz taşınmalı eğitim akademik başarıyı arttırır hususunda olumsuz fikir beyan eden katılımcıların verdikleri örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 22. "Taşımali eğitimin öğrenciler arasında sadece eğitim eşitliği hakkında ilgili olduğunu düşünüyorum." cevabını verdikleri görülmektedir.

"Ücretsiz taşımali eğitim akademik başarıyı artırır." hususunda gerek olumlu fikir beyan eden yanıtlayıcılar olsun, gerekse olumsuz fikir beyan eden yanıtlayıcılar olsun her iki grubun ortak olarak belirttiği ana nokta, taşımali eğitimin öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sağladığıdır.

Eski tarihlerde yapılmış olan akademik çalışmalarda da taşımali eğitimin eğitimde fırsat eşitliğini sağladığı kanaati ve sonucu paylaşılmıştır. Eğitimin yaygınlık kazanması, fırsat eşitliğinin sağlanması, kırsal alanlarda yerleşim birimlerinde dağınıklığın olması, çeşitli nedenlere bağlı iç göçler, eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve maliyetlerin indirilmesi açısından, taşımali ilköğretim uygulamasının daha ucuza gerçekleştiğini söyleyebiliriz (Baş, 2001: 49).

Yöneticiler ve öğretmenler taşımali öğrencilerin okula uyum sağlayamadıklarını problem olarak görmektedirler. Araştırmada yer alan yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler, yol ve iklim koşullarının taşımali eğitim uygulamasına elverişli olmadığı görüşündedirler. Öğretmenler ve yöneticiler ortaya çıkan problemlere rağmen taşımali ilköğretim uygulamasının sürmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çünkü taşımali eğitim uygulaması sayesinde köylerde yaşayan öğrenciler daha donanımlı ve iyi okullarda eğitim-öğretim alma imkânına sahip olmaktadır. (Yeşilyurt, 2007: 211) Çalışmamızda taşımali eğitim ile ilgili elde edilen bulguların, literatür incelendiğinde farklı çalışmalarda da benzer sonuçların bulunduğu tespit edilmiştir.

3.2.4 Ücretsiz Öğle Yemeği - Öğrenci Başarısı

Farklı bir sosyal yardım türü olarak öğrencilere ücretsiz öğle yemeği verilmesinin akademik başarı üzerindeki etkisi hakkında yanıtlayıcılara sorular yöneltilmiştir. Yanıtlayıcıların büyük bir kısmı öğrencilerin ücretsiz öğle yemeğinden yararlanmasının onların akademik başarısını olumlu yönde etkilediklerini söylemişlerdir (n=43). 3 yanıtlayıcı bu durumun akademik başarı üzerinde etkisi olmadığını söylerken, bu konuda tecrübesi olmadığı için fikir beyan etmeyen yanıtlayıcılar da bulunmaktadır (n=13).

Şekil 0.2.4.1.: Ücretsiz Öğle Yemeği - Öğrenci Başarısı İlişkisi

Ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlanan öğrencilerin akademik başarılarının olumlu etkilendiğini söyleyen yanıtlayıcılar, bu cevaplarını Tablo 3.2.4.1’de yer alan nedenlerle açıklamaktadır.

Tablo 0.2.4.1.: “Ücretsiz Öğle Yemeği Akademik Başarıyı Arttırır.” Diyen Yanıtlayıcıların Nedenleri

Neden	f
Sağlıklı ve dengeli beslenme başarıyı arttırır.	16
Öğrencilere bu yolla maddi destek sağlanıyor.	7
Okula ve devlete karşı olumlu tutum geliyor.	4
Öğrencilerin motivasyonları artıyor.	4
Fırsat eşitliği sağlanır.	2
Öğle yemeği için zaman kaybının önüne geçiliyor	1

Çalışmaya katılan yanıtlayıcıların cevapları incelendiğinde büyük çoğunluğunda, temel fizyolojik bir ihtiyaç olan beslenme ihtiyacının giderilmesinin öğrencilerin öğrenmelerini desteklediği, sağlıklı ve dengeli beslenmenin onların başarısını arttırdığının düşünüldüğü görülmektedir. Öğrencilere bu yolla maddi destek sağlanmasının onların akademik başarılarını arttırdığı da yanıtlayıcılar tarafından yaygın olarak düşünülmektedir.

Ücretsiz öğle yemeği uygulamasının, Öğrencilerin motivasyonları artırması, fırsat eşitliği sağlanması, öğle yemeği için zaman kaybının önüne geçiliyor olması gibi cevaplar; ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlanan öğrencilerin akademik

başarılarının olumlu etkilendiği yanıtını veren katılımcıların ileri sürdükleri diğer nedenlerdir.

“Ücretsiz Öğle Yemeği Akademik Başarıyı Arttırır” diyen katılımcıların verdikleri birkaç örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 47. “.... (Ben öğle yemeği hizmetini) iki aşamada değerlendiriyorum. Birincisi, öğrencinin psikolojik olarak, okula karşı olumlu tutum geliştirmesine ve sevmesine neden oluyor, bu durum okula bağlılığı ve dolayısıyla başarıyı arttırıyor. İkincisi, öğrencinin fizyolojik olarak yemek ihtiyacının karşılanması, "karnının doyması" zihninin daha iyi çalışmasına neden oluyor.”

Yanıtlayıcı 37. “ ... En önemli konulardan biri beslenmedir açlık ciddi bir motivasyon kaybıdır. Bununla birlikte beslenmenin ötesinde tüm çocukların kantine ya da yemekhaneye gittiği saatlerde sınıfta yalnız kalan bir çocuk dışlanmışlık hissine kapılıp eksiklik hissedebilir. Yani bu durum hem fiziksel hem de duygusal olarak çok önemlidir.” cevabını verdikleri görülmektedir.

Ücretsiz öğle yemeği akademik başarıyı arttırır hususunda olumlu düşüncelerini ifade yanıtlayıcıları destekler nitelikte literatür çalışmaları bulunmaktadır. Öyle ki Türkiye’de yapılan bir çalışmada; ücretsiz okul yemeği uygulaması vasıtasıyla, yoksul öğrencilerin beslenme ihtiyaçlarının bir bölümü karşılanırken, aynı zamanda yoksul ailelerin bütçesine de katkı sağlandığı tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada, ücretsiz okul yemeği uygulamasının, öğrencilerin okul devamsızlıklarının ve okulu terk etmelerinin azaltılmasında önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir.

Ayrıca öğrencilere küçük yaşlarda sağlıklı beslenme alışkanlığını kazandırarak, obezitenin ve beslenmeden kaynaklı hastalıkların azalmasına yol açtığı ve okul başarısını etkilediği tespit edilmiştir (Candaş vd., 2011: 10).

Çocukların akademik başarıları üzerinde, sağlıklı beslenmenin önemli bir rolünün bulunduğu yapılan birçok araştırma ile ortaya konmuştur.

Çocukların okul zamanlarında verilecek, ihtiyaç duydukları gıdalardan oluşan ücretsiz yemekler çocukların günlük gereksinimlerinin önemli bir bölümünü karşılayacaktır. Ücretsiz yemekler, yoksul çocuklar için fırsat eşitliği sağlamanın yanı sıra toplumların ihtiyacı olan başarılı bireylerin yetişmesine de olanak sağlayacaktır. (Günaydın, 2018: 391)

Bu konuda olumsuz fikir beyan eden yanıtlayıcılar, beslenmenin fizyolojik bir ihtiyaç olduğunu ve akademik başarı ile doğrudan bağlantısı olmadığı için etkili olmadığını da söylemişlerdir.

“Ücretsiz Öğle Yemeği Akademik Başarıyı Arttırır” hususunda olumsuz fikir beyan eden katılımcıların verdikleri örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 17. “... Okulda ücretsiz öğle yemeğinden faydalanan öğrenciler olduğu kadar, yararlanmayıp kendi imkânları ile fizyolojik ihtiyaçlarını gideren öğrenciler bulunmaktadır. Öğle yemeği ile akademik başarı arasında doğrudan ilişki olduğunu düşünmüyorum.... .” cevabını verdikleri görülmektedir.

“Ücretsiz öğle yemeği akademik başarıyı arttırır” hususunda gerek olumlu fikir beyan eden yanıtlayıcılar olsun, gerekse olumsuz fikir beyan eden yanıtlayıcılar olsun her iki grubun ortak olarak belirttiği ana nokta, ücretsiz öğle yemeği uygulamasının öğrencilere eğitimde fırsat eşitliği sağladığıdır.

Ücretsiz öğle yemeği uygulamasının eğitimde fırsat eşitliği yarattığına dair yanıtlayıcıların düşüncelerini destekler nitelikte düşünceler literatürde bulunmaktadır. Özellikle ücretsiz okul yemeği uygulaması, öğrencilerin okul ortamından kaynaklı sosyal çevre içerisinde sağlıklı ve düzenli beslenmesini sağlamaktadır. Ayrıca yoksul aileye mensup çocukların yetersiz beslenmeden kaynaklı zihinsel ve fiziksel gelişimlerini destekleyerek, akranlarıyla eşit fırsatlara erişmesine olanak vermektedir (Candaş vd., 2011: 8).

3.2.5. Engellilik Yardımı vb. Diğer Sosyal Yardımlar - Öğrenci Başarısı

Engelli öğrencilerin aldıkları diğer sosyal yardımların onların akademik başarıları üzerindeki etkisine yönelik yanıtlayıcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde yine büyük bir çoğunluğun yardımların olumlu yönde etkilediğini düşündükleri görülmüştür (n=43). 7 yanıtlayıcı etkisi olmadığını belirtirken (n=7), diğer yanıtlayıcılar bu konuda fikir beyan etmemiştir (n=9).

Şekil 0.2.4.1: Engellilik Yardımı - Akademik Başarı

Diğer sosyal yardımlardan yararlanan (engellilik yardımı vs.) öğrencilerin akademik başarılarının olumlu etkilendiğini söyleyen yanıtlayıcılar, bu cevaplarını Tablo 3.2.5.1.'de yer alan nedenlerle açıklamaktadır.

Tablo 0.2.5.1: “Engellilik yardımı akademik başarıyı artırır.” diyen yanıtlayıcıların nedenleri

Neden	f
Öğrencilerin ve ailelerin maddi olarak rahatlamasını sağlar	5
Öğrenciler kendilerine değer verdiklerini düşündükleri için motive olurlar	5
Ailelerin çocuklarına eğitim aldirmaları için bir motivasyon oluşturur.	3
Fırsat eşitliği akademik başarıyı getirir	3

Engellilere yönelik sosyal yardımların onların akademik başarılarını olumlu etkileyeceğini düşünen yanıtlayıcılar maddi imkân sağlanmasının başarıyı getirdiğini söylemelerinin yanı sıra, öğrencilerin kendilerine değer verilmesine de cevap olarak akademik başarı sergilediklerini düşündükleri görülmektedir. Aileler de bu yardımlarla çocuklarını daha çok eğitimle buluşturmaya gönüllü olmakta ve bu da akademik başarıyı arttırmaktadır.

“Engellilik yardımı akademik başarıyı artırır.” hususunda olumlu fikir beyan eden katılımcıların verdikleri örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 5. “...Engelli öğrencilerimizin özellikle akranlarıyla birlikte eğitim almalarının sağlanması psikolojik ve akademik açıdan olumlu yönde etkiler.”

Yanıtlayıcı 30. “ ... Alınan bu yardım ailelerin ihtiyacını karşılamakta ve onların rahatlamasını sağlamaktadır. Ve bu durum öğrencilerimize aksetmekte bu da akademik başarıyı arttırmaktadır.”

Yanıtlayıcı 37.”...Engelli çocuğu olan ailelerin maddi olarak daha çok desteklenmesi gerekmektedir. Bazen bu çocuklarımızın bir cümleyi öğrenebilmesi için bile birçok farklı materyal gerekmektedir. Bu özel çocuklar birde maddi engellere takılmamalı.” cevabını verdikleri görülmektedir

Bu tarz sosyal yardımların öğrencilerin akademik başarılarına etkisi olmadığını söyleyen yanıtlayıcılar genel olarak bu cevaplarını, akademik başarının doğrudan sosyal yardımla ilişkili olmadığını, yardım alan öğrencinin bunun diğer öğrenciler tarafından bilinmesinin kendisinde eksiklik hissinin oluşacağını düşünmesi ile desteklemektedir.

“Engellilik yardımı akademik başarıyı arttırır.” hususunda olumsuz fikir beyan eden katılımcıların verdikleri örnek yanıt incelendiğinde:

Yanıtlayıcı 32.”...Engelli çocuğu verilen yardımlar olsun gerek diğer sosyal yardımlar olsun bunlardan yararlanan öğrencilerde, diğer arkadaşları tarafından küçük görülme vs nedenlerden kaynaklı olarak çekünme utanma gibi duygular oluşabilmektedir. Verilen sosyal yardımların bırakın akademik başarıyı artırması, olumsuz etkilemesi de söz konusudur.” cevabını verdiği görülmektedir

Yapılan görüşmelerde son olarak öğretmenlerden sosyal yardımlar ile ilgili görüşleri genel olarak açık uçlu sorulmuş ve eklemek istedikleri noktalar alınmıştır.

Yanıtlayıcılardan 3 tanesi, yapılan yardımların öğrencilerin ve ailelerin devlete karşı sorumluluk ve minnet duygusu hissetmelerine neden olduğunu, bu da öğrenci başarısının arkasındaki önemli bir motivasyon olduğunu düşünmektedir.

Yanıtlayıcı 2. “ ...Yapılan yardımların, öğrencileri olumlu yönde etkilediğini düşünüyorum. çaresiz kaldığı anda eğer mücadele edip başarılı olursa devlet

kurumlarının maddi manevi yanında olacağını hissetmesi, öğrencilerimiz aidiyet hissini güçlendiriyor. Ayrıca üzerlerinde bir sosyal sorumluluk hissedip daha azimle çalışmalara katılıyorlar. İmkansızlıklarla mücadele etme fırsatını yakalayıp enerjilerini kendilerini akademik olarak geliştirmeye harcıyorlar.”

Yanıtlayıcılar arasında sosyal yardımların eğitimde fırsat eşitliği sağlamada önemli bir araç olduğu düşüncesi yaygındır. Sosyal yardımlar dezavantajlı bireylerin akranları ile eşit şartlara kavuşmalarını sağlamaktadır.

Yanıtlayıcı 8. “ ...Yoksul olsa da olmasa da, bir öğrencinin temel ihtiyaçları bellidir. Bunların bir şekilde karşılanabilmesi gerekir. Siz imkanları sağladıktan sonra gerisi öğrenciye kalır. Başarılı olmamak için imkan noktasında bir bahanesi kalmaz...”

Yanıtlayıcı 12. “...yapılan yardımlar bilinçli birey olma yolunda ilerleyen öğrencilerde sorumluluk duygusunu arttırdığı kanaatindeyim. Zira çocuklar (bilinçli) kendini sorumlu hissederek aldıkları yardımın hakkını vermeye çalışıyorlar.”

Örneğin; Müzik dersinde ihtiyacı olan kalem, silgi ve müzik defterinin ötesinde kullanacağı enstrümanı bile alınmalı. Ama öyle göstermelik değil. Gerçekten kaliteli bir çalgı alınmalı mesela. Yoksul diye eğitim hususunda hiçbir şeyden mahrum olmamalı. Öğrenci, benim kimsem yok ama bana eğitimim için ciddi manada sahip çıkılıyor diyebilmeli. Bu bilinç ona hissettirilmeli; imkansızlıklar içerisinde içten içe ezilen, üzülen, hiç kimseyle pek konuşmayan ve kendini mecbur kalmadıkça pek ifade etmeyen bir öğrenci profili yetiştirmektense, özgüveni yüksek, bilimsel ve çağdaş bir düşünce yapısıyla vizyonu geniş, öğretmen tabiriyle zehir gibi veya pırıl pırıl öğrenciler yetiştirmek gerekir. özetle; eğitimin temel ilkelerinden olan fırsat eşitliği tüm öğrenciler için sağlanmalı.”

Yanıtlayıcı 8, maddi yoksunluk içerisinde bulunan bir öğrencinin yaşadığı durumu vurgulamaktadır. Ayrıca, sosyal yardımları, sosyal devlet çerçevesi içerisinde değerlendirmektedir.

Yanıtlayıcı 19. "...Yardımların öğrencilerin yüzünü güldürdüğünü gördüm. Mutluluğun da başarıyı arttırmadaki rolü tartışmasıdır. Akademik anlamda özgüven de kazandıklarını öğrencilerimde bizzat gözlemledim..."

Öğrencilerin okul ve dersleri dışında ekonomik konuları düşünmesi ve bu konuda sıkıntı yaşamaları onların başarılarını da doğrudan desteklemektedir. Maddi rahatlığa kavuşmak öğrencilerin ders başarılarını arttırmaktadır. Sağlanan sosyal desteğin kurumlara uzun vadede dönüşü minnet ve daha fazla başarı olmaktadır.

Yanıtlayıcı 35. "...Bu durum şu şekilde açıklanabilir. Maddi yönden desteklenen öğrenci aklını sürekli meşgul eden kendisi için olumsuzluk yaratan durumun ortadan kalkması neticesinde kendisini derslerine daha iyi verebilmekte ve başarı düzeyini yükseltmektedir. Ayrıca öğrenci kendisini maddi yönden destekleyen kurum ve kuruluşların kendisine gösterdikleri ilgiye karşılık vermek amacıyla derslerini daha fazla önemseydiği görülmektedir."

Yanıtlayıcı 36. "...Sosyal yardımlar her zaman olumlu yönde gelişmeler sağlamıştır. ihtiyaçlar hiyerarşisini de göz önüne aldığımızda kendini gerçekleştirmeyi en üst sırada görüyoruz. İnsan ya da çocuk fizyolojik olarak ihtiyaçları karşılanmadığı zaman konsantrasyonu eğitime yönlendirmek zorlaşacaktır. Tüm kuruluşların yaptığı bu yardımlar adeta birbirini tamamlayan bir yapboz gibidir. Aksi halde domino etkisiyle okula yürüyerek gelen, öğle yemeği yiyemeyen, engeline birde maddi olarak takılan bir çocuğun akademik başarısının yüksek olmasını beklemek mucize olacaktır. Bize ve tüm yardım kuruluşlara düşen görev bu sosyal yardımların doğru şekilde doğru kişilere ulaşmasını sağlamak ve bu öğrencileri akademik başarıları konusunda desteklemek ve takibini yapmaktır."

Yapılan görüşmelerde yüksek oranda sosyal yardım ve bursların başarıyı arttırdığı cevabı alınmıştır. Gerek hayır cevabı veren gerekse kısmen bu durumu destekleyen yanıtlayıcıların paylaştığı argümanlar özellikle maddi bursların sosyo-ekonomik durumla birlikte akademik bir sınav da gerektirmesidir. Öğrencilerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumu düzeltecek ve başarılarını engelleyen faktörleri ortadan kaldıracak özellikle maddi desteklerin sağlanması gerektiği görüşü paylaşılmaktadır. Yine yemek, ulaşım ve nakdi yardımla birlikte öğrencilere psiko-sosyal destek

sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca sosyal yardımların, toplumun bir parçası olan bireyleri tembelleğe iteceği görüşü de paylaşılmıştır.

Yanıtlayıcı 46. “...Akademik başarıya bağlı olarak verilen yardımlar akademik başarı üzerinde herhangi bir etki etmediğini düşünüyorum. Ancak, özellikle yoksul öğrencilerin, akademik başarıdan bağımsız olarak, salt sadece okula devam etmeleri şartı alacakları yardımların akademik başarıya olumlu olarak etki edeceğini düşünüyorum. Bu etkinin, öğrencinin yoksulluk seviyesi arttıkça daha fazla olduğunu düşünüyorum. Ancak, öğrenciye yapılan aynı ya da nakdi yardımların yanında bu öğrencilerin psiko-sosyal olarak da desteklenmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü bu durumda olan öğrenciler, doğru-yanlış ayırt etme, gelecek/hedef belirleme, bir vizyona sahip olma gibi temel becerilerden de yoksun oluyorlar. Bu şekilde desteklenmemesi durumunda sınırlı bir etki olacağını düşünüyorum.”

Yanıtlayıcı 64. “...sosyal yardımlar, toplumun bireylerini bir nevi dilencilikğe alıştırmaktadır. Yetişkin ve sağlıklı olmasına rağmen sosyal yardımlara bel bağlayıp çalışmayan tembel bir kültürün oluşmasına neden olmaktadır.”

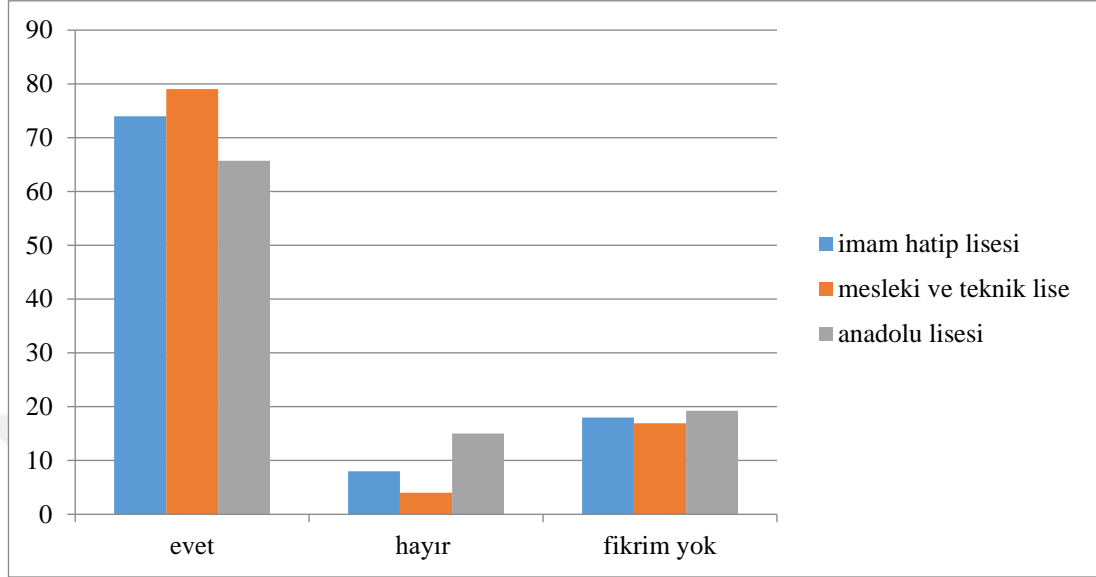
Ayrıca sosyal yardımların, toplumun bir parçası olan bireyleri tembelleğe iteceği katılımcı görüşlerine benzer paralellikte literatürde “yoksulluk kültürü” kavramından bahsedilmektedir. Lewis’in yoksulluk kültürünün içinde yaşamını idame eden çocukların, maruz kaldıkları bu kültürün davranış kalıplarını ve değerlerini olumsuz koşullarını değiştirecek fırsatları değerlendiremeyecek ölçüde, yoksulluk kültürünü içselleştirdiklerini belirtmiştir (Oktik, 2008: 32).

Diğer taraftan yoksulluk kültürünün, yoksul insanları ötekileştirerek tembellik, kadercilik ve şiddet gibi patolojik olarak nitelendirilecek durumlarla izah eden bir kavram olması; yoksul insanlara ilişkin toplumda var olan önyargıları pekiştirecek ve yoksulları sosyal dışlanmaya maruz bırakabilecektir (Ergun 2005: 19).

3.2.6. Çeşitlik Değişkenlere Göre Ücretsiz Sosyal Yardım - Akademik Başarı İlişkisi

Yanıtlayıcıların ücretsiz sosyal yardım- akademik başarı ilişkisine bakış açılarının çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumunu görmek amacıyla sorulara verilen

olumlu ve olumsuz/nötr ilişki cevapları karşılaştırılmış ve yüzdeler olarak toplam cevaplar içerisindeki oranlarına göre değerlendirilmiştir.

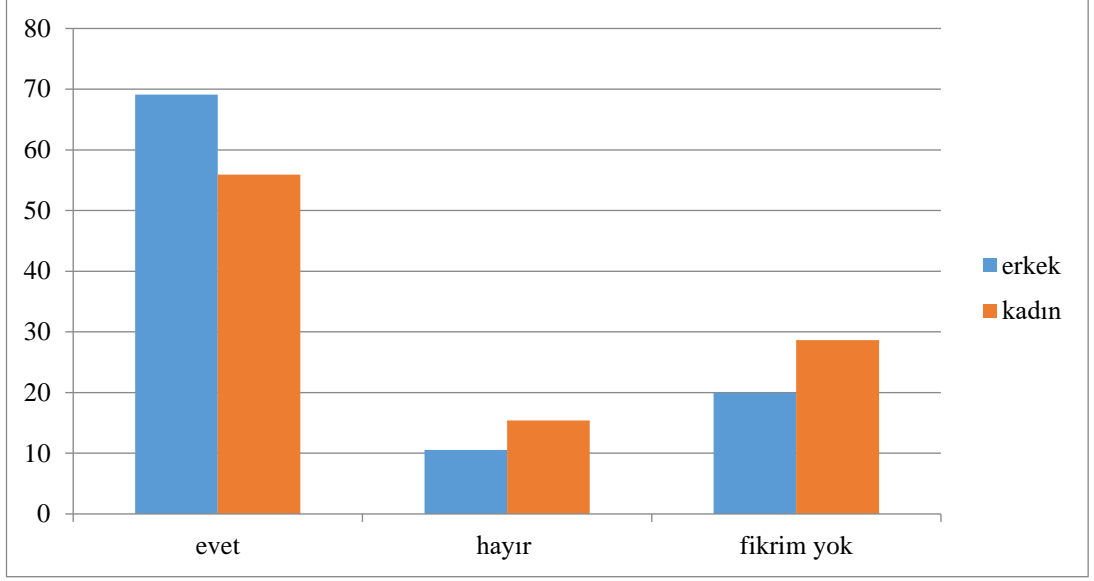

Şekil 0.2.5.1: Okul Türüne Göre Yanıtlayıcıların Cevapları

Okul türüne göre bakıldığında mesleki ve teknik liselerde görev yapmakta olan yanıtlayıcıların sosyal yardımlar ve akademik başarı arasında olumlu bir ilişki olduğunu daha çok düşündükleri görülmektedir (evet: % 79.02, hayır: % 4.03); Anadolu liselerinde görev yapan yanıtlayıcılar ise görece olarak bu ilişkinin olmadığı görüşünü paylaşmaktadır (evet: % 65.72, hayır: % 15.02).

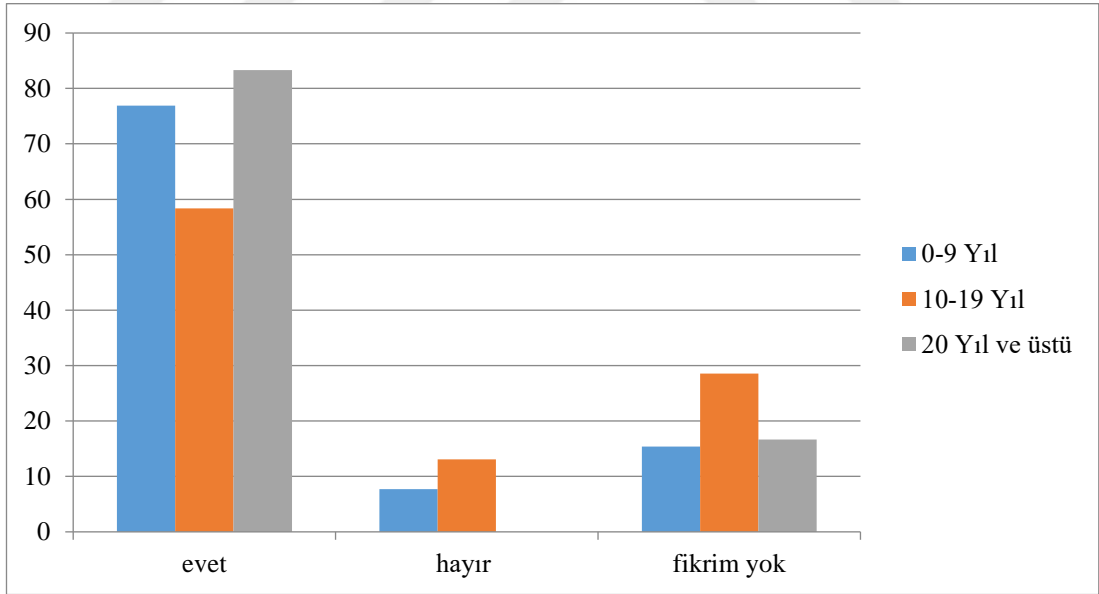
Mesleki ve teknik liselerde görev yapmakta olan yanıtlayıcıların sosyal yardımlar ve akademik başarı arasında olumlu bir ilişki olduğunu diğer okul türlerine göre daha çok düşünmesinin önemli sebepleri arasında bu okul türüne genel olarak sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış ailelerden sınavsız yerleştirme ile öğrencilerin alınmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Bu durumun aksine anadolu liselerine, ağırlıklı olarak sınavla başarılı öğrencilerin alınması ve bu başarılı öğrencilerin, meslek liselerine giden öğrencilerin aksine sosyo-ekonomik açıdan daha iyi ailelerden geliyor olmaları, yanıtlayıcılarda bu kanaati oluşturduğu söylenebilir.

Şekil 0.2.6.2 Cinsiyete Göre Yanıtlayıcıların Cevapları

Veriler cinsiyete göre incelendiğinde ise erkek yanıtlayıcıların (evet: % 69.01, hayır: % 10.55) kadın yanıtlayıcılara (evet: % 55.94, hayır: % 15.38) göre sosyal yardım-akademik başarı ilişkisini daha yüksek olduğunu düşündükleri görülmektedir.

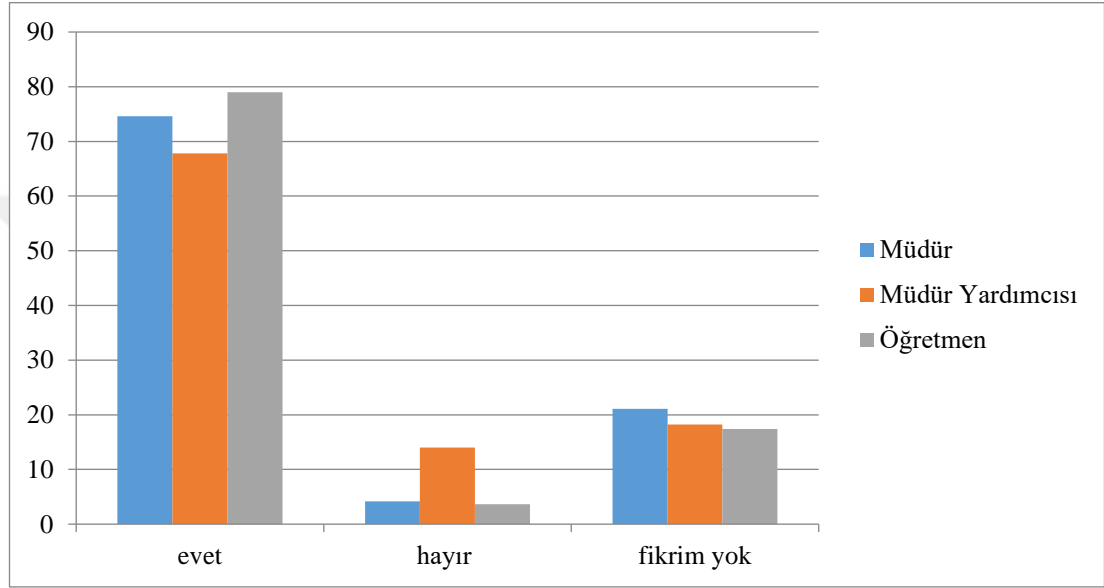

Şekil 0.2.6.3: Hizmet Süresine Göre Yanıtlayıcıların Cevapları

Yanıtlayıcıların mesleki deneyimine göre bakıldığında 20 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip yanıtlayıcıların çok büyük bir oranının sosyal yardımların akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğini düşündükleri görülmektedir. Bu grupta yer alan bütün

katılımcılar hiçbir soruya hayır cevabı vermemiştir (evet: % 83.33). Bu grubu mesleğin ilk 10 yılında görev yapmakta olan 0-9 yıl arası hizmet süresine sahip yanıtlayıcılar izlemektedir (evet: % 76.92, hayır: % 7.69).

Meslektaşlarına göre daha kıdemli sayılan 20 yıl üstü çalışma hayatı bulunan yönetici ve öğretmenlerin sosyal yardımların akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğini düşünmelerinde; mesleki tecrübe, yaşanmışlıklar ve olgunluk gibi hususların etkili olduğu söylenebilir.

Şekil 0.2.6.4: Görev Türüne Göre Yanıtlayıcıların Cevapları

Cevaplar yapılan göreve göre incelendiğinde öğretmenlerin diğer gruplara göre daha olumlu bir ilişki olduğunu düşündükleri görülmektedir (evet: % 79, hayır: % 3.62). Bu grubu çok yakın bir oranla okul müdürleri izlemektedir (evet: % 74.6, hayır: % 4.2).

Ücretsiz sosyal yardımlar ile akademik başarı arasında ilişkisinde, öğretmenlerin yöneticilere oranla daha olumlu bakması hususunda; öğrenciler ve aileleri ile doğrudan muhatap olmalarının yanı sıra öğrencilere sağlanan sosyal yardımların sonuçlarını daha yakından görmelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

3.3. Nicel Çalışma Grubu Özellikleri ve Veri Analizi

Araştırmanın nicel çalışmaları kapsamına giren öğrencilerin genel yapısına ilişkin bilgiler, cinsiyete göre alınan sosyal yardım türlerine ilişkin, sınıf düzeyine göre alınan sosyal yardım türlerine ilişkin, sınıf düzeyine göre alınan sosyal yardım türlerine ilişkin, lise türüne göre alınan sosyal yardım türüne ilişkin vs. bilgiler bu başlık altında ele alınmıştır.

Araştırmaya, henüz yıl sonu başarı ortalamaları bulunmaması nedeniyle 9. sınıf ortaöğretim öğrencileri dahil edilmemiştir. 10, 11 ve 12 sınıf öğrencileri araştırmanın nicel çalışması kapsamına dâhil edilmiştir.

Nicel veriler 2019 yılında İstanbul Arnavutköy İlçesi bulunan 16 ortaöğretim kurumu ve kasti (kararsal) örnekleme yöntemiyle seçilmiş 2639 öğrenciden elde edilmiştir.

Tablo 0.3.1: Öğrencilerin Genel Yapısına İlişkin Bilgiler

Cinsiyet	N	Yüzde (%)
Kadın	1185	44.9
Erkek	1454	55.1
Sınıf Düzeyi		
10. Sınıf	1199	45.4
11. Sınıf	899	34.1
12. Sınıf	541	20.5
Lise Türü		
İmam Hatip Lisesi	734	27.8
Anadolu Lisesi	1342	50.9
Meslek Lisesi	563	21.3
Sosyal Yardım Alma Durumu		
Sosyal Yardım Aldı	271	10.3
Sosyal Yardım Almadı	2368	89.7
Sosyal Yardım Türü		
Pansiyonlu/Yatılı Kalma	67	2.5
Öğrenim Bursu Alma	40	1.5
Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Alma	37	1.4
Ücretsiz Öğle Yemeği	127	4.8
Yardım Almadı	2368	89.7
Toplam	2639	100

Tablo 3.3.1.'de araştırmaya katılan öğrencilerin 1185'inin (% 44.49) kadın, 1454'ünün (% 55.1) erkek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin 1199'u (% 45.4) 10. sınıf, 899'u (% 34.1) 11. sınıf, 541'i (% 20.5) 12. sınıf düzeyindedir. Öğrencilerin 734'ü (% 27.8) imam hatip lisesi, 1342'si (% 50.9) Anadolu lisesi, 563'ü (% 21.3) meslek lisesinde öğrenim görmektedir. Katılımcıların 271'i (% 10.3) sosyal yardım almakta, 2368'i (% 89.7) ise sosyal yardım almamaktadır. Öğrencilerin 67'si (% 2.5) pansiyonlu/yatılı kalma, 40'ı (%1.5) öğrenim bursu alma, 37'si (% 1.4) ücretsiz taşınmalı eğitim alma, 127'si (% 4.8) ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlanmaktadır.

Lise türü açısından Anadolu Lisesi öğrencilerinin diğer lise türlerine göre daha fazla araştırma kapsamında yer almasının ana nedeni, araştırma kapsamında belirlenen sosyal yardım türlerinden (taşınmalı eğitim, öğrenim bursu vs.) daha fazla yararlanıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Amaçlı örneklem yöntemine uygun olarak okul türleri ve katılımcılar belirlenmiştir.

Tablo 0.3.2.: Cinsiyete Göre Alınan Sosyal Yardım Türüne İlişkin Bilgiler

Cinsiyet		Pansiyonlu/Yatılı Kalma	Öğrenim Bursu Alma	Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Alma	Ücretsiz Öğle Yemeği	Toplam
Kadın	N	0	20	8	44	72
	Yüzde(%)	0	27.8	11.1	61.1	100
Erkek	N	67	20	29	83	199
	Yüzde(%)	33.7	10.1	14.6	41.7	100
Toplam	N	67	40	37	127	271
	Yüzde(%)	24.7	14.8	13.7	46.9	100

Tablo 3.3.2.'de sosyal yardım alan kadın öğrencilerin 20'sinin (% 27.8) öğrenim bursu, 8'inin (% 11.1) ücretsiz taşınmalı eğitim, 44'ünün (% 61.1) ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir. Sosyal yardım alan erkek öğrencilerin ise 67'sinin (% 33.7) pansiyonlu/yatılı kalma, 20'sinin (% 10.1) öğrenim bursu alma, 29'unun (% 14.6) ücretsiz taşınmalı eğitim, 83'ünün (% 41.7) öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir.

Tablo 0.3.3: Sınıf Düzeyine Göre Alınan Sosyal Yardım Türüne İlişkin Bilgiler

Sınıf Düzeyi		Pansiyonlu/Yatılı Kalma	Öğrenim Bursu Alma	Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Alma	Ücretsiz Öğle Yemeği	Toplam
10. Sınıf	N	38	24	19	48	129
	Yüzde(%)	29.5	18.6	14.7	37.2	100
11. Sınıf	N	12	10	18	52	92
	Yüzde(%)	13	10.9	19.6	56.5	100

12. Sınıf	N	17	6	0	27	50
	Yüzde(%)	34	12	0	54	100
Toplam	N	67	40	37	127	271
	Yüzde(%)	24.7	14.8	13.7	46.9	100

Tablo 3.3.3.'de sosyal yardım alan 10. Sınıf öğrencilerinin 38'inin (% 29.5) pansiyonlu/yatılı kalma, 24'ünün (% 18.6) öğrenim bursu alma, 19'unun (% 14.7) ücretsiz taşınmalı eğitim, 48'inin (% 37.2) öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir. Sosyal yardım alan 11. Sınıf öğrencilerinin 12'sinin (% 13) pansiyonlu/yatılı kalma, 10'unun (% 10.9) öğrenim bursu alma, 18'inin (% 19.6) ücretsiz taşınmalı eğitim, 52'sinin (% 56.5) öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir. Sosyal yardım alan 12. Sınıf öğrencilerinin 17'sinin (% 34) pansiyonlu/yatılı kalma, 6'sının (% 12) öğrenim bursu alma, 27'sinin (% 54) öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir.

Tablo 3.3.3.'den anlaşılacağı üzere sınıf kademesi ilerledikçe, sosyal yardım türlerinden yararlanma oranının düştüğü görülmektedir. Bu durumun nedenleri arasında öğrencilerin ilerleyen yıllarda okul terki, devamsızlık, sosyal yardım alma kapsamında çıkmak gibi faktörler sayılabilir.

Tablo 0.3.4: Lise Türüne Göre Alman Sosyal Yardım Türüne İlişkin Bilgiler

Lise Türü		Pansiyonlu/Yatılı Kalma	Öğrenim Bursu Alma	Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Alma	Ücretsiz Öğle Yemeği	Toplam
İmam Hatip	N	67	14	37	0	118
	Yüzde(%)	56.8	11.9	31.4	0	100
Anadolu	N	0	26	0	67	93
	Yüzde (%)	0	28	0	72	100
Meslek	N	0	0	0	60	60
	Yüzde (%)	0	0	0	100	100
Toplam	N	67	40	37	127	271
	Yüzde (%)	24.7	14.8	13.7	46.9	100

Tablo 3.3.4.'de sosyal yardım alan imam hatip lisesi öğrencilerinin 67'sinin (% 56.8) pansiyonlu/yatılı kalma, 14'ünün (% 11.9) öğrenim bursu alma, 37'sinin (% 31.4) ücretsiz taşınmalı eğitim hizmetinden yararlandıkları görülmektedir. Sosyal yardım alan Anadolu lisesi öğrencilerinin 26'sının (% 28) öğrenim bursu alma, 67'sinin (%

72) öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir. Sosyal yardım alan meslek lisesi öğrencilerinin ise 60'ının (%100) öğle yemeği hizmetinden yararlandıkları görülmektedir.

Tablo 3.3.4.'den anlaşılacağı üzere, araştırmada kapsamında bulunan öğrencilere, pansiyonlu/yatılı kalma sosyal yardım olanağının en fazla Anadolu İmam hatip liselerine sunulduğu görülmektedir. MEB tarafından verilen öğrenim bursundan ise ağırlıklı olarak Anadolu liseleri ve Anadolu imam hatip lisesi öğrencilerinin yararlandıkları görülmektedir. Meslek lisesi öğrencilerinin öğrenim bursundan daha az yararlanmalarının ana nedeni sınavsız, akademik açıdan not ortalamaları düşük öğrenci profilinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü öğrenim bursu sosyal yardımı MEB tarafından yapılan başarı sınavı ile verilmektedir.

3.4. Nicel Bulgular

Araştırmada sosyal yardım türlerine göre öğrencilerin akademik başarı ölçütü olarak yıl sonu başarı puanları esas alınmıştır. Her yardım türüne göre öğrencilerin akademik başarıları ayrı ayrı değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

3.4.1.Sosyal Yardım Türlerine Göre Akademik Başarı

One Way ANOVA Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilediği ($p>.05$) görülmüştür. One Way ANOVA testi sonucu gruplar arasında farklılık olduğu bulunmuştur. Ardından puanların dağılımına ilişkin grup varyanslarının eşit olduğu tespit edilmiş ve gruplar arasındaki farkın kaynağının bulunması için Scheffe Testi uygulanmıştır.

Tablo 0.4.1.1: Sosyal Yardım Hizmetleri Türlerine Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları

	Sosyal Yardım Türü	N	\bar{X}	SS	F	P	Fark
Not	1.Pansiyonlu/Yatılı Kal.	67	69.17	10.76218	35.988	.000	1>3
	2.Öğrenim Bursu Alma	40	80.64	10.30124			1>4

Ortalaması	3.Ücretsiz Taşımali Eğ.	37	59.25	12.86456	2>1 2>3
	4.Ücretsiz Öğle Yemeği	127	63.04	9.66177	2>4

Tablo 3.4.1.1.'de araştırmaya katılan öğrencilerin not ortalamalarının yararlandıkları sosyal yardım türüne göre farklılaştığı görülmektedir. Not ortalamalarının ortalamaları pansiyonlu/yatılı kalma hizmetinden yararlanan öğrenciler için 69.17, öğrenim bursu alan öğrenciler için 80.64, ücretsiz taşımali eğitimden yararlanan öğrenciler için 59.25, ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan öğrenciler için 63.04 olarak tespit edilmiştir.

Grupların ortalamaları arasında tespit edilen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=35.988$; $p<.001$). Bu farkın kaynağı incelendiğinde pansiyonlu/yatılı kalan öğrencilerin ücretsiz taşımali eğitim alan ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan öğrencilerden not ortalamalarının daha yüksek olduğu; öğrenim bursu alan öğrencilerin ise pansiyonlu/yatılı kalan, ücretsiz taşımali eğitim alan ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan öğrencilerden not ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenim bursu alan öğrencilerin not ortalamalarının diğer yardım türlerinden yararlanan öğrencilerden daha yüksek olmasının ana nedenlerinden birinin, öğrenim bursu alacak öğrencilerin tespit edilirken sınava tabi tutulmaları ve bu sınavda başarılı olan öğrencilerin bu sosyal yardımdan yararlandırılması olduğu söylenebilir.

Pansiyonlu/yatılı kalan öğrencilerin ise ücretsiz taşımali eğitim ve öğle yemeğinden yararlanan öğrencilerden daha başarılı olması ile ilgili olarak; düzenli beslenme, okula erişimde zaman kaybı yaşamama, düzenli etüt saatlerinin yapılması ve derslere daha fazla odaklanma gibi nedenler sayılabilir.

Sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış kırsal bölgelerden bulunan aile mensubu olmaları, taşıma esnasında kaybedilen zaman ve yorgunluk gibi nedenlerin, ücretsiz taşımali eğitimden ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan öğrencilerin, diğer sosyal yardım türlerine göre akademik açıdan daha geri kalmalarına yol açtığı söylenebilir.

3.4.2.Pansiyonlu/Yatılı Kalma Hizmetinden Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı

Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilemediği ($p < .05$) görülmüş ve bunun üzerine parametrik olmayan yöntemlerden Mann Whitney U Testi Kullanılmıştır.

Tablo 0.4.2.1: Pansiyonlu/Yatılı Kalma Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları

	Pansiyonlu/Yatılı Kalma	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Not Ortalaması	Yararlanıyor	67	1583,31	106081,50	68520,500	-2.865	.004
	Yararlanmıyor	2572	1313,14	3377398,50			

Tablo 3.4.2.1.'de araştırmaya katılan öğrencilerin sıralama ortalamaları pansiyonlu/yatılı kalma hizmetinden yararlanan öğrenciler için 1583,31; yararlanmayan öğrenciler için 1313,14 olarak tespit edilmiştir. Grupların sıralama ortalamaları arasında tespit edilen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z = -2.865$; $p < .01$).

Tablo 3.4.2.1.'den anlaşılacağı üzere pansiyonlu/yatılı kalan öğrencilerin, pansiyonlu ve yatılı kalmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarılıdırlar. Bu duruma yatılı/pansiyonlu olarak öğrenim gören öğrencilerin diğer öğrencilere göre daha düzenli beslenmesi, okula erişimde zaman kaybı yaşamaması, düzenli etüt saatlerinin yapılması, belletici öğretmen desteği alması, aylık harcırah ödenmesi ve derslere daha fazla odaklanması gibi nedenlerin yol açtığı söylenebilir.

Ak ve Sayıl'ın (2006: 293-300); okullarda yatılı olarak öğrenim gören öğrencilerin, gündüzlü olarak öğrenim gören öğrencilere oranla akademik başarılarının daha yüksek olduğu yönündeki tespitleri; çalışma dâhilinde elde edilen, pansiyonlu/yatılı kalan öğrencilerin, pansiyonlu ve yatılı kalmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarılı olduklarına dair bulguları destekler niteliktedir.

3.4.3.Öğrenim Bursundan Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı

Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilemediği ($p < .05$) görülmüş ve bunun üzerine parametrik olmayan yöntemlerden Mann Whitney U Testi Kullanılmıştır.

Tablo 0.4.3.1: Öğrenim Bursu Alma Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları

	Öğrenim Bursu Alma	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Not Ortalaması	Yararlanıyor	40	2232,74	89309,50	68520,500	-7.634	.000
	Yararlanmıyor	2599	1305,95	3394170,50			

Tablo 3.4.3.1.'te araştırmaya katılan öğrencilerin sıralama ortalamaları öğrenim bursu alan öğrenciler için 2232,74; almayan öğrenciler için 1305,95 olarak tespit edilmiştir. Grupların sıralama ortalamaları arasında tespit edilen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z = -7.634$; $p < .001$).

Tablo 3.4.3.1.'den anlaşılacağı üzere öğrenim bursundan yararlanan öğrencilerin, öğrenim bursundan yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan çok daha başarılıdırlar. Öğrenim bursu alan öğrencilerin not ortalamalarının diğer yardım türlerinden yararlanan öğrencilerden daha yüksek olmasının yani akademik açıdan çok daha başarılı olmalarının ana nedenlerinden birinin, öğrenim bursu alacak öğrencilerin tespit edilirken sınava tabi tutulmaları ve bu sınavda başarılı olan öğrencilerin bu sosyal yardımdan yararlandırılması olduğu söylenebilir.

MEB tarafından sağlanan nakdi öğrenim bursundan başarılı, ekonomik açıdan geri kalmış aile mensubu bireyler yararlanırken; ekonomik açıdan geri kalmış aile mensubu olup bu sınavda başarısız olan öğrenciler nakdi öğrenim bursu yardımından yararlanamamaktadır. Ekonomik açıdan geri kalmış aile mensubu olup yapılan sınavda başarısız olan öğrencilerin de nakdi öğrenim bursu yardımından yararlanmalarının sağlanmasına yönelik sosyal politikalar geliştirilmesi ayrı bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.4. Ücretsiz Taşımali Eğitim Hizmetinden Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı

Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilemediği ($p < .05$) görülmüş ve bunun üzerine parametrik olmayan yöntemlerden Mann Whitney U Testi Kullanılmıştır.

Tablo 0.4.4.1: Ücretsiz Taşımali Eğitim Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları

	Ücretsiz Taşımali Eğitim	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Not Ortalaması	Yararlanıyor	37	907,46	33576,00	32873,000	-3.317	.001
	Yararlanmıyor	260	1325,87	3449904,00			

Tablo 3.4.4.1.'de araştırmaya katılan öğrencilerin sıralama ortalamaları ücretsiz taşımali eğitimden yararlanan öğrenciler için 907,46; yararlanmayan öğrenciler için 1325,87 olarak tespit edilmiştir. Grupların sıralama ortalamaları arasında tespit edilen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z = -3.317$; $p < .01$).

Tablo 3.4.4.1.'den anlaşılacağı üzere Ücretsiz Taşımali Eğitim Hizmetinden yararlanan öğrencilerin, Ücretsiz Taşımali Eğitim Hizmetinden yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarısız oldukları görülmektedir.

Nitel araştırma kapsamında kendileri ile görüşme yapılan yönetici ve öğretmenlerin olumlu bakış açılarına rağmen Ücretsiz Taşımali Eğitim sosyal yardım uygulamasının akademik başarıyı artırıcı bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Ücretsiz taşımali eğitim sosyal yardım uygulamasından yararlanan öğrencilerin, sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış kırsal bölgelerden bulunan aile mensubu olmaları, taşıma hizmetinden yararlanma esnasında kaybedilen zaman ve yolculuk esnasında oluşan yorgunluk gibi nedenler, ücretsiz taşımali eğitimden yararlanan öğrencilerin, yararlanmayan öğrencilere göre akademik açıdan daha gerikalmalarına yol açtığı söylenebilir.

3.4.5. Ücretsiz Öğle Yemeği Hizmetinden Yararlanıp-Yararlanmama Durumuna Göre Akademik Başarı

Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. Analiz öncesi verilerin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Testi ile incelenmiş, elde edilen verilerin analizi sonucu değişkenlerin normal dağılım sergilemediği ($p < .05$) görülmüş ve bunun üzerine parametrik olmayan yöntemlerden Mann Whitney U Testi Kullanılmıştır.

Tablo 0.4.5.1: Ücretsiz Öğle Yemeği Hizmetinden Yararlanıp Yararlanmama Durumuna Göre Öğrencilerin Not Ortalamaları

	Ücretsiz Öğle Yemeği	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	Z	p
Not Ortalaması	Yararlanıyor	127	1133,24	143921,00	135793,00	-2,831	.005
	Yararlanmıyor	2512	1329,44	3339559,00			

Tablo 3.4.5.1’de araştırmaya katılan öğrencilerin sıralama ortalamaları ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlanan öğrenciler için 1133,24; yararlanmayan öğrenciler için 1329,44 olarak tespit edilmiştir. Grupların sıralama ortalamaları arasında tespit edilen fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($z = -2.831$; $p < .01$).

Tablo 3.4.5.1’den anlaşılacağı üzere ücretsiz öğle yemeği sosyal yardımından yararlanan öğrencilerin, ücretsiz öğle yemeği sosyal yardımından yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarısız oldukları görülmektedir.

Yönetici ve öğretmenlerin olumlu bakış açılarına rağmen ücretsiz öğle yemeği sosyal yardım uygulamasının akademik başarıyı artırıcı bir etkisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ücretsiz öğle yemeği sosyal yardım uygulamasından yararlanan öğrencilerin, sosyo-ekonomik açıdan geri kalmış kırsal bölgelerden bulunan aile mensubu olmaları gibi nedenler, ücretsiz öğle yemeği sosyal yardımından yararlanan öğrencilerin, yararlanmayan öğrencilere göre akademik açıdan daha geri kalmalarının nedenleri arasında sayılabilir.

Araştırmanın nitel çalışması kapsamında görüşlerine başvuru alan yanıtlayıcılardan bazılarının belirttiği üzere okullarda ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan bazı öğrencilerde eksik, ikinci sınıf görülme, fakirlik damgası yeme gibi psiko-sosyal etkenlerinde dikkate alınması gerekmektedir. Bu tarz psiko-sosyal duygu durumlarının öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkisinin olacağı söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bulgularına dayalı olarak; araştırmada ulaşılan sonuçlar üç başlık altında ele alınmıştır. Öncelikle çalışmanın nitel boyutu ile ilgili sonuçlar, akabinde çalışmanın nicel boyutu ile ilgili sonuçlar ve en sonunda hem nitel hem de nicel sonuçlara dayalı olarak elde edilen karma sonuçlar ele alınmıştır.

Çalışma sonucu elde edilen sonuçlara dayalı olarak, uygulayıcılara yönelik öneriler ve araştırmacılara yönelik araştırma önerileri paylaşılmıştır.

4.1. Sonuçlar

4.1.1. Nitel araştırma sonuçları:

- . Nitel araştırmanın yanıtlayıcıları (yönetici ve öğretmenler) genel olarak, öğrencilerin evlerinde ulaşamayacakları çalışma ve yaşam ortamlarına pansiyonda ulaşabilmeleri nedeniyle pansiyonda öğrenim gördüklerinde daha başarılı olduklarını düşünmektedir. Çok düşük oranda olsa da bazı katılımcılar okul pansiyonlarında öğrencilerin anne-baba şefkati ve sevgisinden uzak kaldıklarından dolayı; akademik başarılarının pansiyonda kalma durumlarından etkilenmediğini veya olumsuz etkilendiğini ifade etmektedir.
- . MEB bursu - akademik başarı ilişkisinde yanıtlayıcıların çoğunluğu; öğrencilere maddi destek sağlanmasının onların ihtiyaçlarını kendilerinin gidermesine yardımcı olduğunu ve bu şekilde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabildiğini düşünmektedirler. Bu konuda olumsuz fikir beyan eden yanıtlayıcıların ortak noktası ise; öğrenim bursunun öğrencilere verilirken en önemli ölçütün sınav olmasıdır. Öğrenim bursunun maddi imkanlardan yoksun ancak sınavda başarısız öğrencilere olan verilmemesi en önemli eleştiri noktasıdır.
- . Ücretsiz taşınmalı eğitim - akademik başarı ilişkisinde yanıtlayıcıların çoğunluğu, öğrencilerin akademik başarısının artmasının nedeni olarak taşınmalı eğitim sonucu ekonomik olarak ailenin ve öğrencilerin rahatlaması olarak göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin okula zamanında ulaşmasının,

öğrencilerin akademik başarısını arttırdığı da yanıtlayıcılar tarafından belirtilmiştir. Bu hususta olumsuz fikir beyan eden çok az sayıda yanıtlayıcının ortak noktası ise; taşınmalı eğitim hizmetinin doğrudan akademik başarı ile ilgili olmadığını, öğrencilerin diğer öğrencilerle aynı eğitim hizmetine ulaşmasını sağlayan bir hizmet olduğu düşünmeleridir.

- . Yanıtlayıcıların cevapları incelendiğinde çoğunluğun, öğrencilerin temel fizyolojik bir ihtiyaç olan beslenme ihtiyaçlarının giderilmesinin onların öğrenmelerini desteklediği, sağlıklı ve dengeli beslenmenin onların başarısını arttırdığını fikrine sahip oldukları görülmektedir. Bu konuda olumsuz fikir beyan eden yanıtlayıcılar, beslenmenin fizyolojik bir ihtiyaç olduğunu ve akademik başarı ile doğrudan bağlantısı olmadığı için etkili olmadığını da ifade etmişlerdir.
- . Yanıtlayıcıların büyük çoğunluğu, diğer sosyal yardımlardan yararlanan (engellilik yardımı vs.) öğrencilerin akademik başarılarının olumlu etkilendiğini ifade etmiştir.
- . Yanıtlayıcılar öğrencilere maddi imkân sağlanmasının, öğrencilerde kendilerine değer verildiği hissiyatını oluşturduğu bur durumda onların akademik başarılarını artırmada çaba göstermelerine sebebiyet verdiğini düşünmektedirler. Sosyal yardımların öğrencilerin akademik başarılarına etkisi olmadığını söyleyen yanıtlayıcılar genel olarak bu cevaplarını, akademik başarının doğrudan sosyal yardımla ilişkili olmadığını, yardım alan öğrencinin bunun diğer öğrenciler tarafından bilinmesinin kendisinde eksiklik duygusuna iteceği fikrini ileri sürmüşlerdir.
- . Ortaöğretim düzeyinde öğrencilere sağlanan sosyal yardımların, akademik başarıya etkisi hususunda, araştırmaya katılan yanıtlayıcıların çoğunluğunun ortak olarak beyan ettiği ana nokta; “sosyal yardımların eğitimde fırsat-imkan eşitliği sağladığı ve öğrenci motivasyonunu artırdığı” düşüncesidir.
- . Ortaöğretim düzeyinde öğrencilere sağlanan sosyal yardımların hakkında olumsuz ve farklı düşünen çok az sayıda ki yanıtlayıcı; sosyal yardımların, toplumun bir parçası olan bireyleri tembelliğe iteceği ve tembellik kültürü oluşturacağı düşüncesine sahiptir.
- . Ücretsiz Sosyal Yardım - Akademik Başarı İlişkisi çeşitlik değişkenlere göre değerlendirildiğinde;

- a. Okul türlerine (Anadolu lisesi, imam hatip Anadolu lisesi ve mesleki teknik anadolu lisesi) göre, mesleki ve teknik liselerde görev yapmakta olan yanıtlayıcıların (yönetici ve öğretmenlerin), sosyal yardımlar ve akademik başarı arasında olumlu bir etkisinin olduğunu daha fazla düşündükleri,
- b. Veriler cinsiyete göre incelendiğinde ise erkek yanıtlayıcıların (kadın yanıtlayıcılara göre sosyal yardım- akademik başarı ilişkisini daha yüksek olduğunu düşündükleri,
- c. Yanıtlayıcıların mesleki deneyimine göre bakıldığında; 20 yıl ve üzeri çalışma süresine sahip yanıtlayıcıların, daha az kıdemde (0-9 ve 10-19) bulunan yanıtlayıcılara göre, sosyal yardımların akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğini daha fazla düşündükleri,
- d. Yanıtlayıcıların yapılan göreve göre cevapları incelendiğinde; sosyal yardımların akademik başarı üzerinde olumlu etkisinin olduğunu, öğretmenlerin yöneticilere göre daha fazla düşündüğü,
Sonuçlarına ulaşılmıştır.

4.1.2. Nicel araştırma sonuçları:

- . Öğrenim bursu alan öğrencilerin, pansiyonlu/yatılı kalan, ücretsiz taşınmalı eğitim alan ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan öğrencilerden akademik olarak daha başarılı olduğu,
- . Pansiyonlu/yatılı kalan öğrencilerin, ücretsiz taşınmalı eğitim alan ve ücretsiz öğle yemeğinden yararlanan öğrencilerden not ortalamalarının daha yüksek olduğu;
- . Öğrenim Bursundan yararlanan öğrencilerin, öğrenim bursundan yararlanmayan öğrencilere oranla akademik başarılarının daha yüksek olduğu,
- . Pansiyonlu/yatılı kalan öğrencilerin, pansiyonlu ve yatılı kalmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarılı olduğu,
- . Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Hizmetinden yararlanan öğrencilerin, Ücretsiz Taşınmalı Eğitim Hizmetinden yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarısız olduğu,

- . Ücretsiz öğle yemeği sosyal yardımından yararlanan öğrencilerin, ücretsiz öğle yemeği sosyal yardımından yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarısız olduğu, araştırma sonucuna göre tespit edilmiştir.

4.1.3. Nicel ve nitel araştırmanın bütünleşik sonuçları:

«Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisi» ile ilgili olarak; üç ana cümle ile sonuçları özetlemek gerekirse;

- . Okulun iç paydaşları (okul müdürleri, müdür yardımcıları ve öğretmenler) genel olarak; ortaöğretim öğrencilerinin yararlandıkları sosyal yardımların (pansiyonlu kalma, öğrenim bursu, taşımali eğitim, öğle yemeği vb.) öğrencilerin akademik başarısını olumlu etkilediği düşünmektedirler.
- . Bazı sosyal yardımlardan (Öğrenim bursu, ücretsiz pansiyonlu/yatılı kalma vb.) yararlanma durumu, ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarısı üzerinde olumlu etkiye sahip iken, bazı sosyal yardımlardan (ücretsiz taşımali eğitim/, ücretsiz öğle yemeği vb.) yararlanma durumunun ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarısına etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.
- . Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisinin, öğrencilere sağlanan sosyal yardım türüne göre değişkenlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

4.2. Öneriler

Çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak, geliştirilen öneriler iki başlık altında ele alınmıştır. İlk başlıkta uygulayıcılar için öneriler sunulmuşken ikinci başlık altında araştırmacılar için öneriler ortaya konmuştur.

4.2.1. Uygulayıcılar için Öneriler

Tez araştırması kapsamında uygulayıcılar için öne çıkan öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Çalışma kapsamında yapılan çalışmalarda maddi açıdan (öğrenim bursu) desteklenen öğrencilerin akademik başarılarının arttığı ve bu konuda yönetici ve öğretmenlerin olumlu bakış açısına sahip olup sosyal yardım uygulamalarını destekledikleri tespit edilmiştir. Öğrencilere maddi açıdan sağlanan nakdi yardımların, onların motivasyonunu artıracığı dolayısıyla akademik başarılarını yükselteceği düşünülmektedir. Bu durumdan hareketle, MEB tarafından yapılan parasız yatılılık ve bursluluk sınavı sonrası, sınavda başarılı olan ve ekonomik açıdan yetersiz öğrencilere verilen nakdi öğrenim bursunun kapsamının genişletilerek maddi açıdan yetersizlik hali içerisinde bulunan tüm öğrencilere verilmesi öğrencilerin yüksek yararına hizmet edebilir.
2. Verilecek MEB nakdi öğrenim bursunun etkili ve verimli bir şekilde amacına uygun olarak kullanılması önem arz etmektedir. Bu amaçla öğrenim bursunun kullanılması noktasında okul yönetici/öğretmenlerine yetkilendirilmesi ve öğrencilerin eğitim-öğretim hayatındaki temel ihtiyaçlarını giderme koşuluyla öğrenim bursunun verilmesi sağlanan bu sosyal yardımının daha işlevsel olmasını sağlayabilir.
3. Çalışma kapsamında yatılı/pansiyonlu kalan öğrencilerin, taşınmalı eğitim yoluyla öğrenim gören öğrencilere göre daha başarılı oldukları tespit edilmiştir. Özellikle kırsal kesimlerde yaşayan ve taşıma yoluyla eğitime erişimi sağlanan ortaöğretim öğrencilerinden gönüllülük esasına dayalı olarak yatılı/pansiyonlu kalma imkânının artırılması ortaöğretim düzeyinde akademik başarıyı artıracaktır. Ortaöğretim kurumlarında pansiyonlu kalma imkânının çoğaltılması özellikle çeşitli sebeplerle eğitim-öğretim hakkından yararlanamayan kız çocuklarının okullaşma oranını da yükselteceği düşünülmektedir.
4. Bakanlıkların en önemli sosyal hizmet politika argümanlarından biri sosyal yardım uygulamalarıdır. Araştırma kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yatılı/pansiyonlu kalma, ücretsiz nakdi öğrenim bursu, ücretsiz taşınmalı eğitim, ücretsiz öğle yemeği vs. sosyal yardım olanaklarından yararlanan ülke çapında sayısı milyonlarla ifade edilen öğrencinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ortaöğretim kurumlarında devasa bir büyüklükte olan bu

sosyal yardım uygulamalarının amacına etkili ve verimli bir şekilde hizmet edebilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle ortaöğretim kurumları bünyesinde “Okul Sosyal Hizmet Birimlerinin” kurularak sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

5. Çalışmaya katılan yönetici ve öğretmenler ile gerçekleştirilen görüşmelerde bazı yanıtlayıcılar öğrencilerin ücretsiz öğle yemeği vs. sosyal yardımlardan yararlanırken utandıklarını, çekindiklerini ve yoksulluk göstergesi olarak algıladıkları gibi yanıtlar vermişlerdir. Gelişimsel açıdan ergenlik döneminde bulunan, çok hızlı ve değişken ruh haline sahip ortaöğretim öğrencilerinin, sosyal yardımlardan yararlanırken psiko-sosyal açıdan akranları arasında zor durumda kalmaması önemli bir husustur. Buradan hareketle okullarda öğrencilere sunulan sosyal yardım uygulamalarında mahremiyet, gizlilik vs ilkelere dikkat edilmesi ve sosyal yardım alan öğrencilere psiko-sosyal destek verilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.
6. Çalışma sonucunda ücretsiz taşınmalı eğitim hizmetinden yararlanan öğrencilerin, ücretsiz taşınmalı eğitim hizmetinden yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarılı olduklarına dair manidar bir farklılık bulunmamıştır. Bu minvalde MEB tarafından olanaklar ölçüsünde taşınmalı eğitimden ziyade yerinde eğitim olanakları artırılmalıdır.
7. Çalışma sonucunda ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlanan öğrencilerin, ücretsiz öğle yemeği hizmetinden yararlanmayan öğrencilere oranla akademik açıdan daha başarılı olduklarına dair manidar bir farklılık bulunmamıştır. Ancak ücretsiz öğle yemeği uygulaması, gerek yoksul çocukların, gerekse de sağlıklı beslenme bilinci eksik çocukların gelişimi bakımında önemli bir fırsat olanağı sunmaktadır. Çocuk yoksulluğunun çok fazla olduğu, çocuklarda bilinçsiz beslenme ve obezite sorununun önemli bir problem haline geldiği düşünüldüğünde; ücretsiz okul yemeği uygulamasının tüm Türkiye çapında uygulanmasının yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

4.2.2. Araştırmacılar için Öneriler

1. Sosyal yardımlardan yararlanan öğrencilerin, sosyal yardımlardan yararlanırken sahip oldukları ruh hali, kendilerini algılayış biçimleri, sosyal

açından gördükleri tepkiler, akranlarının bakış açıları gibi hususlar sosyal yardımların amacına ulaşmasında bilinmesi gereken özel alanlardır. Bu nedenle lisansüstü düzeyde araştırmamızı tamamlayıcı bir alan olarak, sosyal yardımlardan yararlanan öğrencilerin psiko-sosyal algı durumlarını ortaya koyan çalışmalar yapılabilir.

2. Çalışma ortaöğretim öğrencileri ile sınırlandırılmış bir çalışmadır. MEB temel eğitim kurumlarında yani ilkokul ve ortaokullarda da sosyal yardım uygulamaları (Taşınmalı eğitim, öğrenim bursu, yatılı/pansiyonlu kalma vb.) yoğun bir şekilde devam etmektedir. Lisansüstü düzeyde yapılacak araştırmalarda MEB'e bağlı ortaokul veya ilkokullarda öğrenim gören öğrencilerin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıya etkisi ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R., & Keleşoğlu, F. (2016). Okul Sosyal Hizmeti Perspektifinden Lise Öğrencilerinin Akademik Başarı Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11): 9-25.
- Abay, R. A. (2004). Bir Sosyal Politika Olarak Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıflarının Yeri, *Sivil Toplum Dergisi*, 2(6-7): 77-92.
- Aca Z. (2018). *Türkiye'de kamusal sosyal yardımların yapabilirlik yaklaşımı çerçevesinde etkinliği analizi: Bursa örneği* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Açıkgöz, R. (2013). *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör*. Ankara: Altınpost Basın Yayın Dağıtım, 39.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). *Türkiye'de Uygulanan Şartlı Nakit Transferi Programının Fayda Sahipleri Üzerindeki Etkisinin Nitel Ve Nicel Olarak Ölçülmesi Projesi Final Raporu*. Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü 2014 Yılı Şey Düzenlemesi*. (17.10.2014 Tarih ve 2014/6 Sayılı Fon Kurulu Kararı).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2012). *Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni*.
- Ak, L. & Sayıl, M. (2006). Three Different Types Of Elementary School Students School Achievements, Perceived Social Support, School Attitudes And Behavioradjustment Problems. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 6(2): 293- 300.
- Aksanyar, Y. (2015). *Sosyal Yardımda Yeni Bir Yaklaşım Olarak Şartlı Sosyal Yardım: Sosyal Yardım-İstihdam Bağlantısının Etkinleştirilmesi Programı 2014 Yılı Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Araştırma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Aktan, Mehmet Can. *Türkiye'de Okul Sosyal Hizmetin Yapılandırılması*, 1 bs. Ankara: Gece kitaplığı, 2018.

- Aktan, C. Can. “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, *Hak-İş Konfederasyonu Yayını*, Ankara, [Http://Canaktan.Org/Ekonomi/Yoksulluk/Dorduncu-Bol/Yoksulluk-Nedenleri.Pdf](http://Canaktan.Org/Ekonomi/Yoksulluk/Dorduncu-Bol/Yoksulluk-Nedenleri.Pdf) [23 Nisan 2020].
- Aktan, C. Can. & Vural, Y. Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Gelir Eşitsizliği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: *Hak İş Konfederasyonu Yayını*, (2002). s.1-21.
- Aktan, C. Can. Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını. (2002): 4-5.
- Aktaş, G. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk Ve Sosyal Politikaların Evrimi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aldıkaçtı, O. (1982). *Anayasa Hukukumuzun Gelişimi ve 1961 Anayasası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, (4. bs), 239-240.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Yayıncılık, 322.
- Anadolu Lisesi Verileri, Anadolu Liseleri İstatistikleri, [Http://Ogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_09/19185303 AnadoluLisesi.Pdf](http://Ogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_09/19185303_AnadoluLisesi.Pdf) [23 Nisan 2020].
- AÖF, (2020), Yoksulluk ve Sosyal Hizmet, s.2-3 (<https://itunes-assets.itunes.apple.com/apple-assets-us-std-000001/CobaltPublic/v4/64/97/3c/64973cc6-865b-fb40-5c0a-1a21062ecb3d/304-6896547912423994271nite/10.YoksulluklaMcadeleIGIs.DUYAN.pdf>) [23.04. 2020].
- Arnavutköy Tarihi. (2018). *Arnavutköy Tarihi*, <https://www.arnavutkoy.bel.tr/icerik/629/1735/arnavutkoy-tarihi-.aspx> [21.01.2020]
- Arnavutköy Nüfusu, (2019). *Arnavutköy Nüfusu*, <https://www.arnavutkoy.bel.tr/icerik/500/1344/arnavutkoy-nufus-yapisi.aspx> [21.01.2020]
- Arpacıoğlu A. & Yıldırım, S. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 4(2): 60-76.

- Aslanargun, E., Bozkurt, S. ve Sarıoğlu, S. (2016). Sosyo Ekonomik Değişkenlerin Öğrencilerin Akademik Başarısı Üzerine Etkileri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(27/3): 201-234. (üç yazarlı makale)
- Atalay, T. (1999). Türkiye Cumhuriyeti'nin Demokratik Bir Cumhuriyet Olarak Gelişmesinde Sosyal Hizmetler ve Sosyal Yardımların Yeri Ve Önemi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1(9): 5-12.
- Atar, Y. (2017). *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, (11. bs), 119.
- Atkinson, A.B. (1991). Comparing Poverty Rates Internationally: Lessons From Recent Studies İn Developed Countries, *The World Bank Economic Review*, Vol:5, No:1.
- Bahçetepe, Ü. (2013). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarıları İle Algıladıkları Okul İklimi Arasındaki İlişki* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Balay, R., Kaya, A. ve Doğu, Z. (2012). Ortaöğretim Pansiyonlarında Kalan Lise Öğrencilerinin Öğretmen Öğrenci İlişisine İlişkin Algıları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42): 103-128.
- Banks, J. (2005). The Internationalisation Of Public Welfare Policy. *The Economic Journal*, Vol. 115, March, C62-C81.
- Baş, A. (2014). Türkiye'de Öğrenci Yurt/Pansiyon Hizmetlerine İçeriden Bir Bakış. *Eğitime Bakış*, 10(30): 24-29.
- Baş, M. (2001). *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Uygulamasında Taşıma Merkezi Kabul Edilen İlköğretim Okullarının Sorunları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, (2010). *Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü*, Ankara
- Beken, G. H. (2006). *Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

- Bildirici, Zeki (2011). *Avrupa Birliği'nde Yoksullukla M¼cadele ve T¼rkiye'nin Uyum S¼recindeki Yeni Uygulamalar* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boybek, S. (2009). *Sosyal Yardım Uygulamaları Ve Çocuk İşçiliği Arasındaki İlişki: Keçiören Örneği*, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Bozan, M. (2010). *Yoksulluk Algısına Farklı Bir Bakış*, Uluslararası Yoksullukla Mücadele Sempozyumu, Sydgm Yayınları, İstanbul, S. 38-39.
- Buğra, A. (2008). *Kapitalizm, Yoksulluk Ve T¼rkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim yayınları, s.171 ve s.227-275.
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme Sosyal Devletin Sonu Mu?, *Ankara Üniversitesi Dergisi*, 52(2): 173-197.
- B¼y¼k¼zt¼rk, Ş., vd., (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (21.Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık, 80-92.
- Can, Y. (2012). *Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk*, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Trakya Kalkınma Ajansı
- Candaş, A., Akkan, B. E., Günseli, S., ve Deniz, M. B. (2011). *Devlet ilköğretim okullarında ücretsiz öğle yemeği sağlamak mümkün mü? farklı ¼lke modelleri ve T¼rkiye'ye yönelik öneriler*. İstanbul: Açık Toplum Vakfı
- Cılga, İ. (2004). *Bilim Ve Meslek Olarak T¼rkiye'de Sosyal Hizmet*, Ankara, S. 35.
- [Http://Www.Sosyalhizmetuzmani.Org/Sosyal_Hizmet_Bilimi3.Htm](http://Www.Sosyalhizmetuzmani.Org/Sosyal_Hizmet_Bilimi3.Htm)
[20 Mayıs 2020].
- Coşkun, S. & Tireli, M. (2008). *Avrupa Birliğinde Yoksullukla Mücadele Stratejileri ve T¼rkiye*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 38.
- Coşkun R. vd., (2015) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS uygulamalı*, Sakarya: Sakarya Kitabevi, 8. bs., 142.
- Cömertler, N. (2004). *Kadının Penceresinden Yoksulluk, Iv. Aile Şurası: Aile Ve Yoksulluk Bildirileri*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 122, 5777.

- Creswell, J.W. (2003). *Research design: Qualitative, Quantitative, And Mixed methods approaches (2nd Ed.)*. Thousand oaks, Ca: Sage.
- Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim - İşsizlik ve Yoksulluk İlişkisi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 7(13): 285-308.
- Çengelci, E. (1993). Sosyal Refahın Gerçekleştirilmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi. *Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, Cilt -11(1-2): 3.
- Çetin, H. (2014). *Türkiye'de sosyal hizmetler ve sosyal yardımların yeniden yapılanması üzerine bir değerlendirme* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiçek, S. E. (2012). *Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardım Politikaları: Batı Akdeniz Örneği*, Ankara: Korza Yayıncılık, 29.
- Çoğurcu, C. (2010). Stratejik Planlama, Stratejik Yönetim Ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğünde Sosyal Yardım Politikalarına Yönelik Gerçekleştirilen Projeler. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2): 7-32.
- Dansuk, E. (2003). *Yoksullukla Mücadelede Kurumsal Kapasiteni Geliştirilmesi, Yoksulluk Sempozyumu*, Deniz Feneri Yardımlaşma Ve Dayanışma Derneği, Cilt 1, S. 238– 249.
- Dayıoğlu, M. (2007). Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Ölçüm Yöntemleri Ve Yoksulluğun Belirleyicileri. *Tısk*, 2, 82-105.
- Demircan, E. (2007). *Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Kamu Kesiminin Rolü*. Iv. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, Küresel Yoksulluk Bildiriler Kitabı, 255-274.
- Demirhan, Y., & Kartal, N. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Türkiye Deneyimi: Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışmayı Teşvik Fonu*. Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler Yeni Fikirler, SYDGM Yayınları, Ankara.
- Demirtaş, Z. (2010). Okul Kültürü ve Öğrenci Başarısı Arasındaki İlişki. *Eğitim Ve Bilim*, 35(35): 3-13.

- Dicleli, V., (1946). Yoksulluk Ve Sosyal Yardım Şekilleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3(1): 108-124.
- Doğan, Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Gelişimi* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- DPT [Devlet Planlama Teşkilatı], (2001), *Gelir Dağılımının İyileştirilmesi Ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu*, 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Dpt Yayınları, Yayın No: Dpt: 2599- ÖİK: 610, Ankara S. 104.
- Duman, N. (2000), *Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duman, İ. H. (1997). *Sosyal Devlet*, İstanbul: İnkılap Kitapevi, 19.
- Dumanlı, R. (1996). *Yoksulluk Ve Türkiye' deki Boyutları*, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No: DPT: 2449, Ankara, S. 2
- Durgun, Ö. (2011). Türkiye'de Yoksulluk Ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, 6(1):143-154.
- Dursun, Ş. & Dede, Y. (2004). Öğrencilerin Matematikte Başarısını Etkileyen Faktörler: Matematik Öğretmenlerinin Görüşleri Bakımından İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2): 217-230.
- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmete Giriş*, İstanbul: İ.Ü. AUZEF Yayınları, 9.
- Duyan, V. (2014). *Sosyal Hizmet: Temelleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*, Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları, 3-6.
- Erbaş, H. (2005). *Sosyal Devlet Nereye, Neden Sosyal Devlet*, Ankara: Türk Harb-İş Sendikası Yayınları, 32.
- Ercan, F. (2001). *Gelir Dağılımı Yoksulluk Ve Popülizm, İktisat Dergisi*, İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti Yayını, Ekim- Kasım, İstanbul.
- Erdoğan, N. (2007). *Yoksulları Dinlemek, Yoksulluk Halleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 13-26.
- Erdoğan, S. (2006). Sosyal Politikada Değişim Ve Sosyal Güvenlik Reform. *Mülkiye*, 252, S. 211-236.

- Ergun, Cem, (2005). *Yoksulluk ve Enformel Sektör: Çöp Toplayıcıları Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Erkal, C. (2013). *Ailesi Parçalanmış Olan İlkokul, Ortaokul Ve Lise Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre Okul Başarısı Düzeylerinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Es, M. (2007). Kentsel Yoksulluğun Azaltılmasında Sosyal Belediyeciliğin Rolü. *Yerel Siyaset Dergisi*, 1(3): 45-52.
- Esenyel C. (2009). *Türkiye’de ve Dünyada Şnt Uygulamaları*. Uzmanlık Tezi. SYDGM, Ankara.
- Fen Lisesi Verileri, Fen Liseleri İstatistikleri, http://Ogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_09/19185303_Fen_Lisesi.Pdf [20.4.2020].
- Fındıklı, R. (1999). Devlet Baba'dan Sosyal Devlet'e. *Karınca Dergisi*, Yıl 64, S. 745
- Franklin C, Kim J, & Tripodi SJ. (2009). A Meta-Analysis Of Published School Social Work Practice Studies, *Ressoc Work Pract.*,19(6): 667-677.
- Fırat, M., Kabakçı Y. I. Ve Ersoy, A. (2014). Bir Eğitim Teknolojisi Araştırmasına Dayalı Olarak Karma Yöntem Araştırması Deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 2(1), 65-86. www.enadonline.com, doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.2s3m
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*, (Çev. Ali Ersoy-Pelin Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık (2.bs),
- Goodman, A., Johnson. P. & Webb, S. (1997). *İngiltere’de Eşitsizlik*, Oxford: Oxford Üniversitesi yayıncılık, 230.
- Göze, A. (1980). *Liberal, Marksist, Faşist Ve Sosyal Devlet Sistemleri*. İstanbul: Beta yayıncılık,190.
- Gül, S. S. (2006). *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa !*. Ankara: Ebabil yayıncılık, 31 ve 34-78.

- Gül, S.S., & Gül, H. (2006). Eğitim Destek Programı Olarak “Şartlı Nakit Transferi Ve Yoksullukla Mücadele. *Yeniden İmece*, 12, 1-6.
- Güler, B. A. (2003). *İkinci Dalga Siyasal Ve Yönetimsel Liberalizasyon Ve Kamu Yönetimi Temel Kanunu*, Kamu Yönetimi Ve Yerel Yönetimler Sempozyumu, Türkiye Yol-İş Sendikası, Ankara, S. 9.
- Güler, B.A. (2006). *Sosyal Devlet Ve Yerelleşme, Memleket Siyaset Yönetim*. 2006/2, S. 29-43.
- Gülmez, M. (2008). *Uluslararası Sosyal Politika*, (2. bs), Ankara: Hatipoğlu Yayıncılık, 143.
- Günaydın, D. (2018). Çocuk Yoksulluğu İle Mücadelede Ücretsiz Okul Yemeği: Tekirdağ İlkokullarında Bir Araştırma, *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18): 360-395.
- Gündoğan, N. (2008), Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadele, [Http://Www.Aso.Org.Tr/Kurumsal/Media/Kaynak/Tur/Asomedy/a/ocak- Su bat2008.Pdf](http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/tur/asomedy/a/ocak-subat2008.pdf) [20 Haziran 2020].
- Gündoğdu, A. (2014). Suffa’dan Yurt’a öğrenci yatılı hizmetleri. *Eğitime Bakış*, 10(30), 1-2.
- Gürses, D. (2009). An analysis of child poverty and social policies in Turkey. *Journal of Developing Societies* 25(2): 209-227
- Güzel, A. & Okur, A.R. (1998). *Sosyal Güvenlik Hukuku*, İstanbul: Beta yayıncılık, 527.
- Hacımahmutoğlu, H., (2009), *Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi*, Planlama Uzmanlığı Tezi, TC. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Hashemi, S. & Morshed, L. (2002). *Grameen Bank: A Case Of Study, Beyond Micro-Credit*, New Economic Foundation, London, P. 217.
- Huber, E. R. (1970). *Modern Endüstri Toplumunda Hukuk Devleti Ve Sosyal Devlet* (Cilt XXVII). (T. Ansa, Çev.) Ankara: AÜSBFD.

- İşler, G. (2016). *Anadolu liselerinde akademik başarının artırılmasına yönelik yönetici ve öğretmen görüşleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kabaş, T. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluğun Nedenleri Ve Yoksullukla Mücadele Yolları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kalkınma Kütüphanesi, (2017). *Mahallem İstanbul, İl Raporları*, <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/dokumanflipbook/mahallem-istanbul/554> [24.01.2020]
- Kapikiran, Ş. & Özgüngör, S. (2009). Ergenlerin Sosyal Destek Düzeylerinin Akademik Başarı Ve Güdülenme Düzeyi İle İlişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(1):21-30.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, (11.Baskı), Ankara: Tek Işık Web Ofset: 87.
- Karakoyun, İ. (2008). *Türkiye’de 1980 Sonrasında Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları: Sosyal Riski Azaltma Projesi (Srap) Örneği- Aydın İli Uygulaması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Karakütük, K. (2016). *Eğitim Planlaması*, Ankara: Pegem yayıncılık, 239.
- Karataş, K. (1999). *Sosyal Refah: Kavramsal Boyutu, Gelişimi Ve Nitelikleri, Yaşam Boyu Sosyal Hizmet*, Hacettepe Üniversitesi S.H.Y.O. Yayınları, 33-43.
- Karataş, S. & Atıcı, M. (2014). Sınavla Öğrenci Alan Ortaöğretim Okullarının Pansiyonunda Kalan Öğrencilerin Pansiyonla İlgili Görüşleri. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2): 167-177.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar ilkeler teknikler*, Ankara: Nobel Yayıncılık, 63.
- Karasar Niyazi, Bilimsel araştırma yöntemi, 20 bs. (Ankara: Nobel, 1999), 76-79.
- Kesici, M. R (2015). *Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Analizi*. İzmir

- Kesgin Bedrettin, *Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet*, 1 bs. (İstanbul: Açılımkitap, 2012)
- Kesgin Bedrettin, *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*, 1 bs. (İstanbul: Açılımkitap, 2013)
- Keskin, G. & Sezgin B. (2009). Bir Grup Ergende Akademik Başarı Durumuna Etki Eden Etmenlerin Belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(10). 3-18.
- Kılıç, F. (2009). *Çocuk İşçiliği Ve Ailenin Rolü (Kütahya Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kongar, E. (1972), *Sosyal Çalışmaya Giriş*, Ankara: Türk Sosyal Bilimciler Derneği Yayınları, 13.
- Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Yayıncılık, 38-39.
- Korkmaz, E., Baloğlu, B., Sümer, K., Oktayer, N. & Çak, M. (2004). *Mikrokredi Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği*, İTO Yayınları, No. 32, S. 51-61.
- Korkut, F. (2007). Psikolojik Danışmanların Mesleki Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık İle İlgili Düşünceleri Ve Uygulamaları. *H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(32): 187-197.
- Koşar, G.N. (2000). *Sosyal Hizmetlerde Sosyal Yardım Alanı (Yoksulluk Ve Sosyal Hizmet)*, Ankara: Şafak Yayıncılık 35.
- Kunduracı, N. F. (2009). *Yoksullukla Mücadele-Beşeri Sermaye İlişkisi*, Tc. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 11-63.
- Kurnaz A, Ş. (2009). *Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu*. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Kut, S. (1988). *Sosyal Hizmet Mesleği Nitelikleri, Temel Unsurları, Müdahale Yöntemleri*, Ankara: Kendi Yayınları, 9.
- Larsson D. & Hallerödbjörn (2008). Poverty, Welfare Problems and Social Exclusion. *International Journal Of Social welfare*, 17(1):15-25.

- Mahiroğulları, A. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Önlemleri: Sivas Örneği*, Ankara
- Maurice Duvarger, *Toplum Bilimlerinde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, çev. Özer Ozankaya (İstanbul: Cem Yayınevi, 2014), s.282-283.
- MEB. (2010). 18. Millî Eğitim Şûrası (01-05 Kasım 2010). Erişim Tarihi: 30.09.2019, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf.
- MEB İstatistikler, (2019). Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2018-2019, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/06141052_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf.
- MEB Taşıma, (2014). Millî Eğitim Bakanlığı Taşıma Yoluyla Eğitime Erişim Yönetmeliği, <Http://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Metin.aspx?Mevzuatkod=7.5.20040&Mevzuatliski=0&Sourcexmlsearch=Ta%C5%9f%C4%B1ma> [18.11.2019].
- MEB Mevzuat, (2016). Milli Eğitim Bakanlığı Resmi Okullarda Yatılılık, Bursluluk, Sosyal Yardımlar ve Okul Pansiyonları Yönetmeliği, (<Http://Mevzuat.Meb.Gov.Tr/Dosyalar/1812.Pdf> [12.04.2020]).
- MEB Kurum Listesi, (2019). *Okullar ve Diğer Kurumlar*. <https://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=34&ILCEKODU=35> [05.01.2020]
- MEB İstatistik, (2018). *Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim*, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf [24.01.2020].
- Metin, B. (2011). *Türkiye'de 2000 Sonrası Dönemde Uygulanan Ekonomik Ve Sosyal Politikalar Temelinde Yoksulluk Sorunu, Ankara'da Uygulamalı Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yaşlılık, (2013). 65Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz Ve Kimsesiz Türk Vatandaşları İle Engelli Ve Muhtaç Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yönetmelik, <Http://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Metin.aspx?Mevzuatkod=7.5.17049&Mevzuatliski=0&Sourcexmlsearch=65%20ya%C5%9f> [12.04.2020]

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2nd ed)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nasw Standardsfor School Socialwork Services, (2012). https://academic.oup.com/sw/pages/nasw_journals_top_articles?gclid=EAIaI QobChMI5JfRtMSH6wIVy-eyCh2VlwMFEAAAYASAAEgKZQfD_BwE [12.04.2020]
- Nazlı, S. (2003). Öğretmenlerin Kapsamlı/Gelişimsel Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Programını Algılamaları ve Değerlendirmeleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(10): 131-147.
- Odabaşı, F. (2009). *Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü*, Tc. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara, S. 11-204.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü. ve Ercan, İ.(2009). *Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku*, (10.bs) Ankara: İkinci Sayfa Yayınları, 75.
- OECD (2008), Ekonomik Gelişme Raporu. [Www.Oecd.Org./Pisa/Keyfindings/Pisa - 2012-Results-Belgium.Pdf](http://www.Oecd.Org./Pisa/Keyfindings/Pisa - 2012-Results-Belgium.Pdf). [12.04.2020]
- OECD, (2012). Belgium Country Note Results. From Pısa 2012. [Http://Www.Oecd.Org./Pisa/Keyfindings/Pisa -2012-Results-Belgium.Pdf](http://Www.Oecd.Org./Pisa/Keyfindings/Pisa -2012-Results-Belgium.Pdf). [12.04.2020]
- Okazaki, S. & Rivas J. A. (2002), A Content Analysis of Multinationals' Web Communication Strategies: Cross-Cultural Research Framework and Pre-Testing, In- ternet Research: *Electronic Networking Applications and Policy*, 12(5): 380-390.
- Oktik, Nurgün, (2008), Yoksulluk Olgularına Kavramsal ve Kuramsal Bakış, "Türkiye'de Yoksulluk 2015 SOSYAL HİZMET 109 Çalışmaları", Der: Nurgün Oktik, Kitabevi Yayınları, İzmir, s. 53–69.
- OÖKY.(2013) <https://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Metin.AspX?Mevzuatkod=7.5.18812&Mevzuatliski=0&Sourcexmlsearch=Orta%C3%B6%C4%9fretim> [11.03.2020]
- Öğülmüş S. (2011). Sosyal Yardım Algısı Ve Yoksulluk Kültürü. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, Cilt: 7(26): 83-96.

- Ölmezoğulları, N. (1999). *Ekonomik Sistemler Ve Küreselleşen Kapitalizm*. Bursa: Ezgi Kitapevi, 77-103.
- Önder, H. & Şenses, F.(2006). Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksulluk Düşüncesi. *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar*. İstanbul: Bağlam,199-221.
- Ören, K. (2013). *Sosyal Politika*. Ankara: Nobel.
- Özbesler, C. & Duyan V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim Ve Bilim*, 34(154): 17-25.
- Özbudun, E. (1990). *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin.
- Özdemir, T. Y., & Orhan, M. (2020). Ortaöğretim Kurumlarının Pansiyonlarında Kalan Öğrencilerin Pansiyon Hakkındaki Görüşleri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 8(1):18-42.
- Özgüven, İ.E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi*. PDREM Yayınları, Ankara: 29.
- Pierson, C. (1998). *Beyond The Welfare State? The New Political Economy Of Welfare*. Cambridge: Pennsylvania State University Press.
- Püsküllüoğlu, A. (2015). *Türkçe Sözlük*, Ankara, Arkadaş Yayınları,, S. 2015.
- Resmi Gazete (14.12.2013),
[Http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2013/12/20131214-15.Htm](http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15.htm)
[18.068.2020]
- Sapancalı, F. (2001). Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2): 115-140.
- Sarı, C. & Erdoğan, N. (2017). Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı Eğitim Yardımlarının İlkokul, Ortaokul, Lise Öğrencileri Ve Ailelerine Etkileri (Antalya İli Muratpaşa İlçesi Örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 7(1): 269-288.
- Sarıduman, S. & Kılıçoğlu, G. (2018). Yatılı Ortaöğretim Okullarının Pansiyonlarında Yaşanan Sorunlara İlişkin Yöneticilerin Görüşlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1): 1045- 1065.
- Sarısoy, İ., & Koç, S. (2010). Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi. *Maliye Dergisi*, 158, 326-348.

- Seyyar, A. (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Beta Basım, 175-518.
- Seyyar, A. (2005). *Sosyal Güvenlik Terimleri: Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul: Papatya Yay.
- Sosyal Bilimler Lisesi Verileri, Sosyal Bilimler Liseleri İstatistikleri, [Http://Ogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_09/19185304_Sosyal_Byl_ymler_Lyselery.Pdf](http://Ogm.Meb.Gov.Tr/Meb_İys_Dosyalar/2018_09/19185304_Sosyal_Byl_ymler_Lyselery.Pdf) [20.01.2020].
- Sosyal Yardımlar, [Https://SosyalYardimlar.Aile.Gov.Tr/Engellilere-Yonelik-Yardimlar](https://SosyalYardimlar.Aile.Gov.Tr/Engellilere-Yonelik-Yardimlar) [20.01.2020].
- Sönmez, M. (2002). *Kriz ve Yoksullaşma*. İstanbul: İletişim Yayınları, 15.
- SSK (2019), [Https://Www.Ssk.Biz.Tr/Sartli-Egitim-Yardimi-Nedir-2018-Sartli-Egitim-Yardimi-Ne-Kadar/](https://Www.Ssk.Biz.Tr/Sartli-Egitim-Yardimi-Nedir-2018-Sartli-Egitim-Yardimi-Ne-Kadar/) [20.01.2020].)
- SYGM (2019), Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü Tarihçe, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/hakkinda/tarihce/> [20.12.2019]
- SYP (2019), Sosyal Yardım Programları, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/sygm/programlarimiz/sosyal-yaritim-programlarimiz> [13.12.2019]
- Şahin, F. (1999). *Sosyal Hizmet Mesleğinin Doğası Ve Paradigmaları*, Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Yayın No: 004, Ankara, S. 66.
- Şahin, F. (2000). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Politika Süreçlerine Katılımı*, Ankara, S. 7. [Http://Sosyalhizmetuzmani.Org/Devlet.Shm.Htm](http://Sosyalhizmetuzmani.Org/Devlet.Shm.Htm) [22.03.2020].
- Şaylan, G. (2003). *Değişim, Küreselleşme Ve Devletin Yeni İşlevi*. Ankara: İmge Kitapevi, 73-98.
- Şeker, A. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, 148.
- Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları Ve İş Gücü Politikaları*. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

- Şenol, D. & Yıldız S. (2009). Yatılı ilköğretim bölge okullarında öğrenci-öğretmen ve aile etkileşimi (Diyarbakır – Erzurum örneği). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1): 359-376.
- Şenses, F. (2001), *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları, (2.bs), 204-328.
- Şirin, S.R. (2005). Sosyo-ekonomik durum ve akademik başarı: Araştırmanın meta-analitik incelemesi. *Eğitim araştırmasının gözden geçirilmesi*, 75 (3): 417-453.
- Talas, C. (1992). *Türkiye'nin Açıklamalı Sosyal Politika Tarihi*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 33-55.
- Talas, C. (1993). Liberalciliğin Geri Dönüşü Ve Sonrası. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(3):3-12.
- Tan H. (2000), *Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Teori Ve Uygulama, Öğretmen Kitapları Dizisi*. İstanbul: MEB baskı, 10.
- Taş, F. & Özcan, S. (2012). *Türkiye'de Ve Dünya'da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma*, Yalova University, Yalova, S. 34-45.
- Taşçı, F. (2010). Sosyal Politikalarda Can Simidi Sosyal Yardım. Ankara: Nobel yayın Dağıtım, 102-104.
- Taşmalı Eğitim, Taşmalı Eğitim İstatistikleri, N
[Http://Www.Hurriyet.Com.Tr/Egitim/Yaklasik-1-3-Milyon-Ogrenci-Tasimali-Egitimden-Faydalaniyor-41019480](http://Www.Hurriyet.Com.Tr/Egitim/Yaklasik-1-3-Milyon-Ogrenci-Tasimali-Egitimden-Faydalaniyor-41019480) . [23 Nisan 2020].
- Tekeli, İ. (2000). Kent Yoksulluğu Ve Modernitenin Bu Soruna Yaklaşım Seçenekleri, İ. Tekeli (Ed.) Yoksulluk- Kent Yoksulluğu. İstanbul: Tesev Yayınları, 21.
- Tezcan, M. (2014). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Anı yayıncılık, 83.
- Tokatlıoğlu, İ., & Başaran, A.(2003). Türkiye'de Yoksulluğun Dağılımı, Yapışkanlığı ve Transfer Politikaları. *Ekonomik Yaklaşım*, 14(49): 111-129.
- Tosuner, Ö. (2007). Dünya Bankası Ve Yoksullukla Mücadele (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Tunaya, T. Z. (1975). *Siyasi Müesseseler Ve Anayasa Hukuku*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 449-723.

- Tural, N. K. (2002). Eğitim Finansmanı. Ankara: Anı Yayıncılık, 153.
- Tuzcu, G. (2014), *Eğitim Planlaması*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 41-149.
- Türk Dil Kurumu, “Sosyal Yardım”, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> [15 Nisan 2019].
- Türk Dil Kurumu, “Sosyal”, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=> [15 Nisan 2019].
- TÜSİAD, (2000), *Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Karşılaştırma*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları, 95.
- TÜİK (2009), “Yoksulluk Çalışması”,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8642> [20.08.2020].
- TÜİK (2015). İstatistiklerle çocuk,
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=x2TpX8phG2W8yLkRcX4VfTQbCd6Qmm0jdRfm79W3htb55r1mkk1r!85161143?id=18622>
[11.11.2019]
- TÜİK (2016). Yoksulluk araştırması, İstatistiklerle çocuk. Erişim adresi:
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24645> [11.11.2019]
- Uğurlu, Y. (2014). Türkiye’nin Yatılı Çocuklar/Öğrenciler Karnesi. *Eğitime Bakış*, 10(30): 30-41.
- UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, P. 145 [23 Nisan 2020].
- UNDP, 2016. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 50 Yaşında,
<https://ingev.org/haberler/birlesmis-milletler-kalkinma-programi-50-yasinda/>
[10.01.2020]
- UNICEF (2006). Çocuk Yoksulluğunun Önlenmesi Konferansı Raporu, 12-13 Haziran 2006, Ankara.
- UNICEF (2011), Türkiye’de Çocukların Durumu, <http://panel.unicef.org.tr/vera-app/var/files/s/i/sitan-tur-2011.pdf>, S. 102 [23 Nisan 2020].
- UNICEF (2006). Çocuk yoksulluğu'nun önlenmesi.
- UNICEF (2016). The State of the World's Children 2016: A Fair Chance for Every Child . New York: UNICEF.

UNICEF (2020). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

<https://tr.wikipedia.org/wiki/UNICEF> [12.02.2020]

Uysal, İ. (2016). *Pansiyonlu okullardaki öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar ve başarılarına etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Uzun, Y. & Erdoğan, F. H. (2012). Korunmaya Muhtaç Tüketicilerin Enerji İhtiyaçlarının Karşılanması, *Enerji Piyasası Bülteni*, Ankara: 19.

Ünal, G. (2004). *Türkiye’de Yoksulluk Kavramı Ve Yoksulluk Araştırmaları. 4. Aile Şurası: Aile Ve Yoksulluk Bildirileri*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 122, 13-20.

Üstünel, B. (1994). *Ekonominin temelleri: mikro-ekonomi, ekonomiye giriş, fiyat ve fiyat üretim teorisi, bölüşüm teorisi, genel denge ve refah teorisi, fiyatlar ve gelirler politikası, çevre ekonomisi ve politikası*. İstanbul: Dünya Yayın.

World Bank (2008). World Bank Updates Poverty Estimates For The Developing World, [Http://Econ.Worldbank.Org/Wbsite/External/Extdec/Extreasearch/0,,Contentmdk:21882162~Pagepk:64165401.Html](http://Econ.Worldbank.Org/Wbsite/External/Extdec/Extreasearch/0,,Contentmdk:21882162~Pagepk:64165401.Html) [23 Nisan 2020].

World Bank (2014). BM ve ortakları gıda israfını azaltmak için küresel bir kampanya, <https://news.un.org/en/story/2013/01/430352#.UP-mTicqbJk> [20.01.2020]

WFP (2020). Dünya Gıda Programı, http://www.mfa.gov.tr/dunya-gida-programi-_world-food-programme-_-wfp_.tr.mfa [20.01.2020]

Yaşar, M.R. (2011). *Yoksullukla Mücadelede Yerel Bir Deneyim: Elazığ Yoksulluk Haritası Projesi*. Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Başbakanlık SYDGM Yayını, 115-132.

Yeşilkayalı, E. (2017). Okul Sosyal Hizmetinde Okul Bağlantılı Hizmetler, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(3): 169-187.

Yeşilyurt, M., vd. (2007). İlköğretimde Taşınmalı Eğitim Araştırması Van İl Merkezi Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19): 197-213.

Yıldırım, A. (2010). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(1): 9-16.

- Yıldırım, N. (2019). *Sosyoekonomik Bakımdan Dezavantajlı Öğrencilerin Bulunduğu Okullarda Öğrencilere Sunulan Akademik ve Sosyal Yardımların Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, M., & Eken, İ.(2013). Sosyal Yardım Ve Sağlık Hizmetlerinde Algılama Yönetimi: Diyarbakır İli Örneği, *Türk İdare Dergisi*, 85(476): 289-319.
- Yuncu, L. D. (2011). İki Yoksulluk Yaklaşımı: A.Sen'in Yapabilirlikten Yoksunluk Teorisi Ve Toplumsal Dışlanma Çerçevesinin Karşılaştırması, *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu*, İstanbul,
- Yunus, M. (2003). *Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru*. (Çev. Gülden Sen), İstanbul: Doğan Kitapçılık, 15-20.
- Zengin O. & Çalış N. (2017). Türkiye'de Sosyal Hizmet Araştırması: Son 10 Yılda Sosyal Hizmet Anabilim Dallarında Yazılan Tezler Üzerine Bir İnceleme. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 6(2): 1260-1271
- Zengin, E., Şahin, A. ve Özcan, S. (2012). Türkiye'de Sosyal Yardım Uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2): 133-142.

EKLER

EK 1: NİTEL GÖRÜŞME FORMU

Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisinin Yönetici ve Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesine Yönelik Görüşme Soru Formu

Sevgili Yönetici ve Öğretmenlerimiz,

Türkiye'deki ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının, akademik başarıları üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma yürütmekteyiz. Bu bağlamda, konuyla ilgili doğru ve güvenilir bilgilerin elde edilmesinde sizin görüşleriniz önem arz etmektedir. Araştırma sonuçlarının Türkiye'de ortaöğretimde sosyal yardımların etkililiği konusuna katkı sağlayacağını ümit ediyoruz. Görüşmeye geçmeden önce, görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümünün gizli kalacağını ve bu bilgilerin araştırmacı dışında herhangi bir kişinin görmesinin mümkün olmadığını belirtmek isterim. Ayrıca isminizi araştırma raporuna kesinlikle yansımayacaktır. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Kişisel Bilgi Formu			
1. Kurumdaki Göreviniz?	Okul Müdürü ☐	Müd. Yardımcısı ☐	Öğretmen ☐
2. Görev Yaptığınız Okulun Türü	Anadolu Lisesi ☐	İmam Hatip Lisesi ☐	Mesleki ve Teknik Lise ☐
3. Branşınız?			
4. Meslekte kaçınıcı yılınız?	0-9 yıl arası ☐	10-19 yıl arası ☐	20 yıl ve üstü ☐
5. Cinsiyetiniz?	Kadın ☐	Erkek ☐	
6. Yaşınız?	20-29 yaş arası ☐	30-39 yaş arası ☐	40 yaş üstü ☐

Görüşme Soruları

1. Okulunuzda öğrenim gören yoksul öğrencilere yapılan parasız yatılı/pansiyonlu kalma yardımının, onların akademik başarı düzeylerini etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınızın (evet/hayır) nedenini açıklar mısınız?
2. Okulunuzda öğrenim gören yoksul öğrencilere, MEB tarafından verilen öğrenim bursunun onların akademik başarı düzeylerini etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınızın (evet/hayır) nedenini açıklar mısınız?

3. Okulunuzda öğrenim gören yoksul öğrencilere yapılan MEB ücretsiz taşınmalı eğitimden yararlanma yardımının onların akademik başarı düzeylerini etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınızın (evet/hayır) nedenini açıklar mısınız?

4. Okulunuzda öğrenim gören yoksul öğrencilere yapılan MEB ücretsiz öğle yemeğinden yararlanma yardımının onların akademik başarı düzeylerini etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınızın (evet/hayır) nedenini açıklar mısınız?

5. Okulunuzda öğrenim gören yoksul öğrencilere yapılan Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde engellilik yardımı alma durumunun onların akademik başarı düzeylerini etkilediğini düşünüyor musunuz? Yanıtınızın (evet/hayır) nedenini açıklar mısınız?

6. Okulunuzda öğrenim gören yoksul öğrencilerin, MEB, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı vs. kurum/kuruluşlardan aldıkları sosyal yardımların, genel anlamda akademik başarılarına etkisi hususunda ayrıca eklemek istedikleriniz nelerdir?

EK 2: BAŞVURU FORMU**İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİNE**

09/03/2020

BAŞVURU NO	202003091829624989
ÜNİVERSİTE ADI	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
ENSTİTÜ ADI	Sosyal Bilimler Enstitüsü
BÖLÜM ADI	Sosyal Hizmet
ÜNVAN	Öğrenci
TC KİMLİK NUMARASI	
KONU	Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi
ARAŞTIRMA TÜRÜ	Doktora Tezi
ÖRNEKLEM GRUBU	Yönetici, Öğretmen, Öğrenci,
KAPSAMI	Okul/Kurum
İLLER	İstanbul
KURUM TÜRLERİ	Resmi Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi, Resmi İmam - Hatip Anadolu Lisesi, Resmi Anadolu Lisesi, Resmi Çok Programlı Anadolu Lisesi,
İLETİŞİM BİLGİLERİ	

Yukarıda bilgileri bulunan proje uygulamaları için Millî Eğitim Bakanlığından gerekli izinlerin alınması hususunda gereğini bilgilerinize arz ederim.

Ek listesi:

1. Tez Önerisi
2. Katılım Kabul Formu
3. Veri toplama araçları
4. Taahhutname

İmza

MEHMET ARSLAN

Öğrenci

(Dilekçe ve eklerinin üst yazı ile İSTANBUL VALİLİĞİ İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE ulaştırılması gerekmektedir.

EK 3: KATILIM KABUL FORMU

Sayın Katılımcımız,

Katılacağınız bu çalışma, “Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi” adıyla, Mehmet ARSLAN tarafından 01.04.2020 ve 30.04.2020 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Yoksul ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının akademik başarıları üzerindeki etkisinin incelenmesidir

Araştırmanın Nedeni: O Bilimsel araştırma O (X) Tez çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer (ler):

- 1 Hadımköy Örfi Çetinkaya Anadolu Lisesi
- 2 Arnavutköy Anadolu Lisesi
- 3 Şehit Selçuk Gürdal Anadolu Lisesi
- 4 Taşoluk Anadolu Lisesi
- 5 Necip Fazıl KISAKÜREK Anadolu İmam Hatip Lisesi
- 6 İTO İbrahim ÇAĞLAR Anadolu İmam Hatip Lisesi
- 7 Bolluca Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- 8 İbrahim ÖZAYDIN Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
- 9 Mehmet Akif ERSOY Çok Programlı Anadolu Lisesi
- 10 Şehit Demet SEZEN Çok Programlı Anadolu Lisesi
- 11 Borsa İstanbul Anadolu İmam Hatip Lisesi
- 12 Hadımköy TOKİ Anadolu İmam Hatip Lisesi
- 13 Prof.Dr. Necmettin ERBAKAN Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

Araştırma Uygulaması: O Anket O (X) Görüşme
O Gözlem O (X) Akademik Başarı Verisi Toplama

Araştırma T.C. Millî Eğitim Bakanlığının ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Mehmet ARSLAN

İletişim Bilgileri: Tel: [REDACTED]

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

10/03/2020

İmza

İsim Soyisim

Katılımcı Adı-Soyadı:

EK 4: TAAHHÜTNAME

MİLLİ EGİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKUL VE KURUMLARDA GERÇEKLEŞTİRİLECEK ARAŞTIRMA UYGULAMALARINA İLİŞKİN

ARAŞTIRMA İZİNİ BAŞVURU TAAHHÜTNAMESİ

1. Araştırmam boyunca anayasa/kanun ve yönetmeliklere uygun davranacağımı,
2. Araştırmayı yürüteceğim okulun/kurumun kurallarına uyacağımı,
3. Araştırmam boyunca hiç kimseyi araştırmama/çalışmama katılmaya zorlamayacağımı,
4. Araştırmayı/çalışmayı bana tahsis edilen mekân/sınıf ve zamanda gerçekleştireceğimi,
5. Araştırmanın olası fiziksel/ruhsal zararları konusunda katılımcıları bilgilendireceğimi,
6. Araştırmam/ çalışmam sırasında topladığım kişisel bilgileri koruyacağımı,
7. Araştırmam/çalışmam için gerektiği kadar veri toplayacağımı,
8. Araştırma/çalışma sırasında öğrencilerin derslerinde/çalışmalarında herhangi bir kayıplarının olmayacağını,
9. Araştırmam/çalışmam sırasında herhangi bir ticari faaliyette bulunmayacağımı, katılımcıları herhangi bir ürün/eser/tedaviye yönlendirmeyeceğimi,
10. Araştırma izin evraklarını okul yönetimine teslim edeceğimi,
11. Araştırma/çalışma sırasında izni olan evrakları kullanacağımı,
12. Tıbbi araştırmalarda araştırma/çalışmanın uygulama sırasında etik kurallara uyacağımı,
13. Araştırma/çalışma sırasında topladığım ses ve görüntü kayıtlarını güvenilir ortamlarda saklayacağımı ve araştırma/çalışma sonrasında imha edeceğimi,
14. Genelge hükümlerine aykırı davranmam ve herhangi bir yanlış ifade, beyan ve maddi gerçeği gizleme gibi durumlarda adli ve idari işlemlerin yürütülmesini kabul edeceğimi,
15. İzin alınmış araştırmalarda/projelerde insanlarla ilgili yapılacak anket, görüşme, gözlem, alan araştırması, uygulama ve incelemelerde sağlık, güvenlik, insan hakları,

mevcut mevzuat hükümleri, hukukun genel ilkelerini ihlal etmeyeceğimi ve etik ilkelere uyacağımı,

16. Araştırma ile ilgili sonuç raporlarını çalışmanın bitiş tarihinden itibaren 30 gün içinde izin aldığım birime ulaştıracacağımı,

Kabul ettiğimi beyan ederim.

Araştırmanın Adı

Araştırmacı

Tarih

... / ... /

İmza

.....

İsim – Soyisim

.....

EK 5: ENSTİTÜYE DİLEKÇE (İL MEM İZİN TALEBİ)

 İstanbul Zaim Üniversitesi	LİSANSÜSTÜ ENSTİTÜ DİLEKÇE	Doküman No	ENS-FR-327
		İlk Yayın Tarihi	28.12.2017
		Revizyon Tarihi	22.01.2019
		Revizyon No	01
		Sayfa	177/1

13/03/2020

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Konu: İl Millî Eğitim Müdürlüğünden Araştırma İzin Talebi Hk.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Sosyal Hizmet Doktora Programı 640115008 numaralı öğrencisi Mehmet ARSLAN, doktora tez konum " *Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi*" Enstitü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Öğrt. Üyesi Dr. Esra TÖRE danışmanlığında yapacağım doktora tezimde kullanmak üzere uygulayacağım anket çalışması için İl Millî Eğitim Müdürlüğünden araştırma iznine ihtiyaç duymaktayım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

İmza

Mehmet ARSLAN

EK 6: BAŞVURU FORMU

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİNE

BAŞVURU NO	202003091829624989
ÜNİVERSİTE ADI	İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
ENSTİTÜ ADI	Sosyal Bilimler Enstitüsü
BÖLÜM ADI	Sosyal Hizmet
ÜNVAN	Öğrenci
TC KİMLİK NUMARASI	
KONU	Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal yardımlardan yararlanma durumlarının
ARAŞTIRMA TÜRÜ	Doktora Tezi
ÖRNEKLEM GRUBU	Yönetici, Öğretmen, Öğrenci,
KAPSAMI	Okul/Kurum,
İLLER	İSTANBUL
KURUM TÜRLERİ	Resmi Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi, Resmi İmam - Hatip Anadolu Lisesi, Resmi Anadolu
İLETİŞİM BİLGİLERİ	

09/03/2020

Yukarıda bilgileri bulunan proje uygulamaları için Millî Eğitim Bakanlığından gerekli izinlerin alınması hususunda gereğini bilgilerinize arz ederim.

Ek listesi

Tez Önerisi
Katılım Kabul Formu
Veri toplama araçları

İmza
MEHMET ARSLAN
Öğrenci

Dilekçe ve eklerinin üst yazı ile İSTANBUL VALİLİĞİ İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE ulaştırılması gerekmektedir.

EK 7: ARAŞTIRMA ONAYI

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.8038866
Konu : Anket Araştırma İzni

18.06.2020

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) 10.06.2020 tarihli ve 1375 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 18.06.2020 tarihli ve 8015864 sayılı oluru.

Üniversiteniz Doktora Öğrencisi Mehmet ARSLAN'ın "Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumlarının Akademik Başarıları Üzerindeki Etkisi" konulu tez -araştırma çalışması hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mührü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarınıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Levent ÖZİL
İl Millî Eğitim Müdürü a.
Müdür Yardımcısı

Ek:
1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

Adres: İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü - Strateji Geliştirme Şh.Md.
Büyükdere MA İstasyon Çıkışı Cđ. No:1 Sultanzade-Beşiktaş/İstanbul
Elektronik Ad: istanbul.meb.gov.tr
e-posta: istagb34@gmail.com

Bügi için: Aykut ÇELİK

Tel: 0 (212) 384 36 32
Faks: 0 ()

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.meb.gov.tr> adresinden 6376-3600-3005-b255-0324 kodu ile teyit edilebilir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :
Doğum Yeri ve Tarihi :
Medenî Durumu :
Memuriyet Sınıfı :
Görevi :
Görev Yeri :
Hizmet Yılı :
Görevlendirildiği Birim :

EĞİTİM BİLGİLERİ:

<u>Eğitim Derecesi</u>	<u>Kurum</u>	<u>Tarih</u>
İlkokul	Namık Kemal İlkokulu	1986-1991
Ortaokul:	Gazi Ortaokulu	1991-1993
Lise:	Adıyaman Lisesi	1993-1995
Lisans 1:	Atatürk Üniv. (KKEF Eğitim Fakültesi)	1995–1999
Lisans 2:	Anadolu Üniv (Kamu Yönetimi Bölümü)	2002–2006
Yüksek Lisans 1:	İnönü Üniv (Eğitim Yönetimi ve Denetimi)	2004–2006
Yüksek Lisans 2:	Ankara TODAİE (Kamu Yönetimi)	2009–2012
Doktora:	Sabahattin Zaim Üniv. (Sosyal Hizmet)	2015-.....
Yabancı Dili:	İngilizce (YÖK DİL Puanı: 57)	
Bilgisayar Bilgisi:	Ofis Programları	

İŞ DENEYİMİ:

<u>Kurum adı:</u>	<u>Görevi</u>	<u>Tarihler</u>
Yüceli İÖO, Kızıltepe/Mardin	Sınıf Öğretmeni	1999-2000
Sürekli İÖO, Kızıltepe/Mardin	Okul Müdürü	2001-2002
Kızılin İÖO, Besni/Adıyaman	Sınıf Öğretmeni	2002-2004
Olgunlar İÖO, Merkez/Adıyaman	Müdür yetkili	2004-2006

Siirt MEM, Merkez/Siirt	İlköğretim Müfettiş Yrd.	2007-2009
Van MEM, Merkez/Van	Eğitim Müfettişi	2009-2011
İstanbul MEM, İSTANBUL	İl Eğitim Denetmeni	2011-2014
İstanbul MEM, İSTANBUL	Maarif Müfettişi	2014-2017
MEB, ANKARA	MEB Bakanlık Müfettişi	2018 -

SERTİFİKALAR VE KATILIM BELGELERİ:

1. Stratejik Planlama
2. İlköğretim Kurumları Standartları İl Eğitici Eğitimi
3. Yeni İlköğretim Programı
4. Bilgisayar ve İnternet Kullanım Kursu
5. Eğitici Eğitimi Semineri (Öğretmen Akademisi Vakfı)
6. Öğrenmeyi Öğrenme Semineri
7. İlköğretim Programlarını Tanıma
8. Futbol Hakemliği Sertifikası
9. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Uzmanlığı
10. İlköğretim Kurumları Standartları Çalıştayı
11. Siyaset Akademisi

VERDİĞİ EĞİTİMLER:

1. Stratejik Planlama ve Projeler (Okul yöneticileri-ARGE Birimleri)
2. Eğitim Yönetimi (Okul yöneticileri)
3. İlköğretim Kurumları Standartları Kursu (Eğitim Müfettişleri)
4. İlköğretim Kurumları Standartları Kursu (İl İKS Formatörleri)
5. İlköğretim Kurumları Standartları Kursu (Okul Yöneticileri)
6. Protokol Yönetimi (Okul Yöneticileri)
7. Öğretim Yöntem ve Teknikleri Kursu (Öğretmenler)
8. Yeni ilköğretim Programı (Öğretmenler)
9. Resmi yazışma kuralları (Şefler)
10. Öğrenen Lider Öğretmen Eğitimi
11. Çocuklarda cinsel istismar
12. Özel eğitim öğrencileri kursu

YAYINLANMIŞ TEZLER VE MAKALELER:

- ✓ “İlköğretim Okullarında ki stratejik planların taklitçi eşbiçimlilik düzeylerinin belirlenmesi” konulu yüksek lisans tez çalışması.(TODAİE)
- ✓ Türkiye Eğitim Dergisinde “İlköğretim Okullarındaki stratejik planların taklitçi eşbiçimlilik düzeylerinin belirlenmesi” konulu yayınlanmış makale
- ✓ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde yayınlanmış “İlköğretim Okullarındaki stratejik planların taklitçi eşbiçimlilik düzeylerinin belirlenmesi” konulu makale

